

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DEZAVANTAJLI GRUPLAR AÇISINDAN TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL ÇALIŞMA
GÖREVLİLERİNİN LİSANS MÜFREDATLARININ ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ruveyda ISSI

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma KAHRAMAN GÜLOĞLU

OCAK 2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Dezavantajlı Gruplar Açısından Türkiye’deki Sosyal Çalışma Görevlilerinin Lisans Müfredatlarının Analizi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 122 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 29/12/2021 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen Turnitin intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 10’dur.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Ruveyda ISSI

Öğrenci Numarası : 187203003

Ana Bilim Dalı : Sosyal Hizmet

Programı : Sosyal Hizmet

Türü : () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Araştırma Görevlisi

Abdurrahman Sefa ULU

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KAHRAMAN GÜLOĞLU

ÖNSÖZ

Bu tez konusunu seçmeye karar verdiğimde Sosyal Hizmet bölümünden yeni mezun olmuş bir yüksek lisans öğrencisiydim. Bugün meslek elemanı olarak çalıştığım bu alanda ne kadar doğru bir tespit ile yola çıktığımı uygulamalı olarak görmekteyim. Farklı mesleklerle çalışırken onların bilimsel ve mesleki bilgisine ihtiyaç duymakta olduğumuzu aynı zamanda onların sosyal hizmet müdahalesi noktasında sosyal hizmetin müdahale yöntemleri ve mesleki bilgisine ihtiyaç duyduğunu gözlemlemekteyim. Bu nedenle bu çalışmanın geliştirilmesi gereken noktaları ortaya çıkaracağını düşünmekteyim.

Bu tezi yazarken anlayışı, desteği ve yol göstericiliğiyle tezimin her aşamasında yanımda olan değerli danışmanım ve hocam Dr. Öğr. Üyesi. Fatma KAHRAMAN GÜLOĞLU'na, tez savunma sınavımda ve yüksek lisans eğitimim boyunca vermiş oldukları değerli katkılarından dolayı kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ali Rıza ABAY ve Doç. Dr. Recep YILDIZ'a,

Tez yazma süreçlerimizde farklı şehirlerde olsak da kol kola yürüdüğümüz, her zaman birbirimize destek olduğumuz yüksek lisansın bana kazandırdığı kıymetli dostum Elif KARAKAYA'ya, bu süreçte desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma, başta annem olmak üzere her zaman her koşulda bana güvenen ve her kararında yanımda olan aileme teşekkür ederim.

Ruveyda ISSI

27/12/2021

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR.....	v
TABLolar.....	vi
ÖZET.....	viii
SUMMARY.....	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: SOSYAL HİZMET VE DİĞER DİSİPLİNLERLE İLİŞKİSİ.....	7
1.1. Sosyal Hizmet Tanımı, Amaç ve İşlevleri.....	7
1.2. Sosyal Refah Bağlamında Dünyada Sosyal Hizmetin Gelişimi.....	10
1.2.1. Sosyal Hizmetin Avrupa’da Gelişimi.....	10
1.2.2. Sosyal Hizmetin Amerika’da Gelişimi.....	11
1.2.3. Türkiye’de Sosyal Hizmetin Gelişimi.....	12
1.3. Dünyada Sosyal Hizmet Eğitiminin Gelişimi.....	14
1.3.1. Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminin Gelişimi.....	18
1.4. Sosyal Hizmetin Diğer Disiplinlerle İlişkisi.....	23
1.4.1 Sosyal Hizmet ve Tıp.....	23
1.4.2. Sosyal Hizmet ve Sosyoloji.....	24
1.4.3. Sosyal Hizmet ve Psikoloji.....	25
1.4.4. Sosyal Hizmet ve Antropoloji.....	25
1.4.5. Sosyal Hizmet ve Gerontoloji.....	26
1.4.6. Sosyal Hizmet ve Hukuk.....	26
1.4.7. Sosyal Hizmet ve Sosyal Güvenlik.....	27
BÖLÜM 2: DEZAVANTAJLI GRUPLAR VE SOSYAL HİZMET LİTERATÜRÜ.....	29
2.1. Dezavantajlı Grup Kavramı ve Sosyal Hizmet.....	29
2.1.1. Dezavantajlı Grup Olarak Çocuklar ve Sosyal Hizmet.....	31
2.1.2. Dezavantajlı Grup Olarak Kadınlar ve Sosyal Hizmet.....	35
2.1.3. Dezavantajlı Grup Olarak Yaşlılar ve Sosyal Hizmet.....	38
2.1.4. Dezavantajlı Grup Olarak Engelliler ve Sosyal Hizmet.....	40
2.1.5. Dezavantajlı Grup Olarak Yoksullar ve Sosyal Hizmet.....	41
2.1.6. Dezavantajlı Grup Olarak Bağımlılar ve Sosyal Hizmet.....	43
2.1.7. Dezavantajlı Grup Olarak Mülteci, Göçmen ve Sığınmacılar ve Sosyal Hizmet.....	45
2.1.8. Dezavantajlı Grup Olarak Hükümlüler ve Sosyal Hizmet.....	49
2.1.9. Dezavantajlı Grup Olarak Kronik Hastalığa Sahip Bireyler ve Sosyal Hizmet.....	53
2.1.10. Dezavantajlı Grup Olarak Romanlar ve Sosyal Hizmet.....	55
3. BÖLÜM: DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK DERSLER VE DERS İÇERİKLERİ ARAŞTIRMASI.....	57
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	57

3.2. Türkiye’de Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyal Çalışmacı, Sosyal Çalışma Görevlisi Kavramları	58
3.2.1. Sosyal Çalışma Görevlisi Tanımını İçine Alan Meslekler.....	59
3.3. Bölümlere Göre Üniversiteler ve Dezavantajlı Gruplara Yönelik Ders İçerikleri.....	60
3.3.1. Psikoloji Bölümü Dersleri ve İçerikleri	60
3.3.2. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü (PDR) Dersleri ve İçerikleri	67
3.3.3. Sosyoloji Bölümü Dersleri ve İçerikleri	74
3.3.4. Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri ve İçerikleri	85
3.4. Bölümlere Göre Derslerin Değerlendirilmesi	92
3.4.1. Psikoloji Bölümü Değerlendirilmesi.....	92
3.4.2. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Değerlendirilmesi.....	94
3.4.3. Sosyoloji Bölümü Değerlendirilmesi.....	95
3.4.5. Çocuk Gelişimi Bölümü Değerlendirilmesi.....	97
TARTIŞMA	99
SONUÇ VE ÖNERİLER	103
Sonuç	103
Öneriler	106
KAYNAKÇA	107
ÖZGEÇMİŞ	122

KISALTMALAR LİSTESİ

AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AMATEM	: Alkol ve Madde Bağımlılığını Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilatı
ÇEMATEM	: Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
ÇHGM	: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
IASSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği
ICSSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Komitesi
IFSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KHK	: Kanun hükmünde kararname
PDR	: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
SED	: Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YEDAM	: Yeşilay Danışmanlık Merkezi
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR

Tablo 1. Akdeniz Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri.....	60
Tablo 2. Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	60
Tablo 3. Bingöl Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	61
Tablo 4. Çankırı Karatekin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	61
Tablo 5. Çukurova Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	61
Tablo 6. Dicle Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri.....	62
Tablo 7. Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	62
Tablo 8. Erzurum Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	63
Tablo 9. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	63
Tablo 10. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	63
Tablo 11. Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri.....	64
Tablo 12. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri.....	64
Tablo 13. Munzur Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri.....	64
Tablo 14. Necmettin Erbakan Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	65
Tablo 15. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri.....	65
Tablo 16. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri.....	65
Tablo 17. Sakarya Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	66
Tablo 18. Uşak Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	66
Tablo 19. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri	66
Tablo 20. Amasya Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri	67
Tablo 21. Ankara Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri	67
Tablo 22. Bayburt Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri	68
Tablo 23. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	68
Tablo 24. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	68
Tablo 25. Ege Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri	69
Tablo 26. Fırat Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	69
Tablo 27. İstanbul Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri	70
Tablo 28. Kafkas Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri ...	70
Tablo 29. Kafkas Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri ...	70
Tablo 30. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	71
Tablo 31. Necmettin Erbakan Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	72
Tablo 32. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	72
Tablo 33. Sakarya Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri	72
Tablo 34. Siirt Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri	73
Tablo 35. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	73

Tablo 36. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	74
Tablo 37. Adıyaman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	74
Tablo 38. Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	75
Tablo 39. Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	75
Tablo 40. Bingöl Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	76
Tablo 41. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	76
Tablo 42. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	77
Tablo 43. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	77
Tablo 44. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	78
Tablo 45. Dicle Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	78
Tablo 46. Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	79
Tablo 47. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	79
Tablo 48. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	80
Tablo 49. Mersin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	80
Tablo 50. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	80
Tablo 51. Munzur Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	81
Tablo 52. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	81
Tablo 53. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	82
Tablo 54. Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	83
Tablo 55. Siirt Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	83
Tablo 56. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	83
Tablo 57. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri	84
Tablo 58. Adnan Menderes Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri.....	85
Tablo 59. Akdeniz Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri.....	86
Tablo 60. Ankara Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	86
Tablo 61. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	87
Tablo 62. Atatürk Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	88
Tablo 63. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	88
Tablo 64. Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	88
Tablo 65. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	88
Tablo 66. Hitit Üniversitesi Çocuk Gelişimi Dersleri.....	89
Tablo 67. Karabük Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	89
Tablo 68. Kırıkkale Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	90
Tablo 69. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri.....	90
Tablo 70. Malatya İnönü Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri.....	90
Tablo 71. Munzur Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri.....	91
Tablo 72. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri.....	91
Tablo 73. Selçuk Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	91
Tablo 74. Yozgat Bozok Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri	92
Tablo 75. Psikoloji Bölümü Dersleri.....	92
Tablo 76. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri.....	94
Tablo 77. Sosyoloji Bölümü Dersleri.....	95
Tablo 78. Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri.....	97

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Dezavantajlı Gruplar Açısından Türkiye’deki Sosyal Çalışma Görevlilerinin Lisans Müfredatlarının Analizi	
Tezin Yazarı: Ruveyda ISSI	Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatma KAHRAMAN GÜLOĞLU
Kabul Tarihi: 28/01/2022	Sayfa Sayısı: ix (Ön Kısım) + 122(Tez)
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet	Bilim Dalı: Sosyal Hizmet
Sosyal hizmet çok disiplinli, geniş bir müdahale alanında sahip bir disiplin ve uygulamalı bir bilimdir. Çok çeşitli müracaatçı grubuna hizmet veren bu alanda amaç; sosyal refahı sağlamak, bireylerin ve toplumun kendi kendilerine yetebilecek, başkalarına muhtaç olmayacak ve haklarını koruyabilecek konuma gelmeleridir. Bu doğrultuda pek çok farklı disiplinlerden bilimsel ve mesleki bilgiler edinmekte ve pek çok meslek çalışanını da bünyesinde bulundurmaktadır. İnsanların iyilik hallerini arttırmak için diğer meslek profesyonellerine ihtiyaç duymaktadır. Bu alanda birçok farklı meslek işbirliği ve koordinasyon içinde hizmet vermektedir. Alanda en çok istihdam edilen Sosyal Çalışma Görevlileri buna örnektir. Sosyal çalışma görevlisi tabiri Çocuk Koruma Kanunu’nda geçmektedir sosyal hizmet psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi gibi bölümleri içine alan genel bir tanımdır. Sosyal hizmet alanı dezavantajlı bireylere ve gruplara hizmet vermektedir. Dezavantajlı gruplar içinde bulundukları durumdan dolayı incinebilir ve örselenebilir gruplardır bu nedenle dezavantajlı gruplara hizmet verilirken müracaatçı grubunu tanıma ve müdahale tekniklerinin bilinmesi elzemdir. Bu alanda istihdam edilen mesleklerden sosyal çalışma görevlilerinin lisans eğitimleri boyunca aldıkları derslerin dezavantajlı gruplara müdahale noktasında yeterli bilgi ve beceri edinip edinmediği bu araştırmanın amacıdır. Bu doğrultuda seçilen psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi ve sosyoloji bölümlerinin dersleri ve ders içeriklerinden yola çıkılarak araştırma yapılmıştır. Araştırmada her bölüm için 7 bölgeden 3’er devlet üniversitesi seçilerek Türkiye geneli bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada doküman analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılarak üniversitelerin müfredatlarında dezavantajlı gruplara ilişkin dersler seçilerek bölümlere ve üniversitelere göre tablolastırılıp alınan derslerin içerikleri alınmış, elde edilen verilerle dezavantajlı grupların çocuk, kadın, yaşlı gibi kategoriler oluşturularak bölüm bazında yeni birer tablo hazırlanıp değerlendirme yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda müfredatlarda dezavantajlı gruplara yönelik veya dezavantajlı gruplarla ilişkili derslerin bulunduğu, derslerin dezavantajlı grupları tanımaya yönelik kavramsal ve kuramsal çerçeve çizdiği, müdahale ve görüşme teknikleri açısından uygulamaya dayalı veya özel olarak sosyal hizmet alanında dezavantajlı gruplarla çalışmaya yönelik yeterli bilgi ve beceri edinilmesi için müfredatların geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Sosyal Çalışmacı, Sosyal Çalışma Görevlisi, Dezavantajlılık, Dezavantajlı Gruplar	

Yalova University Institute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: Analysis of Undergraduate Curriculum of Social Worker Officers in Turkey in Terms of Disadvantaged Groups	
Thesis Author: Ruveyda ISSI	Advisor: Assist. Prof. Fatma KAHRAMAN GÜLOĞLU
Date of Acceptance: 28/01/2022	Total Number of Pages: ix (pre text) + 122(main body)
Department: Social Work	Field of Study: Social Work
Social work is a multidisciplinary discipline and an applied science with a wide range of interventions. The aim in this field, which serves a wide variety of client groups; To ensure social welfare means that individuals and the society become self-sufficient, not dependent on others and protect their rights. In this direction, it acquires scientific and professional information from many different disciplines and includes many professional employees. It needs other professional professionals to increase the well-being of people. In this field, many different professions serve in cooperation and coordination. The Social Workers most employed in the field are an example of this. The term social worker is included in the Child Protection Law, and social work is a general definition that includes departments such as psychology, sociology, and child development. The social work area provides services to disadvantaged individuals and groups. Disadvantaged groups are vulnerable and vulnerable groups due to the situation they are in. Therefore, when providing services to disadvantaged groups, it is essential to know the client group and to know the intervention techniques. The aim of this research is whether social workers employed in this field acquire sufficient knowledge and skills in terms of intervention to disadvantaged groups from the courses they take during their undergraduate education. In this direction, a research was conducted based on the courses and course contents of selected psychology, psychological counseling and guidance, child development and sociology departments. In the research, 3 state universities from 7 regions were selected for each department, and a Turkey-wide study was conducted. In the research, using document analysis and descriptive analysis methods, courses related to disadvantaged groups were selected in the curricula of universities and the contents of the lessons were tabulated according to departments and universities, and a new table was prepared and evaluated on the basis of departments by creating categories such as children, women, and the elderly with the data obtained. As a result of this research, developing curricula in order to acquire sufficient knowledge and skills to work with disadvantaged groups in the field of social work or specifically in the field of social work, in which there are lessons for or related to disadvantaged groups in the curricula, the lessons draw a conceptual and theoretical framework for recognizing disadvantaged groups, and based on intervention and interview techniques concluded that it is necessary.	
Keywords: Social Work, Social Worker, Social Worker Officer, Disadvantaged, Disadvantaged Groups	

GİRİŞ

Her birey hayatının bir bölümünde veya tamamında dezavantajlı gruplardan birine dâhil olabilir. İnsanlar yaşam sürecinde; doğumdan ölüme ve ölümünden sonra yakınlarını da etkileyen bir etkileşim sisteminin parçasıdır. Birbiriyle bağlantılı, birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen bu sistemde her yaş, ırk, cinsiyet, engel gibi çok geniş ve çeşitli özelliklere sahip bireyler bulunmaktadır. İnsanlar yaşamlarına devam ederken karşılaştıkları kişisel ve toplumsal problemler nedeniyle dezavantajlı konuma düşebilir. Dezavantajlı olmak avantajlı olmanın olumsuzluğu değil zıddıdır. Yani var olan koşullar avantajlılık durumunda hayatı kolaylaştırırken dezavantajda hayatı zorlaştıran ekstra koşulların mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Kişiyi dezavantajlı duruma düşüren faktörler doğuştan ya da sonradan oluşabilmektedir. Örneğin birey doğuştan ya da sonradan engelli olabilir. Ülkesindeki koşullar nedeniyle göçmen durumuna düşebilir. Ya da dezavantajlı bir durumda iken başka dezavantajların da eklenmesiyle çoklu dezavantajlılık yaşayabilir. Bu duruma kesişimsel dezavantajlılık da denmektedir.

Dezavantajlı gruplar tek başına kendi kendine yetemeyen, özel olarak ilgilenilmesi gereken, sosyal adaletin sağlanması için desteklenmesi gereken, herkesin hak ettiği gibi, insanca yaşam standartlarına sahip olamayan desteklenmesi gereken, içinde bulundukları durumdan dolayı incinebilir bireylerdir. Yaşadıkları travmatik olaylar nedeniyle ikincil mağduriyet ve örselenmeye maruz kalabilirler. Dezavantajlı grupların psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden desteklenmesi sosyal hizmet alanında önem arz etmektedir.

Sosyal yardımlar önceleri hayırseverler ve hayır kurumları tarafından yürütülmekteyken zamanla sosyal yardım yürüten görevlilerin eğitime ihtiyacı olduğu anlaşılmış ve okullaşmalar başlamış bunun sonucunda mesleki disiplin ortaya çıkmıştır. Yani sosyal hizmet mesleği, yoksullara ve muhtaçlara yardım etkinliklerinden ortaya çıkmış, zamanla bir meslek ve bilim haline gelmiş, sosyal bilimlerden edindiği bilgilerle gün geçtikçe gelişen ve genişleyen bir alan haline gelmiştir. Çıkış noktası sosyal yardımlar olsa dahi sosyal hizmet müdahalesine ihtiyacı olan bireylerin bu süreci en az hasarla ve en çok faydayla atlatması, aldığı destek ve yardımlarla kendi kendine yetebilecek konuma gelebilmesi sosyal hizmetin amacı olmuştur. Sosyal hizmet, kriz anından, sürece ve süreç sonrası takibe kadar müracaatçının yanındadır.

Sosyal hizmet eğitiminde diğer insan ve toplum bilimlerinden çokça faydalanılmış, bireyi tanıma, görüşme teknikleri ve müdahale aşamalarında sosyal bilimlerden edindiği bilgiler ve kendi mesleki uygulamasından edindiği bilgileri birleştirerek bilgi temelini oluşturmuştur. Bu alan, insana dair bir hizmet alanı olduğu için insanla ilgilenen pek çok mesleği içinde barındırmaktadır. Diğer sosyal bilimlerden destek almakta, mesleki uygulamaların yöntemini ve şeklini ona göre şekillendirmekte ve düzenlemektedir.

Dezavantajlılığın getirdiği sorunlar kişiyi yalnızlaştırmakta, topluma karşı güvensiz ve karamsar bakmasına sebep olmakta ve sosyal izolasyona sebep olmaktadır. Dezavantajlı konumda olmak dışlanmaya, etiketlenmeye de sebep olabilmekte kişilerin yaşam kalitesini oldukça düşürmektedir. Oysaki bir bireyin beklentisi toplumsal kaynaklara herkes kadar ulaşabilmektir. Var olan engelin önüne bir de bürokratik süreçler, toplumsal dışlanmalar, etiketlenmeler eklenerek, kolaylaştırmak yerine daha da zorlaştıran etmenleri ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle dezavantajlı gruplara hizmet sunarken ne yapılacağından, nasıl yapılacağına, hangi grubun ne tür bir yaşantı içinde olduğundan, ne tür ihtiyaçların nasıl giderileceği ve bireylerin nasıl yönlendirileceğine kadar yeterli bilgi ve donanıma sahip olmak elzemdir.

Araştırmanın konusu

Bu çalışma sosyal çalışma görevlilerinin lisans müfredatlarının analiz edilerek dezavantajlı gruplar hakkında bilgiye sahip olup olmadıklarını, ne kadar temele sahip olup olmadıklarını tespit etmekle ilgilidir. Sosyal çalışma görevlisi tanımı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda geçmekte bu tanımda “*Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını*” ifade etmektedir. Bu çalışmada çoğunlukla sosyal hizmet alanında çalışan; psikoloji, çocuk gelişimi, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve sosyoloji bölümlerine yer verilmiştir. Bu meslekler sosyal hizmet kuruluşlarında, diğer bakanlıklarda bu alanda görev almakta, örneğin psikoloji ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü mezunları adalet bakanlığında mahkemelerde sosyal inceleme raporu hazırlamaktadır. Sosyal hizmet kuruluşları Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlardır. Bunlar; sosyal hizmet merkezleri, çocuk yuvaları, huzurevleri, kadın konuk evleri, şiddeti önleme ve izleme merkezleri, çocuk destek merkezleri gibi pek çok gruba hizmet veren kuruluşlardır.

Sosyal hizmet insana hizmet sunan bir çalışma alanı olduğu için 7/24 kesintisiz hizmet veren bir çalışma alanıdır. Sosyal hizmet, doğum öncesinden ölüme kadar insanla ilgili her sosyal çevrede vardır ve olmalıdır. Bu alan cinsiyet, yaş, ırk fark etmeksizin herkes için var olan, herkesin bugünü ve geleceği için yanında olan ve olması gereken bir alandır. Sosyal hizmet, çok geniş hatta bir ölçüt olmaksızın sahip olduğu müracaatçı kitlesine hizmet sunarken elbette tek başına yeterli hizmet sunması mümkün değildir. Bu nedenle multidisipliner, çok disiplinli hatta disiplinler üstü tanımlamalar bu alan için çokça yapılmaktadır. Bu kadar geniş bir mesleki alan tabii ki birbirinden farklı meslekleri de içinde barındıracaktır. Ancak önemli olan bu farklı mesleki alanların sosyal hizmet alanında çalışırken hizmet verdiği bireylerin psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel arka planlarını bilerek buna göre yaklaşımda bulunmaları ve müdahale etmeleri gerekmektedir. Bu çalışmanın asıl odaklandığı konu bölümlerin dezavantajlı gruplara dair yeterli, temel bilgi düzeyine sahip olup olmadığını tespit etmektir. Örneğin müfredatlarda dezavantajlı gruplardan olan kadın, çocuk, engelli, yaşlılara dair yeterli bilgi verilip verilmediği ve bu derslerin seçmeli mi yoksa zorunlu mu olduğu bu çalışma boyunca incelenecektir ve böylece alana girip bu alanda çalışmak isteyen bireylerin yeterli ve temel bilgi birikimine sahip olup olmadığı tespit edilecek ve konu hakkında bilgi birikiminin ilerlemesi, daha fazla farkındalığın olması için gerekli önerilerde bulunulacaktır.

Çalışmanın Problemi: Sosyal hizmet alanında çalışan, sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilen dezavantajlı gruplara yönelik hizmet veren; sosyoloji, psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü mezunlarının lisans eğitimleri sırasında dezavantajlı gruplarla ilgili yeterli eğitim alıp almadıkları ve bu alanda çalışacakları bireyleri ya da grupları yeterince tanıyıp tanımadıkları, eğitimlerinin sosyal hizmet alanında çalışmak için yeterli düzeyde olup olmadığı bu çalışmanın problemidir.

Çalışmanın Amacı: Bu mesleklerin eğitimine ilişkin ders müfredatlarının ve ders içeriklerinin dezavantajlı gruplara yönelik dersler açısından inceleyerek onları dezavantajlı gruplar hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarını tespit etmek de amacımızı oluşturmaktadır.

Çalışmanın Önemi ve Gerekçesi: Bu konu araştırılmalıdır çünkü hassas, incinebilir ve dezavantajlı gruplarla çalışan bireylerin mesleki yeterlilikleri için bu alanlara dair temel yaklaşımların bilinmesi önemlidir. Çünkü insanla çalışırken yapılan bir hata yanlış, telafisi zor, imkânsız sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle sosyal hizmet odağında olan dezavantajlı gruplarla çalışan mesleklerin sosyal hizmeti ne kadar tanıdığı ya da dezavantajlı grupları ne kadar bildiği onlara temel olarak nasıl yaklaşması gerektiğini, nasıl bir hizmet planlaması gerektiğini bilip bilmediği önemli bir konudur. Çalışılan konu bireylerin geleceği açısından, sosyal hizmetin kamu gözündeki durumu ve sosyal hizmetin geleceği açısından da önemlidir. Çalışmanın literatüre katacağı en önemli katkı diğer sosyal çalışma görevlilerinin de bu alanda verdikleri hizmetleri daha görünür hale getirecek ve sosyal hizmetin tabii ki sosyal çalışmacı unvanıyla temel meslek elemanının önemli bir görevi olmasına rağmen diğer mesleklerle ortaklaşa çalışması, sorumlulukla beraber hareket etmesi ya da birlikte fikir alışverişinde bulunmasının da önemi ortaya konulacaktır ve her şeyden önce sosyal çalışma görevlilerinin tanımı bunların neler olduğu bu kişilerin de gelecekte daha iyi çalışmalar planlayabilmesi, bu alanda vaka analizi yapabilmeleri için müfredatlarının güncellenmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışma literatüre böyle bir katkı sunacaktır ve ileride bu meslek alanının daha sağlıklı yürümesi sağlanmak için bir adım atılmış olacaktır.

Çalışmanın sınırlılıkları: Çalışmanın yalnızca internet üzerinden ulaşılan lisans müfredatları ile yürütülmesi, her üniversitenin ders içeriklerine ulaşamaması çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çalışmanın Hedef Kitlesi: Bu konuya sosyal hizmet alanında çalışan sosyolog, psikolog, psikolojik danışman, çocuk gelişimci, aile ve sosyal hizmetler müdürlükleri çalışanları, sivil toplum kuruluşları çalışanları ve bu alanda çalışmak isteyen herkes ilgi duyacaktır. Konumuz ulusal bir ilgiyle sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın Soruları

Sosyal çalışma görevlisi adı altında istihdam edilen meslek grupları, sosyal çalışma açısından farklı disiplinlerin bakış açısıyla sosyal hizmet alanının perspektifini geliştirirken uygulama sürecinde dezavantajlı gruplarla çalışmada bilgi eksikliği oluşturmaktadır, buradan yola çıkılarak bu araştırmanın amacına ulaşılabilmek için şu sorular araştırılmıştır.

1. Müfredatlarda dezavantajlı gruplara yer verilmiş mi?
2. Dezavantajlı gruplara yer verildiyse hangi dezavantajlı gruplara yer verilmiş?
3. Dezavantajlı gruplar tek bir ders içinde mi yoksa her bir grup için farklı ders mi verilmiş?
4. Dezavantajlı gruplara yönelik uygulama dersi var mı?
5. Dezavantajlı gruplarla ilgili dersler onları tanımaya mı müdahaleye mi ya da her ikisine mi yönelik?
6. Alınan her bölümün aldığı dersler sosyal hizmet alanında dezavantajlı gruplarla çalışmaya yönelik bilgi temeli sağlıyor mu?

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemi ve betimsel analiz kullanılmıştır. Doküman analizi, konu üzere belirlenen dokümanların incelenerek araştırma sorularına cevap arandığı bir yöntemdir. Betimsel analiz ise elde edilen verilerin yorumlanması için kullanılan bir yöntemdir. Bu iki yöntem bu çalışmada birbirini destekleyici rol oynamıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu ya da olgular hakkında bilgilerin içerdiği yazılı araçların analizidir. Doküman incelemesi diğer nitel araştırma yöntemleriyle kullanılacağı gibi tek başına da veri toplama yöntemi olarak kullanılabilir. Araştırmada hangi dokümanın kullanılacağı araştırma problemi ile belirlenir. Örneğin eğitim alanında müfredatlar, ders kitapları ve öğrenci kayıtları, eğitimle ilgili belgeler veri kaynağı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189-190).

Betimsel analiz, önceden belirlenmiş temalara göre elde edilen verilerin özetlendiği ve yorumlandığı nitel veri analizi yöntemlerinden biridir. Betimsel analizin çerçevesinin oluşturulması, temalara göre verilerin işlenmesi, elde edilen bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamalarından oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 240).

Literatür Taraması

Sosyal hizmet alanı dezavantajlı ve incinebilir gruplarla iç içe olan, hedef kitlesi yardıma ve desteğe ihtiyaç duyan bireyler ve gruplardan oluşmaktadır. Bu alanda çocuk, genç, yaşlı, kadın, engelli gibi bireylerle sosyal hizmet uygulamaları açısından pek çok araştırma yapılmış ancak dezavantajlı grup ya da birey tabiriyle yeni yeni çalışmalar yayınlanmaya başlanmıştır. Bu çalışmadaki gibi bir müfredat incelemesi örneği bulunmamaktadır. Ancak dezavantajlı gruplara dair sosyal hizmet ve sosyoloji alanında editörlü kitaplar, tez ve makaleler yol gösterici olmuştur.

- i. Ferhat Arık ve Levent Taş'ın editörlüğünü yaptığı "*Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi*" isimli kitapta dezavantajlılar ve dezavantajlılık sosyolojik bağlamda ele alınmış dezavantajlılığın sosyolojik zeminin ve bütüncül bakış açısının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Kitapta dezavantajlılığa yönelik kavramlar ve kuramlar ele alınırken belirli dezavantajlı gruplara sosyolojik bakış açısıyla yer verilmiştir.
- ii. Meryem Serdar'ın editörlüğünü yaptığı "*Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet El Kitabı*" isimli kitapta dezavantajlı gruplar ile sosyal hizmetin ilişkisine, farklı dezavantajlı grupların sorunları ve çözüm önerilerine yer vermiştir. Dezavantajlı gruplara müdahalenin çok disiplinli bir çalışmayı gerektirdiğinden kitaptaki bölümler konuları geniş bir açıyla disiplinlerarası ele alınmış, ayrıca teori, uygulama ve yasal boyutlarıyla dezavantajlı belirli gruplar bölümler halinde yazılmıştır.
- iii. Hüseyin Doğan'ın editörlüğünü yaptığı "*Sosyal Hizmette Dezavantajlı/Risk Altındaki Gruplar*" isimli kitapta dezavantajlılığın ne olduğuna, dezavantajlı grupların sosyal hizmetler ve sosyal politikadaki önemine yer verilmiş. 13 farklı dezavantajlı grup ayrı ayrı ele alınmış, bunlara yönelik riskler, çözümler ve sosyal hizmet uygulamalarına değinilmiştir. Her bölümün sonunda o dezavantajlı grup için örnek sosyal inceleme raporu eklenmiştir.

- iv. Fatma Kahraman Güloğlu'nun “*Kesişimsel Yaklaşımla Engellilik ve Toplumsal Cinsiyet (Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Karşılaştırması)*” başlıklı doktora tezinde dezavantajlılığın kesişimselliğine vurgu yapan engelli kadın ayrımcılığı üzerine Türkiye ve Amerika Birleşik devletleri sosyo kültürel ve politikalar açısından karşılaştırılmıştır.
- v. Betül Altuntaş'ın editörlüğünü yaptığı “*Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika*” isimli kitapta dezavantajlı grupları, farklı refah rejimlerinde sosyal hizmetlerdeki değişimine, sosyal politikaların dezavantajlı gruplar ekseninde ve sosyal hizmetler çerçevesinde ele alan tartışmalardan oluşmaktadır.
- vi. Yasin Erdurak'ın “*Türkiye’de sosyal hizmet bölümleri müfredat programlarının analizi*” adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye’deki sosyal hizmet bölümlerinin müfredatlarını inceleyerek, müfredatlar arasında birlik olup olmadığını araştırmış ve dersleri karşılaştırılmıştır.

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde sosyal hizmetin tanımı, amaçları ve işlevlerine değinilmiş, dünyada sosyal hizmetin ortaya çıkışı, Avrupa ve Amerika'daki gelişimi, Türkiye'deki gelişimi, dünyada ve Türkiye'de sosyal hizmet eğitiminin gelişimi ve sosyal hizmetin tıp, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, gerontoloji, hukuk ve sosyal güvenlik ile ilişkisi ele alınmıştır. İkinci bölümde dezavantajlı gruplar ve dezavantajlı gruplarla sosyal hizmet ele alınmış, bu kapsamda çocuk, kadın, yaşlı, engelli, yoksul, bağımlı, mülteci, hükümlüler, kronik hastalığa sahip bireyler, romanlar ve onlara yönelik sosyal hizmetler ele alınmıştır. Son bölümde psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, sosyoloji ve çocuk gelişimi lisans bölümlerinin müfredatlarında dezavantajlı gruplarla ilişkili derslerine ulaşılarak hazırlanan tabloların altına ders içerikleri alınmış, daha sonra her bölüm için yeni birer tablo yapılarak her bölüm kendi içinde değerlendirilmiş, sonra sonuç kısmında genel değerlendirme yapılmıştır.

BÖLÜM 1: SOSYAL HİZMET VE DİĞER DİSİPLİNLERLE İLİŞKİSİ

1.1. Sosyal Hizmet Tanımı, Amaç ve İşlevleri

Sosyal hizmet, birey, aile ve toplumun sosyal işlevselliğini arttırmak için çalışan, insanların çevresi içinde kendi sosyal rolleri ile toplum arasındaki dengeyi kurabilmeleri için uygun koşulları sağlayan ve bunu yaparken kendine has yöntemleri ve belirli sistematığı olan uygulamalı bir bilim ve meslektir (Duyan, 2014:14; Payne vd., 2015:33; Zastrow 2015:6). Sosyal hizmetin Temmuz 2014'te IFSW Genel Toplantısı ve IASSW Genel Kurulu tarafından onaylanan küresel tanımına göre: Sosyal hizmet, sosyal gelişim ve değişimi, bireylerin güçlenmesini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet, insan hakları, sosyal adalet ilkeleri ve farklılıklara saygıyı merkezine alır. Sosyal bilimler, beşeri bilimler, yerel bilgi ve teorilerden desteklenerek gelişen sosyal hizmet, sosyal refahı arttırmak için insanları ve yapıları birleştirir (<https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>).

İlhan Tomanbay (1999:237), Sosyal Çalışma Sözlüğünde sosyal hizmeti, endüstri toplumlarında dezavantajlı ve ihtiyaç sahibi kimselerin sorunlarının çözümü, bakımı ve korunmalarının kamunun sorumluluğu olduğu görüşünden hareketle resmi, yarı resmi ve gönüllü kuruluşlarca yürütülen, bireylerin kendi başlarına çözemedikleri sorunların çözümü için geliştirilen sistemli ve sürekli etkinliklere verilen isim olarak tanımlamıştır. Sosyal hizmet, kendi kaderini tayin etme özgürlüğünü kendi yararına kullanabilmesi için bireyin bilinçlenmesi ve içinde bulunduğu sisteme, değişen sosyo-ekonomik koşullara uyum sağlayabilmesi için gerekli olan değişim ve gelişimin sağlanmasında rol alacak gerekli bilgi, yöntem ve becerilere sahip ve dahi bu müdahaleye yetkisi olan bir mesleki disiplindir (Kut, 1988: 17).

Sosyal hizmet, sosyal bilimler içinde yer alan bir bilim dalıdır. Meslekleşme, ihtisaslaşma ve bilimsel gelişme ile olur. Sosyal hizmet, mesleki uygulamayla kendi kuram, yöntem ve tekniklerini üretmekte ve geliştirmektedir. Sosyal hizmet, insanı ve toplumu odağına alarak gelişme ve değişimde kuram ve uygulama ile bütüncül bilgiye ulaşmayı amaçlar. Elde ettiği bilgiyi kullanmak için uygun yöntem ve teknikler geliştirir (Cılga, 2004: 33; Kut, 1988: 10). Sosyal hizmet, diğer sosyal bilimlerden farklı olarak önce meslek sonra disiplin haline gelmiştir. Mesleki bilgisini diğer bilim dallarından beslenerek geliştirirken deneyimlerini de katarak kendi bilgi temelini oluşturmuş ve geliştirmeye devam etmektedir.

Sosyal hizmetin gelişiminin temelinde başta yoksullara yardım etkinliği ve gerek mikro gerekse makro düzeyde ortaya çıkan sosyal sorunların çözümüne duyulan ihtiyaç olduğu için mesleki bilgi genel olarak sosyal sorunlar özel olarak da yoksulluk minvalinde gelişmiş bu da hak kavramını mesleğin bünyesinde taşımasını sağlamıştır. Halen sosyal hizmet, daha çok yoksulluk, dezavantaj, göç, işsizlik ve kişilerin çevresel nedenlerle yaşadığı sorunlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyal hizmet, salt ihtiyaçların karşılanmasına değil, hak temelli bir yaklaşımla olması gerekene odaklanır. Sosyal hizmet insan hakları ve sosyal adaleti ilke edinmiş bir meslektir. Herkesin insan hakları ve sosyal adaletten yararlanmasını amaçlar. Sosyal güvenlik ve sosyal refah sistemleri içinde yer alamayan fırsat eşitsizliği yaşayan bireylerle çalışır. Sosyal adalet, eşitlik yerine hakkaniyet kavramını içermektedir.

Sosyal hizmet sosyal adaleti sağlarken eşitlik değil eşitsizlik üzerine odaklanır (Küçükkaraca, 2013: 85-94).

Sosyal hizmetin amaçları temelde

1. Toplumda bireylerin etkililiğini sağlama
2. Bireyin kendi hayatı ve olanakları üzerinde karar verme ve denetim sahibi olma imkânı sağlama,
3. İnsanın kendi gücünü kullanarak üretkenliği ve yaratıcılığını harekete geçirme
4. Demokratik toplum içinde insanca yaşama koşullarını geliştirme
5. İnsanların sorun çözme kapasitelerini arttırarak hayat kalitelerini yükseltme ve mutlu bir hayat sürmelerine yardımcı olma şeklinde sıralanabilir (Cılga, 2004: 32).

Sosyal hizmet, bireylerin gücünü, yeteneklerini, kültürünü geliştirmek; etkili, bilinçli, kendi kendine yetebilen, üretken ve mutlu bireyler olabilmeleri için uygun koşulları sağlamayı hedefleyen bir meslektir. Sosyal hizmet, mikro düzeyde; farklı çevrelerde, farklı koşullarda, farklı imkânlarla sahip insanlara bulundukları yerden başlayarak uygun hizmetleri sunar. Mikro düzeyde faaliyet alanı aile, çocuk, ebeveynlik, evlilik ilişkileri gibi birey ve yakın ilişkileridir. Makro düzeyde; sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki imkânların adaletli ve hakça ulaştırılması bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumun yararına kullanılması, sosyal politika, program ve proje geliştirilmesi üzerinde çalışır. Makro düzey, örgüt, devlet ve toplumla çalışmaları kapsamaktadır. Makro düzeyde de kişiler arası ilişkiler ile çalışmaktadır ancak bu kişiler tüzel kişilerdir. Proje geliştirme, kaynak sağlama, politika önerme, hak savunuculuğu gibi aktiviteler yürütülmektedir. Bu iki seviye arasında bir de mezzo düzey uygulama vardır. Bu düzey, kişiler ile aileden daha az yakınlıkta olan komşuluk, okul, iş arkadaşları arasındaki ilişkileri kapsamaktadır (Cılga,2004: 33-34; Sheafor ve Horejsi, 2014: 28-29).

Sosyal hizmetin bireyle çalışması, bireylerin karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmalarına yardım etmeyi içerir. Sorun çözmeye odaklanarak bireyin güçlenmesine katkı sağlar. Aileyle çalışma, ailenin değişimi ve iyileşmesi için gerektiğinde bütün aile üyeleriyle çalışmayı içerir. Grup çalışmasında ortak sorunları olan bireyleri bir araya getirerek birbirlerini desteklemeleri ve sorunlarını çözmeleri için sosyal hizmet uzmanı kolaylaştırıcı olarak çalışmaktadır. Toplulukla çalışmada ise toplumun sorunlarını belirleme, kaynak sağlama ve politika geliştirmede sosyal hizmet uzmanları önemli bir rol oynar (Thompson, 2013:72-103).

Sosyal hizmet uzmanının mesleki görevleri:

- Başvuruda bulunan yahut hizmet alması gereken kişiler ile ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik ön görüşme, değerlendirme yapmak,
- Belirlenen ihtiyaçlara yönelik gerekli hizmetleri sağlamak, koşulları iyileştirmek,
- Mikro, mezzo ve makro düzeyde sorun çözücü, kolaylaştırıcı etkinlikler geliştirmek
- Yardıma ihtiyacı olan kişilerin risk durumuna ilişkin ön değerlendirme yapmak,

- Koruyucu, önleyici planlar yapmak, uygulamak ve değerlendirmek
- Mahkemelere kararların doğru ve yerinde verilmesi için rapor sunmak
- Multidisipliner çalışmalardan yararlanmak ve katkıda bulunmak
- Kanunlarda belirtilen diğer görevleri yerine getirmek olarak listelenebilir (Thompson 2014: 37).

Sosyal hizmet uzmanları, çözülmesi güç bazen de çözülemeye karmaşık sorunlarla karşılaşabilir. Müracaatçı ayrımı yapmaz ve her sorunun çözülemeyeceğinin bilincindedir. Değişim için çevreyi hedef alır. Değişim hedefi birey ve aileler dışında bazen mevcut hizmetler ve politikalaradır. Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların ihtiyaç duyduğu şeylere ulaşabilmeleri için sistemin yanıt vermediği durumlarda savunuculuk yapar. Sosyal hizmet mesleki değerlere, etik kurallara bağlıdır ve müracaatçısını zorlamaz, kendi kaderini tayin etmesine olanak sağlar (Duyan, 2014:12-13).

Bireylerin rol ve işlevleri, sorumlulukları, toplumsal hakları bulunduğu toplumsal yapı içerisinde şekil almaktadır (Yolcuoğlu, 2012:106). İnsanlar sosyal varlıklardır ve birbirlerine bağlıdır. Kişi, gelişimi, eğitimi ve korunması için diğer kişilere ihtiyaç duyar. Kişiler ne kadar güçlü olursa olsun yaptıkları seçimler diğer bireylerden etkilenir ve diğer bireyleri etkiler. Bu karşılıklı bağımlılık sosyal ilişkilerin gücünü, etkililiğini ve kalitesini, sosyal işlevselliğini etkilemektedir. Sosyal işlevsellik, kişinin toplumda kendini gerçekleştirebilmesi ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek yetkinliğidir. Temel ihtiyaçlar barınma, beslenme, sağlık, sosyal destek, toplumda kabul görme, yaşam amacına sahip olma gibi elzem ihtiyaçları içerir. Toplumsal roller zamana ve mekâna bağlı olarak değişebilir, ebeveynlik, komşuluk, vatandaşlık, aile bunlara örnektir. Bu roller kişinin cinsiyeti, dini, dili, ırkı, mesleği ve yaşına göre şekillenebilmektedir. Bu yüzden sosyal işlevsellik, çevresel, sosyal, ekonomik faktörlerin kaynak, talep ve ihtiyaçlarla uyumudur (Sheafor ve Horejsi, 2014: 23).

Sosyal hizmet temelde toplumun sosyal işlevselliği ile ilgilense de aslında toplumda dezavantajlı bireylere, baskı, ayrımcılık ve adaletsizliğe uğrayan kesimlere öncelik vermektedir. Sosyal çalışmacılar, bireylerin sosyal işlevselliğini geliştirebilmeleri için sosyal bakım, sosyal tedavi ve sosyal gelişim etkinliklerinde rol alırlar. Sosyal bakım, bireylerin barınma, beslenme ve korunma gibi temel ihtiyaçları ve bir yere ait olma, kabul görme, destek bulma gibi psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Sosyal bakımda temel amaç bireye gereken olanakları sağlamak ve kısa vadede değişmesi mümkün olmayan durumlarda kişinin desteklenerek kendini iyi hissetmesini sağlamaktır. Sosyal tedavi, birey ve ailelerin işlevselliğini arttırmak, alışkanlıklar ve problemli davranışları düzeltmek ve bunun için eğitim, danışmanlık ve yönlendirme gibi yöntemleri kullanmaktır. Sosyal gelişim terimi ise herhangi bir sorunu değil var olanı geliştirerek ileriye götürmeyi amaçlarlar. Bireyin sosyal çevresi, sosyal işlevselliğini engelleyici veya destekleyici olabilir. Çevrenin sürekli bir değişim, devinim halinde olması uyum sağlamayı zorlaştırabilmektedir. Bunun için sosyal hizmet, bireyi çevresi içinde ele alır. Bireylerin birbirleriyle çok boyutlu bir bağlantısı vardır. Birey, genetik, duygusal, ruhsal, ailesel, toplumsal, boyutları ile birlikte bir bileşendir. Kişinin bilgi düzeyi, kapasitesi, yetileri,

hayattaki amaç ve hayalleri kişiliğinin bütünüdür. Çevresi içinde birey tabirinden kasıt bireyin içinde bulunduğu fiziksel, sosyal yapılar ve diğer herkesi etkileyen süreçlerdir (Sheafor ve Horejsi, 2014: 23-27).

1.2. Sosyal Refah Bağlamında Dünyada Sosyal Hizmetin Gelişimi

Toplumdaki herkesin hizmet ve imkânlardan eşit olarak faydalanması gerekliliği, sosyal refah hizmetlerinin gelişimini gerekli kılmıştır. Birçok meslek ve disiplini içinde bulunduran sosyal refah alanında çalışanların belli bilgi ve beceriye sahip olması gerekliliği yetişmiş meslek elemanı ihtiyacı doğurmuştur. Sosyal hizmet mesleği de bu ihtiyacın bir sonucudur. Toplumsal sorunları gidermek, adaletli gelir dağılımını sağlamak amacıyla gelişen sosyal refah, sosyal sigorta, sosyal hizmetler birbirleriyle etkileşime girerek gelişmişlerdir (Kongar, 1978: 171; Kut, 1988: 9).

Batılı ülkelerde sosyal hizmetlerin temelini kiliselere bağlı hayırseverlik kurumları oluşturmaktadır. Yardımseverlik anlayışı tarih boyunca her zaman var olmuştur. Ancak sosyal refah hizmetlerini gerekli kılan üretim sorunudur. Feodal düzende bu hizmetler üretimin aksamaması adına asgari sosyal güvenlik hizmetleri sağlanmış ancak engellilik ve yoksulluk sorunu kapitalizm öncesi toplumda toplumsal bir nitelik kazanmamıştır. Feodalitenin çözülmesi ve kapitalizm ile birlikte geleneksel güvenlik sistemi de bozulmuş, kapitalist birikim sağlanması amacı emek sömürsünü beraberinde getirmiş, makineleşme ile işsizlik artmış, işçi sınıfı ortaya çıkmış ve toplumsal çatışmalar başlamıştır. Sanayi devrimi ile ortaya çıkan sorunlar, toplumda herkesin olanaklardan eşit olarak faydalanmasını amaçlayan sosyal güvenlik, sosyal refah ve sosyal hizmetleri zorunlu hale getirmiştir (Kongar, 1978: 174-176).

Sosyal hizmetin mesleğinin çıkış noktası batılı ülkeler olduğu için bu kısımda Avrupa ve Amerika'daki gelişim incelenmiştir. Sosyal refah alanında duyulan ihtiyaç ve yapılan düzenlemeler sosyal hizmet mesleğinin temelini oluşturmuştur.

1.2.1. Sosyal Hizmetin Avrupa'da Gelişimi

Sosyal refah alanında ilk gelişim 1601 yılında İngiliz Yoksullar Yasası'nın çıkarılması ile olmuştur. Yasa, sosyal refahın sağlanmasında hükümete görev yüklemiş geleneksel sosyal yardımlaşma sistemi yerine resmi sistemleri ve görevlileri devreye sokmuştur. Böylece ihtiyaç tespiti ve yardımların yerine ulaştırılması resmi mekanizmalarca düzenlenmeye başlamıştır. Modern sosyal refah anlayışının temeli olan bu yasa ekonomik refahın sağlanmasında kamu gücünü zorunlu hale getirmiştir (Kut:1988: 7).

Fransa'da 1620 yılında yoksullara yardım için Kutsal Sakrament Topluluğu ve Hayırseverliğin Kızları isimli, din adamları ve üst sınıf vatandaşların yer aldığı dini yardım grupları kurulmuştur. 1700'lü yılların sonunda ise Almanya'da sosyal güvenlik uygulamaları başlamış, 1776'da bunun için bir yasa çıkarılmıştır. 1881 yılında iş kazalarına yönelik "Zorunlu Kaza Sigortası" ve 1883'te Sosyal Sigorta Programı oluşturulmuştur (Aydın, 2020: 13-18).

1911'de İngiltere'de Yoksullar Yasası yerine asgari sosyal hizmetlerin geliştirilmesi önerisi ile hasta ve işsizlere sigorta sağlanmıştır. 1925'te yetim, emekli ve dulları da kapsamaya başlayan sigortayı 1934'te herkesin işsizlik ödeneği alabildiği İşsizlik Yasası

izlemiştir. 1942’de İkinci Dünya Savaşı sürerken ekonominin olumsuz etkilenmemesi ve işçi sınıfının refahı için Beveridge raporu hazırlanarak birtakım öneriler hazırlanmıştır. Bu önerilere göre herkes sosyal sigorta kapsamına alınmalı, çalışmaya engel olan hastalık, yaşlılık, engellilik gibi durumlar tek bir sigorta kapsamına altında birleşmeli, gelirden bağımsız belirli miktarda sigorta primi ödenmelidir. 1948 yılından itibaren uygulanmaya başlanan ulusal sigorta programı dört sosyal hizmet alanı belirlenmiş bunlar; eğitim, sağlık hizmetleri, kent ve köy planlaması ve konut alanıdır. Bu alanlarda eşit eğitim, aile yardımları, ulusal sigorta sistemi, ulusal yardım sistemi gibi hizmetler sunulmuştur. Bütün bu gelişmeler İngiltere’yi refah devleti konumuna getirmiştir (Kongar,1978: 176).

1.2.2. Sosyal Hizmetin Amerika’da Gelişimi

İlk olarak 1800’lerde ortaya çıkan sosyal refah kurumları kentlerde yaşayanların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ortaya çıkmıştı. Bu kurumlar dini grupların ve hayırseverlerin çalışmalarıyla gelişmiş kurumlardı. Bu kurumlarda yiyecek ve barınma ihtiyaçları, fiziksel ihtiyaçlar karşılanırken kişisel ve duygusal ihtiyaçlar manevi ve dini telkinlerle tedavi edilmekteydi. 1820’de Jhon Griscom tarafından ilk sosyal refah kurumu olan Yoksulluğu Önleme Derneği kurulmuştur. Derneğin amacı yoksullara kendi kendilerine yetebilecek duruma gelmeleri için yardımcı olmak; tasarruf ve ekonomik planlama önermekti. Bu amaçla ev ziyaretleri de düzenlenmişti. İlerleyen yıllarda dini örgütlenmeler artarak devam etmiş, yardım hizmetleri yelpazesini genişleterek engellilere, hastalara ve yetimlere yönelik pek çok inanç kurumu oluşturulmuştu. Bu uygulamalar birbirleriyle bağlantı halinde olmadığı için yardım uygulamaları çakışabilmekteydi. Bu sebeple 1877’de Hayırseverlik Örgütlenme Cemiyeti (Charity Organization Society) kuruldu. New York’tan başlayarak hızla birçok kente yayıldı. Bu cemiyet, birey ve ailelere yönelik vaka çalışmaları, aile danışmanlığı, sosyal problemlerin çözümü, kuruluşların koordinasyonu açısından sosyal örgütlenmelerin öncüsü durumundadır. Ayrıca bu kuruluşlarda kişilerin kayıtlarını tutarak tekrarı önlemek için kayıt sistemi oluşturulmuştur (Zastrow, 2015: 2-3).

1800’lerin sonunda yerleşim evleri kurulmaya başlandı. Bunlardan ilki Londra’da kurulan Toynbee Hull’dur. Kısa sürede birçok kentte yerleşim evleri kurulmuştur. Yerleşim evleri, yerel sorunlarla uğraşmanın yanında sosyal politikaları etkilemek için örgütlenmelerde aktif rol oynamıştır. 1899’da Chicago’da kurulan ilk yardım evi olan Hull House’da, kadın ve çocuklara yönelik sosyal politikalarda öncü çalışmalar yapılmıştır. Bireylere yiyecek, giyecek, barınma, danışmanlık hizmetleri sağlayan bu yardım evinde Jane Addams önemli rol oynamış, Amerika’daki birçok kentte yerleşim evi kurulmasına örnek olmuştur (Zastrow, 2015:3).

1865 yılında Amerikan İç Savaşı’nın olumsuz etkilerini gidermek amacıyla Freedman Bürosu açılmış ve ilk devlet desteği alan kurum olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Hayırseverlik ve Islah Konferansı toplanmış ve sosyal hizmete yeni bakış açıları getirmiştir. Buna göre savaşın etkileri ile şekillenen psikoloji ve psikiyatri teorilerinden sosyal hizmet alanında daha çok yararlanılmaya başlanmıştır. 1933 yılına gelindiğinde Roosvelt, “Yeni Görüş” adlı kalkınma programını hazırlamış, 1935’te bu programın da etkisi ile Sosyal Güvenlik Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa ile yaşlılık, ölüm ve işsizlik

sigortası oluşturulması Amerikan refah devleti temellerini ortaya çıkarmıştır. (Aydın, 2020:17-18).

Sosyal yardımlar ve gönüllülük faaliyetleriyle başlayan sosyal hizmet mesleği her ülkenin kendi ekonomik ve kültürel koşullarına göre şekillenmiştir. Zaman geçtikçe sosyal yardımların bir mesleki disiplin ile yapılması gerekliliği doğduğundan özellikle İngiltere ve Amerika’da sosyal hizmet eğitimi veren kuruluşlar açılmaya başlanmıştır (Acar ve Duyan, 2003: 18). 1898’de New York’ta Hayırseverlik Örgütlenme Cemiyeti tarafından ilk kez eğitim kursu verilmiştir. 1904’te New York Hayırseverlik Okulu bir yıllık eğitim programı düzenlemiştir. Kısa sürede birçok üniversite ve yüksekokulda sosyal hizmet eğitim programları başlatıldı. İlk eğitim programları sosyal politika ve toplumsal uyuma yönelikti. Sosyal hizmet için kuram ve yöntem öneren ilk kitap 1917’de Mary Richmond tarafından yazılan, vaka çalışmaları için müdahale planı, bilgi, tanı, tedavi planlamaları içeren, Sosyal Teşhis (Social Diagnosis) adlı eserdir (Zastrow, 2015: 4).

Sosyal hizmetin meslek oluşu önce kurslar, eğitimler daha sonra okullaşma ile gerçekleşmiştir. Bu başlıkta dünyada sosyal hizmetin gelişimine sebep olan durumlar ve geliştirilen uygulamalardan bahsedilmiş, sosyal refah bağlamında sosyal hizmetin gelişiminden bahsedilmiştir. Sosyal hizmet eğitiminden ve meslekleşme sürecinden sosyal hizmet eğitimi başlığında ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

1.2.3.Türkiye’de Sosyal Hizmetin Gelişimi

Türkiye’de hali hazırda hizmet veren sosyal hizmet kurumlarının kökeni Selçuklu ve Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Selçuklu devletinde kurulan Ahilik Teşkilatı ve Osmanlı devletinde kurulan Lonca Teşkilatı sosyal yardımlaşma ve meslek örgütlenmeleridir. Selçuklu Devleti’ndeki Ahilik Teşkilatı hem bir meslek örgütlenmesi hem de günümüz sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın temeli sayılmaktadır. Ahilik Teşkilatına bağlı olarak kurulan Bacıyanı Rum (Anadolu Kadınlar Birliği) dünyadaki ilk kadın örgütlenmesidir ve günümüzdeki kadınlara yönelik sığınma ve meslek eğitimlerinin ilk örneğidir. Selçuklu veziri Nizmaülmülk’ün kurduğu Nizamiye Medreseleri de bu alanda eğitim veren ilk eğitim kurumu kabul edilmektedir. Ayrıca ilk tıp fakültesi ve hastane olan Darüşşifalar (Bimarhane) da bu dönemde açılmıştır. Bu kurumlar, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yanı sıra sosyal hizmetlerin sunulduğu merkezlerdir (Abay ve Ceylan,2011: 1).

Osmanlı’da sosyal hizmet uygulamaları gönüllülük esasına dayanarak vakıflar ve loncalar tarafından yürütülmüş, son döneme kadar devlet eliyle yapılmamıştır. Osmanlı devletinde vakıf sisteminin getirmiş olduğu çözümsel uygulamalar sosyal hayatın her alanında belirgin bir şekilde görülmektedir. Vakıf kurma ve bu vakfi sosyal hayatta etkin kılmak gerek devlet erkânı gerekse de halk tarafından yapılmıştır. Osmanlı tarihinde özellikle hanım sultanların vakıf kurdukları ve bunu da tamamen hayır ve toplumsal yarar amaçlı yaptıkları görülür (Çelik ve Karakaya, 2020). Devlet sadece güvenlik işlerinden sorumlu olmuştur. Sosyal hizmetin gelişimi Batı’dan farklı seyretmiştir. Bunun sebebi Osmanlı’da batıdaki gibi bir sanayileşme olmaması ve sosyo-ekonomik farklılıklardır. Batı toplumlarında değişen toplumsal yapı ile birlikte sosyal hizmet uygulamalarının devlet eliyle yapılması zorunlu hale gelmiştir. Osmanlı’da vakıfların devlet kontrolüne geçişi

1826 yılında bütün vakıfların Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlanması ile gerçekleşmiştir. Hilali Ahmer, Darülaceze, Darüleytam, Darüşşafaka, Etfal hastanesi gibi kurumlar bu dönemde kurulmuş devlet sosyal hizmet ve sosyal politikalarda belirleyici hale gelmiştir (Abay ve Ceylan, 2011: 2).

Cumhuriyetin ilanından sonra sosyal hizmetler devlet eliyle yürütülmeye devam etmiştir. 1921 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) kurulmuştur. 1946 yılında İşçi Sigortaları Kurumu kurulmuş, ilerleyen yıllarda sosyal hizmetlere yönelik çeşitli planlamalar yapılmıştır. Bunların en önemlisi 1959'da kurulan Sosyal Hizmetler Enstitüsüdür (Abay ve Ceylan, 2011: 3). 1960'ta Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuş ve illerde Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlükleri açılmıştır. Sosyal hizmetler uzun yıllar buralardaki sosyal hizmet birimlerinden yürütülmüştür. 1965 yılından itibaren de bu merkezlerde sosyal hizmet uzmanları görev almaya başlamıştır (Kut, 1991:156).

1982 yılında çıkarılan 2828 sayılı kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde ancak ekonomik ve idari özerkliğe sahip Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuştur. Daha önce Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Özel İdare tarafından yürütülen, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetleri bünyesinde birleştirmiştir. Diğer Adalet, Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlıklarının sunduğu sosyal hizmetlerin koordinasyonundan da sorumlu hale gelmiştir. Kurum, çocuk, yaşlı, engelli, vb. dezavantajlı gruplar ve sosyal yardımlar alanlarında hizmetler vermiştir. Bu dönemde tıp, psikiyatri, gençlik refahı ile ilgili kuruluşlarda sosyal çalışmacılar istihdam edilmiştir. (Kut, 1991:155-158) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü başbakanlığa bağlı bir kuruluş iken 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması ile bu bakanlığa bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür (<https://ailevecalisma.gov.tr/ankara/hakkimizda/tarihce/>).

1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu oluşturulmuş, il ve ilçelerde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurulmuştur (Çengelci, 1996: 31). Fon ile yürütülen sosyal yardım faaliyetleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, fon kaynağını kullanarak sosyal yardım programları uygulamaya başlamıştır (<https://ailevecalisma.gov.tr/ankara/hakkimizda/tarihce/>).

Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla 1986 yılında Aile Araştırma Kurumu kurulmuş, 2004 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Kadının haklarının korunması ve güçlendirilmesi için 1990 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı kurulmuş, 2004 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Engelli hizmetlerinin düzenli ve verimli yürütülebilmesi için 1997 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuş, 2005 yılında 5387 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile çalışma alanı genişletilmiştir. Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Engelliler İdaresi Başkanlığı 2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altında birleştirilmiştir. Engellilere yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi için 1997 yılında 571 sayılı

KHK ile Başbakanlığa bağlı kurulan Özürlüler İdaresi Başkanlığı, ulusal politika doğrultusunda 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile faaliyet alanını genişletmiştir. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğünün faaliyetleri 2011 yılında 633 sayılı KHK ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında birleştirilmiştir. Mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Mülga Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2018 yılında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) olarak çalışmalarını sürdürmektedir (AÇSHB Stratejik Plan, 2019: 27-28).

1.3. Dünyada Sosyal Hizmet Eğitiminin Gelişimi

Hayırseverlik örgütleri yardımları yürütürken yaptığı ziyaretlerde her bireyin; fiziksel, zihinsel ve ahlaki yönden farklı olduğu ve bu sebeple her hizmetin kişiye özel bir değerlendirme ile sunulmasının faydalı olacağı görülmüştür. Bu gelişme, sosyal sorunların birey ve aile ekseninde ele alınması ve bireyin kendi kaderini tayin etmesine saygı duyulmasını vurgulayan ve sosyal kişisel çalışmanın özünü oluşturan önemli bir gelişmedir. Böylelikle sosyal yardımların sunumunda insan davranışı, toplumsal yaşam ve sağlık konularında gerekli bilgilerin kullanılması ihtiyacı doğmuştur. Yardıma ihtiyacı olan kimselerin belirlenmesi, sorunlarına göre sınıflandırılması ve sorunların toplumsal boyutunun belirlenmesi bilimsel bilgi ve eğitim ile mümkündür (Acar ve Duyan, 2003:4-5).

Sosyal hizmet; birey, toplum, değişim, gelişim, işlevsellik ve hak kavramları ekseninde gelişmiş, kuramsal yapısı da bu minvalde şekillenmiştir. Bu birikim ile sosyal hizmetin bireysel ve toplumsal sorunları çözme çabası onu sosyal bilimler içinde kendine has bilgi, yöntem, amaç ve teknikleri olan bir disiplin ve meslek haline getirmiştir (Yolcuoğlu, 2012: 406). Sosyal hizmetin mesleki kimlik kazanmasındaki en önemli zorluk, mesleğin temelinde sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın olmasıdır. Bu bakış açısı ile ortaya çıkan bir mesleği bilimsel bir disiplin haline getirmek zor bir süreç olmuştur (Acar ve Duyan, 2003: 2). Sosyal hizmetlerin yürütülmesinde profesyonel bakış açısı ve yetişmiş elemana duyulan ihtiyaç sosyal hizmet eğitimi gerekliliği kılmaştır. İlk eğitimler temel teoriler ve hayırseverlik uygulamalarını içermekteydi. Refah kurumlarının kalifiye personel talebi ve bu doğrultudaki desteği ile uygulama merkezli eğitimler vermeye başlanmıştır (Yıldırım, 2007: 23-24).

Sosyal hizmet eğitimi ilk olarak Avrupa'da başlamıştır. 1873 yılında Londra'da yardım dernekleri üyelerine yönelik konferanslar sunulmuştur (Kut, 1988: 4). Amerika'da ilk eğitim kursu 1898'de New York'ta Hayırseverlik Örgütlenme Cemiyeti tarafından verilmiştir. 1904'te Hayırseverlik Okulu, bugünkü Columbia Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu, bir senelik eğitim düzenlemiştir. Ve kısa süre içinde birçok yüksekokul ve üniversitede eğitim programları açılmıştır (Zastrow, 2015: 3; Yıldırım, 2007: 24). 1899'da Hollanda Amsterdam'da ilk sosyal hizmet okulu (Institute For Social Work Training) kurulmuş, iki yıllık olan enstitü hayırseverler ve gönüllülere kuramsal ve uygulamalı dersler ve eğitimler vermiştir. Amerika ve Avrupa'da 1910 yılına kadar 14 sosyal hizmet

okulu kurulmuştur (Yolcuoğlu, 2012: 407). 1899'da Chicago'da, New York'taki gibi bir eğitim programı düzenlenmiş daha sonra Chicago Üniversitesi Sosyal Hizmet İdaresi okulu kurulmuştur. Böylelikle bir üniversite bünyesine alınan ilk sosyal hizmet okulu olmuştur. 1920'de Güney Amerika Şili'de açılmış, Asya'da ise ilk olarak Hindistan'da açılmıştır (Özdemir, 2001:86).

1917'de Mary Richmond, Sosyal Teşhis (*Social Diagnosis*) adlı kitabıyla sosyal hizmetin bilimsel metodolojisinin temelini oluşturmuştur. Mary Richmond, sosyal vaka çalışmasının öncüsü sayılmaktadır. Müdahaleden önce teşhis ve araştırmaya ihtiyaç vardır. Birey ve çevresi arasındaki ilişkide yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın sebeplerini araştırmıştır. Teşhisin içeriğini ve yöntemini sistematik olarak geliştiren Richmond'dur. İlk prensibi, müdahalenin çevresi içinde bireye odaklanması gerektiğidir. Richmond, müracaatçılar ve sosyal hizmet uzmanları arasındaki altı güç kaynağı tanımlamıştır. Bunlar bireyin hane içindeki kaynakları, müracaatçının kendisi, yaşadığı sosyal çevresi, sivil kuruluşlar ve özel ve devlet kurumlarındaki kaynaklardır. Bu tanımlama, 1970'lerde sosyal hizmette popüler olan sistem teorisinin öncüsü sayılmaktadır. Richmond, bilgi toplama, mülakat teknikleri, iletişim kurma konusunda verdiği bilgilerle, sosyal vaka çalışmasına güçlü bir profesyonel statü kazandırdı. Bir diğer yayını olan "Sosyal Vaka Çalışması Nedir?" kitabında vakalardan öğrenme metodolojisini anlatmıştır (https://historyofsocialwork.org/eng/details.php?cps=7&canon_id=133).

1919'da ABD'deki 19 sosyal hizmet okulu bilgi ve tecrübelerini paylaşmak amacıyla Kanada'daki okulları da kapsayan Amerikan Sosyal Hizmet Okulları Birliğini kurmuştur. 1927'de eğitim standartları belirlemeye ve üyelik isteyen okullardan bu şartların sağlanması şartı getirmeye karar vermişlerdir. 1932 yılında temel bir müfredat belirlenerek yeni okullar da bu prosedüre bağlanmıştır (Özdemir, 2001:87).

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi ve yarattığı psikoloji, psikiyatri alanında eğitim almış sosyal hizmet uzmanına ihtiyacı artmıştır. Savaş yıllarında sosyal hizmetin faaliyet alanı asker ailelerine maddi yardım ve toplumun her kesimine yönelik sosyal kişisel çalışmaları oluşturmuştur. Sosyal hizmet uzmanlarının orduda nöro-psikiyatri kliniklerine atanmasıyla psikiyatrik sosyal hizmetin temelleri atılmış ve yardıma başvuran bireylerin çoğunda psikolojik ve psikiyatrik sorunların olduğu görülmüştür. Bunun sonucu olarak psikoloji ve psikiyatri bilgi ve teorilerinin sosyal hizmet uygulamalarında daha sık kullanılmaya başlamıştır (Acar ve Duyan, 2003: 5-6).

20 yüzyılın başlarında sosyal hizmet uygulamaları bireyin içinde bulunduğu sosyal koşullar çerçevesinde özellikle sosyal yardım ve kurum bakımı şeklinde olmuştur. Bu uygulamalar temelde yardıma ihtiyacı olan kişilere edilen yardımlar ile sorunlarla baş etme kapasitesini arttırmak ve bireyin yaşam kalitesini yükseltmek amaçlanmıştır. Birinci Dünya savaşına kadar sosyal hizmet uygulamaları sosyolojiden edinilen bilgilerin kullanıldığı görülmektedir (Acar ve Duyan, 2003: 6-7).

1920'li yıllarda Freud'un Psikanalitik teorisi sosyal olaylara karşı insan davranışını anlamaya ve açıklamaya çalışması sosyal hizmet uzmanlarının dikkatini çekmiş, birey ve ailenin ihtiyaçlarına yönelik hizmetler geliştirme gerekliliği oluşmaya başlamıştır. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların kişisel gelişimlerini, içsel çatışmalarını ve benlik

algılarını anlamaya gereksinim duymaya başlamış psikanalitik teorinin sağladığı bilişsel süreçler, içsel çatışmalar, ego, güdüler ve psikoseksüel gelişim gibi kavramlardan yararlanmıştır. Bireyin gelişim süreçleri incelenmiş ve güçlendirme için psikososyal yardım sağlanmıştır (Turan'dan aktaran Acar ve Duyan, 2003: 10). Psikiyatristlerin kullandıkları tanımlar sosyal hizmet uzmanları için müracaatçılarla birebir çalışmaya uygun görülmüştür. İntrapsişik (iç ruhsal) süreçlerin vurgulandığı bu yaklaşımlar müracaatçıların bulundukları sosyal çevreye uyumunu kolaylaştırıcı rol oynuyordu. Böylece sonraki 30 yılda sosyal hizmet uygulaması reformdan terapiye doğru kaymıştır (Zastrow, 2015: 4). Bu dönemde sosyal hizmetin mesleki kimlik kazanma süreci hızlanmış mesleğin psikanalitik kuramdan yoğun bir şekilde yararlanılmıştır. Sosyal kişisel çalışma bilimsel bir altyapıya kavuşmuştur (Acar ve Duyan, 2003: 11-12).

Yirminci yüzyılın ilk yarısında Alice Salomon Avrupa'da sosyal hizmetin gelişiminde kilit bir figür olmuştur. Kadın hakları, barış ve kadınların iş hayatında tanınması üzerinde çalışmalar yürütmüştür. 1923'te ABD'ye yaptığı bir ziyaretinin ardından 1926'da *Soziale Diagnose'u* yayınladı. Kitap, Mary Richmond'un Sosyal Teşhis kitabının Avrupa perspektifinden bir versiyonuydu. Salomon, sosyal hizmet eğitiminin uluslararası bir nitelik kazanmasında önemli bir rol oynadı. Yalnızca ABD ile değil, aynı zamanda Belçika, Brüksel ve Hollanda'da Amsterdam sosyal hizmet okulundan M. Moltzer ile sayısız uluslararası temas kurdu. 1928'de uluslararası sosyal hizmet eğitimi birliği fikrini başlatan Moltzer'di. Alice Salomon, Belçikalı René Sand ile birlikte bu fikri gerçeğe dönüştürdü. Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Komitesi (ICSSW), Alice Salomon'un ilk başkanı olduğu Haziran 1929'da Berlin'de kuruldu. Daha sonra bugünkü adıyla Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) olarak değiştirildi (https://historyofsocialwork.org/eng/details.php?cps=8&canon_id=152).

Paris'te düzenlenen ilk uluslararası sosyal hizmet konferansında 42 ülkeden 2400'den fazla temsilcinin katıldığı toplantıda, aynı zamanda iki ortak kuruluş olan Uluslararası Sosyal Refah Konseyi (ICSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu (IFSW) kuruldu. 1929'da ilk başkan Alice Salomon, Berlin'de bir organizasyon toplantısına liderlik ettiği bu toplantıda, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile birlikte yedi Avrupa ülkesi temsil edildi. Katılımcıların amacı, örgütün amacının fikir ve bilgi alışverişini, sosyal hizmet eğitiminin dokümantasyonunu ve uluslararası konferans ve seminerlerin organizasyonunu teşvik etmektir. IASSW, kısa sürede Kuzey Amerikalıları da içerecek şekilde genişleyerek 10 ülkeden 46 okul kurucu üye eklendi. 1939'da 18 ülkede 75 üyeye ulaşmıştı (<https://www.iassw-aiets.org/about-iassw/brief-history/>).

1890 ile 1939 yılları arasında ikinci dünya savaşının başladığı döneme kadar sosyal hizmet eğitimi; Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Latin Amerika, Avustralya, Hindistan, Güney Afrika ve Mısır gibi ülkelerde yaygınlaşmıştır (Cılga, 2001: 74).

1945'ten sonra sosyal hizmet eğitiminde yeni bir dönem başlamıştır. İkinci Dünya savaşından sonra mesleki gelişim önemli yol kat etmiş çeşitli alanlarda sosyal hizmet uzmanı istihdamı giderek artmıştır. Savaşın getirdiği psikolojik ve sosyal sorunların çözümü için toplum örgütlenmesi üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu süreçte sosyal

kuruluşların örgütlenmesi ve sosyal hizmet eğitiminde yeni bir dönem başlamıştır (Acar ve Duyan, 2003: 12; Cılga, 2001:75).

Birleşmiş Milletler'in desteklediği sosyal ve kültürel gelişim programlarıyla sosyal hizmet eğitimlerinin uluslararası düzeyde az gelişmiş ülkelerde de yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla ülkelere bilgi ve yardım hizmetleri, üniversitelerle iş birliği, uluslararası seminerler, mesleki eğitim için doküman ve kaynak sağlanması gibi uygulamalar yapılmış bunun sonucunda sosyal hizmet eğitimi verilen okullar yaygınlaşmış ve okullarda akademik yapılanma ve bilimsel ilerleme, yeni modeller geliştirme ve nitelikli sosyal hizmet uzmanı yetiştirilmesine olanak sağlamıştır. Uluslararası Sosyal Hizmet Okullar Birliği (IASSW) bu sayede geniş ve etkili bir uluslararası iş birliği sağlamış bu yolla sosyal hizmet okulları arasında yardımlaşma, eğitim standartları geliştirme ve sosyal hizmet mesleğini destekleme amacı doğrultusunda organizasyonlar gerçekleştirmiştir (Cılga, 2001: 77).

1949 yılında sosyal hizmet eğitimi için ilk uluslararası çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada sosyal hizmet eğitiminde kullanılan yaklaşım ve teknikler ele alınmıştır. 1954 ve 1959 yıllarında çalışmanın ikinci ve üçüncüsü yapılmıştır. Birinci ve üçüncü toplantı arasındaki 10 yıllık süreçte sosyal hizmet eğitimi gelişmiş ve daha evrensel bir konuma gelmiş, sosyal hizmet okullarının sayısında, az gelişmiş ülkeler dâhil, büyük bir artış göstermiş ve sosyal refah hizmetlerinin planlanması ve sunulması için eğitilmiş personele olan talep artmıştır (Özdemir, 2001: 87).

1950'li yıllarda sosyal hizmet mesleğinde örgütlenme önemli ölçüde gelişmiş mesleki uygulamada sosyal reform mu kişisel tedavi mi tartışması başlamıştır. Bu dönemde BM kurulmuş özellikle geri kalmış ülkelerde sosyal ve ekonomik kalkınma programları geliştirilmiştir. Bu doğrultuda birçok ülkede sosyal hizmet eğitimleri vermeye başlamış meslek dünyada yaygınlık kazanmıştır (Acar ve Duyan, 2003: 13).

IASSW, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinden danışmanlık statüsü verilen ilk sivil toplum kuruluşlarından olmuştur. İlerleyen yıllarda IASSW, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın ötesine geçmiştir. 1956'da kurul toplantısında Avustralya, Guatemala, Hindistan ve Japonya'dan üyeler eklenmiştir. 1966'da toplam 46 ülkeden üye okul sayısına ulaşılmış ve Asya ve Latin Amerika'da uluslararası konferanslar düzenlenmiştir. Afrika'daki ilk konferans 1974'te Nairobi'de yapılmıştır. Bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin gelişmesiyle Asya, Afrika ve Karayipler'de yeni eğitim programlarının geliştirilmesi ve başlatılmasında rol oynanmış, dünya çapında genişleme hamlesi devam etmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından, Doğu Avrupa ve Rusya'da yeni üye okullar eklenmiş ve çoğu durumda IASSW tarafından eğitim seminerleriyle desteklenmiştir. Bunu Çin'de sosyal hizmet eğitiminin yeniden yapılanması izlemiştir. Birbirini izleyen bu gelişmelerle sosyal hizmet eğitimi bütün ülkelerin karşılaştığı sosyal sorunların ele alınmasındaki ilgisinin ve uluslararası işbirliklerin öneminin altını çizmektedir (<https://www.iassw-aiets.org/about-iassw/brief-history/>).

1.3.1. Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminin Gelişimi

Türkiye’nin eğitimli ilk sosyal hizmet uzmanı Sabiha Sertel’dir. Ülkemizde sosyal hizmet eğitiminin başlangıcından 40 sene önce 1923 yılında Columbia Üniversitesi Sosyal Çalışma Okulundan mezun olmuştur. Teorik çalışmalarda cins bilinci ve ayrımcılığı Sabiha Sertel’in ilgisini çekmiş, sınıf çatışmaları, sosyal hizmetlerin uygulanması, yoksulluk, göçmenlik, işçiler ve özellikle kadın işçiler yöneldiği alanlar olmuştur. Sertel, Toplum merkezleri, belediyeler ve yerel yönetimlerle işbirliği içinde bulunmuş, Türkiye’den göç eden sendikasız işçilere destek ve yardım ulaştırmıştır. Amerika’da eşi Zekeriya Sertel ile kurucuları arasında olduğu Türk Teavün Cemiyeti ile Türk ve Kürt göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamıştır. Yaptığı incelemelerde Müslüman mezarlığına ihtiyaç duyulduğunu tespit ettiğinde New York belediyesi ile görüşerek Müslüman-Türk mezarlığının kurulmasını sağlamış ve mezar taşlarına hilal koydurmuştur. Anadolu’da başlayan kurtuluş hareketi için Amerika’da yardım toplamış, savaşta yetim kalmış çocuklar için Darüleytam’a verilmek üzere Hilal-i Ahmer (Kızılay)’a teslim etmiştir. Sabiha Sertel Türkiye’ye döndükten sonra Çocuk Esirgeme Kurumu’nda kreşler, evlatlık, çocuk işçiliği ve çocuk refahı alanlarında çalışmalar yapmıştır (Danışoğlu, 2011: 235-236). Hayırseverlik, sosyal yardım ve sosyal hizmet konusunda tarih boyunca kadınların daha aktif ve etkili olduğu bir gerçektir. Bu bilgiler ışığında Sabiha Sertel, sosyal hizmetin öncü kadınları Amerika’daki Jane Addams ve Avrupa’daki Alice Solomon’a benzetilebilir.

Ülkemizde öğretmen, doktor, mühendis gibi meslek eğitimlerinin verilmesi ve okullaşması çok eskiye dayanırken sağlık ve sosyal alandaki mesleki eğitimlerin başlangıcı yakın bir tarihe sahiptir. 1951 yılında o zamanlar genç bir doktor olan İhsan Doğramacı Türkçe ve İngilizce olarak yayınladığı bir makalesinde Türkiye’de fizyoterapist, diyetisyen, tıbbi teknolog ve sosyal hizmet uzmanının gerekliliğine değinmiş ve ilgili eğitimlere öncelik tanınması gerekliliğini vurgulamıştır. Ve 1957 yılında kurmuş olduğu Hacettepe Çocuk Hastanesinde Danimarkalı bir sosyal hizmet uzmanının görevlendirildiği sosyal hizmet birimi kurmuştur (Kut, 1987: XI).

Türkiye’de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarının yürüttüğü sosyal yardım hizmetleri önceleri öğretmenler, hemşireler ve doktorlarca yürütölmekteydi. Sosyal ihtiyaçlar değıştikçe ve şekillendikçe bu bakanlıklar yetersiz kalmış ve diğerk farklı kuruluşlara da görevler düşmüş hizmet standartlarının farklılaşması ile sosyal yardım hizmetleri herkesin sorumluluğı olarak algılanmaya başlamıştır. Sosyal hizmetler dünyanın birçok ülkesinde mesleki disiplin ile yürütölürken ölkemizde mesleki bilgiden uzak olarak yürütölen çalışmalar teknoloji, kentleşme ve sanayileşme ile ortaya çıkan bireysel ve toplumsal sorunların çözölmesini zorlaştırmıştır. Geleneksel sosyal yardımlaşmaya dayalı olarak mesleki bilgiden yoksun, belirli bir sosyal politikanın var olmadığı ölkemizde modern bir uygulamaya ihtiyaç duyulmuştur (Kut, 2005: 10).

Dünyada 1945’ten sonra savaşın getirdiğı sorunların çözölümü ve ekonominin düzeltilmesi sürecinde sosyal kuruluşların örgütlenmesi ve sosyal hizmet eğitiminde yeni bir dönem başlamıştır. Üretim ve sosyal refahı arttırmak için politika ve planlamalarla birlikte sosyal hizmet eğitimi de yaygınlaştırılmış ve niteliğı arttırılmıştır. Birleşmiş Milletlerin

desteklediği sosyal ve kültürel gelişim programlarıyla sosyal hizmet eğitimindeki gelişmeler uluslararası düzeyde yaygınlaştırılmıştır. BM'nin eylem programı ile sosyal hizmet eğitiminin az gelişmiş ülkelerde de başlatılması amaçlanmıştır. Sosyal hizmet eğitimi, sosyal refah ve sosyal devlet anlayışı doğrultusunda yeniden yapılandırılmıştır. Toplumsal durumun sorgulanması ve toplumsal huzurun sağlanması mesleğin yeni işlevi olarak açıklanmıştır. Eğitimde sosyal devlet anlayışının getirdiği değişikliklerle birlikte birey ve toplum kavramları odak alınmıştır. (Cılga 2001: 74-75) Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere sosyal refah, sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve sosyal hizmet meslek eğitimlerinin başlatılması için Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik Konseyi öncü olmuştur (Koşar ve Tufan, 1999: 2).

BM'nin uluslararası eylem planı ile sosyal hizmet eğitiminin yaygınlaştırılması için ülkelere bilgi ve yardım hizmetleri, üniversitelerle iş birliği, uluslararası seminerler, mesleki eğitim için doküman ve kaynak sağlanması gibi uygulamalar yapılmış bunun sonucunda sosyal hizmet eğitimi verilen okullarda akademik yapılanma ve bilimsel ilerleme, yeni modeller geliştirme ve nitelikli sosyal hizmet uzmanı yetiştirilmesine olanak sağlanmıştır. Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği bu sayede geniş ve etkili bir uluslararası işbirliği ağı sağlamış bu yolla sosyal hizmet okulları arasında yardımlaşma, eğitim standartları geliştirme ve sosyal hizmet mesleğini destekleme amacı doğrultusunda organizasyonlar gerçekleştirmiştir (Cılga, 2001: 75-77).

Türkiye'de de sosyal hizmet eğitimi Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Programı ile başlamıştır. Bu programın hedefi Türkiye'de sosyal refahın, ekonomik kalkınma, sosyal güvenlik ve sosyal politikaların geliştirilmesidir. Bu doğrultuda çeşitli uzmanlar görevlendirilmiş bu görevlilerden Eveleyn Hersey, Sosyal Hizmet Enstitüsünün kurulmasına öncülük etmiştir (Cılga, 2001: 78-81).

Eveleyn Hersey, 1957 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Türkiye'ye sosyal refah müşaviri olarak görevlendirilmiş, başta Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, diğer bakanlıklar ve sivil kuruluşlar ile toplantı düzenlemiş ve toplantı sonucunda Türkiye'de sosyal hizmetin bilimsel ve mesleki bir yaklaşımla örgütlenmesine karar verilmiştir. Daha sonraki toplantılarda Sosyal Hizmetler Enstitüsünün Kurulmasına Dair Kanun hazırlanmış ve Sosyal Hizmetler Akademisinin kurulması için hazırlıklara geçilmiştir. Hazırlanan kanunda enstitünün görevleri; yoksulluğun sebeplerini araştırmak ve uygulanacak sosyal hizmetleri belirlemek, çocukları okul öncesi ve eğitim döneminde korumak ve yetiştirmek, gençlere ve yetişkinlere sağlık, sosyal ve ekonomik yönden desteklemek ve yönlendirmek, diğer kurumlarla sosyal hizmetler için işbirliği yapmak ve yardım dernekleri ile koordinasyonunu sağlamak, istatistiksel veri toplamak ve sosyal hizmetin amacını topluma tanıtmak olarak belirtilmiştir (Koşar ve Tufan, 1999: 3).

Böylece Türkiye'de ilk sosyal hizmet eğitimi 12 Haziran 1959 tarihinde çıkarılan 7355 sayılı Sosyal Hizmetler Enstitüsünün Kurulmasına Dair Kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde 1961 yılında kurulan Sosyal Hizmetler Akademisi ile verilmeye başlamıştır. Akademinin kuruluş amacı sosyal hizmet alanında bilgi ve beceriye sahip meslek elemanı yetiştirmektir (Özdemir, 2001: 89; Kut, 2005: 10).

1967 yılında ise Emre Kongar öncülüğünde Sosyal Çalışma Yüksekokulu kurulmuştur. Emre Kongar, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olduktan sonra sosyoloji eğitimi almak üzere gittiği ABD'de İngilizce ismiyle 'Social Work' ve eğitimi 'Social Work Education' olan sosyal hizmet mesleği ve eğitimi ile tanışmıştır. Michigan Üniversitesinde sosyal hizmet yüksek lisans eğitimi alarak 1966 yılında Türkiye'ye dönmüştür. Döndüğü sene Hacettepe Tıp Fakültesi'ni Hacettepe Üniversitesine dönüştürmeyi ve böylece Sosyal Bilimleri kurmayı amaçlayan Prof. Dr. İhsan Doğramacı ile tanışmış ve Doğramacı, Kongar'ı Sosyal Çalışma Yüksekokulunu kurmakla görevlendirilmiştir. Bu okul 'Sosyal Hizmetler Akademisi'nden sonra Türkiye'de üniversite bünyesinde kurulan ikinci yükseköğrenim kurumudur. İleriki senelerde istihdam problemlerinin oluşmaması adına bölümün ismi Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler olarak genişletilmiştir (Şeker, 2012: 35). Sosyal Hizmet Akademisi ve Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümü, 1982 yılında yayınlanan YÖK kanunu ile Hacettepe üniversitesi bünyesinde birleştirilerek Sosyal Hizmet Hizmetler Yüksekokulu adını almıştır (Yolcuoğlu, 2012: 408; Özdemir, 2001: 88).

Türkiye'de sosyal hizmet eğitiminin ilk yıllarında sosyal hizmet ve sosyal yardımlar öncelikle bilgi, yöntem ve eğitim açısından ele alınmış ve batılı ülkelerde son 30 yılda üniversitelerin bünyesine alınmış sosyal hizmet okulları bu eğitime örnek teşkil etmiştir (Baycın,'dan aktaran Karataş ve Erkan, 2005: 119). Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, kurulduğundan itibaren uluslararası işbirliğinde bulunmuş, 1965 yılında Uluslararası Sosyal hizmet okulları birliğine üye olmuştur. Fullbrighth, Hollanda ve İngiltere teknik yardım programlarından ve UNİCEF, CENTO gibi kuruluşların eğitime katkılarından faydalanmış özellikle Birleşmiş Milletler Teknik Yardımından eğitim kadrosu ve finansman yönünden destek görmüştür (Özdemir,2001: 89). Türkiye de meslek elemanı olarak eğitilmek üzere Fullbright, BM, Hollanda Teknik Yardımı ve CENTO gibi örgütlerden sağlanan burslarla yurtdışında öğrenci yollamıştır (Koşar ve Tufan, 1999: 5).

IASSW Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Derneği, sosyal hizmet eğitiminin uluslararası işbirliğini ve koordinasyonunu sağlamak, sosyal hizmet etik ve ilkelerini belirlemek ve sosyal hizmet eğitiminin niteliğini arttırılması için öneri ve destek vermektedir. Sosyal hizmet akademisi IASSW'ye 1965 yılında üye olmuştur (Tomanbay, 1999: 233).

1960'lı yıllar Türkiye'de siyasi ve toplumsal gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 1959 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsünün Kurulmasına Dair Kanunun çıkarılması ve sosyal hizmet kurumlarının yeniden örgütlenmesi için 27 Mayıs 1960 ihtilalinden önce çalışmalara başlanmış olsa da yeni anayasa ile getirilen sosyal devlet ilkesiyle planlı dönemin başlaması ile beş yıllık kalkınma planlarında sosyal hizmetlere yer verilmiştir (Karataş ve Erkan, 2005: 117-118). Bu dönemde sosyal hizmetler ve yardım politikalarında sistematik düzenlemeler yapılmış 1963 ve 1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında eğitilmiş sosyal hizmet personeli olmadığından, meslek elemanı yetiştirilmesine önem verileceğinden ve hali hazırda kurulmuş olan Sosyal Hizmetler Yüksekokulunun geliştirileceği belirtilmiştir. Kamu için emredici özellikte ve kanun niteliğinde olan bu planda sosyal hizmet eğitimine önem verildiği anlaşılmaktadır (Danışoğlu'dan aktaran Karataş ve Erkan, 2005: 118).

1961-1962 yılları eğitim döneminde sosyal hizmetler akademisine 341, 1962-1963 ders döneminde 377 aday öğrenci başvurmuştur. Adaylara bilgi ve zekâ testleri yapılmış ve zekâ testinin 2 puan ağırlık verildiği sıralama listesi oluşturulmuştur. En yüksek puan alan 75 adaya mülakata alınarak asil ve yedek liste oluşturularak öğrenci alınmıştır. Diğer yıllarda bu testlerin yanı sıra testlerde sosyal hizmet bilgisinin de sorulması planlanmıştır (İyicil'den aktaran Karataş ve Erkan, 2005: 120).

İlk müfredatta sosyoloji, psikoloji, mevzuat bilgisi, bireysel, grup ve toplum çalışmaları, sosyal hizmet uygulamaları, kalkınma, sağlık ve yabancı dil gibi dersler yer almış ilerleyen yıllarda küçük değişiklikler yapılmıştır. 1966-67, 1973-74, 1982-83 ve 2000-01 dönemlerinde köklü denebilecek değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler bazı mesleki derslerin isimlendirilmelerinde ve kapsamında önemli değişimleri içermektedir. Ayrıca müfredatta uygulama derslerinin hangi dönemde verileceği, süresi ve içeriği de sık sık değişime uğramıştır. Derslerin içeriği değişen sosyal koşullar ve sorun alanlarına göre şekillenmeye devam etmiştir (Karataş ve Erkan, 2005: 122). Sosyal Hizmet Akademisi kurulduğunda görevleri; sosyal hizmet öğrencilerine sosyal hizmet yöntem ve teknikleri ve mesleki beceri konularında eğitim vermek, sosyal refah alanında hizmetleri planlayabilen, uygulama ve araştırma yapabilen meslek elemanları yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Uzun yıllar yöntem odaklı bir eğitim programı ile sosyal hizmet eğitimi verilmiş ancak dünyadaki gelişmeler ve toplumsal ihtiyaçlar dikkate alınarak 1998'de genelci yaklaşımı temel alan yeni bir eğitim müfredatı belirlenmiş ve 2001-2002 eğitim döneminde hayata geçirilmiştir. 2006 yılında Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesine bağlanmıştır (Işıksan, 2011: 1).

Sosyal hizmet eğitiminde ihtiyaç duyulan yabancı dildeki ders kitapları Sağlık ve sosyal yardım bakanlığı bünyesinde sosyal hizmetler genel müdürlüğü yayınları dizi olarak sosyal hizmet kitaplarının çevirisini yayınlamıştır. (Koşar ve Tufan, 1999: 6) Genel müdürlüğün bünyesinde çeviri ofisi oluşturulmuş ABD'de yayınlanmış birçok kitabın çevirisi yapılmıştır. Ülkemizde ihtiyaç duyulan bilimsel ve mesleki bilgi bu yolla sağlanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda sosyal hizmet akademisi, sağlık ve sosyal yardım bakanlığı ve sosyal hizmetler enstitüsü çok sayıda tefsir kitap yayınlamıştır. Ayrıca ulusal sosyal hizmetler konferansı gibi bilimsel toplantıların sonuçları da yayınlanmıştır (Karataş ve Erkan, 2005: 126).

Sosyal hizmet akademisinin öğretime başlaması ile öğrenci derneği de kurulmuştur. Bir grup öğrencinin kurduğu derneğin amacı Sosyal Hizmet Akademisi Talebe Cemiyeti Nizamnamesinde: Akademi öğrencilerinin hak ve ödevlerini korumak, öğrenciler arasında sevgi saygı ve birlik sağlamak, zaman zaman toplantı, eğlence ve geziler düzenleyerek sosyal hizmet bilgi ve görgülerini arttırmak, öğrencilerin ve vatandaşların fikri gelişmelerini sağlamak, sosyal yönlerini geliştirmek, kitaplık kurmak, dergi gazete ve broşür yayınlamak, seminer ve konferanslar düzenlemek, öğrencilerin barınma, beslenme ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını sağlamak olarak belirtilmiştir. Sosyal hizmet öğrencilerinin örgütlenmeleri ilerleyen yıllarda da devam etmiş 1980 öncesinde etkin olan dernekler 1980 sonrası güçlüklerle karşılaşmış bu sebeple başka öğrenci toplulukları altında faaliyetlerini yürütmüşlerdir (Karataş ve Erkan, 2005: 123).

Meslektaşlarımız ilk olarak 1965 yılında Sosyal Hizmet Mühassısları Sendikası'nı kurmuşlardır. 1970 yılında, sendikanın kapanması nedeniyle 1972 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi Mezunları Derneği kurulmuştur. O yıllarda mezunların ağırlıklı olarak dernek üyesi olduklarını görmekteyiz. Yaklaşık 600 mezunun 500'ü dernek çatısı altında toplanmıştır. 1980 darbesiyle birlikte ülkemizdeki bütün derneklerle birlikte derneğimiz de kapatılmıştır. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu akademisyenlerinin önderliğinde meslektaşlarımız 1988'de tekrar Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğini kurmuşlardır (<http://shuder.org/Sayfa/sosyal-hizmet-uzmanlari-derneginin-tarihcesi1656>).

Sosyal hizmet yayın etkinlikleri açısından bir diğer önemli husus süreli yayınlardır. İlk süreli yayın 1960 Aralıkta Türkiye Sosyal Hizmet ve Araştırma Derneği tarafından çıkarılan Sosyal Hizmet Dergisidir. Sosyal hizmet konusunda yerli ve yabancı kuruluşlarla iş birliği yapan dergi 1975 yılına kadar sürdürdüğü yayın hayatında bu alandaki büyük bir eksikliği doldurmuştur. 1970'li yıllar süreli yayınlar açısından görece zengin bir dönem olmuştur. Farklı siyasi görüşlerin kendi çizgilerinde yayın yapma arzularının bir sonucu olarak değişik denemelere tanık olunmuştur. Sosyal Hizmet Mühassısları Derneği İzmir Şubesinin çıkardığı “Sosyal Hizmetlerde Taban” ve sosyal hizmeti yaygınlaştırma derneğinin çıkardığı “Sosyal Hizmette Adım” gibi kısa ömürlü dergilerin yanında Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin Ankara şubesinin çıkardığı “Çaba Dergisi” 18 sayıya kadar yayınlanmıştır. 1980 döneminin özel koşulları nedeniyle bir süre hiçbir süreli yayın yapılmamıştır. 1983 yılında ocak-nisan sayısı ile yayın hayatına başlayan Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi aynı isimle 11 cilt yayınlanmış 1993'ten 2000'e kadar yayına ara vermiş, 2000 yılında toplum ve sosyal hizmet adıyla hakemli bilimsel bir dergi olarak senede 2 kez yayınlanmaya başlamıştır (Karataş ve Erkan, 2005: 126). Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi; EBSCO, Index Copernicus, ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı, Türkiye Atıf Dizini ve SOBİAD veri tabanlarından taranabilmektedir.

Günümüzde sosyal hizmet alanında TR Dizin'de Toplum ve Sosyal Hizmet ve Tıbbi Sosyal Hizmet olmak üzere 2 dergi, Dergi Park'ta bunlara ek olarak Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Türk Uygulamalı Sosyal Hizmet Dergisi ve Sosyal Çalışma Dergisi görüntülenmektedir (TR Dizin, 2021; Dergi Park, 2021).

Sosyal hizmet mezunlarına verilen Sosyal Hizmet Mühassısı unvanı ilk olarak Sosyal Hizmetler Enstitüsünün Kurulmasına Dair Kanun'da geçmiştir. Kanunun 9. Maddesinde üniversite düzeyinde eğitim almış meslek elemanlarının sosyal hizmet mühassısı, orta dereceli eğitim kurumlarında yetiştirilen yardımcı meslek elemanları sosyal yardımcı olarak tanımlanmıştır. Henüz başlangıçta adlandırmada yaşanan karışıklık ve farklı tanımlamalar zamanla azalmak yerine bazıları 'kurumlaşarak' varlığını sürdürmüştür. Sosyal hizmet = sosyal çalışma, sosyal hizmet uzmanı = sosyal çalışmacı kavramları aynı anlamda kullanılmaya devam etmiştir (Karataş ve Erkan, 2005: 125). AB müktesebatı ve Bolonya süreci ile 2006 yılından beri ülkemizde hiçbir üniversite mezununa unvan verilmeyip, bitirdiği bölümün yazılmasına karar verilmesi sebebiyle sosyal hizmet bölüm mezunlarının da diplomalarına unvan yazılmamaktadır. Günümüzde sosyal hizmet bölümünden mezun olanların sosyal hizmet uzmanı ve sosyal çalışmacı unvanlarını bir

arada kullanmasına karşın kamu kurumlarında sosyal çalışmacı unvanı ile atandığı görülmektedir.

Türkiye’de uzun seneler farklı bir üniversitede sosyal hizmet bölümü açılmamış, 2002’de Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulundan ayrılan iki arkadaşın girişimiyle, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi bünyesinde sosyal hizmet bölümü açılmıştır. Daha sonra YÖK tarafından bütün üniversiteler gönderilen yazı üzerine bütün üniversitelerde sosyal hizmet bölümleri açılmaya başlamıştır (<http://www.scforum.hacettepe.edu.tr/tarihce.shtml>). YÖK Atlas’tan edinilen bilgiye göre 2020 yılında, 42 devlet üniversitesi, 13 vakıf üniversitesi ve 3 KKTC üniversitesinde sosyal hizmet lisans eğitimi, 30 devlet üniversitesinde, 12 vakıf üniversitesinde ve 1 KKTC üniversitesinde ön lisans sosyal hizmet eğitimi verilmektedir. 2 üniversitede açık öğretim sosyal hizmet programı bulunmaktadır (YÖK Atlas, 2021).

1.4. Sosyal Hizmetin Diğer Disiplinlerle İlişkisi

1.4.1 Sosyal Hizmet ve Tıp

Sosyal hizmetin meslekleşme sürecinde ilk olarak Freud’un psikanalitik görüşlerinin de etkisiyle medikal model öne çıkmıştır. Medikal model, sosyal hizmet uzmanları ve müracaatçılar arasındaki ilişkiyi doktor-hasta ilişkisi gibi görmekte ve teşhis-tedavi yöntemiyle çalışmaktadır (Şahin, 2002: 74). Sosyal hizmet ve tıp arasındaki bağ daha sonra tıbbi sosyal hizmet alanının gelişimiyle değişime uğramıştır.

Tıbbi sosyal hizmet, hastaların sağlık hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanmasını sağlamanın yanı sıra tedavi sürecinde psikolojik, ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne yönelik müdahalelerde bulunan, hastanın ihtiyaçlarına göre en uygun müdahaleyi yapabilmek için sistem yaklaşımı, güçlendirme yaklaşımı, ekolojik yaklaşım, psikodinamik yaklaşım, biyopsikososyal yaklaşım gibi mesleki yöntem ve yaklaşımları kullanarak hastayı bütüncül bir bakış açısıyla ele alan; mikro, mezzo ve makro düzede müdahalelerde bulunan bir sosyal hizmet alanıdır (Zengin, 2011: 34; Özbesler ve Çoban, 2010: 34). Sosyal hizmet uzmanları, acil servisten yaşam sonu bakımına kadar sağlığın her alanında mesleki çalışmalar yapar, hastalar ve hasta yakınlarıyla mesleki çalışmalar yaparken hastalığın türüne ve hastanın sosyo-ekonomik durumuna göre çeşitli müdahalelerde bulunur.

Acil servislerde fiziksel ve cinsel istismar vakaları, intihar, kayıp ve yas süreçleri sıklıkla yaşanmaktadır. Böyle durumlarda hasta ve hasta yakınları için hemen müdahale planı oluşturulur. Müdahale, kriz anının daha kolay atlatılabilmesi, hasta ve ailenin gizliliği ve güvenliğini sağlamayı ve gerekli yasal bildirimleri içerir (Yıldırım ve Başer, 2019: 305). Hematoloji kliniklerinde ise teşhis, tedavi ve kök hücre nakli süreçlerinde hasta ve ailesi ile birlikte çalışmaktadır. Bu süreçlerde teşhisin açıklanması, nakil ve evde tedavi aşamalarında vaka yönetimi yaparak psikososyal destek sunulmaktadır (Sever ve İl, 2019: 710). Yaşam sonu bakımda, sosyal hizmet uzmanları ölmekte olan kişi ve ailelerine mesleki müdahalede bulunmaktadır. Müdahalenin amacı hastanın ve ailesinin bu süreçte psikososyal iyilik hallerinin korunması ve ailelerin yaşadıkları kayıpla baş edebilecek seviyeye gelmeleridir (Tuncay, 2013: 152). Tıbbi sosyal hizmet bu alanların yanı sıra psikiyatrik sosyal hizmeti de kapsamaktadır. Ruhsal sağlığı alanında sosyal hizmet

uygulamaları olarak tanımlanabilen psikiyatrik sosyal hizmet, tıbbi sosyal hizmetin bir alt dalı olarak gelişmektedir.

Psikiyatrik sosyal hizmet, ruh sağlığı hastalarına müdahalesinde diğer sosyal hizmet alanlarında olduğu gibi müracaatçının değeri, kültürü, güçleri ve katılımını esas alır, bireyi çevresi içinde ele alarak mikro, mezzo ve makro düzeyde çalışmalar gerçekleştirebilir. Müdahalesinde baskı karşıtı uygulama, güçler perspektifi, ekolojik yaklaşım gibi sosyal hizmet yaklaşımlarından faydalanır (Nişancı, 2019: 252). Sosyal hizmet, ruh sağlığı alanındaki hizmetlerin verimliliği için tedavi sırası ve sonrasında koruyucu, önleyici rollere sahiptir. Ruh sağlığı alanında koruyucu önleyici çalışmalar bilgi eksikliği ve damgalanmanın önüne geçmeyi amaçlar böylece erken tanı ile profesyonel müdahale gecikmez, kişi işlevselliğini kaybetmeden güçlerini ve potansiyellerini fark eder (Başer, Kırhoğlu ve Aktaş, 2013: 189). Sosyal hizmet uzmanı, hastayla beraber ailesine de danışmanlık verir, gerekli durumlarda hasta ve ailesini barınma ve istihdam olanaklarıyla buluşturarak iyilik hallerini arttırmayı amaçlar. Sosyal hizmet uzmanları ruh sağlığı alanında psikiyatri klinikleri, toplum ruh sağlığı merkezleri, cezaevleri gibi birçok farklı kurumlarda görev almaktadır (Oral ve Tuncay, 2012: 112).

1.4.2. Sosyal Hizmet ve Sosyoloji

Sosyoloji insanların, grupların ve toplumların birbirleriyle ilişkisinin, insan davranışları ve sosyal hayattaki etkileşim ve değişimlerin nedenlerinin ve sonuçlarının bilimsel yollarla incelenmesidir (Bahar, 2009: 3; Fichter, 2009: 1). Toplumu oluşturan her şey sosyolojinin konusudur ve toplumsal olayları daha iyi anlayabilmek için sosyolojik bilgiye gereksinim vardır. Toplumun var olmasından bu yana toplum çeşitli problemlerle karşı karşıya olmuş ve bu problemlerle baş edebilmek için kimi dini ve geleneksel destek yollarına gidilmiştir. Toplumun değişmesi ve gelişmesiyle toplumsal sorunlar ve problemler de değişerek çeşitlenmiş ve buna bağlı olarak toplum örgütlenmeleri değişmeye ve gelişmeye uğramıştır. Özellikle sanayi devrimi sonrasında sosyal yardım, sosyal güvenlik ve toplumsal refah gibi kavramlar ortaya çıkmış ve bu dönemde sosyolojinin gelişimi toplumu anlamada yönlendirici olmuştur (Okçay, 1994: 147).

Sosyal hizmetin çıkış noktası sosyal sorunları anlama ve çözüm üretmedir. Sorunların kaynağının belirlenmesi aşamasında sosyolojik bilginin rehberlik ettiği sosyal hizmet, sorunların neden ve sonuçlarına bakarak koruyucu ve önleyici tedbirler geliştirmekte, böylece aynı sorunu farklı bireylerin yaşamamaları için çalışmalar yapmaktadır (Altındağ, 2018: 197). Sosyal hizmet, sosyoloji yaklaşımlarından hareketle topluma müdahalede bulunabilecek bir bakış açısı geliştirmiştir. Sosyolojinin birey, aile ve güç ilişkilerinden ekonomiye kadar pek çok alanda kuramsal bilgi sunması, sosyal hizmete toplumsal bakış açısı ve farklı bir perspektif sunduğu su götürmez bir gerçektir (Sevim, 2018: 24). Toplum, bireye ve toplumsal refaha önem vermekte ve buna yönelik politika ve yasalar oluşturmaktadır. Sosyolojik bilginin, sosyal hizmet alanlarında kullanımı onun toplumsal bilgi temeline ve toplumun dinamiklerine ilişkin verilere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal hizmet, sosyolojik bakış açısıyla grup ve toplum bazında çalışmalar yapmakta, ihtiyaç analizleri yaparken çok boyutlu düşünerek toplumsal

sorunların neden ve sonuçlarını kavrayarak çözüm üretmektedir (Okçay, 1994: 155; Altındağ, 2018: 202).

1.4.3. Sosyal Hizmet ve Psikoloji

Psikoloji, ruhsal ve davranışsal süreçler üzerinde çalışan bilim dalıdır. Sosyal hizmetin geçmişte müracaatçının patolojisine ve işlevselliğine odaklanması onu Freud'cu psikolojiye yöneltmiştir (Zastrow, 2015: 20-41). Psikanalitik psikoloji, insanın gelişiminde ailenin önemli bir işleve sahip olduğunu, insanın içsel ve dışsal süreçlerinin ve çevreyle ilişkilerinin sürekli bitmez bir etkileşimde olduğunu ve insanın bu süreçlerden dolayı doğal rasyonel olamayacağını açıklar (Kut, 1988: 49-60).

Sosyal hizmet, insanın davranışı, tutumları, bilinçaltı ve biyolojik süreçler üzerinde odaklanır (Kongar, 1978: 35). Psikoloji ve psikiyatri hakkında temel bilgiye sahip olmak, insanı anlamayı önemseyen ve insanın diğerleriyle ilişkisinde ve kendisi hakkındaki hisleri üzerinde duran sosyal hizmete destek olurken, insanın ihtiyaçlar karşısındaki davranış ve tutumlarını anlamayı sağlamıştır (Kut, 1988:29-57). Sosyal hizmet uzmanları, görüşme tekniklerinin birçoğunu psikoloji kuramlarından almaktadır. Bunlara aile terapisi, psikodinamik ve bilişsel davranışçı yaklaşım örnek verilebilir (Sevim, 2018: 21). Sosyal hizmet, müdahalede müracaatçısının içinde bulunduğu durumu, çevresel etmenlerin içsel süreçlere etkisini, psikoloji bilgisi sayesinde doğru değerlendirerek müdahale eder. İnsana insan olduğu için değer verir ve insana yaraşır bir şekilde yaşaması için müracaatçı ve kaynakları bir araya getirir.

1.4.4. Sosyal Hizmet ve Antropoloji

Antropoloji kelimesi, Grekçe anthropos (insan) ve logos(bilim) sözcüklerinin bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur. Kavramın ilk olarak 16. yy'da kullanıldığı bilinmektedir. İnsanın tüm özelliklerini, sosyal ve kültürel değerlerini içine alan bir bilim dalıdır (Özbudun, Şafak, ve Altunek, 2006: 9). İnsanı, toplumu ve kültürü inceleyen antropoloji, insanı merkez alan farklı bilimlerin bilgilerini de birleştirerek; bireyi, toplumu ve kültürü inceleyen bilim dalıdır. İnsanlığın kökeni, tarih öncesi ve sonrası, ırk, dil, din, ahlak, gelenek, sosyalleşme vb. konuların antropolojinin ilgi alanıdır. Doğrudan insana yardım eden meslekler açısından, toplumsal ve bireysel ilişkilerin düzenlenmesi ve çatışmanın en aza indirgenmesi için antropolojik bakış önemlidir (Emiroğlu, 1983: 62-63).

Sosyal hizmet, her yaştan her kültürden insanla çalışacağından antropolojik bakış açısına sahip olması sosyal sorunların tespit etme ve çözmede doğru uygulamaları yürütmelerine yardımcı olmaktadır. Müracaatçının kültürünü iyi tanıma, müracaatçının yararına mesleki uygulama yapmayı kolaylaştırmaktadır (Emiroğlu, 1978: 106). Sosyal hizmet, insanı ve toplumun sorunlarının belirlenmesi ve çözülmesi için çalışan bir meslek olarak, müdahale sırasında ve mesleki uygulamalarında hizmet verdiği müracaatçısının ve içinde bulunduğu sosyokültürel çevrenin özelliklerini bilmesi gerekir (Emiroğlu, 1983: 68). Antropoloji farklı kültürler arasındaki etkileşim ve değişimlerin yol açtığı sorunların çözümünde de sosyal hizmete yardımcı olmaktadır (Emiroğlu, 1978: 105). Antropoloji araştırmaları suç, yaşlılık, yoksulluk, engellilik, bağımlılık vb. konularda kendi metotlarıyla araştırma yapar.

Antropoloji bilgisi, sosyal hizmet uzmanlarının sosyal refah alanında daha doğru çalışmalar yürütebilmesi için veri sağlamaktadır (Emiroğlu, 1983: 69).

1.4.5. Sosyal Hizmet ve Gerontoloji

Gerontoloji Yunanca yaşlı adam anlamına gelen geros ve bilim anlamına gelen logos kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş, yaşlanmayı ve yaşlılığı inceleyen bilim dalıdır (Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 21). Gerontolojinin alanı, yaşlılığa bağlı biyopsikososyal değişimler, yaşlıların aile yapıları, yaşlılığa bağlı gelişen hastalıklar tedavi ve rehabilite biçimleri, evde bakım hizmetleri ve alternatifleridir (Dölek, 2013a: 280).

Yaşlılıkla beraber fiziksel, psikososyal, çevresel, ailesel, toplumsal ve kültürel birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Gerontolojik sosyal hizmet bu problemlere müdahalede bulunarak bireylerin yaşlılığa ve çevreye uyumunu ve bu dönemi verimli bir şekilde geçirmelerini sağlamayı amaçlar. Yaşlılıkla beraber gelen değişimler, kayıplar, hastalıklar ve sosyal etkenlere özen gösterilmesi gerekmektedir (Mellar ve Lindeman'dan aktaran Duyan, 2000:120). Sosyal hizmet uzmanı yaşlı bireylerin sorunlarını yalnızca kendileriyle değil müracaatçı sisteminin oluşturduğu, ailesi, çevresi, komşu ve akrabalarıyla da iş birliği içerisinde çalışır, sağlık, sosyal güvenlik gibi konularda danışma ve yönlendirmelerde bulunur. Sosyal hizmet uzmanları yaşlıları ve aileleriyle mesleki çalışma ve yönlendirme yaparken teori olarak yaşlılık kuramları ve yaşam döngülerine, sağlıklı yaşlanma ve kaliteli yaşam konularına vakıf olmalıdır (Dölek, 2013a: 280-283).

Yaşlılık dönemimin fiziksel, sosyal, psikolojik açıdan sağlıklı ve üretken bir şekilde geçirilmesi başarılı yaşlanmayı sağlamaktadır. Başarılı yaşlanmanın sağlanabilmesi için yaşlılara yönelik, ekonomik, psikososyal ve sağlık konularında destek gereklidir. Yaşam kalitesinin artırılması ve başarılı yaşlanmanın sağlanabilmesi için; fiziksel ihtiyaçlara uygun ortamlar, sağlık hizmetleri, psikososyal destek ve aile ilişkilerinin düzenlenmesi gibi uygun sosyal hizmet müdahaleleri yaşlılara yönelik sosyal hizmetleri oluşturmaktadır. Yaşlıların kurum bakımından ziyade evde ailesinin yanında yaşaması ve bakımını kolaylaştırıcı önlemler alınmalıdır (Yerli, 2017: 1286).

1.4.6. Sosyal Hizmet ve Hukuk

Sosyal hizmet alanında hukuk bilgisi; koruyucu, önleyici ve rehabilite edici müdahalelerin sınırlarını belirler, müdahaleleri yasal güvence altına almak ve mesleki uygulamaların hesap verilebilir olması hukuksal çerçeveye birlikte olur, hukuksal çerçeveye dayanır. Sosyal hizmet uzmanları, çalıştıkları kurum fark etmeksizin hukuksal düzenlemelere hâkim olmak ve içeriği değerlendirmek, müracaatçıların değişimi, ihtiyaçlarının giderilmesi ve sosyo-ekonomik haklarının yasal karşılıklarının bulunması için mücadele etme yükümlülüğündedirler (Braye ve Preston-Shoot, 2015: 128-132). Sosyal hizmet ve hukukun bağı adli sosyal hizmet alanında da kendini göstermektedir.

Adli sosyal hizmet, hukuk sistemindeki sorunlarla alakalı sosyal hizmet uygulamalarıdır. Daha geniş anlamda, aile hukuku ve ceza hukuku alanlarında davalarla ilgili sosyal hizmet uygulamalarıdır. Boşanma, ebeveynlik hakları, çocuk ve eşin ihmal ve istismarı, çocuk ve yetişkin ceza sistemi hizmetlerinde düzenlemeler bu tanımın içerisindedir. Adli sosyal hizmet uygulayıcıları danışmanlık, eğitim, teşhis ve tedavinin yanında arabuluculuk, hak

savunuculuğu yapmaktadırlar. Adli sosyal hizmet uzmanları hukuk çalışanlarına, adliye personellerine ve bireylere bilgilendirme ve danışmanlık yapmaktadır. Ceza ve çocuk adalet sisteminde bilirkişilik yapmaktadır (<https://nofsw.org/>).

1.4.7. Sosyal Hizmet ve Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, sosyal risklerin oluşturduğu ekonomik sorunlara karşı kişilerin korunması ve geleceklerini güvence altına almak amacı güden, sosyal yardım ve sigortalardan oluşan bir sistemdir (Dilik, 1980: 77; Kongar, 1978: 29; Aykut, 2012: 36). Geniş anlamda sosyal güvenlik, kişileri korumanın yanı sıra mesleki eğitim, istihdam ve sağlık sigortalarını içermektedir ve sosyal risklerin neden olduğu iktisadi sorunları ekonomik gelir sağlayarak gidermektedir (Dilik, 1980: 77-79).

Bireyler, geleceklerini garanti altına almak isterler. Bu isteğin kurumsal olarak desteklenmesi, kolaylaştırıcı olmakta ve bireylerin yaşam kalitelerini arttırmaktadır. Bireyin ve toplumun korunması ve kendi kendilerine yetebilir duruma gelmeleri sosyal güvenlik ve sosyal hizmetin ortak amacıdır (Aykut, 2012: 36). Sosyal hizmetler, yaşanan ülkenin imkân ve koşulları dâhilinde vatandaşların uygun toplumsal koşullar altında insanca yaşamlarını sürdürebilecekleri ve vatandaş olarak üzerine düşen görevleri yerine getirebilecekleri bir sosyal ortam oluşturmayı amaçlamakta ve yardıma ihtiyacı olan bireylere gerekli hizmetleri sunmaktadır (Dilik, 1980: 74). Sosyal hizmet bütün sosyal güvenlik programlarının hazırlanmasında ve sunulmasında, öncelikle sosyal yardımlar yönünden, birincil göreve sahiptir (Kongar, 1978, s. 30). Sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin birlikte yürütülmesi, iki ayrı örgütün aynı kolda hizmet vermesi durumunda, sosyal sigortalardan faydalananların sosyal hizmetlerden de kolayca ve etkili bir biçimde yararlanması sağlanabilmektedir. Sosyal hizmet ve sosyal güvenliğin entegre edilmesi, sosyal güvenlik alanında sosyal hizmet uzmanlarının bulunmasını gerekli kılacaktır.

BÖLÜM 2: DEZAVANTAJLI GRUPLAR VE SOSYAL HİZMET LİTERATÜRÜ

2.1. Dezavantajlı Grup Kavramı ve Sosyal Hizmet

Dezavantaj tabiri avantajlı olmama halini çağrıştırırsa da dezavantajlılık, toplumsal olarak avantajlı olmamaktan ziyade var olan kaynaklara fiziksel, sosyal, ekonomik ve toplumsal nedenlerle ulaşamama, faydalanamama halini anlatmaktadır. Dezavantajlı grup tabiri de bu kesimin dezavantajlılığının sebeplerine, yaşa, cinsiyete, etnik, dini, siyasi konumlarına göre sınıflandırılmasını ifade etmektedir. Bu nedenlerle Caillods'a göre (1998:11) dezavantajlı gruplar sosyal ve ekonomik hayata entegre olma şansının daha az olduğu kişilerdir. Bu gruplar genellikle eğitim, sağlık, barınma gibi temel hizmetlerden yoksun olabilmektedirler.

En genel tanımıyla dezavantajlı birey sahip olduğu bazı özelliklerinden dolayı yeterli yaşam koşullarına sahip olamayan bireyler olarak ifade edilebilir. Bu kişiler toplumsal kaynaklara erişememekte veya eşit olarak faydalanamamaktadır. Dezavantajlı bireylerin demografik, ekonomik, kültürel ve siyasal özelliklerine göre toplumsal ilişkiler, sosyal güvence, yaşam koşulları ve haklar bakımından yetersiz bir konumda oldukları kabul edilmektedir. Bu nedenle dezavantajlı olduğu kabul edilen bireyler özel olarak korunması ve yaşam şartlarının iyileştirilmesinin gerekli görüldüğü bireylerdir. Literatürde sosyal bilimcilerin dezavantajlı grupları, kadınlar, çocuklar, engelliler, hükümlüler, yaşlılar ve cinsel yönelimi farklı olan kişiler olarak ele alınmıştır (Burcu, 2017: 111). Bu kişilere ek olarak romanlar, yoksullar, kronik hastalar, afetzedeler örnek verilebilir. Bireyi dezavantajlı konuma düşürebilecek pek çok olay, statü ve toplumsal problemler bu grupları çeşitlendirebilir ve alt gruplar oluşturabilir.

Özbaş (2018:1145), dezavantajlılığı yoksulluğun sebep olduğu bir problem olarak, insanların sosyal hayatta eğitim, ekonomi ve kültürel açıdan toplumdaki orta ve üst tabakalardaki bireylere göre yaşadıkları olumsuz hayat standartları olarak tanımlamış, dezavantajlılığın bireyleri hem bulundukları toplumun olanaklarından hem de küresel olarak dünyadaki olanaklardan mahrum kıldığını belirtmiştir.

Dezavantajlılığın yoksulluk üzerinden tanımlanmalarına karşı Mayer (2003: 2-3), bu kavramı yoksulluk, cinsiyet ve etnik köken gibi geleneksel tanımlamalardan ziyade kendi kendine yetebilmek için gereken araçlara erişilememesi üzerinde odaklanmıştır. Dezavantajlı kavramı geleneksel tanımlamalarda bir grubun doğasında var olan bir nitelik olarak belirtilmiş ancak günümüzde bir grubu dezavantajlı hale getiren süreci tanımlamak için kullanılmaktadır.

Dezavantajlı grupların hangi kaynaklardan ne şekilde ve hangi sebeplerle mahrum kaldığı önemlidir. Dezavantajlı grupların kimler olduğu toplumdan topluma değişiklik gösterebilir. Ancak belirli grupların dünyanın her yerinde bu gruplara dâhil edilebileceği de bir gerçektir. Örneğin engelli bireyler her toplumda dezavantajlı olarak kabul edilmektedir. Öte yandan insanın doğuştan elde ettiği etnik, dini ve benzeri statüleri dezavantajlılık açısından farklılık gösterir. Siyahilerin, kendi ırklarının çoğunlukta olduğu bir yerde yaşaması onlar için bir dezavantaj oluşturmazken, siyahilerin azınlık olduğu toplumlarda dezavantajlılık oluşturmaktadır. Bu nedenle dezavantajlı grupların belirlenmesinde

hem göreceli hem de değişmez faktörler bulunmaktadır (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA), 2011:17).

Giddens ve Sutton' a göre (Aktaran Arık ve Taş 2020: 12) dezavantajlı gruplara yönelik bir diğer tanımlama bedensel ve biyolojik açıdan yapılan tanımlamalardır. Bu tanımlamalara göre dezavantajlı grup kavramı biyolojik veya bedensel yetersizlikleri olan bireyleri ifade etmektedir. Bu özelliklerin değiştirilmesi kişilerin elinde olmadığı için bu özellikler sebebiyle bireylerin devlet desteğine ihtiyaç duyması onları dezavantajlı grup durumuna getirmektedir. Biyolojik ve bedensel eksiklikler doğuştan veya sonradan ortaya çıkabilmekte ve bireyi dezavantajlı hale getirebilmektedir. Kadın, çocuk, yaşlı, engelli ve siyahiler fiziksel ve biyolojik özellikleri sebebiyle dezavantajlı kabul edilmektedir. Biyolojik ve fiziksel eksikliklerin oluşturduğu dezavantajlar kişilerin topluma katılımını engellemekte ve bu kişilerin damgalanmasına, dışlanmasına ve ayrımcılığa uğramasına sebep olmaktadır. Bu bakış açıcı dezavantajlılığı tıbbileştirmektedir ve bireylerin dezavantajlılığına neden olan durumları tıbbi sorunlar gibi görmektedir.

Eski çağlardan bugüne her toplumda bir kısım kimselerin diğerlerinden farklı bir muameleye maruz kaldığı pek çok örnek bulunmaktadır. Ayrımcılık genellikle ekonomik, siyasal, kültürel sebeplerle aşağılama, dışlama ve sindirmeye dayanır. Bu davranışların arka planında bu bireylerin sosyal hayattan uzak tutulması, özgürlüklerinden mahrum bırakılması düşüncesi yatmaktadır. Bu bakış açısı doğrudan ve dolaylı olarak ayrımcılığa sebep olmaktadır.

Burke ve Parker (2007:11), dezavantajlılığın beraberinde damgalamayı da getirdiğini, günlük hayatta karşılaştıkları eşitsizliklerin etiketlenmenin rol oynadığını damgalanmanın sosyal dışlanmanın etkisini arttırdığını belirtmektedir.

Sosyal dışlanma siyasi ve politik nedenlerle bilinçli olarak gerçekleştirilebileceği gibi zaman içinde kalıplaşmış kültürel örüntüler ve önyargılar sebebiyle de oluşabilir. Sosyal dışlanma ile birlikte birey ve toplum arasındaki bağ zayıflar, bireyin toplumdaki hizmet olanak ve ayrıcalıklardan yararlanamamasına sebep olur. Bu da sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin toplumla bütünleşebilmesini engeller. Bireyleri dezavantajlı duruma düşürebilen sosyal dışlanma bireyin dezavantajlı durumlarının değiştirmesine de engel olabilir. Sosyal dışlanma bireylerin toplumsal hizmetlere erişememesine sebep olmaktadır (Arık ve Taş, 2020: 16-17).

Sosyal dışlanma beraberinde sosyal izolasyonu da getirmektedir. Arık ve Taş'ın (2020: 16-17) belirttiğine göre sosyal izolasyon, sosyal ilişkilerin azalmasını ve bireyleri destekleme özelliğini işlevsiz hale getirmektedir. Sosyal izolasyon iki boyutta incelenebilir. Birincisi birey ve toplumun arasındaki ilişki ağının genişliğidir. İlişki ağı ne kadar genişse sosyal izolasyon riski o denli azdır. İkincisi bireysel aidiyet ve yalnızlık duygusunu ifade eden duygu durumudur. Sosyal izolasyon bir çeşit geri çekilmedir ve dezavantajlı durumda olan bireyin kendisini güvende hissettiği bir alana çekilerek toplumsal ilişkisini en aza indirmesini ifade etmektedir. Dezavantajlı grupların maruz kaldığı dışlanma, damgalanma, ötekileştirme ile toplumsal ilişkilerin ve desteğin azalması durumunda sosyal izolasyon ortaya çıkar ve doğal olarak toplumsal olanaklar ve hizmetlerden yararlanılamamasına yol açar. Sosyal izolasyon, dezavantajlı bireylerin toplumdaki

durumlarını daha da kötüleştirmekte, yalnızlık ve intihar gibi durumlarla sonuçlanma riskini arttırmaktadır.

Literatürde dezavantajlı grupların kesişimselliği kavramı ön plana çıkmaktadır Giddens ve Sutton (2014:190) kesişimselliğin ayrımcılığı tek boyutluluktan çıkarıp ırk, cinsiyet, engellilik gibi sosyal eşitsizliğe sebep olan dezavantajların iç içe olmasına, daha karmaşık modellemelerin üretilmesine imkân sağladığını belirtmiştir. Güneş, (2016:150) kesişimselliği toplumsal ilişki ve kimliklerin çoklu boyutları arasındaki ilişki olarak tanımlamıştır.

Dezavantajlılığa daha farklı bir açıdan bakarak dezavantajlılığın içine daha fazla dezavantajlı bireylerin dâhil olduğunu göstermesi kesişimselliğin en önemli özelliğidir. Örnek verilecek olursa engelli bir kadının engelli bir erkekten ve engelli olmayan bir kadından daha dezavantajlı bir durumda olduğu kesişimsellik ile anlaşılmaktadır. Engelli kadın yalnızca kadın olma ya da yalnızca engelli olma ile tanımlanamaz. Bu durumda kesişimsellik bu çoklu dezavantajlı olma halini daha anlaşılır kılmak için kavramsal bir çerçeve ve metodolojik bir yaklaşım sağlamaktadır (Kahraman-Güloğlu, 2017:27).

Dezavantajlı grup kavramı özellikle sosyal hizmet alanında sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Bu kavram Avrupa Birliği ile Birleşmiş Milletler tarafından da kullanılmaktadır. Kamu kurumlarının bu gruplara önem vermesi bu grupların toplumdaki diğer vatandaşlarla eşit imkânlarla ulaşması amacından kaynaklanır. Bu grupların refahının sağlanması ve iyilik hallerinin geliştirilmesi için uygulanabilecek politikaların belirlenmesi meselesi, sosyal politikanın araştırma konusudur. Sağlık alanında da dezavantajlı grup kavramı sıklıkla kullanılmaktadır. Hastalığı sebebiyle yaşam kalitesi düşen ve diğer insanlarla eşit şartlarda yaşayamayan kimseleri belirtmektedir. Dezavantajlı grupların kavramsallaştırılması uygulamadaki hedefler doğrultusunda geliştirilmektedir. Bu amaçlar da toplumdaki diğer bireylerden daha olumsuz yaşam şartlarına sahip olan dezavantajlı grupların hayat standartlarının iyileştirilmesidir (Arık ve Taş, 2020: 9-10).

Dezavantajlı gruplarla yapılan sosyal hizmet uygulamalarında üzerinde durulması gereken temel konu dezavantajlılığın önlenmesi için ayrımcılıklar ve bu ayrımcılıkların sebep olduğu sosyal dışlanma ile mücadele edilmesi gerekliliğidir. Sosyal çalışmacılar dezavantajlılığın kendisi ile değil onun sebep olduğu ayrımcılık ve sosyal dışlanma ile mücadele eder. Sosyal hizmet açısından sosyal dışlanma sosyal bütünleşmeye engel olan ayrımcılıklar bütünüdür. Bu nedenle dezavantajlılığı önlemek sosyal dışlanmanın sebep olduğu ayrımcılıkla mücadele etmek demektir (Kahraman-Güloğlu 2020: 24).

2.1.1.Dezavantajlı Grup Olarak Çocuklar ve Sosyal Hizmet

Her çocuk doğuştan itibaren beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçların giderilmesi hakkına sahiptir. Çocuğun bu imkânlarla erişememesi psikolojik ve gelişimsel açıdan onu olumsuz etkilemektedir. Çocuğun hayata hazırlanması, yetiştirilmesi hem aile hem de devletin görevidir. Çocuklar yaş, eğitim ve tecrübe gereği kendilerini koruyamayan, korunmaya gözetilmeye, gereksinimlerinin karşılanmasına ihtiyacı olan savunmasız varlıklardır. Çocuğun ihmal ve istismara açık olması ve içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel çevre onu dezavantajlı konuma getirebilmektedir. Çocuk bakıma muhtaç olduğu

için sahip olduğu aile ve yaşadığı çevrenin dezavantajlı olması onun da bu dezavantajdan etkilenmesine sebep olmaktadır.

Sosyal hizmet uygulamalarında, ailelerin güçlendirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması, aile bütünlüğünün sağlanması, çocuğun iyilik halinin korunması ve gereken olanakların sağlanması önemlidir. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığında, birey aile ve çevrenin karşılıklı etkileşiminde problemler çıkmaktadır. Toplumsal sistemlerle yeterince desteklenemeyen, imkânlar elde edemeyen, sosyal desteğin sağlanmadığı aileler işlevselliklerini yitirebilmektedir. Çocuklar ve ailelerinin karşılaştığı riskler karşısında sosyal hizmet uygulamaları yetersiz kalınca, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar sorunu, diğer sosyal sorunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Genelci sosyal hizmet uygulaması, aileyi merkeze alarak çocuk odaklı hizmetleri temel alır. Çocuğun yüksek yararı, gelişimi ve ihtiyaçlarını sağlamak, ailenin kendi kendine yetebilecek, işlevselliğini kazanabilecek destek ve politikaları geliştirmek sosyal hizmetin öncelikli hedeflerindendir (Yolcuoğlu, 2010: 81).

Şenol ve Taş'a göre (2020: 199) çocuğun içinde bulunduğu aile ve toplum gelecekteki hayatının zeminini oluşturmaktadır. Bir çocuk toplumun geleceğidir ve toplumun inşasının sağlıklı olabilmesi için çocukların barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının sağlanması gerekir. Bu sebeple çocuk evliliklerinin ve çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi, eğitimlerinin desteklenmesi ve yoksulluktan korunmaları gerekmektedir. Hayatın herhangi bir döneminde dezavantajlılığı deneyimleyen çocukların gelişimleri olumsuz etkilenmekte ve bu durum düzeltilmediğinde dezavantajlılık nesilden nesile aktarılabilir.

Çocuklar; bedensel, psikolojik ve sosyal gelişimleri gereği ailelerine bağımlıdırlar. Bu sebeple aile ve toplumun yerine getirmesi gereken görevleri vardır ve bu görevler yerine getirilmediğinde çocuk ihmal edilmiş olmaktadır. Bununla beraber çocukların sahip oldukları hakkın verilmemesi ve rızası dışında alınması istismara sebep olmaktadır. Çocuğun ihmal ve istismarı yetişkinler tarafından çocuğa zarar verici biçimde yöneltilen, çocuğun gelişimini kısıtlayan veya engelleyen her türlü eylemdir. Bu eylemler çocuğa fiziksel, psikolojik, cinsel ve sosyal açıdan zarar vermektedir. Çocuğun yeme, barınma, sağlık, eğitim ve sevgi gibi temel ihtiyaçların çocuğa bakmakla sorumlu olan kişilerin karşılamaması sonucunda sosyal, bedensel, ruhsal ve ahlaki açıdan çocuğun ihmal edilmesidir (Şenol ve Taş, 2020: 201-202).

Tüm toplumlarda çocuklarla alakalı en önemli sorun ihmal ve istismara mağduru olan ve bunu hiçbir şekilde hak etmeyen çocuklardır. Bütün çocukların ihmal ve istismardan korunması için koruyucu önleyici programlar geliştirilmektedir. Bu programlar çocuklar ve ailelerinin yaşam koşullarını iyileştirme ve sosyal risklerin önlenmesini amaçlamakta ve bu amaca ulaşabilmek için çocukları koruma politikaları geliştirilmesi, eğitim, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Yolcuoğlu, 2009:89).

Sosyal hizmette çocuk refahı alanı korunmaya ihtiyacı olan çocukların sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla gelişmiş en temel alanlardan biridir. Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın tespiti ve çözüm içeren müdahaleler çocuk refahı alanını oluşturmaktadır. Sosyal hizmetlerin çocuk koruma sistemi, çocukların ihtiyaçlarının aile ve sosyal kurumlarca

karşılanması ve sağlıklı yetiştirmelerine engel olan sebeplerin giderilmesi konularında mesleki müdahaleleri içermektedir (Yolcuoğlu, 2010: 75).

Çocuğu dezavantajlı duruma düşüren bir diğer sebep ise suça sürüklenmiş olmaktır. Çocuk Koruma Kanunu'na (2005) göre suça sürüklenmiş çocuk : *“Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk”* olarak tanımlanmaktadır.

Çocuğun suç işlemesi, suça doğru giden davranışı uzun bir sürecin sonucudur. Bireyin ailesinin yapısı, sosyal çevresi, kişiliği ve benlik algısı suç davranışına giden bir köprü gibidir. Aile ve toplumun çocuğun yetiştirilmesi üzerinde ayrı ayrı işlevleri vardır. Bu yüzden tek bir faktör değil suça götüren birçok faktör söz konusudur (Güler, 2010: 369). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalar genellikle iki temel alanda gerçekleştirilmektedir. Bunlardan ilki koruyucu ve önleyici hizmetler ikincisi ise tedavi ve rehabilite edici müdahalelerdir. Sosyal hizmetin uygulamalarının temel amacı sorunu ortaya çıkmadan önleyebilmektir. Önlenemeyen durumlarda ise bireyin işlevselliğinin yeniden kazanabilmesi için çalışmalar yapar. Çocukların suça sürüklenmesine sebep olan durumlar karşısında koruyucu önleyici çalışmaların nitelik ve nicelik olarak artırılması çocuk koruma sisteminin güçlü olması için önemlidir (Karataş ve Mavili, 2019: 1015).

Çocuk Koruma Kanunu'na (2005) göre korunmaya ihtiyacı olan çocuk; *“Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu”* olarak tanımlanmaktadır. Sosyal Hizmetler Kanunu'na (1983) göre korunmaya ihtiyacı olan çocuk; bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişimi veya güvenliği tehlikede olan ebeveynlerinden biri veya ikisi olmayan, terk edilen, ihmal, istismar ve sosyal tehlikelere karşı savunmasız bırakılan çocuklar olarak tanımlanmıştır

Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik yürütülen koruyucu aile, evlat edinme, kurum bakımı ve ailenin yanında sosyal ekonomik destek hizmetleri mevcuttur. Bunu yanı sıra suça sürüklenmiş çocuklara yönelik Çocuk Mahkemeleri, Çocuk Destek Merkezleri ve cinsel istismara maruz kalan çocuklara müdahale dilen Çocuk İzlem Merkezleri hizmet sunmaktadır.

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED), ailelerinin ekonomik olarak çocuklarına bakamadığı durumlarda Çocukların kuruma alınmadan ailelerinin yanında desteklenmesidir. Ailenin bütünlüğünü korumayı amaçlamaktadır. Ailelere verilen ekonomik desteğin yanında iş bulmaları için de yönlendirme yapılmaktadır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM), 2019:4).

Koruyucu Aile Hizmeti, çeşitli sebeplerle bakımı öz ailesi tarafından sağlanamamış ve evlat edindirilemeyen çocuklara uygun olarak gönüllü veya ücretli aile veya kişilerin ebeveynlik yapması, kurum gözetiminde bakımlarının yapılmasıdır (ÇHGM, 2019:5; AÇSHB, 2019: 99).

Evlat Edinme Hizmeti, öz ailesinin yanında yaşama imkânı kalmayan korunmaya ihtiyacı olan çocuklardan durumu evlat edinilmeye elverişli olanların, çocuğun yüksek yararını

gözeterek evlat edinmeye uygun bulunan ailelerin yanına yerleştirilmesidir (ÇHGM, 2019:6)

Çocuğun korunmasında temel hedef öz ailesinin, akrabalarının ya da aile odaklı bakım hizmetlerinin sağlanmasıdır. Bu mümkün olmadığında korunmaya ihtiyacı olan çocuk son seçenek olarak yatılı sosyal hizmet birimlerine yerleştirilmektedir (AÇSHB, 2019: 100). Kurum bakımı büyük binalar ve koğuş tipi düzen yerine 2017’de tamamlanan dönüşüm ile ev tipi modele geçilmiştir ve çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtları kapatılmıştır. Bunun yerine ev ortamı sağlayan çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi hizmet vermektedir (ÇHGM, 2020:27).

Çocuk destek merkezleri, suç mağduru, suça sürüklenen, madde bağımlısı olan ve refakatsiz çocukların haklarında tedbir kararı alınan 11-18 yaş arasında olan çocuklara yönelik koruma, bakım ve psikososyal destek hizmetleri verilen merkezlerdir. Bu hizmetlere ihtiyaç duyan çocukların bakımı, korunması, temel ihtiyaçlarının karşılanması, psikolojik ve sosyal gereksinimlerinin karşılanması için geçici süre için bakımlarının ve korunmalarının sağlandığı çocukların mağduriyetine, yaş ve cinsiyetine göre ayrı yapılandırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (AÇSHB, 2019:102).

Çocuk izlem merkezleri, cinsel istismara maruz kalmış çocukların ikincil travma yaşamaları ve örselenmelerini önleyerek beyanının alınması ve çocuğun muayenesinin uzman eşliğinde yapılması, çocuğun ailesi ile görüşmelerinin güvenli bir şekilde yürütülmesi ve bulguların raporlaştırılması için gereken personel ve ekipmanların sağlandığı, temel görevinin çocuğun yüksek yararının gözetmek olan devlet kuruluşudur (Topdemir, 2016).

Çocuklar gelişimi devam eden varlıklar olduğu için yargılanmaları yetişkin bireyler gibi suçtan tamamıyla sorumlu tutulmaları yanlış olur. Çocuklar yetişkinlere göre daha kolay rehabilite edilebilmektedir bu yüzden çocuk adalet sisteminin amacı çocuğu cezalandırmaktan ziyade eğitici ve rehabilite edici olmalıdır. Çocuk denetim altına alınırken çocuğun daha çok suç işlemesinin önlenmesi için sorun çözme amaçlayan bireysel planlar yapılmalıdır. Çocuk mahkemelerinde görevli sosyal çalışma görevlileri sosyal inceleme raporu ile mahkemeye çocuğun durumunu ve ihtiyaçlarını, alınması gereken tedbirleri belirtmektedir (Uluğtekin, 2004:6).

Çocuk mahkemelerinin kuruluşu, görev ve yetkileri Çocuk Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir. Koruyucu ve destekleyici tedbirler ile öncelikle çocuğun kendi ailesi yanında korunmasını sağlama amacıyla danışmanlık, sağlık, bakım, eğitim ve barınma konularında alınacak tedbirleri içermektedir. Bunlardan:

- a) Danışmanlık tedbiri, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilere çocuğun yetiştirilmesi, eğitim ve gelişimi ile ilgili danışmanlık hizmeti verilmesi
- b) Eğitim tedbiri, çocuğun eğitime yatılı veya gündüzlü olarak devam etmesine; meslek edinmesi için meslek kurslarına gitmesine ya da kamu veya özel sektörde meslek sahibi bir ustanın yanında iş öğrenmesi için yerleştirilmesi

c) Bakım tedbiri, çocuğun ailesinin ya da bakmakla yükümlü olan kişilerin herhangi bir sebeple çocuğun bakımını yerine getirememesi durumunda çocuğu kurum bakımına ya da koruyucu aile yanına yerleştirilmesi

d) Sağlık tedbiri, çocuğun bedensel ve ruhsal sağlığının korunması ve gerekli tedavilerin yapılması

e) Barınma tedbiri, barınacak yeri olmayan çocuklu kişilere veya hayati tehlikesi olan hamile kadınlar için uygun barınma yeri sağlamaktır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Çocuk mahkemelerinde sosyal çalışma görevlileri önemli ölçüde rol oynamaktadır. Sosyal çalışma görevlileri çocukla ve gerekli hallerde ailesiyle görüşme yaparak sosyal inceleme raporu yazmakta ve hâkime sunmaktadır. Sosyal çalışma görevlisi duruşmalarda çocuğun yanında bulunmakta, çocuğun adli süreçlerde örselenmemesi ve kendini güvende hissetmesi için çocuğa destek olmaktadır.

2.1.2. Dezavantajlı Grup Olarak Kadınlar ve Sosyal Hizmet

Sallan-Gül ve Dericioğulları-Ergun'a (2020:118-199) göre kadın olmak bir dezavantajlılık değildir ancak fiziksel bir farklılıktır. Erkeklerden farklı fiziksel, anatomik ve hormonal özelliklere sahiptirler. Fakat bu farklılıklar dezavantaj yaratmamalıdır. Ataerkil değerler, toplumsal normlar, kadına ve erkeğe atfedilen roller, kadınlık rollerinden beklentiler, erkek üstünlüğüne dayanan toplum sistemi, kadını ikincil duruma düşürmektedir. Erkekler toplumsal imkân ve haklardan daha kolay yararlanabilirken kadınlar ayrımcılığa uğramakta, eğitime, istihdama ve sosyal hayata katılmakta engellerle karşılaşmaktadır. Bu ayrımcılıklara engellilik, yoksulluk, yaşlılık, mültecilik, şiddet mağdurluğu gibi durumlar eklenince kadınlar çoklu dezavantaj yaşamaktadır.

Geleneksel ya da modern toplum fark etmeksizin her toplumda kadınların dezavantajlı oluşu daha dikkat çekici olmuştur. Özellikle iş yaşamı ve sosyal hayatta kadınların sınırlılıkları belirgindir. Birçok toplumda var olagelen erkek egemen ve ataerkil ailelerde kadının temel görevi ev işleri ve çocuk bakımı ile komşuluk ve akraba ilişkilerini sürdürmek olduğundan kadınların iş hayatına katılımlarını zorlaştırmaktadır (Yiğitbaş, 2020: 367-369).

Üretim alanında insan gücünün yerini makine ve teknolojik aletlerin almasıyla kadınların istihdamı artmıştır. Öte yandan hizmet sektöründe ve beyaz yakalıları grubunda da kadınların çalışmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda üretime katılmasını engelleyen en büyük engel cinsiyetlerinin doğal özellikleri değil cinsiyetlere yönelik algılardan kaynaklanan toplumsal bakış açılarıdır (MARKA, 2011: 20-21).

Bireylerin ayrımcı davranışlara maruz kalma sıklığı cinsiyete, engel türüne ve yaşanan çevreye göre bile anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Ayrımcı davranışlar kadınlar, bedensel engelliler ile ağır engellilere daha fazla uygulanmakta ve özellikle engelli kadınlar, engelli erkeklere oranla ayrımcılıkla daha fazla karşılaşmaktadır. Güloğlu'na (2019) göre de engelli kadınların dezavantajlılığı yalnızca engelli olmaları ya da yalnızca toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle değil engelliliğin türü ve toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillenmektedir.

Yaşlılık da kadını dezavantajlı duruma düşürebilmektedir. Yaşlılık kendi başına bir dezavantajlılık olsa da erkeklere kıyasla kadınlar daha fazla mağduriyet yaşamaktadır. Kadının doğuştan, çocukluktan, gençlikten ve yetişkinlikten getirdiği olumsuz durumlar, ayrımcılıklar yaşlılıkla birleşerek devam etmektedir. Gençliğinde iş ve meslek hayatına katılamamış kadınlar, yaşlılıklarında temel ihtiyaçlarını karşılamada, sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşamakta bu da yaşlılık döneminin verimsiz ve güvencesiz geçme olasılığını arttırmaktadır. Kadının yaşlanması, kadın nüfusunun yaşlanması sosyoekonomik olarak değerlendirildiğinde yaşlanmanın kadınlaşması tabirini doğurmaktadır. Bu durum sosyal güvenlik, sağlığa, iş hayatından eğitime, sosyal hayata ve aile ilişkilerine varan etkileriyle bir sarmala dönüşmektedir. Hem yaşlılığın getirdiği sorunlar hem de kadın olmanın getirdiği sorunlar birleşince çifte dezavantajlılık ortaya çıkmaktadır (Görgün-Baran, 2020: 53-78).

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele (2016-2020) Ulusal Eylem Planında kadınlara yönelik ayrımcı bakış açısını ortadan kaldırmak, şiddet konusunda farkındalık ve duyarlılık kazandırmak amaçlanmıştır. Şiddete uğramış ya da uğrama riski olan kadın ve çocuklarına ve şiddet uygulayanlara yönelik gerekli sağlık hizmetlerinin sunulmasını sağlamak, şiddet mağduru kadınlar ve eğer varsa çocuklarına yönelik koruyucu ve önleyici tedbirlerin daha etkin verilmesi ve yaygınlaştırılması ve bu kimselerin sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmelerini sağlamak, şiddetle mücadelede kurumlar ve ilgili sektörler arasında iş birliğinin güçlendirilmesi ve politikalar geliştirilmesi diğer amaçlardır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2016).

Yoksulluktan en çok etkilenen kitle şüphesiz kadınlardır. Kadınlar dünyada eğitim, istihdam ve sermayeye ulaşmada genellikle erkeklerin gerisinde olmuşlardır. Çalışma hayatına bakıldığında kadınların sıklıkla kayıt dışı, düşük ücretli ve gündelik işlerde çalıştığı görülmektedir. Ayrıca evden çalışma da kadınlarda daha yaygındır. Türkiye’de kadınlar köyde tarımda ücret almadan aile işçisi olarak çalışmaktayken, kentlerde ev hanımı olup iş hayatına katılamamaktadır. Kadınların iş hayatına katılımının az olmasının ekonomik ve sosyal sebepleri; düşük ücret, güvencesiz istihdam, çocuklara ve yaşlılara bakım hizmetlerinin yetersizliği, cinsiyet ayrımcılığı ve eğitim yetersizliğidir. Şehirlerde sanayide çalışan kadınlar yetersiz ücret ve sosyal güvencesiz olarak çalıştırılmakta ve sık iş değiştirmektedir. Cinsiyete dayalı iş bölümü ile birlikte kadınların düşük ücretli işlerde çalışmaları, onları ekonomik güvencesizliğe itmekte ve süregelen ya da geçici olarak yoksulluğa düşürebilmektedir. Yoksulluğa karşı kadınlar yalnızca pasif özneler değildir. Kadınlar yoksullukla mücadele etmede yöntemler geliştirmektedir. Ev dışında bir işe girerek gelir sağlayabilmekte bunun yanında ev içinde hanenin devamlılığını sağlayarak, çocukları yetiştirerek sosyal ilişki ağlarında aileyi etkin kılarak yeni kaynaklar sağlamada önemli rol oynamaktadır (Dinçoflaz, 2009: 197-198).

Kadına yönelik şiddet, kadının yalnızca kadın olduğu için uğradığı veya kadının cinsiyetine dayalı olarak insan hakları ihlaline uğramasına yol açan tutum ve davranışlardır. Şiddet, bireye fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel açıdan zarar ve acı verici şekilde sonuçlanan veya tehdit ve baskı ile kişinin özgürlüğünün keyfi olarak engellenmesini içeren toplumsal

veya özel alanda meydana gelen tutum ve davranışlardır (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012).

Kadına yönelik şiddet; ayrımcılık ve insan hakları ihlali olarak her kültürde ve coğrafyada varlığını sürdürmektedir. Yalnızca şiddet gören kadını değil tüm toplumu olumsuz etkileyebilmektedir. Kadına şiddet, toplumsal cinsiyet temelinde pek çok etkene bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kültür, gelenek, evlilik içi sorunlar, kadının ekonomik bağımsızlığına sahip olmaması ve ekonomik sebepler şiddetin ortaya çıkmasına neden olan temel sebeplerdir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2016: 2).

Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012), şiddete uğramış ya da şiddete uğrama tehlikesi olan kadın, çocuk ve aile bireylerinin veya tek taraflı ve ısrarla takip edilerek mağdur edilen bireylerin korunması ve bu bireylere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak olan tedbirlere ilişkin usul ve esasları içermektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici ve rehabilite edici faaliyetleri yürütmek, kadının toplumsal statüsünü koruyarak ve geliştirerek ayrımcılığa uğramasını önlemek, kadını toplumsal hayatta etkin hale getirecek stratejiler geliştirmek, toplumu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için çalışmalar yapmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019: 39).

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM), şiddetin önlenmesi için koruyucu ve önleyici uygulamaların etkili bir şekilde yürütülmesine yönelik güçlendirme, destekleme, rehberlik ve takibi gibi hizmetler verilmektedir. 7/24 açık hizmet vermektedir. Tercihen kadın personel istihdam edilmektedir (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, 2016).

Kadın Konukevi, fiziksel, ekonomik, duygusal ve cinsel istismara ve şiddete uğramış kadınların güvenliğinin sağlanması, psikolojik, ekonomik ve sosyal destek sağlanması, kadınların güçlendirilmesi, varsa çocuklarıyla birlikte gereksinimlerinin karşılanması için geçici olarak barınabilecekleri sosyal hizmet kuruluşudur.

Kuruluşun amacı kadınların bu süreçte başa çıkma kapasitelerini geliştirmek, yeniden sağlıklı ilişkiler kurabilmelerine destek olmak ve konukevinden ayrıldıktan sonraki hayatını kendi kendine yeterek sürdürebilecek kapasiteye gelmelerini sağlamak, tıbbi, ekonomik ve mesleki destek sunmaktır (AÇSHB, 2019:111).

Şiddet mağduru ya da şiddete maruz kalma riski olan kadınlar için hızlı müdahalede bulunmak amacıyla Kadın Destek (KADES) Uygulaması adıyla akıllı telefon uygulaması geliştirilmiştir. Uygulamadaki “yardım iste” butonu kullanıldığında kolluk kuvvetleri telefonun bulunduğu konuma yönlendirilmektedir. 7/24 kullanılabilir (AÇSHB, 2019: 113).

Alo 183 Sosyal Destek Hattı; kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetlerle alakalı çağrıları değerlendirerek danışma ve yönlendirme hizmeti vermektedir. Ayrıca şiddet, istismar veya töre cinayetleri hakkında ihbarları almakta ve acil müdahale ekibi değerlendirerek diğer birimler ve kolluk birimleri ile

koordinasyon sağlamaktadır Bu hat 7/24 kesintisiz hizmet vermektedir (<http://www.alo183.gov.tr/alo183/alo183-hakkinda.html>).

2.1.3. Dezavantajlı Grup Olarak Yaşlılar ve Sosyal Hizmet

Yaşlılık birçok fiziksel, psikolojik ve çevresel etmenlere sahiptir. Bu sebeple salt yaş almak ile açıklanabilecek bir durum değildir. Aynı yaş aralığında olan bireylerin aynı işlevselliğe sahip olmaması bunun kanıtıdır. Ayrıca yaşlılık toplumdan topluma değişkenlik gösterebilmekte içinde bulunduğu topluma göre şekillenmektedir. Aynı yaş aralığında yer alan kimselerin örneğin tarım toplumunda farklı kabile toplumunda farklı endüstri toplumlarında farklı biçimde algılandığı ve konumlandırıldığı görülmektedir (Yıldırım-Aykurt, 2020: 438). Yaşlanma süreci yalnızca biyolojik olarak kaçınılmaz olan bir durum değil toplumsal ve kültürel boyutları olan bir olgudur (Marshall, 1999:816).

Yaşlıların dezavantajlı grupta olmasının nedenleri üç sebebe bağlıdır: Ekonomik sebep, istihdam ve bakıma muhtaçlık:

- Ekonomik sebep: yaşlılar emeklilik döneminde aktif olarak çalıştığı dönemden daha az gelir elde ederken sağlık ve benzeri giderlerinin artması ile ekonomik zorluk yaşamaları ve yoksulluğa düşmeleridir.
- İstihdama ilişkin sebep: Çalışma alanlarında daha aktif ve vasıflı elemanların istihdam edilmek istenmesi, yaşlıların gençlere göre daha az enerjik olması ve uzun çalışma saatlerine uygun olmadıkları için yaş ayrımcılığı yaşamaları ve istihdam edilmek istenmemeleri
- Bakıma muhtaçlıkla ilgili sebep: yaşlıların ihtiyaçlarını tek başlarına yerine getiremeyecek hale gelmeleri neticesinde desteğe ve bakıma muhtaç duruma gelmeleridir (Abay, 2020: 200).

Ülkemizde yaşlılara yönelik yapılan politikaların temel amacı yaşlıların insanca ve ayrımcılığa uğramadan haklarından yararlanması ve toplumsal hayata katılmasıdır. Bu amaca yönelik ulusal politika ve stratejiler belirlenerek sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetleri için kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ve koordinasyonu sağlanmaktadır.

Sosyal hizmet açısından yaşlılık hem bir akademik çalışma alanı hem de mesleki uygulama alanıdır. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin alanı oldukça geniştir ve yasal alt yapıya sahiptir. Genel olarak bu hizmetler bakım, sağlık ve ekonomik destekler olarak belirtilebilir (Abay, 2020: 207).

Ülkemizde yaşlılığa ilişkin politikalar; ayrımcılık karşıtı, sosyal hakları öne çıkaran, toplumsal hayata dâhil eden ve aktif yaşlanmayı amaçlayan, yaşlıyı sosyal çevresiyle bir bütün olarak gören anlayışla yürütülmektedir. Yaşlılık alanında yalnızca sosyal yardım değil bütün boyutlarıyla toplumsal farkındalık geliştirmek amaçlanmaktadır. Yaşlıların toplumda ayrımcılığa uğramadan aktif bir şekilde katılımlarını sağlamak, refahlarının ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesini sağlamak öncelikli hedeflerdendir (Karakuş, 2018: 88-89).

Sağlık bakanlığı tarafından evde sağlık hizmetleri sunulmakta ve yerel yönetimler, özel sektör ve vakıflarla evde bakım ve gündüzlü bakım hizmeti ile yaşlılar aileleri yanında

desteklenmektedir. Kurum bakımı kapsamında ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kamu, yerel yönetimler, dernekler, vakıflar ve özel sektör ile yaşlılara yönelik bakım hizmetleri sunulmaktadır. Kurum bakımı kapsamında yaşlılar huzurevi, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi, yaşlı yaşam evi gibi resmi ya da özel bakım merkezleri hizmet vermektedir. Nakdi yardım olarak 2022 sayılı Kanunun ile engelli ve yaşlı aylığı ve engelli evde bakım ücreti hizmeti öne çıkmaktadır. Nakdi yardımlar yaşlıların aile ortamında desteklenmesi için yaşlılara ve bakımını üstlenen ailesine verilen desteklerdir. Yaşlılara doğrudan yapılan veya çoğunlukla onların yararlandığı diğer hizmetler arasında sigorta hizmetleri, emekli aylığı, yaşlılara indirimli veya ücretsiz seyahat hizmeti, dul ve yetim maaşı, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve vakıf yardımları sayılabilir (Karakuş, 2018: 88-89).

Yaşlı aylığı, 2022 sayılı kanun ile 65 yaşını doldurmuş muhtaç ve kimsesiz olan, nafaka almayan, 2828 sayılı kanuna göre harçlık almayan, sigortalı bir işte çalışmayan, sosyal güvenlik kurumlarından aylık almayan, kendisi ve eşi dikkate alınarak kişi başına düşen aylık gelirin asgari ücretin 1/3'ünden az olan Türk vatandaşlarına verilmektedir (Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi, 2020:6).

Yaşlılık döneminin önemli desteklerinden biri çalışma hayatı boyunca ödenen primler sonucu aldıkları emekli maaşlarıdır. Emeklilerin aynı zamanda sağlık sigortası da bulunmaktadır. Yaşlıların emekli maaşlarından vefatlarından sonra hak sahibi yakınları faydalanabilmektedir (Karakuş, 2018: 88-89).

Bakım hizmeti, günlük hayatını tek başına sürdürmekte zorluk yaşayan yaşlılara bireysel bakım ve psikososyal destek hizmetleridir. Yaşlıların ailelerinin yanında desteklenmesi öncelikli amaç olsa da bunun mümkün olmadığı durumlarda yatılı bakım hizmeti sunulmaktadır. Yaşlılara bakım hizmetinin sunulduğu huzurevleri kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilen yaşlılara, rehabilitasyon merkezleri ya da yaşlı bakım merkezleri bakıma ihtiyaç duyan yaşlılara hizmet vermektedir (Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi, 2020:19).

Huzurevi, 60 yaş ve üzeri kişilerin huzurlu bir ortamda korunması, bakımı ve sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının amaçlandığı yatılı kuruluşlardır. Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi ise yaşlı bireylerin hayatlarını sağlıklı, huzurlu ve güvenli bir şekilde sürdürmeleri için kendi kendilerine bakabilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi olmayanların ise sürekli bakımın yapıldığı yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Huzurevleri İle Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, 2001:).

Yaşlı yaşam evleri ise huzurevlerine ek ünite olarak açılmış, huzurevinde kalma şartlarını sağlayan yaşlıların eşleriyle birlikte kalabilecekleri ev imkânlarına sahip olan ev ve apartlardır. Yaşlı yaşam evlerinden yararlanan yaşlıların kültürel özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda genellikle şehir merkezlerinde ve toplu alanlarda müstakil veya apartman olarak açılmaktadır. Ve buralarda huzurevlerinde sunulan hizmetler verilmektedir (Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi, 2020: 3).

2.1.4. Dezavantajlı Grup Olarak Engelliler ve Sosyal Hizmet

Engellilik zihinsel ya da fiziksel işlevlerinden birinin ya da bir kaçının, hastalıklardan farklı olarak kalıcı bir şekilde kaybı veya eksik olmasıdır. Engellilik genellikle damgalayıcıdır dahası engellerinden dolayı genellikle haklarını koruyamadıklarından ekonomik ve bireysel desteğe gereksinim duyarlar. Ayrıca sosyal güvenlik ve sosyal refah hizmetlerinin hazırlanmasında anahtar bir grupturlar (Marshall, 1999:573).

Literatürde engellilik ve engelli birey kavramlarına tıbbi ve sosyal açıdan iki farklı bakış açısı ile yaklaşılmakta ve karşılıklı eleştirilerle konu ele alınmaktadır. Tıbbi bakış açısı engelliliği sağlıklı olmama olarak dezavantajlı konumda kabul eder. Çünkü engelliler sağlıklı kişiler gibi bağımsızca hareket edemez ve bedensel performanslarını tam olarak kullanamazlar bu durumda ya rehabilite edilmeli ya da tedavi edilmelidirler. Sosyal bakış açısı ise engelli bireyin sosyal hayatı engellenmiş olduğu için dezavantajlı olduğunu belirtir. Asıl konu bireyin sahip olduğu engelden çok toplumun attığı kültürel tanımlamalardır ve herkesi kapsayamayan başarısız organizasyonlu toplumdur. Bu açıdan engelli bireyin dezavantajlı olarak kabul edilmesinde bireyin sosyal hayat içindeki konumlanmasından kaynaklanmaktadır. Engelli olma durumu bireyin toplumsal engellerle karşılaşmasına sebep olmakta ve engelli olmayanlara göre dezavantajlı konumda olmaktadır (Burcu, 2017: 109).

Sosyal hizmet, temelinde insan hakları ve sosyal adalet olan bir meslektir. Bu nedenle engelli refahı ile doğrudan ilgilidir. Engellilere yönelik ayrımcılık ve sosyal eşitsizliğin önlenmesi ve engelli haklarının güvence altına alınmasını amaçlar. Sosyal hizmet mesleği, bilgi ve becerisi doğrultusunda çeşitli kuram ve rolleri kullanarak mikro, mezo ve makro düzeyde müdahalelerde bulunur. Mikro düzeyde engellinin kendi kaderini tayin edebilmesi, başkasına bağımlı olmadan yaşamını sürdürebilmesi ve haklarını koruyabilmeleri için güçlendirme çalışmaları yapar. Mezo düzeyde engellilerin aileleri ile engelli bireylerden oluşan gruplarla çalışır ve engelli bireylerin aile ve çevresiyle ilişkisine müdahalelerde bulunur. Makro düzeyde belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve kurumlarla iş birliği yürüterek hak savunuculuğu yapmaktadır (Turgut, 2020: 131).

Ülkemizde 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun kapsamında halka açık her türden bina, yol, yaya geçidi, açık alan gibi sosyal ve kültürel alanların ve toplu taşımaların engellilerin erişebilmesine uygun olarak düzenlenmesi için gereken tedbirlerin alınması hükme bağlanmıştır. Engellilere yönelik erişilebilirlik hizmetleri başkalarına ihtiyaç duymadan evlerine, binalara veya açık alanlara ulaşabilmelerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Kaldırımlar, yaya geçitleri, parklar, oyun alanları ve kamuya açık tüm hizmet yerlerinde erişilebilirlik için tedbirler alınması sadece engelliler için değil çocuklar, yaşlılar gibi kısıtlılık yaşayabilen herkes için gereklidir (Demirkan, 2015: 1).

Toplu taşımalarda engellilere yönelik indirimler uygulanmaktadır. Yüzde 40 oranda engelli olan bireylere karayolu toplu taşıma araçlarında ücrette yüzde 30 indirim uygulanmakta, demiryolları ulaşımında yüzde 50 uygulanmakta; yüzde 50 ve üzeri engele sahip bireylerden herhangi bir ücret alınmamaktadır. Türk Hava Yolları iç ve dış hat seferlerinde engellilere yönelik indirim uygulanmaktadır. Yüzde kırk ve üzeri engele sahip kişiler engelli kimlik kartı alma hakkında sahiptir. Engelli kimlik kartları, engelli bireylere kamu

ve özel kurumların sağladığı haklardan hızlı bir şekilde yararlanmasını sağlamaktadır (İhtiyaç Analizi Raporu, 2017:20).

Engelliler kanununa () göre Engelli bireylerin eğitim hakkı hiçbir şekilde engellenmez. Engelin durumuna göre gerekli düzenlemelerle engelli olmayan bireylerle eşit eğitim alma hakkına sahiptirler (Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Engelli çocuklar, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel eğitim kurumlarında eğitim görmektedirler. Özel eğitim ihtiyacı olan kişilere engel türüne göre açılan ayrı özel eğitim okulları, genel eğitim veren okullarda ayrı özel eğitim sınıfları, akranları ile etkileşim kurabilmeleri için tam veya yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden yararlanma imkanı bulunmaktadır. Üniversite sınavlarında engelli öğrenciler için engellerine göre gereken fiziksel önemler alınmaktadır. Sınav salonu bedensel ve görme engellilere uygun olarak düzenlenmekte, görme engelliler için 30 dakika ek süre verilmekte ve sınav sorularını okuması için yardımcı refakatçi ile sınava girme imkânı sağlanmaktadır. Üniversitede engelli öğrencilere burs, kredi ve yurt imkânları sunulmakta üniversitede gerekli düzenlemelerin yapılması için engelli komisyonları kurulmaktadır (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021: 15-20).

Engelli bireyler kamuda memur ve işçi olarak istihdam edilmektedir. Merkezi olarak yapılan Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı ve diğer sınavlara da girerek atamalara başvurabilmektedirler. Döner sermayeli kuruluşlar, il özel idaresi, belediyeler ve bunlara bağlı işletmelerde ve Devlet Memurları Kanunu'nda belirtilen devlet memuru istihdamı yapılan kamu kuruluşlarına atanabilmektedirler (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021: 23). 4857 sayılı İş Kanunu'na (2003) göre 50 ve üzeri işçinin çalıştırıldığı özel iş yerlerinde yüzde 3 engelli, kamuda ise yüzde 4 engelli kotası ile istihdam edilmeleri zorunludur.

Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan ve muhtaçlık durumu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın belirlediği şartlara uyan, 18 yaş ve üzeri engelli bireylere veya 18 yaşından küçük engelli bireylerin yakınlarına engelli aylığı verilmektedir. Bu aylıktan yararlanabilmeleri için hanenin toplam gelirinin hanede ikamet eden kişilerin sayısına bölününce çıkan miktarın net asgari ücretin üçte birinin altında olması gerekmektedir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021: 55).

2.1.5. Dezavantajlı Grup Olarak Yoksullar ve Sosyal Hizmet

Yoksulluk tarihin her döneminde her ülkede var olagelen toplumsal bir sorundur. Bireyin hayatını devam ettirebilmesi için gereken kaynaklara sahip olmaması, var olan kaynaklara ulaşamaması yoksulluğun temelini oluşturan ana sebeplerdir. Yoksulluk tek başına yeterince bir dezavantajlılık iken kesişimsellik açısından diğer kadın, çocuk, yaşlı, engelli gibi dezavantajlı grupların dezavantajlılığını artırmaktadır. Yoksulluğun pek çok tanımı bulunsa da halen mutabık kılınmış tek bir tanımı bulunmamaktadır. Genel olarak literatürde mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk üzerinden açıklamalar yapılmaktadır.

Mutlak yoksulluk; birey, aile ve grupların besin, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gereken gelir ve imkâna sahip olmaması, asgari refah seviyesinin yakalanamaması durumudur. Göreceli yoksulluk ise asgari yaşam standardına ulaşılsa da

toplumun diğer kesimlerine görece yoksul olunması, refah seviyesinin ortalamanın altında olması ve ortalama hayat standartlarının sağlanabilmesi için gerekli imkânlardan yoksun olunması durumudur (Güneş, 2020: 186; Ensari, 2010: 9-10; Marshall, 1999: 825). Bunlar dışında insani yoksulluk, gelir yoksulluğu, objektif yoksulluk, sübjektif yoksulluk, kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluk, geçici yoksulluk, kronik yoksulluk, karma yoksulluk gibi alt sınıflandırmaları bulunmaktadır.

Zastrow (2015: 177), yoksulluğun nedenlerini işsizlik, sağlık sorunları, eğitimsizlik, ayrımcılık, parçalanmış aile, engellilik, emeklilik, etnik ayrımcılık, sınırlı iş imkânları olan bölgede yaşama, kadın tarafından geçindirilen çocuklu aile olmak, boşanmak, hükümlü olmak ve suça bağlı oluşan mağduriyetler olarak sıralamıştır.

Yoksulluk sosyal bir sorun olarak pek çok sorunun temelini oluşturmaktadır. Yani yoksulluğun giderilmesi birçok sorunun önlenmesini sağlamaktadır. Yoksulluk, sosyal dışlanmaya, umutsuzluğa ve yoksulluk kültürüne sebep olabilmektedir. Yoksullar eğitim, beslenme, barınma, sağlık ve yeterli gelir gibi sosyal hayattaki temel gereksinimleri yeteri kadar giderememektedir (Genç ve Çöpoğlu, 2020: 65).

Bunların dışında yoksulluk çok boyutlu bir süreçtir. Sebepleri, sonuçları, yoksullukla mücadele üzerinde durulması gereken konulardır. Yoksulluğun azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması ulusal düzeyde proje, politika ve planlamalarla mümkün olabilmekte ve bu görev yalnızca devlete değil, yerel yönetimleri, sivil toplum kuruluşlarına ve topluma da düşmektedir (Erkoç ve Daniş, 2020: 152-156).

Sosyal hizmet, yoksulluğu incelerken öncesi, sırası ve sonrasına bakmaktadır. Çünkü yoksulluğun ortaya çıkması, devam etmesi ve sonuçları süreci yeni dezavantajlar ve dezavantajlı birey ve gruplar ortaya çıkarabilmektedir. Sosyal hizmet, müdahalede sosyal değişim ve gelişim açısından yerleşmiş, kültürleşmiş yoksullukla mücadele ederek bu döngüyü kırmayı amaçlar. Yoksulluk ve dezavantajlar nedeniyle sosyal dışlanmaya, ötekileştirilmeye maruz kalan bireylerin sosyal uyumu ve topluma yeniden kazanılması için gerekli psikososyal desteği sunar. Bu zor dönemden geçen yoksulların güçlenmesi, kendi güçlerini fark etmesi ve kendi kendine yetebilecek hale gelmesi için çalışmalar yapar. Ve birey aile ve toplumun işlevselliğini arttırmak için baş etme kapasitelerini arttırarak çevrelerine uyum sağlamalarını amaçlar (Erkoç ve Daniş, 2020: 155-156).

11. Kalkınma Planı'nda (2019: 147) sosyal yardımlar ve istihdam arasındaki bağlantı güçlendirilerek yoksulların iş piyasasına girebilmelerinin sağlanması ve üretken olmalarına yönelik programların geliştirilmesine karar verilmiştir.

Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) kırsalda yoksulların üretime katılmaları ve pazarlamaları ve sürekliliğin sağlanması amacıyla geliştirilmiştir. Bu kapsamda tarım için yeterli kaynağı olmayan kişilere seracılık ve hayvancılık yaparak gelir elde etmeleri için desteklenmektedir (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2011: 43).

Aile çalışma ve sosyal hizmetler bakanlığı, Sosyal yardımlar genel müdürlüğü sosyal yardım programları yürütmektedir. Bu kapsamda, barınma, gıda, aile yardımları, sosyal konut projeleri, yakacak yardımı, engelli ve yaşlı aylığı, eğitim yardımı gibi hizmetlerde

bulunmaktadır (<https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yarim-programlarimiz/>).

Yoksullara ve düşük gelirli bireylere mikro finansman desteği sunulmaktadır. Bu proje iş kurma amacıyla olan yoksullara imkân vermeyi amaçlamaktadır. Mikro finansman kuruluşları mikro girişimcilere genellikle işletmelerin malzeme ve sermaye ihtiyaçlarının karşılanması ve işini geliştirmesi için kredi vermektedir (Dündar, 2007: 2).

Vakıflar Genel Müdürlüğünce, vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla muhtaç aylığı bağlanmaktadır. Yine muhtaç durumda olanlara gıda yardımı, eğitim yardımı, Türk ve yabancı uyruklu üniversite öğrencilerine burs ve aşevi hizmetleri sunulmaktadır (<https://www.vgm.gov.tr/ana-sayfa>).

2.1.6. Dezavantajlı Grup Olarak Bağımlılar ve Sosyal Hizmet

Bağımlılık, bir maddenin psikolojik, fiziksel veya sosyal sorunlara sebep olmasına rağmen, alımına devam edilmesi, bırakma gerekliliğinin farkında olmasına ve bırakmayı istemesine rağmen bırakamaması ve maddeye karşı isteğini durduramamasıdır. Bağımlılık verdiği zararlara rağmen alımının durdurulamadığı, maddenin temin etmek veya etkisinden kurtulmak için çaba sarf edildiği, sosyal hayattan çekilip, bireyler arası sorunların yaşandığı, kişinin sorumluluklarını yerine getiremediği, fiziksel ve ruhsal pek çok probleme sebep olmasına rağmen kullanımına devam edilen, madde kullanılmadığında yoksunluk belirtilerinin görüldüğü ve alınan miktarın zamanla giderek arttığı bir durumdur (<https://alo191.saglik.gov.tr/TR-21183/bagimlilik-nedir.html>).

Günümüzde pek çok bağımlılık türleri karşımıza çıkmaktadır. Bağımlılıklar madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılıklar olarak iki ana kategoriye ayrılabilir. Madde bağımlılığı keyif verici, yatıştırıcı, halüsinogen etkileri olan sigara, alkol ve uyuşturucu türevi maddelere olan bağımlılıktır. Davranışsal bağımlılıklarsa teknoloji, sanal oyun, sosyal medya, kumar, alışveriş bağımlılığı gibi alışkanlık olan ve önlenemeyen, doyurulma ihtiyacı duyulan bağımlılıklardır.

Bağımlılığın sebepleri yalnızca kişinin karakteriyle ilgili değil aile yapısı ve sosyal çevreyle de ilgilidir. Sorun yalnızca bireyde değildir, onu madde kullanımına iten sebepler de bulunmaktadır. Ailede iletişimsizlik, ilgi eksikliği, kayıp, boşanma, otoriter ebeveyn tutumu çocukları ailesinden uzaklaştırarak madde kullanımına sevk edebilir. Ailenin bilinçli olması ve çocuklarına karşı tutumları çok önemlidir. Gençlik dönemine has psikolojik ve fizyolojik değişiklikler de bağımlılıkta rol oynamaktadır. Ergenlik döneminden itibaren kişilik gelişimi ve toplumsal roller oluşmaya başlamaktadır. Bu dönemde gençlerin yaşadığı sorunlar, yetersizlik, başarısızlık, aileye karşı yabancılaşma ile aileden uzaklaşmayla sonuçlanabilmektedir. Bu nedenler gençleri bu kritik dönemlerini sağlıklı bir biçimde atlatabilmeleri için başta aileler, okullar ve topluma önemli görevler düşmektedir. Çeşitli nedenlerle köyden kente göçün beraberinde getirdiği ekonomik, sosyokültürel sorunlar da gençlerin uyum sağlamasını zorlaştırmakta ve sigara, alkol, uyuşturucu gibi bağımlılıklara sevk edebilmektedir (Başkurt, 2012: 87-98).

Bağımlılık bireyleri, ailelerini ve toplumu tehdit etmekte ve pek çok toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle bağımlılığın önlenmesi toplum sağlığını ve toplumsal düzeni

korumak için önemlidir. Bağımlılığın tedavisi koruyucu önlemler, erken teşhis ve tedavi şeklinde üç basamakta ele alınabilir. Bağımlılıkla mücadele edilirken çok yönlü bir müdahale gereklidir bu nedenle kurum ve kuruluşların iş birliği içinde ve koordineli çalışması gerekmektedir. Güvenlikten sağlığa, yerel yönetimlerden sivil toplum kuruluşlarına pek çok görev düşmektedir. Bağımlılığa karşı koruyucu önlemler, bilgilendirme ve eğitim programları olarak gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda sempozyum, konferanslar, okul toplantıları, çalıştaylar gibi çalışmalara bakanlıklar, emniyet, diyanet ve Yeşilay gibi kurum ve kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Bağımlılığın tedavisi ve rehabilitasyonu, madde bağımlısı kişinin hayata tutunmasını sağladığından, tedavi hizmetleri bilinçlendirme çalışmaları kadar önemlidir. Ancak daha maliyetli ve profesyonellik gerektiren ve sürdürülebilir hizmetlerin geliştirilmesi gereklidir (Sezik, 2017: 57-58).

Alkol bağımlılığına karşı mücadelede sivil toplum kuruluşları, özel ve kamu kurumları hem bilinçlendirme hem de tedavi programları yürütülmektedir. Yeşilay tarafından oluşturulan <http://www.alkolgercekleri.com/> adresinde farkındalık oluşturma ve bilgilendirme yapılmaktadır. Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı ile <http://tbm.org.tr/> sayfasında öğrenci, ebeveyn, yetişkinler ve uygulayıcılara yönelik eğitim ve farkındalık çalışmaları yapılmaktadır. Program sigara, alkol, uyuşturucu teknoloji bağımlılığı alanlarında çocuklara ve gençlere başta olmak üzere tüm topluma bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışması yapılmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 44). Madde bağımlılığına karşı faaliyetlerde uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele, yasa dışı maddelerin ülkeye girişinin, depolanmasının ve ticaretinin engellenmesi için gerekli müdahalelerin yapılması amacıyla emniyet, jandarma, Adli Tıp Kurumu, Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü ve Sağlık bakanlığı görev almaktadır. Madde bağımlılığı alanında sivil toplum kuruluşu olan Yeşilay, Sağlık Bakanlığı'na bağlı AMATEM ve ÇEMATEM çalışmalar yapmaktadır (Ceylan, 2019: 61-62).

AMATEM (Alkol ve Madde Bağımlılığını Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi), 1983 yılından beri alkol ve madde bağımlılarının tedavisi için hizmet veren ve araştırma yapan klinik tedavi merkezidir. Sadece alkol ve madde bağımlıları kabul edilmektedir. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ne bağlı olarak hizmet veren resmi bir kuruluştur (Karataşoğlu, 2013:343). AMATEM'lerde bağımlılıktan kurtulma, bireylerin yaşamlarını yeniden kontrol altına almalarını sağlamak için destek sunulmaktadır. Ayrıca alkol ve madde bağımlılığının önlenmesi için çocuklara, ailelere ve doktorlara yönelik eğitimler verilmektedir.

Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM), Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi bünyesinde 2015'te poliklinik hizmeti vermeye başlamıştır. Daha sonra yataklı klinik hizmet de vermeye başlayan ÇEMATEM'de; 18 yaşından küçük, alkol ve madde bağımlısı çocuk ve ergenlere yönelik teşhis, tıbbi hizmetler, psikososyal destek ve rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır. Yataklı kliniklerde çocuklara yönelik, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler yürütülmekte, boş zamanlarını değerlendirme becerisi kazandırmak amaçlanmaktadır

(<https://erenkoyruhsinireah.saglik.gov.tr/TR,87313/cematemcocuk-ve-ergen-madde-bagimlilik-tedavi-merkezi.html>).

Madde bağımlısı olan çocuklardan haklarında bakım kararı alınmış olanların Sağlık Bakanlığınca tedavi ve rehabilitasyonlarının yapılması sonrasında çocukların aileleri ve sosyal çevrelerine uyumlarının sağlanması amacıyla Çocuk Destek Merkezleri'ne yönlendirilmektedirler (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015).

Alo 191 Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı ile Uyuşturucu bağımlısı olan kişilerin ihtiyaçlarına yönelik bilgilendirme ve yönlendirme, tedaviyi kabul etmeleri yönünde motivasyon konuşması, bağımlı kişilerin ailelerinin bağımlı yakınlarına nasıl yaklaşacakları konusunda bilgilendirilmeler yapılmaktadır (<https://alo191.saglik.gov.tr/TR-50314/alo-191-uyusturucu-ile-mucadele-danisma-ve-destek-hatti-nasil-hizmetler-sunar.html>).

Alo 171 Sigara Bırakma Danışma Hattı, Sigarayı bırakmak isteyen vatandaşların teşvik edilip bırakma kararı almış olanlara destek olarak kişiyi bırakmak için motive etmek, bırakmaya karar vermiş olan kişilere nasıl bırakacakları hakkında yardımcı olmak, bırakma sürecinde yaşanan yoksunluk belirtileri ile ilgili önerilerde bulunmak, sigara bıraktırma hizmeti sunan sağlık birimleri hakkında bilgi vererek gerektiğinde randevularının alınması amacıyla kurulmuştur. 7/24 ücretsiz hizmet sunmaktadır (<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/alo171/alo-171/alo-171-sigara-birakma-danisma-hatti-2.html>).

Bağımlılık yapan maddelerden vücudun arınması birkaç hafta sürebilmektedir. Ancak bu süreç psikososyal destekle sürdürülmezse bağımlılık tekrar nüks edebilir. Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM)'da sosyal hizmet uzmanları ve uzman psikologlar bağımlılara bu süreçte psikolojik ve sosyal destek vermektedir. YEDAM, Türkiye'ye has bir bağımlılık psikososyal destek modeli oluşturmak için oluşturulmuş. Dünyadaki örneklerinin incelendiği ve uzman kişilerden oluşan bilim kurulunun planlamasını yaptığı çalışmalar sonucu kurulmuştur. YEDAM'ın tedavi modeli kapsayıcı ve bütüncüdür. Tedavide bilişsel davranışçı terapi, farkındalık terapisi ve motivasyonel görüşme tekniklerinden yararlanılmaktadır (<https://www.yedam.org.tr/yedam-modeli>).

YEDAM, 97 senedir bağımlılıkla mücadele eden Yeşilay Cemiyeti'ne bağlı olarak kurulmuş alanında uzman olan kişiler tarafından psiko-sosyal destek veren bir kuruluştur. Bağımlı kişilerin gereksinimlerinin belirlenmesi, psikolojik ve sosyal destek verilerek hayata yeniden kazandırılması için çalışmaktadır (<https://www.yedam.org.tr/misyon-vizyon>).

2.1.7. Dezavantajlı Grup Olarak Mülteci, Göçmen ve Sığınmacılar ve Sosyal Hizmet

Göç en temel anlamıyla bir yerden bir yere köyden şehre ya da ülkeden ülkeye; geçici, kalıcı ya da mevsimlik olarak gitmek şeklinde tanımlanabilir. Bu başlığın konusu uluslararası göç, göçmen, sığınmacı ve mültecilerdir. Uluslararası Göç Örgütü (İOM) (2009:35-36) göçü süresi, sebebi ve yapısı fark etmeksizin bir bireyin veya grubun ülke içine ya da uluslararası yer değiştirmesi olarak tanımlamıştır. Marshall'a (1999: 685) göre

ise göç kişilerin veya toplulukların yeni yerleşim yerlerine ve toplumlara doğru hareketleridir.

Göç, coğrafi bir yer değişiminden çok daha kapsamlı ve köklü bir içeriğe sahiptir. Sonuçları sebebiyle psikolojik, sosyal, ekonomik, toplumsal ve kültürel pek çok dinamikleri bulunmaktadır (Sağlam, 2006). Göç eden kişiler gittikleri yerlerde yerleşim, kabul görme ve uyum problemleri yaşamakta, aynı şekilde göç alan bölgede yaşayanların da olumsuz etkilenmesine sebep olabilmektedir. Farklı kültürlerin farklı yaşam tarzlarının kabul görmesi ve adaptasyon süreci zorlu olabilmektedir.

Göçmen kelimesinin tanımlamalarında evrensel olarak kabul gören bir tanım bulunmamaktadır. Terim, genellikle kişilerin göç etmeye karar vermesi, zorlayıcı etkenler olmaksızın hür iradeleri ve kişisel uygun görme sebebiyle verdikleri bir karar şeklinde anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu tanım bireylerin içinde bulundukları maddi, manevi, sosyal durumları iyileştirmek, ailelerine daha uygun imkânlar sunabilmek için başka bir bölgeye ya da ülkeye giden bireyler ve aileleri için kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler, göçmen terimini nedenleri, isteğe bağlı olup olmaması, göç yolları, düzenli ya da düzensiz olmasına bakılmaksızın ülkesinden başka bir ülkede bir seneden fazla ikamet eden kişi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım turistleri ya da iş insanı statüsüyle kısa süreler için seyahat eden kimseleri kapsamamaktadır (İOM, 2009: 37).

Göçmenler içinde bulundukları şartlardan memnun olmadıkları için vatandaşı oldukları ülkeleri kendi istekleriyle terk ederek başka bir ülkeye yasal ya da yasa dışı yollarla giren kimselerdir. Bu kişiler mültecilik statüsünden yararlanamamaktadır. Göç sebebi, amacı ve aracı bakımından göçmen ve mültecilik farklılaşmaktadır. Mülteciler sahip oldukları malları dahi geride bırakarak, kendilerine yönelik korku ve tehditlerden kaçarak güvende olacakları bir ülkeye iltica ederler. Göçmenler ise daha yüksek refah seviyesine ulaşmak için başka ülkelere göç etmektedirler. Yani göçmenlikte gönüllü sebepler etkiliyken mültecilikte zorunlu sebepler etkilidir. Mülteci ve göçmenler göç sırasında kullandıkları araç bakımından da farklılaşmaktadırlar. Göçmenler uygun koşullarda yer değiştirirken mülteciler ani durumlardan dolayı zor ve uygun olmayan koşullarda yolculuk etmektedirler. Göçmenler başka bir ülkeye geçişte resmi belgelere sahip olmaksızın mülteciler çoğunlukla bu belgelere sahip olmamaktadırlar (Ziya, 2012:232-233).

Türkiye dünyada mültecilerin yoğun transit geçiş noktalarından biri olması sebebi ile Birleşmiş Milletlerin 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolü'ne coğrafi bir çekince koyarak yalnızca Avrupa'dan gelen kimselere mülteci statüsü verileceğini bildirmiştir (Günel, 2008:76).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'na (2013) göre mülteci, Avrupa ülkelerinde meydana gelmiş olan olaylar sebebiyle dini, cinsi, etnik kökeni, belirli bir gruba üyeliği ya da siyasi görüşlerinden dolayı zulüm göreceğinden haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu devletin dışında bulunan ve devletin korumasından faydalanamayan ya da faydalanmak istemeyen yabancılara veya bu sorunlardan dolayı ülkesinin dışında bulunup ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kişilere statüsünün belirlenmesi için gerekli işlemler sonucunda verilen statüdür. Şartlı mülteci ise aynı

durumun Avrupa ülkelerinin dışında gerçekleşmesi sebebiyle verilen statüdür. Üçüncü bir ülkeye yerleştirmelerinin yapılmasına kadar ülkemizde kalmalarına izin verilir.

Sığınmacı, tehdit veya zulümden korunmak için, kendi ülkesinden farklı bir ülkede güvenliğini sağlama amacıyla olan ve gerekli ulusal ve uluslararası şartlar çerçevesinde mülteci statüsü için başvuru yapmış ve sonucunu bekleyen kişiye denmektedir. Kararın olumsuz olması durumunda bu kimseler sığınmış oldukları ülkeyi terk etmek durumundadırlar. Eğer insani ve diğer nedenlerle ülkede kalmalarına izin verilmediyse ülkeden sınır dışı edilebilmektedirler (İOM, 2009: 74).

Geçici koruma, savaş ya da yoğun şiddet olaylarından kitlesel olarak kaçan kişilere baştan bireysel statü verilme işlemlerine tabi tutulmadan devletin geçici olarak koruma sağlaması konusunda geliştirilmiş olan düzenlemedir (İOM, 2009: 33)

YUKK'ye (2013) göre geçici koruma, vatandaşı olunan ülkeden ayrılmaya zorlanan ve geri dönemeyen acil ve geçici korunma bulma amacıyla kitleler olarak ülke sınırlarına gelen ya da sınırları geçmiş olan yabancılara sağlanmaktadır. Bu kimselerin kabul edilmesi, ülkemize kalışı, hak ve ödevleri, ülkeden çıkışında yapılması gereken işlemler, kitlesel olarak yapılan göçlere ilişkin tedbirler, ulusal ve uluslararası işbirliği, merkez ve taşra birimlerinin görev ve yetkileri Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenmektedir.

2011 yılında Suriye'de iç karışıklıklar başladığından beri Suriye vatandaşları uluslararası korunma bulma amacıyla Türkiye'ye gelmektedirler. Türkiye bu kimselere geçici koruma sağlamaktadır. 2012 ve sonrasında giderek artan insani hak ihlalleri, insani yardım ihtiyacını dramatik şekilde arttırmış, Suriye ile güçlü kültürel ve tarihi bağları olan Türkiye bu süreçte açık kapı politikası uygulamıştır. Bu insani krizin sonucunda oluşan göç dalgası nedeniyle 10 farklı şehirde geçici barınma merkezleri kurulmuştur. Suriye'de barış ortamının sağlanamaması nedeniyle Suriyelilerin Türkiye'de kalma süreleri uzamış ve bu durum sosyal uyumun sağlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda Suriyelilerin geçici barınma merkezlerinin dışında yaşamlarını sürdürebilmeleri desteklenmiştir. Geçici barınma merkezlerinde eğitim, sağlık hizmetleri, ibadethane ve marketler bulunmaktadır. Yetişkinler için de mesleki beceri kazandırma eğitimleri mevcuttur. 2020 verilerine göre 7 geçici barınma merkezinde 59.877 Suriyeli barınmakta olup bu merkezler dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı 3.559.041'e ulaşmıştır (<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>).

2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılarak Suriyeli sığınmacılara “geçici koruma” statüsü verilmesine karar verilmiştir. Bununla birlikte Suriyelilerin asgari yaşam şartlarını sürdürebilmeleri için gereken barınma, eğitim, tıp, çalışma ve seyahat edebilmelerine olanak sağlayan yasal zemin oluşturulmuştur (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Sosyal hizmet bu gruplara yönelik mikro düzeyde temel insani ihtiyaçların karşılanması, gelineen ülkenin kültürü ve toplumu hakkında bilgilendirme, bireysel danışmanlık, hukuki, psikolojik, ekonomik ve sosyal destek sağlanması gibi uygulamalarda bulunur. Mezzo düzeyde aile içi ve gruplar arası ilişkilerin geliştirilmesi, yeni sosyal çevrelere

yönlendirilme, kültürel organizasyonlar düzenleme ve toplumsal yaşama katılımın teşvik edilmesi gibi uygulamalar yürütür. Makro düzeyde çok kültürlü bir yapı oluşturulması, topluma uyum sağlanması, eğitim, istihdam ve sağlık gibi alanlarda sosyal refahın adaletli dağılımının sağlanması, ayrımcılıkla mücadele gibi toplumsal bütünleşmeyi ve hak savunuculuğunu merkeze alan uygulamalardır (Güzel ve Şarlak, 2020:178-179).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göç alanında politika ve stratejileri uygulamakta, ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamakta, yabancıların ülkemize giriş, kalış, çıkış sınır dışı edilmeleri, uluslararası korunma, geçici koruma ve insan kaçakçılığı ve ticareti mağdurlarının korunması ile ilgili faaliyetler yürütmektedir (<https://www.goc.gov.tr/hakkimizda>).

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde bu kapsamdaki yabancılara yönelik eğitim, sağlık, iş alanı, sosyal hizmet ve yardımlar belirlenmiştir. Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında Sağlık Bakanlığı kontrolünde sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı kontrolünde okul öncesi, ilk ve orta öğrenim olarak bakanlığın ilgili mevzuatına göre yürütülür. Geçici korunanlar Cumhurbaşkanının belirlediği şartlar, sektör ve iş kollarında çalışmak için izin alabilirler. İhtiyaç sahibi yabancılar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma kurumlarından sosyal yardım alabilmektedir. Özel ihtiyaç sahibi yabancılara ve refakatsiz çocuklara yönelik sosyal hizmet ve psikososyal destekler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca yürütülmektedir. Refakatsiz çocuklar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde korumaya alınabilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Refakatsiz çocuklara müdahalede çocuğun yüksek yararı gözetilerek Çocuk Koruma Kanunu esas alınır. Refakatsiz çocuklar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde korumaya alınarak uygun barınma ve koruyucu aile gibi hizmetlerde yararlandırılır (YUKK, 2013).

Türk Kızılay, İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Uluslararası Kızıllaç ve Birleşmiş Milletler gibi göç alanında hizmetler veren kurumlarla işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de kayıt altında olan ve yardıma ihtiyacı olan bütün yabancılara acil yardım ve uyum hizmetleri verilmesi, ekonomik yardım sağlanması, proje geliştirilmesi gibi uygulamalardan sorumludur. Ayni ve nakdi yardım amacıyla verilen Kızıllaç Kartlar, 4 ve 18 yaş arasındaki çocuklara yönelik psikososyal destek ve beceri eğitimlerinin yapıldığı çocuk dostu alanlar, kamp dışında kalanlara yönelik uyum çalışmaları, meslek edinme ve dil kursları, psikososyal destek, danışma ve yönlendirme faaliyetlerinin sunulduğu toplum merkezleri ve kabul, barınma ve geri gönderme işlemlerinin yapıldığı merkezlerde sunulan hizmetler Kızıllaç Göç Hizmetleri Direktörlüğü'nün bünyesinde hizmet vermektedir (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri>).

Yabancılar kanununda belirtilen haklara başvuru yapan veya uluslararası koruma statüsüne sahip olan kişiler, ilk ve ortaöğretim hizmetlerinden yararlanabilmektedir. İhtiyaç sahibi olanlar sosyal yardım ve hizmetlere erişim sağlayabilmektedir. Sağlık güvencesi olmayıp maddi durumu yetersiz olanlar uluslararası başvuru için kayıt yaptırdığı andan itibaren Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun hükümlerine bir yıl süre ile tabiidirler. Bu bir yıllık süre özel ihtiyaç sahiplerinden ve bakanlığın sigorta kaydının

devamını uygun gördüğü kişilerde aranmaz. İş piyasasına erişimde ise belirli şartlar altında çalışma izni alabilir, eğer üç yıldır Türkiye’de ikamet ediyorsa veya Türk vatandaşı ile evliyse ya da çocuğu Türk vatandaşı ise sınırlamalar uygulanmadan iş piyasasına girebilirler (YUKK, 2013).

2.1.8. Dezavantajlı Grup Olarak Hükümlüler ve Sosyal Hizmet

Tutuklu, bir suç işlemiş veya suç işlediği sanılan ve bu sebeple soruşturma ve kovuşturma sürecinde iken kaçması veya delilleri yok etme ihtimali bulunup özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilere denmektedir. Hükümlü ise suç işlediği kesinleşmiş ve ceza süreleri bitene kadar özgürlüğünden mahrum bırakılan, ceza süresine göre kapalı veya açık cezaevinde tutulan kimselerdir. Tutuklu ve hükümlülerin arasındaki fark; tutuklu kimselerin cezasının ve suçunun kesinleşmemiş olması, hükümlü kimselerin ise suçunun ve bu doğrultuda aldığı cezanın kesinleşmiş olmasıdır. Tutuklular dava sürecinde cezaevlerinde kalsalar da suçsuzluğu ispatlanınca serbest bırakılır. Her tutuklu cezaevinde kalsa bile suçlu olmayabilir. Suçsuzluğu ispatlanan tutuklunun sicil kayıtlarına tutuklu bulunduğu süreler işlenmemektedir. Çünkü isnat edilen bir suç varsa dahi verilmiş bir hüküm yoktur. Hükümlülük açısından ise durum tam tersidir. Tutuklunun yargılanması tamamlanınca mahkemenin verdiği cezanın infaz sürecine geçilerek işlemiş olduğu suçtan ötürü tutuklu hüküm giyer. Ve hüküm giymiş olan kimsenin suçu sicil kaydına işlenir (Bilgin ve Doğan, 2020:281-283).

Ülkemizde suçluluk oranı ve suçlu sayıları her geçen gün artmakta ve dolayısıyla ceza infaz kurumları kapasitesini aşarak hizmet vermek zorunda kalmaktadır. Bu durum pek çok sosyal ve ekonomik problemleri beraberinde getirmektedir. Bu hızlı artış ile birlikte yer sıkıntısına, tutuklu ve hükümlülerin gereksinimleri için daha çok kaynağa ve personele ihtiyaç duyulmasına sebep olmakta bunun sonucunda mahkûmluklarından tahliye edildikleri zamana kadar rehabilitasyonları, eğitimleri ve ailelerinin ihtiyaç duyduğu desteklerin sağlanmasında yaşanan zorluklar gibi pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunların ortadan kalkması topluma yeniden uyum sağlama süreçlerini ve rehabilitasyonlarını daha etkili hale getirecek ve tutuklu ve hükümlülerin tekrar suç işlemesini önleyerek suç ve suçlu oranını düşürecektir. Bu nedenledir ki ceza infaz sistemleri daima suç ve suçluluk sorununa çözüm arayışı içinde olmuştur. Bu arayışın sonucunda ceza infaz kurumlarında eğitim ve rehabilite edici faaliyetlere daha çok önem vermeye başlanmış; sosyal çalışmacı ve psikolog istihdam edilmiş, eğitici ve öğreticiler görevlendirilmiştir. Günümüzde bu kurumlarda meslek edinme kursları, dini, kültürel ve sosyal faaliyetler ve psiko-sosyal servis ile birlikte hükümlü ve tutuklular rehabilite edilerek tekrar suç işlemeleri önlenmeye ve yeniden topluma uyumlarının sağlanmasına katkıda bulunmaya çalışılmaktadır (Işık, 2010: 250-251).

Ceza infaz kurumları, tutuklu veya hükümlülerin barındırıldığı, özel güvenlik önlemlerinin alındığı kamu binalarıdır. Buralarda çalışan personellerin görevi cezaevindeki bireylerin yeniden topluma kazandırılması amacıyla ıslah edilerek ceza infazlarının teminidir. Cezaevlerinde yatılacak alan, temizlik, hava değişimi ve tıbbi imkânlar gibi fiziksel koşullardan kaynaklanan olumsuz yaşam koşulları, kurumdaki isyan, firarlar, kavgalar gibi

güvenlik sorunları iyi bir infaz sürecinin uygulanmasını ve yeniden topluma kazandırılmayı imkânsız hale getirebilmektedir (Demirbaş, 2000: 393-396).

Suç tüm toplumu ilgilendiren bir olgu olduğu için özellikle insan haklarının da gelişimi ile suçu önleme çalışmaları önem kazanmıştır. Bu nedenle ceza infaz kurumları yalnızca cezanın çekildiği yerler değil aynı zamanda suçu önlemeye yönelik kurumlar olarak da görülmektedir. Geçmişte suçluların yalnızca ceza çektiği yer olarak görülmekteyse de günümüzdeki ceza infaz anlayışı bireyin yararına ve suçtan uzaklaşmasını sağlayacak uygulamalarla rehabilitasyonun amaçlandığı yerler haline gelmiştir. Cezaevlerinde sosyal hizmet uzmanı ve psikologların bulunduğu psikososyal destek servisinde standartlaştırılmış bir iyileştirme haritası kapsamında çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Kişilerin bireysel ve sosyal çevresinden kaynaklanan durumlarına ilişkin değerlendirme yapılmaktadır. Bu konuda uzmanlar mahkûmlara yönelik müdahale planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde koordine olarak mesleki bilgi ve becerilerini kullanarak hareket eder. Bunun için görüşme yapma, gözlem ve rapor yazma tekniklerinden yararlanır (Taş ve Duman, 2019: 621-624).

Suç oranlarının artmasıyla birlikte kadın suçluluğu son dönemlerde tartışılan en önemli konulardan biridir. Kadınların suça sürüklenmesinde pek çok faktör etkili olmaktadır. Kadın hükümlüler, toplumun kadına bakışı ve kadının toplumdaki konumu sebebiyle diğer suçlulara göre daha zor koşullara maruz kalmaktadır. Sosyal destek, ceza infaz kurumlarının mahkûm üzerindeki baskıların azaltılarak çevresi ile ilişkisinin sağlanması için önemlidir. Çünkü ceza infaz kurumları izole bir ortamda yaşamayı gerektirmektedir. Böyle bir ortamda kalmak zorunda olan herkes psikolojik ve sosyal sağlıklarının bozulma riskiyle karşı karşıyadır. Bununla birlikte zihinsel zorlanma, gerçeklikle bağının zayıflaması, halüsinasyon ve duygu kontrolünde güçlükler, karakter değişimleri gibi sonuçlar doğurabilecek bir duygusal yoksunluğa sebep olabilmektedir. Bu sebeple hükümlülere sosyal destek sağlanması oldukça gereklidir. Mahkûmların sürekli kapalı mekânda bulunması, dış dünya ile bağlantısının olmaması, kısıtlı hareket alanına sahip olması, ailesi ve sosyal çevresinden uzak olması maruz kaldıkları sorunlardır. Kadın hükümlülere sosyal destek verilmesi onların benlik, sevgi ve bağlılık gibi temel sosyal ihtiyaçlarını karşılar ve psikolojik ve sosyal sağlığını da olumlu etkiler. Sosyal destek, iyimser ve umutlu olmak gibi kadın hükümlülerin psikolojik iyilik hallerinin de sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı, hükümlülere psikososyal destek sağlayarak sorunlarıyla baş etme becerisi kazanması, bu zaman zarfında kendilerini yalnız hissetmemeleri, gerekli maddi ve manevi desteğe ulaşabilmeleri ve rehabilite olabilmeleri açısından destek verir. Bu, hükümlüler için elde edebilecekleri en önemli sosyal destektir. Ayrıca hükümlülere bilgi sağlayıcı destek vererek de hükümlülük dönemi ve tahliye sonrası süreç ile ilgili bilgi aktarımı sağlanmaktadır (İçağasıoğlu-Çoban ve Akgün, 2011: 64-68).

Ceza adalet sistemi, cezaevleri ve mesleki uygulamalar genellikle yetişkin ve sağlıklı bireylere göre tasarlanmaktadır. Bu da yaşlıların temel bakım, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlara erişilebilirliği noktasında sorunlar yaratmaktadır. Örneğin ranzaların yüksekliği, yemekhanelerin uzaklığı ve merdivenler yaşlılar için sorun yaratmaktadır. Bunun yanı sıra

yaşlı mahkûmlar rehabilitasyona ve mesleki müdahalelere erişimde zorluk yaşamaktadır. Yaşlı bireyler genç yaştaki hükümlülere göre hem cezaevi şartlarına daha zor uyum sağlamakta hem de tahliyelerinden sonra sosyal hayata katılımda problem yaşadıkları bilinmektedir. Bütün bu farklılıklara bakılarak yaşlılara özel mesleki uygulamalara gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca genç hükümlüler aile bağlarını koruyabilirken yaşlıların sosyal çevresi ve ailesiyle bağları zayıflamaktadır. Bu sebeple tahliye zamanı yaklaşan yaşlıların toplumsal hayata yeniden uyum için hazırlanması ve ailesi ile bağlarının yeniden tesis edilmesi için mesleki müdahale gereklidir. Yaşlıların mahkûmluk süresi boyunca kaldığı cezaevinin sık değiştirilmemesi en azından aile bağlarının korunması açısından ailesine yakın bir şehirde cezasını tamamlaması gereklidir. Dolayısıyla cezaevlerinde sayısı hızla artan yaşlı bireylere yönelik var olan mesleki uygulamalar yaşlılığın sebep olduğu, biyolojik, fiziksel, sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlar dikkate alınarak düzenlenmelidir (Acar ve Yaman, 2019: 1194- 1996).

Gökpınar'a (2007:210) göre çocuk ve gençleri suça sürükleyen sebepler günümüzde çok iyi bilinmektedir. Batı'da çocuk suçluluğu sanayileşme, hızlı ve düzensiz şehirleşme ile birlikte artış göstermiştir. Bununla birlikte işsizlik ve gelir eşitsizliği, geleneksel yaşamın değişmesi özellikle çocuk ve gençlerin suça eğilimini arttırmıştır. Bu etkenler aile üyelerinde doyumsuzluk, uyumsuzluk, çaresizlik ve suça yatkınlık yaratmaktadır. Ayrıca kırsaldan kente göç ile gelen uyum sorunları da çocukları olumsuz etkilemektedir. Kırsalda gelenek ve görenekler, akrabalık ve komşuluk ilişkileri daha güçlü olduğundan yoksul olursa bile suça yönelim daha az görülmekte daha çok çevre desteği ve kabullenme davranışı görülmekteyken şehirlerde insan ilişkilerinin kopukluğu ve çıkar ilişkisinin ön plana geçtiği, değer yargılarının geri plana itildiği bu sebeple yoksulların kendilerini destekten mahrum, umutsuz ve öfkeli hissederek yasadışı yollara yönelebildiği görülmektedir.

Çocuklar biyolojik yapıları gereği bakıma ve korumaya muhtaçtırlar. Bu aile, okul ve topluma olan bağımlılık ve muhtaçlık onları hiyerarşik bir yapıda en alta koymakta ve çocuk üzerindeki her türlü tahakkümün meşru görülmesine, yetişkinlerin çocukları istedikleri gibi şekillendirebilecekleri bir imalat ve yatırım olarak görmelerine sebep olmaktadır. Bu da çocukların bireyler olarak değil yetişkinlere tabi olan varlıklar olarak algılandıklarını göstermektedir. Çocuklara özgü bir adalet sistemi yetişkinler ile aynı şartlara sahip olmayan çocukların kendi varoluş özelliklerine göre düzenlenmeli çocuğun adli koşullar çerçevesinde çocukluğunu yaşama ve çocuk olma hakkı göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların psikolojik ve fizyolojik olarak kendilerini gerçekleştirebilme olanaklarına sahip olması onların görünmezliklerinin önüne geçilebilmesinin tek yoludur. Aksi halde suça sürüklenen çocukların bugün pek çok araştırmada görüldüğü gibi yalnızca suça sürüklenme sebepleri araştırılmakta; buna sebep olarak genellikle yoksulluk ve eğitimsizlik gösterilmektedir. Ancak çocukları suça sürükleyen koşulların ve sokağa yönelten sebepler gözden kaçmaktadır (Öktem, 2012: 17-18).

Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenmiş çocuklara yönelik müdahaleler iki ana konu göz önünde bulundurularak geliştirilmektedir. Bunlardan ilki koruyucu önleyici hizmetler,

ikincisi rehiabilite edici, eğitici ve tedavi edici müdahaleleri içeren hizmetlerdir. Sosyal hizmet müdahalelerinde temel amaç problem ortaya çıkmadan önlemeye çalışmaktır. Bu mümkün olmadığında ise soruna etkili bir müdahale ile bireylerin sosyal işlevselliklerini yeniden sağlamaktır (Karataş ve Mavili, 2019: 1015).

Türk Ceza Kanunu'na (2004: m.31-33) göre suçu işlediğinde 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumlulukları yoktur. Bu çocuklar için kovuşturma yapılmaz yalnızca çocuğa özgü güvenlik tedbirleri uygulanır. Suç işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş ve 15 yaşını doldurmamış çocukların ise işledikleri suçun anlamını ve hukuki sonuçlarını idrak edemediği veya davranışlarını yönlendirme kapasitesin gelişmemiş olduğu durumlarda ceza sorumluluğu bulunmaz. Ve yalnızca çocuğa yönelik güvenlik tedbirleri uygulanır. Eğer davranışlarını yönlendirme kabiliyeti var veya işlediği suçun anlamı ve hukuki sonuçlarının bilincinde ise indirimli ceza alır. Çocuğun farik ve mümeyyiz yani suçunun idrakinde olup olmadığını anlamak için adli tıp raporu ve sosyal inceleme raporu dikkate alınır. 15 yaşını doldurmuş ve 18 yaşını doldurmamış çocuklar için ise yine indirimli ceza uygulanır. Sağır ve dilsiz çocuklar için ise bu yaşlara 3'er yaş eklenerek değerlendirme yapılır.

Çocuk adalet sistemi bütüncül ve çok disiplinli bir alandır. Çocuğa ve çocuğun çevresine, içinde bulunduğu koşullara odaklanır. Diğer adalet sistemlerinden farklı olarak suça değil faile odaklanmaktadır. Bu sebeple bütüncül bakış açısı gereklidir. Çünkü insan çok yönlü bir varlıktır. Tek bir yaklaşım çocukların ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaz bu yüzden çok disiplinli bir yaklaşım gereklidir. Bu yüzden özellikle sistem yaklaşımı ve ekolojik yaklaşımdan faydalanılmaktadır. 2005 yılında Çocuk Koruma Kanunu'nun kabul edilmesiyle çocuk adalet sistemi ihtiyaç duyduğu çok disiplinli yapısına uyumlu hale getirilmiştir. Yasa, muhtaçlık kavramı yerine korunma ihtiyacı olan çocuk ve suçlu çocuk yerine suça sürüklenmiş çocuk kavramları ile çağdaş çocukluk anlayışına uygun hale getirmiştir (Kırımsoy vd. 2013:29-30).

Hükümlüler ve çocuk hükümlüler; kurum içinde veya dışındaki tutumları, eğitici faaliyetlere katılımları ve verilen görevlere karşı gayretleri göz önünde bulundurularak ödüllendirilebilmektedir. Bunlar evli hükümlülerin üç ayda bir eşleriyle yakın nezaret olmaksızın görüştürülmesi, aynı şekilde çocukların aileleriyle görüştürülmesi, haftalık ziyaret süresinin uzatılması, sosyal ve kültürel etkinliklerden daha uzun süreli yararlanma ve hediye verilmesi gibi ödüllendirmelerdir. Bunlar suç türlerine göre yönetmelikle belirlenmektedir. Hükümlüler avukat ve noterle görüşme hakkına sahiptir. Kurum olanakları içerisinde kültür ve sanat faaliyetlerine katılabilirler. Kurum büyüklüğüne göre oluşturulan kütüphanelerden yararlanabilirler. Hükümlünün uygun koşullarda barındırılması, yatırılması ile ilgilenilir, muhtaç olanlara giysi yardımı yapılır. Hükümlülerin bakıma muhtaç çocukları 6 yaşa kadar annelerinin yanında kalabilmekte, 3 yaşını doldurmuş olan çocuklar hâkimin kararıyla çocuk evlerine yerleştirilebilmektedir. Belirli şartlarla kurum koşulları altında hükümlüler haberleşme, radyo, televizyon ve internetten yararlanabilmektedirler. Hükümlünün kurum düzenini tehlikeye atmadığı sürece din ve vicdan özgürlüğü bulunmaktadır. Hükümlülerin beslenmesi, güvenlikleri ve sağlık denetimleri sağlanmaktadır. Hükümlülere eğitim ve iyileştirme programları

kapsamında tahliyelerinden sonraki hayata uyum sağlayabilmeleri, topluma yeniden kazandırılabilirmeleri ve rehabilite edilebilmeleri için müdahale planları, eğitim, beceri kazandırma ve meslek edindirme programları psiko-sosyal hizmet servisleri tarafından yürütülür (<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hukumlu-haklari>).

2.1.9. Dezavantajlı Grup Olarak Kronik Hastalığa Sahip Bireyler ve Sosyal Hizmet

Kronik hastalıklar tedavisi mümkün olmayan, hastalığın ilerlememesi ve hastalığa sahip olanları yaşam kalitelerinin düşmemesi için devamlı olarak takip ve bakım gerektiren hastalıklardır. Kronik hastalıklar bireyin hayatını zorlaştıran, tamamen iyileşmesi mümkün olmayan ve gittikçe ilerleyebilen, hastayı bakıma muhtaç hale getirerek beraberinde pek çok psikososyal ve ekonomik sorunlar getirmektedir. Bu sebeple kronik hastalığa sahip olan kişiler psikolojik, sosyal ve ekonomik desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu ihtiyaçların giderilmesi hastanın tedavisi için bütüncül olarak gereklidir. Hastaların bakımı multidisipliner bir çalışma gerektirir ve bu multidisipliner ekipte sosyal çalışmacının rolü; hasta, aile ve toplumla psikososyal ve ekonomik destek çalışmaları yürütmektir (Gündüz, 2020:347-367).

Kronik hastalıkların gelişimi geniş bir dönemde seyreder ve ilerler. Ve genelde başlangıçtaki semptomlar fark edilmediği ya da önemsenmediği için teşhis edilmesi uzun zaman alabilir. Bu sebeple hastalık fark edildiğinde tedavisi için geç kalınmış, hasta hasar görmüş ve iyileşme ihtimali azalmış olabilmektedir (Zastrow, 2015: 685). Kronik hastalıkların erken tanısı hastalığın ilerlemesinin önüne geçilmesini ya da daha hafif geçirilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle hastalık başlamadan koruyucu önleyici tedbirlerin alınması gereklidir. Yaşam tarzları, tüketim alışkanlıkları ve zararlı alışkanlıklar kronik hastalıkların başlıca sebepleridir. Bireylerin sağlıklı yiyecekler tercih etmesi, spor yapması ve kendine dikkat etmesi önemlidir (Akçe ve Kaplan, 2020: 321).

Literatürde kronik hastalıklardan bahsedilirken Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar (BOH) şeklinde ele alındığı görülmektedir. Türkiye Halk Sağlığı ve Kronik Hastalıklar Enstitüsü; BOH'ü belirli bir enfekte olma ile ilişkilendirilmeyen, yaşam boyu süregelen, bulaşıcı olmayan, yavaşça ilerleyen, kronik (süreğen) hastalıklar şeklinde ifade etmiştir. BOH kapsamına alınan hastalıkları Kardiyovasküler Hastalıklar, Koroner Arter Hastalığı, Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalıkları, inme, kanser, diyabet, obezite, nörobilişsel sorunlar, kronik psikiyatrik sorunlar ve genetik, metabolik kökeni olan nadir hastalıklar olarak tanımlamıştır (<https://www.tuseb.gov.tr/tuhke/makaleler/bulasici-olmayan-hastaliklar-nelerdir>).

Kronik hastalıkların uzun tedavi süreci hastaların sosyal işlevselliklerine, iş ve okul hayatına, aile ve sosyal çevresine olumsuz etki edebilmektedir. Kronik hastalığa sahip bireylerin haklarının korunması, adaletli bir şekilde haklarından yararlanabilmeleri sosyal hizmetin görevlerindendir. Kronik hastaların toplumla bütünleşebilmelerinin önündeki engellerin kaldırılması, yaşadıkları, sosyal, psikolojik, ekonomik ve sağlık sorunlarının azaltılması için çalışmaların yapılması önemlidir (Aykara ve Akçay, 2010: 59).

Kronik hastalıklar ölümcül dahi olabilen ve çeşitli olumsuz etkileri olan hastalıklardır. Bu hastalıklardan yalnızca hastalar değil aileleri ve toplum da etkilenmektedir. Mikro, mezzo

ve makro boyutlarda görülen problemlerin çözümünde, psikososyal desteğin sağlanmasında bireylerin iyilik hallerinin artırılmasında, tedavinin etkin bir şekilde sürdürülmesinde, bireylerin güçlendirilmesi, baş etme kapasitelerinin artırılması ve sosyal işlevselliklerinin sağlanmasında sosyal hizmet müdahaleleri gerekmektedir. Ayrıca hastalıklara ilişkin risk faktörlerinin belirlemesi ve koruyucu, önleyici çalışmaların yürütülmesinde sosyal hizmet rol oynamaktadır. Toplumun kronik hastalıklar hakkında bilinçlendirilmesi ve olası riskler konusunda farkındalık kazanmalarını sağlamak için çalışmalar yapılmalıdır. Kronik hastalığa sahip olanlar kadar aileleri de desteğe ihtiyaç duymakta, hem manevi hem de ekonomik açıdan zorlanmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları hasta yakınları ve bakmakla yükümlü olan kişileri de müdahale alanına dâhil etmelidir (Akçe ve Kaplan, 2020: 306-320).

Sağlık Bakanlığı 2010 ve 2014 yılları Stratejik Planında, bulaşıcı olmayan hastalıkların oluşmasına sebep olan risk faktörlerinin azaltılması ve bu tür hastalık kaynaklı ölümlerin azaltılması amacı yer almıştır. Daha sonra Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar ve Kronik Durumlar Daire Başkanlığı kurulmuştur. Sağlık Bakanlığı, 2011 yılında 633 sayılı kararname ile yeniden yapılandırarak Türkiye Halk Sağlığı Kurumu'na bağlı “Kronik Hastalıklar, Yaşlı Sağlığı ve Özürlüler Daire Başkanlığı” kurulmuş illerde ise “Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar, Programlar ve Kanser Birimi” açılmıştır. Bu yapılanma ile halk sağlığının korunması, risk faktörleriyle mücadele, kronik hastalıklara yönelik planlama ve toplumdaki bireylerin yaşam kalitesini arttıracak sağlıklı yaşam beceri ve alışkanlıkların kazandırılması amaçlanmıştır (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2013: 4-5).

Ülkemizde kaymakamlığa bağlı vakıflar, belediyeler, sosyal hizmet merkezleri sosyo-ekonomik destek sağlamaktadır. Hastaların tedavi için ihtiyaç duyduğu nakdi yardımlar, ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için sigortalarının yapılması, hasta ve tedavi merkezleri arasında ücretsiz taşıma hizmeti bu kurumların koordinatörlüğü ile karşılanmaktadır. Kronik hastalığı sebebiyle yatağa bağımlı, kişisel ihtiyaçlarını gideremeyen hastalara bakım parası ve engelli maaşı bağlanabilmektedir. Palyatif bakım hastaları için tıbbi malzemeler de gerekli olmaktadır. Hasta yatağı, hasta bezi, tekerlekli sandalye gibi gereçler maddi anlamda yük olabilmektedir. “Sağlık Uygulama Tebliği” ile devletin hangi hastalara ne tür destek vereceği belirlenmektedir. Gerekli tıbbi envanterlerin temininde doktor reçetesi ile devlet bir miktar destek sunmaktadır (Gündüz, 2020: 355-357).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kronik hastalara yönelik elektrik desteği de sunmaktadır. Kronik hastalığı sebebiyle cihaza bağımlı olan hastaların harcadığı elektrik bedelleri ve kesintisiz elektrik kaynağına olan ihtiyaçların karşılanması amaçlanmaktadır. Buna yönelik kesintisiz güç kaynağı desteği, yardımın alınmaya başladığı ilk ayda tek sefer olmak suretiyle cihaza bağlanıldığı tarihten bu yana birikmiş elektrik borcu ödenmekte, kesintisiz güç kaynağı desteği sunulmakta ve cihazın tükettiği elektrik düzeyine göre aylık belirli bir miktara kadar elektrik faturasına destek sunulmaktadır (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/ssss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/kronik-hastalara-yonelik-elektrik-destegi-programi/>).

2.1.10. Dezavantajlı Grup Olarak Romanlar ve Sosyal Hizmet

Romanlar farklı özellikleri ve renkli kişilikleriyle dünyada pek çok ülkede yaşamaktadır. Hindistan'dan dünyaya yayılarak Anadolu'ya, Balkanlar'a ve Avrupa'ya yayılmışlardır. Anadolu'ya yerleşen romanların Osmanlı tarafından iskân politikası doğrultusunda balkanlara da yerleştirildiği bilinmektedir. Romanlar hakkında araştırma yapan uzmanlar Balkanları Romanların ikinci yurdu olarak sıklıkla belirtmektedir. Bu ifade balkanlarda roman nüfusunun fazla oluşundan dolayı kullanılmaktadır (Kayışbacak, 2017: 45).

Türkiye coğrafyası, tarihte Roman kültürünün gelişimi bakımından önemli bir yer olmuştur; bu alanda uzman bazı akademisyenler İstanbul Sulukale Mahallesi'nin Avrupa'nın ilk roman yerleşim yeri olduğunu belirtmişlerdir (Roussinova, 2008: 1). Türkiye'de Romanlar için daha çok Çingene adı kullanılmakta bununla birlikte Abdal, Dom, Rom, Cono gibi adlarla da anılmaktadır (Yıldız, 2007: 61).

Türkiye'de yaşayan Romanlar 1930'larda Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesi ile Türkiye'ye gelmişlerdir. Daima yaşam tarzlarından ödün vermeden, kültürel bağlarını korumaya çalışan sosyo-kültürel bir topluluktur. Pek çok fırsat eşitsizliği ve sosyal dışlanma ile karşılaşan bu topluluk başkaldırı yerine birbirleriyle güç birliği yapmakta ve kendilerine has yaşam tarzlarını oluşturdukları alt kültürden kopmadan sürdürmektedirler. Özellikle çocuklar eğitim hayatına uyum sağlamak ve akademik başarı göstermekte zorlandığında mücadele etmek yerine eğitim hayatından kopmayı tercih etmek zorunda kalmaktadır (Genç vd., 2015:80-81).

Romanların yaşadığı damgalanmalar bireylerin hayatlarında yıkıcı olabilmekte ve devletin sağladığı hak ve hizmetlere erişmelerini engelleyebilmektedir. Türkiye'deki romanların büyük bir çoğunluğu, doğumda kayıt altına alınmamalarından başlayarak çocukların eğitim hayatına dâhil olamamasıyla devam etmekte olan bir kısır döngüye saplanmaktadır. Yetişkinlik dönemine yansıyan sorunlar yoksulluğa, güvensiz barınma koşullarına sebep olmaktadır. Romanların karşılaştıkları en büyük sorun yoksulluk ve yoksulluk döngüsü olsa da romanların karşı karşıya olduğu pek çok sorunun sonucu niteliğindedir (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008: 101-102).

Romanların yaşadıkları dezavantajlar ön yargılara bağlı olarak dışlanmakta ve ayrımcılığa uğramaktadır, iş hayatına girmekte zorlandıkları için yoksulluğa düşmekte bu da ailelerin çocuklarının yaşam koşullarını olumsuz etkilemekte, eğitimlerine de yansımakta ve çocuklar kolayca suça sürüklenebilmektedir. Yoksulluk ve sağlıksız yaşam koşulları çocuk evliliklerine sebep olmakta ve bu kişiler geleceğin ebeveyni olduğunda aynı döngü tekrarlanmaktadır. Toplumun onlara mesafeli yaklaşımı eğitim, iş hayatı, yaşanılan çevre ve evlilik gibi konularda sağlıklı bir uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır (Özmen, 2020: 342).

Türkiye'de Romanlar 2000'li yıllarda örgütlenmeye başlamıştır. 2004 yılında Edirne Çingene Kültürünü Araştırma Geliştirme Yardımlaşma ve Kalkınma Derneği kurulmuş 2006'da İzmir ve Edirne'de Roman federasyonları kurulmuştur. Bu da romanların birlik olması yönünde önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. Romanların kurduğu örgütler dışında Ulaşılabilir Yaşam Derneği ve Helsinki Yurttaşlar Derneği gibi farklı alanlarda

alışmalar yapan birçok sivil toplum kuruluşları da Romanların uğramakta olduğu ayrımcılıklara karşı örgütlenmelerde çeşitli çalışmalarda bulunmuştur (Akgl, 2012: 220).

Romanların yoğun yaşadığı Avrupa Birliği lkelerindeki gelişmelerle birlikte Türkiye’de de Romanların koşullarını iyileştirmeye yönelik politikalar hız kazanmıştır. Roman İçerme alışmaları bir dizi etkinlik gerçekleştirilmiştir. Roman STK’ları ile eğitim, çalışma, iş edinme alanlarından çalıştaylar düzenlenmiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından tüm Roman vatandaşlara herhangi bir ücret talep edilmeden kimlik kartı verilmesi için önlemler alınmıştır. Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İermenin Desteklenmesi Projesi (SIROMA) hayata geçirilmiştir (https://romsid.com/?page_id=274).

Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Alanlarda Sosyal İermenin Desteklenmesi (SIROMA), Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde koşulların iyileştirilmesi ve sosyal içermenin sağlanması amacıyla hazırlanmıştır. Bu kapsamda romanlara hizmet veren kuruluşların eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve istihdam alanlarında hizmetlerin iyileştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele edilmesi ve romanlara bu alanlarda eğitimler ve destek verilmesi amaçlanmıştır (<http://www.ikg.gov.tr/romanların-yoğun-olarak-yaşadığı-alanlarda-sosyal-içermenin-desteklenmesi/>).

Türkiye’de Roman Haklarının Geliştirilmesi projesi, Türkiye’deki Romanların sosyal, kültürel, tarihsel ve coğrafi açıdan bilgilerini toplamak ve profilini çıkarmak, ayrımcılıkla mücadele maıyla roman derneklerini ve aktivistleri desteklemek, Romanların maruz kaldığı haksızlıklara karşı haklarının korunması amacıyla ulusal ve uluslararası alanlarda çalışmalar yürütmek, romanların haklarının güvence altına alınması amacıyla politika ve düzenlemelerin yapılması için resmi kurumların ilgilerini çekmek ve romanların temel haklarına ulaşabilmelerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiş olan projedir (Roussinova, 2008: 1-2).

2011 yılında tüm Roman girişim ve etkinlikleri için Strateji Belgesi Hazırlama ve koordinasyon sağlama görevi Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir. Türkiye, Avrupa ile Roman entegrasyonu çalışmalarına katılmakta işbirliği içinde çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Konseyi Roman Uzmanları Geçici Komitesine ye olarak AÇSHB’yi Türkiye’nin temsilcisi olarak atamıştır. Türkiye, 2016-2021 yılları arasında Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve 2016-2018 ve 2019-2021 yılları için AB ereve programı amaçları ve Avrupa 2020 amaçlarıyla tutarlı eylem planlarını kabul etmiştir. Bu strateji hedefleri AB lkelerinde 4 adet öncelikli müdahale alanın sahipken Türkiye eğitim, sağlık, istihdam, barınma ve sosyal yardım ve sosyal hizmetler olarak beş alan belirlemiştir (https://romsid.com/?page_id=274).

3. BÖLÜM: DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK DERSLER VE DERS İÇERİKLERİ ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada doküman incelemesi ve betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma problemine göre belirlenen dokümanların incelenip verilerin elde edilmesinde doküman incelemesi yöntemi, verilerin belirlenen temalara göre yorumlanması aşamasında betimsel analizden faydalanılmıştır.

Doküman incelemesi yöntemi, araştırma problemi ve konusu ile belirlenmektedir. Doküman incelemesi araştırılması hedeflenmiş olan olgular hakkında bilgilerin içerdiği, yazılı ve görsel materyallerin incelenmesidir. Diğer araştırma yöntemlerine ek olarak araştırmanın derinliğini arttırabileceği gibi tek başına bir yöntem olarak da kullanılabilir. Örnek olarak eğitim ders müfredatları, ders kitapları, öğrencilere ilişkin kayıtlar ve belgeler veri kaynağı olarak kullanılabilir. Dokümanlar nitel araştırmalarda etkin bir biçimde kullanılması gereken kaynaklardır. Doküman incelemesi yönteminde araştırmacılar gerekli verileri gözlem ya da görüşme yapmadan sağlayabilir. Bu açıdan doküman analizi araştırmacılara zaman ve maddi açıdan kolaylık sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189-190).

Literatürde materyal kültürün önemli parçalarından kabul edilen dokümanlara fiziksel veri de denmektedir. Materyal kültür, insanlar tarafından yapılan, teknolojik süreçlerden geçirilen, ürünler, yapılar ulaştırma elemanları ve fiziksel araçlardır. Örnek vermek gerekirse çam ağacı kültür sayılmaz ancak yılbaşı ağacına bir materyal kültür denilebilir. Buradan hareketle dokümanların, kişiler, topluluklar ve kültürlerle ilgili önemli bilgiler içereceği sonucuna ulaşılabilir (Baş ve Akturan, 2017: 199).

Doküman incelemesi; dokümanlara ulaşmak, dokümanların orijinal olup olmadığını kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, veri analizi ve verileri kullanma olarak beş aşamada gerçekleşir (Forster'dan aktaran Yıldırım ve Şimşek).

Araştırma süreci araştırma için doküman incelemesine karar verdikten sonra gerekli dokümanlara ulaşma yollarını bulma ve ulaşma, ulaşılan dokümanların özgünlük ve güvenilirlik açısından orijinal olup olmadığını kontrol edilmesi, dokümanların elde edildikten sonra belirlenen bir sistemle karşılaştırılması, çözümlenmesi, aralarındaki ilişki ve farklılıklara bakılması ve veri analizidir. Araştırma problemi verilerin nasıl analiz edileceğini belirlemiştir. Ortaya çıkan tema doğrultusunda dokümanlardan doğrulayan, yanlışlayan ya da alternatif açıklamalara imkân sağlayan bilgiler elde edilir. Veri analizinde dokümanlar incelenirken tüm içerik analize konu olmayabilir bu sebeple genellikle araştırmacılar bir örneklem belirlerler, analiz birimi belirlemek için sözcükler, temalar, cümleler ve içerik birimlerin belirlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 194-209).

Betimsel analizde önceden belirlenmiş olan temalara göre verilerin özetlenmesi ve yorumlanmasıdır. Araştırma sorularının belirlediği temalara göre veriler düzenlenebilmektedir. Bu analizde bulgular düzenlenip yorumlanarak okuyuculara sunmak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239).

Yıldırım ve Şimşek'in belirttiği betimsel analiz aşamalarına göre bu araştırmanın analizi şu aşamalardan oluşmuştur:

1. Betimsel analizin çerçevesinin oluşturulması: Birinci aşama araştırma soruları ve araştırmanın kavramsal zeminine göre bir çerçeve oluşturulmasıdır. Bu çalışmada belirlenen lisans müfredatlarının dezavantajlı gruplara yönelik derslerinin alınması çerçeveyi oluşturmaktadır.
2. Oluşturulan tematik çerçeveyle verilerin işlenmesi: Bu aşama belirlenen temaya göre verilerin okunması ve düzenlenmesidir. Bu çalışmada lisans müfredat ve ders içeriklerine ulaşıldıktan sonra dezavantajlı gruplarla ilişkili dersler seçilmiştir.
3. Bulguların tanımlanması: Bu aşama verilerin tanımlandığı aşamadır. Bu aşamada dersler ve içeriklerinin alt temalara bölünüp kategorileştirilerek yeni bir tablo yapıp yorumlanmıştır.
4. Bulguların yorumlanması: Bu aşama bütün bölümlerin genel değerlendirilmesi, kıyaslanması ve genel olarak varılan sonuçları içermektedir.

Bu çalışmada üniversiteler seçilirken devlet üniversiteleri içinden 7 bölgeye eşit dağılım amaçlanmış, her bölüm için ayrı ayrı her bölgeden üçer üniversite seçilmiştir. Böylece her bölümden 21 üniversite seçilmek amaçlanmıştır. Ancak bazı bölgelerde bulunamayan bölümler olduğu için, 21'er bölüm seçilmesi hedeflendiği için, bazı bölgelerden 1 bazı bölgelerden 4 üniversite seçmek zorunda kalınmıştır. Bazı üniversitelerin hiçbir içeriğine ulaşamadığı durumlarda o üniversite çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çocuk Gelişimi bölümünde ise devlet üniversitelerinde 17 üniversitede bölüm olduğu için bütün üniversiteler alınmak durumunda kalınmıştır. Böylece psikoloji bölümü için 19 üniversite PDR bölümü için 17 üniversite, sosyoloji bölümü için 21 üniversite, çocuk gelişimi bölümü için 17 üniversite çalışmaya dâhil edilmiştir.

3.2. Türkiye’de Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyal Çalışmacı, Sosyal Çalışma Görevlisi Kavramları

Sosyal Hizmetler Enstitüsü’nün kurulmasına ilişkin kanunun çıkarılması ile 1961 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde Sosyal Hizmet Akademisi kurulmuş bölüm mezunlarına Sosyal Hizmet Mütahassısı unvanı verilmiştir. İlerleyen yıllarda diplomalarda sosyal hizmet uzmanı unvanı yazılmıştır. 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde Sosyal Çalışma Yüksekokulu kurulmuş, Sosyal Çalışma bölümü açılmış ve mezunlarına diplomalarında Sosyal Çalışmacı unvanı verilmiştir. 1982 yılında Sosyal Hizmet Akademisi Hacettepe Üniversitesine bağlanarak Sosyal Hizmetler Yüksekokuluna dönüştürülmüş, 1983 yılında Sosyal Çalışma bölümü kapatılarak öğretim görevlileri ve öğrencileri Sosyal Hizmetler Yüksekokulu’na aktarılmıştır. 1990 yılında Yüksek Öğretim Kurulu kararıyla Sosyal Hizmetler Yüksekokulu mezunlarına Sosyal Hizmet Uzmanı unvanı verilmesine karar verilmiştir. 2005 yılında Avrupa Birliği müktesebatına uyum için Bolonya süreçlerinin kurallarına uygun olması için diplomalara meslek unvanı yazılmamasına, mezun olunan bölümün yazılmasına karar verilmiştir. Bugün kamuda Sosyal Hizmet mezunları Sosyal Çalışmacı unvanıyla istihdam edilmektedir (Karakuş, 2015).

3.2.1. Sosyal Çalışma Görevlisi Tanımını İçine Alan Meslekler

Sosyal Çalışma Görevlisi unvanı 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. Maddesinde “*Sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade eder*” ibaresi yer almış, 34. maddede sosyal çalışma görevlilerinin görevlerine yer verilmiştir. Buna göre; sosyal çalışma görevlileri görevlendirilmiş oldukları çocuk hakkında sosyal inceleme raporu hazırlayarak sunmak, suça sürüklenmiş çocuğun ifadesi ve sorgusu esnasında yanında bulunmak, Kanun kapsamında mahkeme ve çocuk hâkimlerinin vereceği görevleri yerine getirmek olarak belirtilmiştir. Kanunda adli sistemlerden bahsedilse de sosyal hizmet kuruluşlarında da sosyal çalışma görevlisi unvanıyla istihdam edilmektedirler.

Kısaca bölümler hakkında bilgi vermek gerekirse:

Psikoloji, insan ve hayvan davranışı ve zihinsel süreçleri deney ve gözlem yöntemlerini kullanarak incelen bilim dalıdır. Psikoloji, doğum öncesi, çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılığın fiziksel ve zihinsel gelişimlerini inceler yaşa göre davranış değişimlerini açıklar, tanımlar ve ölçer. Öğrenme süreçleri, biyolojik sistemler davranış ilişkisi, psikofizyoloji ve nöropsikoloji alanında değerlendirmeler yapar. Psikologlar, terapi, psikolojik danışma ve yönlendirme, psikolojik test uygulama konularında eğitim alırlar (https://media.iskur.gov.tr/17259/mbk_7.pdf).

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünün amacı öğrencilere, bireylere akademik, mesleki ve sosyal ihtiyaçlarına yönelik hizmet verilmesi için gerekli kuramsal ve uygulama bilgisinin sağlanmasıdır. Özellikle eğitim kurumlarında öğrenci uyum sorunlarının çözümü, okul, aile ve öğrenci arasındaki ilişkileri düzenleme, bireylerin farkındalıklarını, akran ilişkilerini ve iletişim becerilerini geliştirmek amacıyla danışmanlık sağlamaktadır (<http://www.pdr.hacettepe.edu.tr/>).

Sosyoloji, toplumsal düzenin ve değişimin, insan davranışlarının toplumsal sebep ve sonuçlarının sistemli olarak incelenmesidir. Sosyoloji bireyler arası ilişkileri, siyaset, ekonomi, teknoloji, kent yaşamı, medya ve dini geniş bir düzlemde inceler (<https://sosyoloji-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/hakkinda/genel-bilgiler>). Sosyoloji lisans eğitiminin amacı toplum bilimi alanında uzman yetiştirmek, öğrencilere toplumsal hareketleri analiz edebilme ve inceleme becerisini kazandırmaktır (<https://istanbulbogazicienstitu.com/bolum/esit-agirlik/sosyoloji>).

Çocuk Gelişimi bölümü, 0-18 yaş arasında, norma gelişim gösteren, bakıma ihtiyacı olan, engelli ve özel gereksinimli çocukları değerlendirmek, gelişim dönemlerine göre çocuğun gelişim düzeyinin belirlenmesi, çocuk konusunda ailelere rehberlik etmek, toplumu bilinçlendirmek ve danışmanlık vermek amacıyla eğitim verilmektedir (<http://child.health.ankara.edu.tr/bolum-tanitimi/>).

3.3. Bölümlere Göre Üniversiteler ve Dezavantajlı Gruplara Yönelik Ders İçerikleri

3.3.1. Psikoloji Bölümü Dersleri ve İçerikleri

Tablo 1. Akdeniz Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk İstismarı ve İhmali	Zorunlu
Geriatrik Psikoloji	Seçmeli
Psikolojik Travma	Seçmeli
Bağımlılık	Seçmeli
Adli Psikoloji	Seçmeli

Kaynak: (<https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=33&curSunit=961#>)

Akdeniz Üniversitesi Psikoloji bölümünde dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 4 seçmeli ders bulunmaktadır, ders içeriklerine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersinde ihmal ve istismar türlerine ve hukuki bilgilere yer verilmiştir. *Geriatrik Psikoloji* dersinin içeriğine bakıldığında yaşlılık çağı ve bu çağın getirdiği fiziksel ve psikososyal değişimlere yer verilmiştir. *Psikolojik Travma* dersinde travma türleri ve travmatik olaylar sonrasında içinde olunan psikolojik durum ve psikososyal müdahalelere değinilmiştir. *Bağımlılık* dersinde madde bağımlılığı hakkında kuramsal ve hukuki bilgiler ve uygulamadaki örnekler ele alınmıştır. *Adli Psikoloji* dersinde adli süreçlerde psikolojinin yeri ve adli alanların tanıtımına yer verilmiştir.

Tablo 2. Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

ANKARA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Psikopatolojisi	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet Roller	Seçmeli
Geriatrik Psikoloji	Seçmeli
Küreselleşme ve Göç	Seçmeli
Kadın İncelemeleri	Seçmeli
Aile Terapisi Yaklaşımları	Seçmeli
Çocukluk Çağında Uyum Becerileri	Seçmeli
Kriz Müdahale Teknikleri	Seçmeli
Adli Psikoloji	Seçmeli

Kaynak: (http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1455&bot=52)

Ankara Üniversitesi'nde dezavantajlı gruplara yönelik 1 adet zorunlu 8 adet seçmeli ders bulunmaktadır. Ders içeriklerine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Psikopatolojisi* dersinde çocukluk ve ergenlik çağındaki psikolojik sorunlar ve çözümlerine, klinik değerlendirmelere yer verilmiştir. *Toplumsal Cinsiyet Roller* dersinde cinsiyet rolleri, kalıp yargılar ve kuramlar psikoloji biliminin bakış açısıyla ele alınmıştır. *Geriatrik Psikoloji* dersinde yaşlılıkla ilgili kuram ve kavramlar, yaşlılık dönemiyle ilgili fiziksel ve sosyal sorunlar ve alanda yapılan araştırmalar hakkında bilgilere yer verilmiştir. *Küreselleşme ve Göç* dersinin içeriğine ulaşılamamıştır. *Kadın İncelemeleri* dersinde kadın alanında yapılan çalışmalar ve güncel tartışmalar, kadının sosyokültürel konumu hakkında bilgilere yer verilmiştir. *Aile Terapisi Yaklaşımları* dersinde aileyi sistem yaklaşımında

inceleyerek aile hakkında bilgiler, aileyle görüşme ve terapi konularında bilgilere yer verilmiştir. *Çocukluk Çağında Uyum Becerileri* dersinde çocuk ve gençlerde uyum becerilerine ilişkin kuramsal bilgiler, insan davranışı, bireysel ve sosyal farklılıklar işlenmiştir. *Kriz Müdahale Teknikleri* dersinde krizin tanımı ve müdahale yöntemleri ele alınmıştır. *Adli Psikoloji* dersinde adli alandaki çalışmalara alt yapı oluşturacak teorik ve vaka örnekleri üzerinden bilgiler verilmektedir.

Tablo 3.Bingöl Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Korunmaya Muhtaç Çocuklar	Seçmeli
Dezavantajlı Gruplar	Seçmeli
Afet Ve Travma Psikolojisi	Seçmeli
Yetişkinlik, Yaşlılık Ve Ölüm Psikolojisi	Seçmeli
Madde Bağımlılığı Ve Psikolojik Müdahaleler	Seçmeli
Adli Psikoloji	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.bingol.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=185#>)

Bingöl Üniversitesi Psikoloji bölümündeki dezavantajlı gruplara yönelik seçilen derslerin hepsinin seçmeli ders olduğu görülmektedir. Bu derslerin içeriğine bakılmış, şu sonuçlara ulaşılmıştır: *Korunmaya Muhtaç Çocuklar* dersinde çocuk hakları ve hukuku, çocuk haklarının gelişimi, dünyada ve Türkiye’deki mevzuat hakkında bilgileri içermektedir. *Madde Bağımlılığı ve Psikolojik Müdahaleler* dersi bağımlılığın kökenleri, sebepleri, türleri ve bağımlılara yönelik çalışmaları içermektedir. *Adli Psikoloji* dersi suç hakkında kavramsal ve kuramsal bilgiler, suçlular, tanıklar ve suçlu ailelerin psikolojisi, dünyada ve Türkiye’deki uygulamalar, düzenlemeler, adli alanlarda çalışan psikologların mesleki görevleriyle ilgili bilgileri içermektedir. *Dezavantajlı Gruplar, Afet ve Travma Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık ve Ölüm Psikolojisi* derslerinin içeriğine ulaşılammıştır.

Tablo 4.Çankırı Karatekin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Cinsiyet Roller	Zorunlu

Kaynak: (<http://bbs.karatekin.edu.tr/derskatalog.aspx?bkod=08&fkod=06>)

Çankırı Karatekin Üniversitesi Psikoloji bölümünde yalnızca 1 adet zorunlu ders olan *Toplumsal Cinsiyet Roller* dersine ulaşılmıştır. Bu dersin içeriğine bakılmış, toplumsal cinsiyetin tarihsel ve toplumsal arka planını, cinsiyet kavramlarını ve bu alandaki psikoloji kuramlarını içerdiği görülmüştür.

Tablo 5.Çukurova Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Farklı Çocukların Gelişimi	Seçmeli
Aile Terapisi Uygulamaları	Seçmeli
Otizm ve Müdahale Yöntemleri	Seçmeli

Kaynak: (https://eobs.cu.edu.tr/ProgAmac_tr.aspx?ProgID=710)

Çukurova Üniversitesi Psikoloji bölümünde dezavantajlı gruplara yönelik 3 adet seçmeli dersin bulunmaktadır. Derslerin içerikleri incelenmiş şu bilgilere ulaşılmıştır: *Farklı Çocukların Gelişimi* dersi farklı gelişime sahip, özel gereksinimli çocuklar hakkında

bilgileri ve bu çocuklar ve ailelerine yönelik bilgilendirici ve eğitici faaliyetler hakkındaki bilgileri içermektedir. *Aile Terapisi Uygulamaları* dersi aile terapisi hakkında bilgiler, kullanılan teknik ve yöntemleri içermektedir. *Otizm ve Müdahale Yöntemleri* dersi otizm hakkında bilgiler, sebepleri, karakteristik özellikleri ve hâlihazırda kullanılan müdahale yöntemleri ve bu yöntemlerin etkililiği üzerine tartışmaları içermektedir.

Tablo 6. Dicle Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

DİCLE ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Adli Psikoloji	Zorunlu
İhmal ve İstismar	Seçmeli

Kaynak: (<https://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=43&curSunit=207#>)

Dicle Üniversitesi Psikoloji bölümüne bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 1 seçmeli dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Adli Psikoloji* dersi suç, çocuk suçluğu, farik mümeyyizlik, istismar ve bilirkişilik konularında, bu alandaki faaliyetler hakkında bilgileri içermektedir. *İhmal ve İstismar* dersi bu konuda teorik bilgileri ve alanda karşılaşılabilecek vakalara karşı temel bilgileri içermektedir.

Tablo 7.Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

EGE ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Risk Altındaki Çocuklar	Seçmeli
Afet Ve Travma Psikolojisi	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet	Seçmeli
Yetişkinlik Ve Yaşlılık Psikolojisi	Seçmeli
Çocuk Suçluluğu	Seçmeli

Kaynak: (<https://ebp.ege.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/106/2701/932001>)

Ege Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 5 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Risk Altındaki Çocuklar* dersi çocuk ihmal ve istismarı, göç, yoksulluk ve çocuk hakları, risk altındaki çocuklar hakkında temel bilgileri ve bu çocuklarla çalışma yöntemlerini içermektedir. *Afet ve Travma Psikolojisi* dersi travma durumlarına yönelik müdahale yöntem ve teknikleri, alandan konukların tecrübelerini, psikologların bu alandaki görev ve sorumluluklarını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet* dersi toplumsal cinsiyet kavramları, medyada ve sosyal hayatta kalıp yargıların karşılıkları, ön yargılar ve ayrımcılık konularını içermektedir. *Risk Altındaki Çocuklar* dersi risk altındaki çocuklar hakkında temel bilgileri ve bu çocuklarla çalışma yöntemlerini içermektedir. *Yetişkinlik ve Yaşlılık Psikolojisi* dersi yetişkinlikten yaşlılığa ulaşılan dönemlerin özellikleri, dönemlere has psikolojik, fiziksel ve sosyal değişimler hakkındaki bilgileri içermektedir. *Çocuk Suçluluğu* dersi çocuk suçluluğuna ilişkin kavramlar ve kuramlar, önleme ve müdahale teknikleri içermektedir.

Tablo 8. Erzurum Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Cinsiyet Roller	Zorunlu
Adli Psikoloji	Zorunlu
Toplumsal cinsiyet	Zorunlu
Aile ve Gelişim	Seçmeli

Kaynak: (https://erzurum.edu.tr/Content/menu_dosyalar/863223b0-51f3-4b18-ba95-a1a20c037e3e.pdf)

Erzurum Teknik Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 4 adet dersin olduğu bunlardan 3 tanesinin zorunlu diğerinin seçmeli olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Cinsiyet Roller* dersinin içeriğine ulaşılammıştır. *Adli Psikoloji* dersi adli ve klinik yaklaşımlar, istismar, ceza ehliyeti ve psikoloğun bu alandaki sorumluluklarını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet* dersi toplumda kadına ve erkeğe bakış açısı, toplumsal cinsiyete sosyal psikoloji açısından bakışı, cinsiyet rol ve imajlar hakkında bilgileri içermektedir. *Aile ve Gelişim* dersi ebeveynlik, aile rolleri, eşler arası sorunlar ve çocuğa yansımaları konularını içermektedir.

Tablo 9. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Adli Psikoloji	Zorunlu
Çocuk İstismarı	Seçmeli
Çocuk Ve Ergen Suçluluğu	Seçmeli

Kaynak: ([https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1136&birim=psikoloji__lisans_programi__\(orgun_ogretim\)&yil=2021](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1136&birim=psikoloji__lisans_programi__(orgun_ogretim)&yil=2021))

İstanbul Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 2 seçmeli 3 ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Adli Psikoloji* dersi adli psikolojinin psikolojideki yeri, ceza ehliyeti, vesayet ve yasal temsilci konuları hakkında bilgileri içermektedir. *Çocuk İstismarı* çocuk istismar ve ihmali, dünyada ve Türkiye'deki durumu, risk faktörleri, önleme yolları ve müdahale yöntemleri konularını içermektedir. *Çocuk ve Ergen Suçluluğu* dersi çocukların suça sürüklenmesinin psikolojik temelleri hakkında bilgileri ve suça sürüklenen çocuklarla çalışma tekniklerini içermektedir.

Tablo 10. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Adli Psikoloji	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Roller	Seçmeli
Bağımlılık Psikolojisi	Seçmeli

Kaynak: (<https://obs.medeniyet.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=11293#>)

Medeniyet Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 seçmeli dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Adli Psikoloji* dersi adli psikoloji hakkında temel düzey bilgileri, intihar, terör, istismar, suç türleri, mağdurlarla ve suçlularla görüşme konularında bilgiler içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Roller* dersi psikoloji kuramları ışığında cinsiyet tanımlamaları, kalıp yargılar, toplumsal roller, cinsiyete dayalı hiyerarşi konularında bilgiler içermektedir.

Bağımlılık Psikolojisi dersi bağımlılık türleri, bağımlılığa neden olan sebepler, bağımlılığın bireye ve topluma etkileri konularını içermektedir.

Tablo 11.Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

MERSİN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Cinsiyet	Zorunlu

Kaynak:(<http://www.mersin.edu.tr/akademik/fen-edebiyat-fakultesi/bolumler/psikoloji-bolumu/programlar/psikoloji/dersler>)

Mersin Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 adet zorunlu dersin olduğu görülmüştür. Bu dersin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Toplumsal Cinsiyet* dersi cinsiyet eşitsizliği, teorik bilgiler, psikoloji alanındaki çalışmaları içermektedir.

Tablo 12.Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Cinsiyet	Seçmeli
Adli Psikoloji	Seçmeli
Travmaya ve Krize Müdahale	Seçmeli
Çocuk ve Ergen Psikopatolojisi	Seçmeli

Kaynak: (<https://akts.mu.edu.tr/tr/program/352>)

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 4 adet seçmeli dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Toplumsal Cinsiyet* dersi toplumsal cinsiyetin yapısı, nasıl sürdürüldüğü ve sosyal hayata yansımaları konularını içermektedir. *Adli Psikoloji* dersi suç türleri, suç teorileri, suç istatistikleri, viktimoloji, mağdur hakları ve çocukla adli görüşme hakkında bilgiler içermektedir. *Travmaya ve Krize Müdahale* dersi travma türleri, travma süreci ve sonrası, müdahale ve tedavi yöntemleri konularını içermektedir. *Çocuk ve Ergen Psikopatolojisi* dersi psikopatoloji tarihi, gelişimsel ve çevresel açıdan psikopatoloji, yaygın gelişimsel bozukluklar, öğrenme bozuklukları, ihmal ve istismar, tedavi ve rehabilitasyon konularında bilgiler içermektedir.

Tablo 13.Munzur Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

MUNZUR ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Madde Bağımlılığı ve Rehabilitasyon	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet	Zorunlu
İnsan Hakları	Zorunlu
Yaşlılık Psikolojisi	Zorunlu
Aile Psikolojisi	Zorunlu
Kültürel Psikoloji ve Göç	Seçmeli
Adli Psikoloji	Seçmeli

Kaynak: (<http://bologna.munzur.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/246/932001>)

Munzur Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 5 zorunlu, 2 seçmeli 7 adet dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Madde Bağımlılığı ve Rehabilitasyon* dersi bağımlılık yapan maddelerin kişilere etkileri ve terapi teknikleri hakkında bilgiler içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet* dersi cinsiyete dayalı psikolojik ve sosyal süreçler konularını

içermektedir. *İnsan Hakları* dersi insan hakları ve demokrasinin gelişimi, yurttaşlık, temel haklar, ulusal ve uluslararası sözleşmeler konularını içermektedir. *Yaşlılık Psikolojisi* dersi yetişkinlik ve yaşlılık hakkında kuramları, orta yaş krizi, yaşlılıkta devam eden sorunlar konularını içermektedir. *Aile Psikolojisi* dersi aile gelişimi ve ebeveynlik konularında temel bilgiler ve bu alandaki çalışmaların değerlendirilmesini içermektedir. *Kültürel Psikoloji ve Göç* dersinde kültür ve göç ilişkisi ve psikolojik yansımaları konularını içermektedir. *Adli Psikoloji* dersi adli psikolojinin adalet sistemine katkıları, psikolojinin bu alandaki kazanımları ve rolleri konularını içermektedir.

Tablo 14.Necmettin Erbakan Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Teknoloji Bağımlılığı	Seçmeli
Çocuk İhmal ve İstismarı	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Psikolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.erbakan.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=002&curSunit=2007#>)

Necmettin Erbakan Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 adet seçmeli dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriklerine ulaşılammıştır.

Tablo 15.Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Cinsiyet ve Mobbing	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Psikolojisi	Seçmeli
Aile ve Gelişim	Seçmeli
Yaşlılık Psikolojisi	Seçmeli
Göç ve Psikoloji	Seçmeli

Kaynak: (<https://ebs.omu.edu.tr/2683/932001>)

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikoloji bölümünde dezavantajlı gruplara yönelik 5 adet seçmeli dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Toplumsal Cinsiyet ve Mobbing* dersi eşitsizliğin sebepleri, politikalar, erkeklik araştırmaları, ülkemizde kadın hareketleri gelişimi hakkında bilgiler içermektedir. *Yaşlılık Psikolojisi* dersi yaşlılığın tanımı, yaşlılığı beraberinde getirdiği sorunlar, rol değişimleri, toplumsal hayata etkileri, yaşlı bireylere yönelik bakım ve sosyal hizmetler, yaşlılara yönelik algılar konularında bilgiler içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Psikolojisi, Aile ve Gelişim, Göç ve Psikoloji* derslerinin içeriklerine ulaşılammıştır.

Tablo 16.Sağlık Bilimleri Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Bağımlılık	Zorunlu
Adli Psikoloji	Zorunlu
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Çocuk Suçluluğu	Seçmeli
Göç Ve Mültecilik	Seçmeli
Aile Psikolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.sbu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=20&curSunit=1339#>)

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Psikoloji bölümünde dezavantajlı gruplara yönelik 2 adet zorunlu 4 adet seçmeli toplam 6 adet ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriklerine ulaşılammıştır.

Tablo 17. Sakarya Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Bağımlılık ve Rehabilitasyon	Seçmeli
Ergenlik ve Yaşlılık Psikolojisi	Seçmeli
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet	Seçmeli
Özel Gereksinimli Çocuklar	Seçmeli

Kaynak: (<https://ebs.sakarya.edu.tr/Birim/DersPlan/30876>)

Sakarya Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 5 adet seçmeli dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriklerine ulaşılammıştır.

Tablo 18. Uşak Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

UŞAK ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Cinsiyet	Seçmeli
Küreselleşme ve Göç	Seçmeli
Yaşlılık Psikolojisi	Seçmeli
Adli Psikoloji	Seçmeli

Kaynak:(https://psikoloji.usak.edu.tr/upload/psikoloji/PS%C4%B0KOLOJ%C4%B0_G%C3%BCncel_SenatoOnayl%C4%B1.pdf)

Uşak Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 4 adet seçmeli dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriklerine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Toplumsal Cinsiyet* dersi toplumsal cinsiyete ilişkin kavram ve kuramlar, psikoloji bakış açısıyla kalıp yargılar ve eşitsizlik konularında bilgiler içermektedir. *Küreselleşme ve Göç* dersi kırsal yapının değişimi, dönüşümü, Türkiye'deki tarihsel arka planı ve dinamikleri, sosyolojinin genel ilkelerinden yararlanılarak kırsalda yaşayanların sorunlarının çözümü konularında bilgiler içermektedir. *Yaşlılık Psikolojisi* dersi yaşlılık dönemi kavram ve kuramları hakkında genel bilgiler içermektedir. *Adli Psikoloji* dersi hukuk ve psikolojinin kesiştiği alanlar, psikolojinin hukuktaki çalışmaları hakkında bilgileri içermektedir.

Tablo 19.Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Psikoloji Bölümü Dersleri

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Cinsiyet Psikolojisi	Seçmeli
Krize Müdahale	Seçmeli
Afet Psikolojisi	Seçmeli
Toplumsal Kimlik ve Gruplar Arası İlişkiler	Seçmeli
Adli Psikoloji	Seçmeli
Adli Psikolojide Alan Çalışmaları	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.beun.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=3&curSunit=765#>)

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Psikoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 6 adet seçmeli dersin olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriklerine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Toplumsal Cinsiyet Psikolojisi* dersinde

cinsiyet davranışlarının biyolojik temeli, cinsiyet rollerinin öğrenilmesi, kadına yönelik şiddet, cinsiyet ve güç konularında bilgiler içermektedir. *Krize Müdahale* dersi kayıp, yas, intihar, krize müdahale teknikleri, psikolojik ilk yardım konularında bilgiler içermektedir. *Afet Psikolojisi* dersi afetler ve diğer travmatik durumlarda tepkiler, baş etme yöntemleri ve afete hazırlık konularında bilgiler içermektedir. *Toplumsal Kimlik ve Gruplar Arası İlişkiler* dersi kimlik ile benlik, göç, toplumsal değişim arasındaki ilişkinin sosyal psikoloji açısından incelenmesi konusu içermektedir. *Adli Psikoloji* dersi polis, suç, mağdur psikolojisi, cezaevleri ve rehabilitasyon, adli psikoloji mesleki etik ve bilgisi, araştırma yöntemleri konularında bilgiler içermektedir. *Adli Psikolojide Alan Çalışmaları* dersi öğrencileri adli psikoloji alanına hazırlamak amacıyla öğrencilerin alanda gözlem yaptığı ve rapor yazdığı bir uygulama dersidir.

3.3.2. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü (PDR) Dersleri ve İçerikleri

Tablo 20. Amasya Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

AMASYA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli

Kaynak: (<https://obs.amasya.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=41&curUnit=657#>)

Amasya Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Çocuk Hukuku* dersinin içeriğine ulaşılammıştır. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi çocuklara yönelik istismar, ihmal, çocuk üzerindeki etkileri, çocuk hukuku, terapötik süreçler, eğitimler ve yasalar konularını içermektedir. *Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele* dersi bağımlılık türleri, bireyleri bağımlılığa sürükleyen sebepler, bağımlılarla iletişim, sosyal hizmetin rolü, bağımlılıkla mücadele, yeniden uyum konularını içermektedir.

Tablo 21. Ankara Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

ANKARA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim	Seçmeli
Ailede Bağımlılık Eğitimi	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı	Seçmeli

Kaynak: (http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=4349&bot=1982)

Ankara Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku ve Ailede Bağımlılık Eğitimi* dersinin içeriğine ulaşılammıştır. *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim* dersi cinsiyet rollerinin tanımlanması, toplumsal rollerin kazanımı, kalıp yargılar, ayrımcılık, toplumsal cinsiyetin temelleri, siyasete ve istihdama katılımda toplumsal cinsiyet, şiddet, çocuk evlilikleri konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi ihmal ve istismar kavramı, çocuk hakları, modeller ve kuramlar, terapötik süreçler konularını içermektedir. *Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı*

dersi kariyer danışmanlığı sürecinde dezavantajlı gruplar hakkında bilgiler, yaklaşımlar, teknikler, kadın, engelli, göçmen ve diğer dezavantajlı gruplara yönelik bilgileri içermektedir.

Tablo 22. Bayburt Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli

Kaynak: (<https://bologna.bayburt.edu.tr/ogrenci/ebp/organizasyon.aspx?kultur=tr-TR&Mod=1&ustbirim=3&birim=3&altbirim=-1&program=106&organizasyonId=82&mufredatTurId=932001>)

Bayburt Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 1 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku* dersi çocuk hukukunun başlıca kaynakları, tarihçesi, dünyada ve ülkemizde çocuk hukuku, psikolojik danışmanları çocuk adalet sistemindeki görevleri konularını içermektedir. *Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele* dersinin içeriğine ulaşılammıştır.

Tablo 23. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Ailede Bağımlılık Eğitimi	Seçmeli
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli

Kaynak: (<https://obs.mehmetakif.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=12&curSunit=1209#>)

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 3 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku* dersi çocuk koruma kavramı, çocuk haklarının dünyadaki gelişimi, Türk hukuk sisteminde çocuk, psikolojik danışmanların bu alandaki rol ve işlevleri konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali*, *Ailede Bağımlılık Eğitimi*, *Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele* derslerinin içeriklerine ulaşılammıştır.

Tablo 24. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu

Kaynak: (<http://katalog.cbu.edu.tr/Site/SourceStructure.aspx?ProgramID=1400&lang=1>)

Manisa Celal Bayar Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu ders olduğu görülmüştür. Bu dersin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku* dersi çocuk haklarının tarihi, çocuklara tanınan uluslararası sözleşmelerdeki haklar, çocukların; kişisel, sosyal ve kültürel hakları, çocuğun ehliyeti, velayet ve vesayet konularını içermektedir.

Tablo 25. Ege Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

EGE ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Aile İçi Şiddet	Seçmeli
Ailede Bağımlılık Eğitimi	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli

Kaynak: (<https://ebp.ege.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/338/2933/932001>)

Ege Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 6 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku* dersinin içeriğine ulaşamamıştır. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi ihmal ve istismara uğramış çocuklara yönelik beceri ve deneyim konularında bilgiler içermektedir. *Aile İçi Şiddet* dersi aile içi şiddet tanımı, şiddet döngüsü, şiddetin ulusal ve uluslararası durumu, mağdurlara psikolojik yardım, şiddete yol açan risk faktörleri, ilgili mevzuat ve önleme stratejileri konularını içermektedir. *Ailede Bağımlılık Eğitimi* dersi bağımlılık sebepleri, türleri, tedavi süreci, bağımlıların ailelerine danışmanlık, hukuki süreç ve alandaki diğer mesleklerle iş birliği konularında bilgileri içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersi toplumsal cinsiyet, tanımı, eşitsizliklere yönelik yaklaşımlar, toplumdaki yansımaları, geliştirilen politikalar konularında bilgileri içermektedir. *Çocuk Psikolojisi* dersi gelişim psikolojisi, çocukluğun tarihi, çocukluk dönemi kuram ve yaklaşımları, sosyal, cinsel ve duygusal gelişim, akran ilişkileri, ihmal ve istismar konularını içermektedir.

Tablo 26. Fırat Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

FIRAT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Aile Danışmanlığı	Zorunlu
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli
Aile İçi Şiddet	Seçmeli

Kaynak: (<http://pdr.egt.firat.edu.tr/sites/pdr.egt.firat.edu.tr/files/FIRAT%20PDR-L%C4%B0SANS%20DERS%20%C4%B0%C3%87ER%C4%B0KLER%C4%B0.pdf>)

Fırat Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 5 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku* dersi çocuğun korunması, çocuk hukuku, dünyada çocuk haklarının gelişimi, yasal süreçlerde çocuklarla psikolojik danışmanlık konularını içermektedir. *Aile Danışmanlığı* dersi aile danışmanlığı kavram ve kuramları, danışmanlık süreci, evlilik, boşanma ve bu süreçlerin çocuklar üzerindeki etkileri konularını içermektedir. *Çocuk Psikolojisi* dersi çocuk psikolojisi temel kavram ve kuramları, gelişim dönemleri, ailede ve sosyal hayatta çocuk, uyum sorunu yaşayan ve özel gereksinimli çocuklar konularını içermektedir. *Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele* dersi bağımlılıkla ilgili kavramlar, tanımlar, risk etmenleri, bireyi bağımlılığa sevk eden ailesel ve çevresel

süreçler, bağımlılarla iletişim, sosyal hizmetin rolü, bağımlılığın önlenmesi çalışmaları konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi çocuk hakları, ihmal ve istismar, terapötik ve eğitsel süreçler ve ilgili mevzuata ilişkin bilgileri içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersi cinsiyet rolleri, bu alanda yapılan çalışmalar, bu alandaki psikolojik danışma süreçleri konularını içermektedir. *Aile İçi Şiddet* dersi aile yapıları, şiddet, enstest, mağdurlara yönelik psikolojik danışma ve önleme çalışmaları konularını içermektedir.

Tablo 27. İstanbul Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk ve Ergenlerle Psikolojik Danışma	Zorunlu
Afet Kültürü	Zorunlu

Kaynak:([https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1138&birim=rehberlik_ve_psikolojik_danismanlik_lisans_programi__\(orgun_ogretim\)&yil=2021](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1138&birim=rehberlik_ve_psikolojik_danismanlik_lisans_programi__(orgun_ogretim)&yil=2021))

İstanbul Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriklerine ulaşılammıştır.

Tablo 28. Kafkas Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Risk Altındaki Çocuklar ve Dezavantajlı Bireylerle Çalışma	Seçmeli
Yaşlılıkta Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Roller ve Gelişimi	Seçmeli

Kaynak:(<https://obsyeni.kafkas.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=998&curSunit=10101#>)

Kafkas Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Risk Altındaki Çocuklar ve Dezavantajlı Bireylerle Çalışma* dersi risk altındaki çocuklar, riskler, nedenleri, topluma yeniden kazandırma mekanizmaları, sokağa itilen çocuklar, çalışan çocuklar, mağdur çocukla, ülkemizdeki uygulamalar ve önleme çalışmaları konularını içermektedir. *Yaşlılıkta Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri* dersi yaşlılık dönemi, bu döneme özgü sosyal ve kültürel sorunlar, bu sorunların çözümleri ve psikolojik danışma süreçleri konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Roller ve Gelişimi* dersi başlangıç düzeyi toplumsal cinsiyet kavram ve kuramları, sosyal hayat, eğitim ve hukuksal alanlardaki yansımaları konularında bilgileri içermektedir.

Tablo 29. Kafkas Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Ailede Bağımlılık Eğitimi	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.medeniyet.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=02&curSunit=11281#>)

Medeniyet Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu

bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku* dersi çocuk koruma, çocuk hakları, ulusal ve uluslararası çocuk mevzuatı, bu alanda psikolojik danışmanların rol ve görevlerini içermektedir. *Çocuk Psikolojisi* dersi çocuk psikolojisi temel kavram ve kuramları, tarihçesi, yöntemleri, gelişim dönemleri, ailede çocuk, uyum sorunları ve özel gereksinimli çocuklar konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi ihmal ve istismara ilişkin temel bilgiler, çocuk hakları, terapötik ve eğitsel süreçler, psikolojik danışmanların rolleri konularını içermektedir. *Ailede Bağımlılık Eğitimi* dersi bağımlılık türleri, sebepleri, tedavi süreci, bağımlılara ve ailelerinde psikolojik destek ve bu süreçlerde psikolojik danışmanın koordinasyon görevleri konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersi psikososyal gelişim, toplumsal roller, kalıp yargılar, eşitlik ve psikolojik danışma süreçleri konularını içermektedir.

Tablo 30. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Ailede Bağımlılık Eğitimi	Seçmeli
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı	Seçmeli
Aile İçi Şiddet	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli

Kaynak: (<https://akts.mu.edu.tr/tr/program/358>)

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 7 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku* dersi çocuk hakları gelişimi, çocuk hukuku, çocuğun korunması, psikolojik danışmanın işlevleri konularını içermektedir. *Çocuk Psikolojisi* dersi çocuk psikolojisinin temel kuram ve kavramları, çocuk gelişim dönemleri, sosyal sistemde çocuk, uyum sorunları yaşayan ve özel gereksinimli çocuklar konularını içermektedir. *Ailede Bağımlılık Eğitimi* dersi bağımlılığın sebepleri, bağımlı kişiler ve ailelerine psikolojik destek, tedavi süreci, hukuki süreçlerde psikolojik danışmanın koordinasyon kurması konularını içermektedir. *Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele* dersi bağımlılıkla ilgili kavramlar, tanımlar, modeller, risk etmenleri, bağımlılarla iletişim becerileri, önleme ve yeniden uyum süreçleri konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi ihmal ve istismar, istismar türleri, istismarın önlenmesi, ihmal ve istismarda başvurulabilecek organlar, psikoeğitsel programlar konularını içermektedir. *Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı* dersi kariyer danışmanlığı, dezavantajlı gruplar, engellilik, emeklilik, hükümlüler, göçmenlik, toplumsal cinsiyet, dezavantajlı bireylere yönelik kariyer planlamaları konularını içermektedir. *Aile İçi Şiddet* dersi şiddet türleri, epidemiyolojisi, ailede şiddetin sebep ve sonuçları, önleme çalışmaları, çocuk ve yaşlı ihmal ve istismarı, aile içi şiddet konusunda Türkiye’de yapılan araştırmalar, ilgili politikalar ve yasal düzenlemeleri içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersi toplumsal cinsiyet kavramları, feminist hareketler,

toplumsal hayattaki yansımaları, eşitsizliğe karşı yaklaşımlar, dünyada ve Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğinin görünümüleri konularını içermektedir.

Tablo 31. Necmettin Erbakan Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli

Kaynak: (<https://obs.erbakan.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=031&curSunit=31036#>)

Necmettin Erbakan Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi çocuk istismarı, temel kavramlar, eğitsel programlar ve yasal mevzuat konularını içermektedir. *Çocuk Psikolojisi* dersi çocukların bilişsel, sosyal psikolojik ve fiziksel gelişimleri konularını içermektedir.

Tablo 32. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli
Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı	Seçmeli
Aile İçi Şiddet	Seçmeli
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli

Kaynak: (<https://ebs.omu.edu.tr/2667/932001>)

Ondokuz Mayıs Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 6 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Çocuk Hukuku*, *Çocuk İstismarı ve İhmali*, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, *Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı*, *Aile İçi Şiddet* ve *Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele* dersi derslerinin içeriklerine ulaşılammıştır. *Çocuk Psikolojisi* dersi çocuklarda benlik ve kişilik özellikleri, gelişimi, çocuğu tanıma teknikleri, duygu ve davranış bozuklukları konularını içermektedir.

Tablo 33. Sakarya Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Ailede Bağımlılık Eğitimi	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Aile İçi Şiddet	Seçmeli
Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı	Seçmeli

Kaynak: (<https://ebs.sakarya.edu.tr/Birim/DersPlan/31170>)

Sakarya Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 5 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hukuku* dersi çocuk koruma, çocuk hukuku, yasalar, ulusal ve

uluslararası hukuk, yasal süreçlerde psikolojik danışmanın rol ve görevlerini içermektedir. *Çocuk Psikolojisi* dersinin içeriğine ulaşamamıştır. *Ailede Bağımlılık Eğitimi* dersi bağımlılığın sebepleri, türleri ve aşamaları, bağımlı aile bireyine danışmanlık tedbiri, ailelere destek süreci ve koordinasyon konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi çocuk istismarına ilişkin temel konular, ihmal ve istismarın çocuk üzerindeki etkileri, bu alandaki araştırmaları içermektedir. *Aile İçi Şiddet* dersi işlevsiz aile örüntüleri, şiddet, aile içi şiddet, mağdura psikolojik destek, şiddetin sonuçları, yaygınlığı ve önleme konularını içermektedir. *Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı* dersi toplumdaki dezavantajlı ve azınlık durumundaki bireylere yönelik kariyer planı hazırlama, uygulama konularında bilgileri içermektedir.

Tablo 34. Siirt Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

SİİRT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Ailede Bağımlılık Eğitimi	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli
Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı	Seçmeli

Kaynak: (<https://obs.siirt.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=1933#>)

Siirt Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 7 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Çocuk Hukuku* dersinin içeriğine ulaşamamıştır. *Çocuk Psikolojisi* dersi çocuk psikolojisi tarihi, doğum öncesi ve sonrası gelişimi, aile sisteminde çocuk, okulda çocuk, uyum problemi olan ve özel gereksinimli çocuklar konularını içermektedir. *Ailede Bağımlılık Eğitimi* dersi bağımlılığın sebepleri, hukuksal süreç, ailelere ve bağımlı üyelerine danışmanlık ve koordinasyon konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi istismar ve ihmal hakkında kuram ve kavramlar, modeller, çocuk üzerindeki etkileri, eğitim ve danışmanlık konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersi, psikolojik ve sosyal gelişim, toplumsal cinsiyete ilişkin temel kavramlar, yaşanan gelişmeler ve psikolojik danışmanlık süreci konularını içermektedir. *Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele* dersi bağımlılık türleri, bireyleri bağımlılığa sevk eden sebepler, toplumsal riskler, bağımlılarla iletişim, önleyici çalışmalar, ulusal politikalar, yeniden uyum konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersi toplumsal cinsiyet kavramları, kuramlar, modeller, yapılan araştırmalar ve psikolojik danışma süreçlerini içermektedir. *Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı* dersi dezavantajlı gruplar, birey ve gruplara yönelik kariyer danışma programları hazırlama ve uygulama konularını içermektedir.

Tablo 35. Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

KAHRAMAN MARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.ksu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=22&curSunit=10102#>)

Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 1 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine ulaşılamamıştır.

Tablo 36. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk Psikolojisi	Seçmeli
Ailede Bağımlılık Eğitimi	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli
Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.beun.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=4&curSunit=692#>)

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi PDR bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 5 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Çocuk Hukuku* dersi çocuk hakları, tarihi gelişimi, uluslararası sözleşmelerde ve ulusal mevzuatta çocuk hakları, psikolojik danışmanların çocuk koruma konusundaki görevleri ve mesleki uygulamaları konularını içermektedir. *Çocuk Psikolojisi* dersi çocuk psikoloji kavramının gelişimi, yöntemleri, çocuk psikolojisi gelişim evreleri, aile ve okul sisteminde çocuk konularını içermektedir. *Ailede Bağımlılık Eğitimi* dersi bağımlılık sebepleri, türleri, bağımlılık aşamaları, bağımlı aile bireyine tıbbi destek, hukuksal süreçler, bağımlı kişiye ve ailelere psikolojik destek konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi, istismar ve ihmal, çocuk üzerindeki etkileri, çocuk hakları, terapötik süreç, ilgili araştırmalar ve mevzuat konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersi bu alana ilişkin temel kavramlar ve kuramlar, roller, kalıp yargılar, yapılan araştırmalar, gelişmeler ve psikolojik danışma süreçlerini içermektedir.

3.3.3. Sosyoloji Bölümü Dersleri ve İçerikleri

Tablo 37. Adıyaman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Sosyal Tabakalaşma	Zorunlu
Suç Sosyolojisi	Zorunlu
Aile Sosyolojisi	Seçmeli
Şiddet Sosyolojisi	Seçmeli
Yaşlılık Sosyolojisi	Seçmeli
Göç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak: (https://obs.adiyaman.edu.tr/oibs/ogrsis/mufredat_dersleri.aspx)

Adıyaman Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Sosyal Tabakalaşma* dersi sosyal tabakalaşma sebepleri, bu konuda araştırmacıların görüşleri, kuramlar, tabakalaşmanın boyutları, toplumsal hareketlilik ile ilişkisi konularını

içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi suç kavramı, suçu anlamak için kullanılan yaklaşımlar, tarihsel gelişimi, suçla ilişkili cinsiyet, ırk, statü gibi faktörler ve Türkiye’deki araştırmaları içermektedir. *Aile Sosyolojisi* dersi ailenin toplumsal hayattaki yeri, aile tipleri, aile üyeleri arasındaki ilişkiler, diğer toplumlarda ve ülkemizde aile ve boşanmalar, cinsiyet rolleri konularını içermektedir. *Şiddet Sosyolojisi* dersi şiddete sosyolojik yaklaşımlar, klasik ve modern dönem yaklaşımları, şiddete ilişkin bireysel faktörler ve Türkiye’de yapılan araştırmaları içermektedir. *Yaşlılık Sosyolojisi* dersi yaşlılık, yaşlılığa farklı kültürlerde bakış açıları, yaşlılarla sosyal hizmet, sağlık, bakım ve huzurevleri konularını içermektedir. *Göç Sosyolojisi* dersi göç, sebepleri, sanayileşme, kentleşme, göçmenler, işsizlik sorunu ve göç kuramlarını içermektedir.

Tablo 38. Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	
Dersler	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Göç Sosyolojisi	Zorunlu
Sosyal Tabakalaşma Ve Eşitsizlik	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Ve Kadın Çalışmaları	Seçmeli
Çocukluk Ve Gençlik Sosyolojisi	Seçmeli
Yaşlılık Ve Ölüm Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://Obs.Akdeniz.Edu.Tr/Oibs/Bologna/Index.Asp?Lang=Tr&Curop=Showpac&Curunit=33&Cursunit=237#>)

Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile Sosyolojisi* dersi aile tanımı, aile sınıflandırmaları, ailenin gelişimi, toplumdaki yeri, işlevleri, akrabalık ve evlenme konularını içermektedir. *Göç Sosyolojisi* dersi göç alanındaki teorik tartışmalar, kuramlar, iç göç ve dış göç, ırkçılık konularını içermektedir. *Sosyal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* dersi geçmişten bugüne eşitsizlik türleri, tarihte kölelik, sınıf, kast sistemi etnisite, cinsiyet ve toplumsal hareketlilik kavramları, sosyal tabakalaşma kuramları ve Türkiye’deki eşitsizlikler konularını içermektedir. *Yaşlılık ve Ölüm Sosyolojisi* dersi yaşlılık ve ölüm olgusu hakkında sosyoloji teorileri, yaşlılığın sosyolojik boyutu, nüfusun yaşlanması, yaşlılığın sosyal ve kültürel yansımaları konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları*, *Çocukluk ve Gençlik Sosyolojisi* derslerinin içeriklerine ulaşamamıştır.

Tablo 39. Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

ANKARA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Seçmeli
Küreselleşme ve Göç	Seçmeli
Sosyal Tabakalaşma	Seçmeli
Cinsiyet Roller	Seçmeli
Kadın İncelemeleri	Seçmeli

Kaynak:(http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Planı.aspx?bno=1617&bot=214)

Ankara Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 6 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile Sosyolojisi* dersi türk aile yapısı, boşanmanın yapısına etkileri, kadın ve çocukların ailedeki yeri ve toplumsal rolleri konularını içermektedir. *Küreselleşme ve Göç* dersi kırsal yapı

özellikleri ve değişimi, köy ve köylü yapısının ulusal politikalarındaki değişimi ve Türkiye’deki durumunun incelenmesi konularını içermektedir. *Sosyal Tabakalaşma* dersi sosyal tabakalaşma süreci, bireylerin farklılaşması, sosyal eşitsizlik yapısı, sosyal eşitsizliğin sebepleri ve sonuçları konularını içermektedir. *Cinsiyet Roller* dersi toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, cinsiyetlere yönelik kalıp yargılar konularını içermektedir. Kadın İncelemeleri dersi kadın alanında yapılan çalışmalar, güncel tartışmalar, farklı metodolojik yaklaşımlar, Türkiye’de kadının konumunun sosyal ve ekonomik değişimi bağlamında analizleri konularını içermektedir.

Tablo 40. Bingöl Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Göç Sosyolojisi	Zorunlu
Sosyal Tabakalaşma	Zorunlu
Sosyal Hizmet Uygulamaları	Seçmeli
İnsan Hakları ve Sivil Toplum	Seçmeli
Yoksulluk Araştırmaları	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.bingol.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=198#>)

Bingöl Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 zorunlu 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile Sosyolojisi* dersi evlilik tipleri, aile fonksiyonları, aile yapıları, ailede kadın, çocuk ve yaşlıların yeri, ülkemizde ve dünyada aile hukuku konularını içermektedir. *Göç Sosyolojisi* dersi göç, iç ve dış göç, gecekondlu, getto, varoş kavramları, kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği sorunlar konularını içermektedir. *Sosyal Tabakalaşma* dersinin içeriğine ulaşamamıştır. *Sosyal Hizmet Uygulamaları* dersi sosyal hizmet uygulamaları, birey, grup ve topluma müdahale planları hazırlama, sosyal inceleme raporu, müracaatçı kavramı konularını içermektedir. *İnsan Hakları ve Sivil Toplum* dersi insan hakları, demokrasi, temel haklar konusunda yaklaşımlar, insan haklarına ilişkin belgeler, demokrasi ilkeleri, Osmanlıda ve Türkiye’de sivil toplum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının toplumların yönetimindeki etkinlikleri konularını içermektedir. *Yoksulluk Araştırmaları* dersi yoksulluğun sosyolojik analizi, küreselleşme ve yoksulluk, dünyada yoksulluk konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi hukukun sosyal temelleri, suç kavramı, suç ve toplum konularını içermektedir.

Tablo 41. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Toplumsal Tabakalaşma	Zorunlu
Denetimli Serbestlik	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi	Seçmeli
Engellilik Sosyolojisi	Seçmeli
Yaşlılık Sosyolojisi	Seçmeli
Göçmenlik ve Mültecilik Tartışmaları	Seçmeli
Nüfus ve Göç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.mehmetakif.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=13&curSunit=40548#>)

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 6 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Toplumsal Tabakalaşma* dersi tabakalaşmanın tarihsel süreci, tabakalaşmanın türleri, tabakalaşma teorileri konularını içermektedir. *Denetimli Serbestlik* dersi ceza sistemi, suç, hükümlülük, dezavantajlı ve ötekilik konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin ayrımı, kadın ve erkekliğin sosyal inşası, sosyal hayatta toplumsal cinsiyet konularını içermektedir. *Engellilik Sosyolojisi* dersi engelliliğe sosyolojik bakış, engelliliğin tanımı, dünyada ve Türkiye’de engellilik araştırmaları, teorik yaklaşımlar ve engellilerin sorunları konularını içermektedir. *Aile Sosyolojisi*, *Nüfus ve Göç Sosyolojisi*, *Yaşlılık Sosyolojisi*, *Göçmenlik ve Mültecilik Tartışmaları* derslerinin içeriklerine ulaşamamıştır.

Tablo 42. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet	Zorunlu
Sosyal Tabakalaşma	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli
Göç Sosyolojisi	Seçmeli
Teknoloji Bağımlılığı	Seçmeli
Yaşlılık Sosyolojisi	Seçmeli
Dezavantajlı Gruplar Sosyolojisi	Seçmeli
Çocuk ve Gençlik Sosyolojisi	Seçmeli
Yoksulluk Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<http://katalog.cbu.edu.tr/Site/SourceStructure.aspx?ProgramID=1458&lang=1>)

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 8 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: Toplumsal Cinsiyet dersi toplumsal cinsiyet, ilgili kuramlar, cinsiyetin inşasında toplumsal mekanizmaların rolü, ataerkil toplum, kadın ve erkeklik kalıp yargıları konularını içermektedir. *Dezavantajlı Gruplar Sosyolojisi* dersi dezavantajlı gruplarla alakalı kavram ve kuramlar, toplumsal tabakalaşma dinamikleri konularını içermektedir. Yoksulluk Sosyolojisi dersi, yoksulluk tanımı, yoksulluk türleri, politikalar, sebep ve sonuçları, küreselleşme ve yoksulluk, Türkiye’de yoksulluk konularını içermektedir. *Aile Sosyolojisi*, *Sosyal Tabakalaşma*, *Suç Sosyolojisi*, *Göç Sosyolojisi*, *Teknoloji Bağımlılığı*, *Yaşlılık Sosyolojisi*, *Çocuk ve Gençlik Sosyolojisi* derslerinin içeriklerine ulaşamamıştır.

Tablo 43. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi	Seçmeli
Toplumsal Tabakalaşma	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli
Göç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://ubys.comu.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=6224&culture=tr-TR>)

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi dersi toplumsal cinsiyet, feminist kuramlar,

kadın hakları, erkeklik, aile içi şiddet konularını içermektedir. *Toplumsal Tabakalaşma* dersi eşitsizlik ve kökenleri, eşitsizliğin tanımı, işlevselci tabakalaşma kuramı konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi suç teorileri ve yaklaşımları, suça ilişkin bireysel ve toplumsal faktörler, suç araştırmaları konularını içermektedir. *Göç Sosyolojisi* dersi göçün sosyolojik analizi, kuramsal temeli, sebepleri, göç tipleri, göçün sebep oldu sorunlar, göç alan ülkelerdeki vatandaşların tutumları, işçi göçleri, gecekonduların ortaya çıkışı, Türkiye’de göç alanındaki araştırmalar konularını içermektedir.

Tablo 44. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf İlişkileri	Zorunlu
Suç Sosyolojisi	Seçmeli
Yaşlılık ve Yaşlanmanın Sosyolojisi	Seçmeli
Sosyal Hizmet Uygulamaları	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın	Seçmeli

Kaynak:(<http://bbs.karatekin.edu.tr/derskatalog.aspx?bkod=03&fkod=06>)

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 5 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf İlişkileri* dersi toplumsal tabakalaşma kuramları, eşitsizlik, sınıf kavramlarının tartışılması konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi hukukun sosyal temelleri, toplum ve suç ilişkisi, suçun kaynakları, suçun toplumsal sonuçları, hukukun suçları önlemedeki fonksiyonları konularını içermektedir. *Yaşlılık ve Yaşlanmanın Sosyolojisi* dersi yaşlılık teorilerini içermektedir. *Sosyal Hizmet Uygulamaları* dersi sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin bilgiler, sosyal hizmet kuruluşlarında gönüllülük çalışmaları konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın* dersi cinsiyet, toplumsal cinsiyet, kadının toplumsal gelişme sürecindeki konumu, feminist yaklaşımlar ve kadın emeği konularını içermektedir. *Aile Sosyolojisi* dersinin içeriğine ulaşamamıştır.

Tablo 45. Dicle Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

DİCLE ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Sosyal Hareketlilik ve Tabakalaşma	Zorunlu
Suç Sosyolojisi	Zorunlu

Kaynak:(<https://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=43&curSunit=205#>)

Dicle Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 zorunlu ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile Sosyolojisi* dersi aile ile ilgili kavram ve kuramlar, kuramsal çalışmalar, ailenin işlevleri, farklı toplumlarda aile ilişkileri, hukuk ve aile, aile eleştirileri, ailenin bugünü ve geleceği konularını içermektedir. *Sosyal Hareketlilik ve Tabakalaşma* dersi toplumsal sınıflar ve

tabakalar, tabakalaşma türleri, kuramları, özellikleri ve Türkiye’de tabakalaşma konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersinin içeriklerine ulaşamamıştır.

Tablo 46. Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

EGE ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Kent ve Göç Sosyolojisi	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet	Seçmeli
Kadın Çalışmaları	Seçmeli
Sosyal Hizmetler	Seçmeli
Hukuk ve Suç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://ebp.ege.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/107/8148/932001>)

Ege Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile Sosyolojisi* dersi ailenin tanımı, aile türleri, ailenin gelecekteki konumu, aileye ilişkin teorik yaklaşımları oluşturmaktadır. *Kent ve Göç Sosyolojisi* dersi kentleşme ve göç dinamikleri konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet* dersi cinsiyet eşitliği, hakkaniyet, kuramlar, ön yargılar, medyada toplumsal cinsiyet, eşitsizliğin sebep ve sonuçları konularını içermektedir. *Kadın Çalışmaları* dersi kadın hakları mücadelelerinin tarihi, kadın hareketleri ve feminizm konularını içermektedir. *Sosyal Hizmetler* dersi alanda çalışacak sosyologların hazırlanması için sosyal hizmet tarihi, sosyal hizmet kuruluşları ve sosyal hizmet alanından örnekleri içermektedir. *Hukuk ve Suç Sosyolojisi* dersi suçun sebep ve sonuçları, uyma davranışı, sosyal sapma, suçun ve cezanın sosyolojik açılımı konularını içermektedir.

Tablo 47. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi	Zorunlu
Yaşlanmanın Sosyolojisi	Zorunlu
Hukuk ve Suç Sosyolojisi	Seçmeli
Engellilik Sosyolojisi	Seçmeli
Sosyal Sorunlar	Seçmeli
Aile Sosyolojisi	Seçmeli
Çocukluk ve Sosyoloji	Seçmeli
Kadın Araştırmaları	Seçmeli

<https://iibf.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2021/02/Sosyal-Hizmet-2019-Ders-Icerikleri.pdf>

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 6 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Engellilik Sosyolojisi* dersi sosyoloji ve engelliliğin ilişkisi, engelliliğin sosyal ve kültürel inşası, kavramsal ve kuramsal tartışmalar, engelli bireylerin çocukluk, yaşlılık gibi dönemleri, toplumsal cinsiyet, sağlık ve sinemadaki temsilleri konularını içermektedir. *Hukuk ve Suç Sosyolojisi*, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, *Yaşlanmanın Sosyolojisi*, *Sosyal Sorunlar*, *Aile Sosyolojisi*, *Çocukluk ve Sosyoloji*, *Kadın Araştırmaları* derslerinin içeriklerine ulaşamamıştır.

Tablo 48. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Göç Sosyolojisi	Zorunlu
Sosyal Tabakalaşma	Zorunlu
Göç Politikaları ve Araştırmaları	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:([https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1144&birim=sosyoloji__lisans_programi__\(orgun_ogretim\)&yil=2021](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1144&birim=sosyoloji__lisans_programi__(orgun_ogretim)&yil=2021))

İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Göç Sosyolojisi* dersi göçün oluşumu, sonuçları, iç ve dış göçler konularını içermektedir. *Aile Sosyolojisi*, *Sosyal Tabakalaşma*, *Göç Politikaları ve Araştırmaları*, *Suç Sosyolojisi* derslerinin içeriklerine ulaşılammıştır.

Tablo 49. Mersin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

MERSİN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Suç ve Sosyal Sapma	Zorunlu
Sosyal Tabakalaşma	Zorunlu
Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi	Zorunlu
Suç Sosyolojisi Semineri	Seçmeli
Küreselleşme ve Yoksulluk	Seçmeli

Kaynak:(<http://oibsr.mersin.edu.tr/bologna/?id=/programme°ree=12&program=182>)

Mersin Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 5 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile Sosyolojisi* dersi aile kurumu, aileyle ilgili yaklaşımlar, aile yapıları ve değişimler, Türk aile yapısının değişimi konularını içermektedir. *Suç ve Sosyal Sapma* kriminoloji, kriminoloji tarihi, suçun psikolojik, biyolojik ve sosyolojik açıklaması, Türkiye’de suç konularını içermektedir. *Sosyal Tabakalaşma* toplumsal kaynakları dağılımı, toplumların ortaya çıkışı, ayrıcalıklı sınıflar, eşitsiz dağılımın toplumsal sonuçları konularını içermektedir. *Türkiye’de Toplumsal Tabakalaşma* dersi Osmanlı Devleti’nin son döneminden itibaren günümüze kadar olan süreçte toplumsal tabakaların biçimlenişi konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* dersi toplumsal cinsiyet kimliği kavramı, ataerkil kavramı, kadının ikincil duruma düşünün tarihsel süreci konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi Semineri* dersi suça ve sapmaya yönelik yaklaşımlar, suç sınıflandırmaları, suç kuramları, suç araştırmaları ve uygulamalar konularını içermektedir. *Küreselleşme ve Yoksulluk* dersi kent sosyolojisi dersinde edindikleri bilgilerin uygulanması için konu ve örneklem belirlenerek araştırma çalışması yapılmasını içermektedir.

Tablo 50. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik	Zorunlu
Dezavantajlı Gruplar Sosyolojisi	Seçmeli

Aile Sosyolojisi	Seçmeli
Göç Sosyolojisi	Seçmeli
Cinsiyet ve Toplum	Seçmeli
Kadın İncelemeleri	Seçmeli
Sosyal Çalışma	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://akts.mu.edu.tr/tr/program/354>)

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 5 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik* dersi tabakalaşma tarihi, tabakalaşma kuramları, küreselleşme, yeni eşitsizlik ve yeni yoksulluk biçimleri, toplumsal cinsiyet bağlamında tabakalaşma, kırsal ve kentsel sınıflar konularını içermektedir. *Dezavantajlı Gruplar Sosyolojisi* dersi dezavantajlı grupların toplumdaki yeri, sosyal eşitsizlikler, dezavantajlılığın önlenmesine yönelik sözleşmeler, ayrımcılıkla mücadele, engellilik, gençler, yaşlılar, işsizler, etnik gruplar konularını içermektedir. *Aile Sosyolojisi* aile kavramı, aile teorileri, ana ve babalık, yoksulluk ve aile, boşanma, şiddet ve aile politikaları konularını içermektedir. *Göç Sosyolojisi* dersi göç çeşitleri, göçmen kavramı, göç teorileri, çok kültürlülük, kültürel ve ekonomik çatışmalar konularını içermektedir. *Cinsiyet ve Toplum* dersi toplumsal cinsiyet, feminist yaklaşımlar, erkeklik, bilimin cinsiyeti, kadın emeği, cinsiyet eşitsizliği, medya ve toplumsal cinsiyet konularını içermektedir. *Kadın İncelemeleri* dersi kadın konusunda kuram ve yaklaşımlar, kadının tahakküm altına alınması, cinsiyetçi iş bölümü, ev içi emek, patriyarka, kadın hareketleri konularını içermektedir. *Sosyal Çalışma* dersi sosyal çalışmanın tarihsel gelişimi, temel kavramları, sosyal adalet, sosyal çalışmanın kullandığı yöntemler, uygulama alanları, mevzuat konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi kriminoloji, sosyal yapı teorileri, etiketlenme teorileri, çeteler, insan kaçakçılığı, suç önleme çalışmaları konularını içermektedir.

Tablo 51. Munzur Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

MUNZUR ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Tabakalaşma	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet	Zorunlu
Aile Sosyolojisi	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<http://bologna.munzur.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/43/932001>)

Munzur Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Toplumsal Tabakalaşma* dersi eşitsizliğin sosyolojik açıdan tanımlanması, tabakalaşmanın tarihte ve günümüzde şekilleri, tabakalaşma kuramları konularını içermektedir. *Aile Sosyolojisi* dersi aile sınıflandırması, ailenin gelişimi, ailede iş bölümü, evlilik ve akrabalık konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet* dersi kadın ve erkeklik kavramlarının sosyal inşası, hukukta, siyasette ve sağlıkta cinsiyet konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi suç, sosyal sapma ve suça ilişkin teorileri içermektedir.

Tablo 52. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Tabakalaşma	Zorunlu

Aile ve Sosyal Politikalar	Zorunlu
Göç Sosyolojisi	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi	Zorunlu
Sosyal Sapma ve Suç Sosyolojisi	Zorunlu
Ayrımcılıklar ve Ötekileştirme	Seçmeli
Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlı Gruplar	Seçmeli
Çocukluk ve Gençlik Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.erbakan.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=002&curSunit=2009#>)

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 5 zorunlu 3 seçmeli ders olduğu görülmüştür Bu derslerin içeriğine bakıldığında: Toplumsal Tabakalaşma dersi tabakalaşma kavramı, tabakalaşmanın tarihsel evrimi, dünyada tabakalaşma şekilleri konularını içermektedir. *Aile ve Sosyal Politikalar* dersi aile tipleri, sanayileşmenin aile yapısına etkileri, aile içi ilişkiler, toplumsal cinsiyet, ailenin değişen yapısına yönelik sosyal hizmet, kadın, çocuk ve benzeri alanlarda geliştirilen politika ve stratejiler konularını içermektedir. *Göç Sosyolojisi* dersi göç olgusu, göç tipleri, uyum sorunları, kültür çatışmaları, göç edilen yerlerde kültür benliğini koruma, iş göçleri, Türkiye’de göç tarihi konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* dünyada ve ülkemizdeki cinsiyet eşitsizliği yaklaşımlarının incelenmesinin içermektedir. *Ayrımcılıklar ve Ötekileştirme* ayrımcılık ve ötekileştirme kavramları, farklılıkların ötekileştirme üzerindeki etkileri, Avrupa ve Türkiye’de ayrımcılık örnekleri konularını içermektedir. *Sosyal Sapma ve Suç Sosyolojisi* dersi Emile Durkheim başta olmak üzere sosyoloji teorisyenlerinin teorileri, suçun topluma etkileri, dinamikleri, suç ve sapmaya neden olan sebepler konuları içermektedir. *Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlı Gruplar* dersi toplumsal sınıflar, gelir adaletsizliği, yoksulluk, toplumsal problemlere yönelik geliştirilen politikalar, sosyal dışlanma, dezavantajlı grupların tanımlanması, fırsat eşitliği konularını içermektedir. *Çocukluk ve Gençlik Sosyolojisi* dersi çocukluk kültürü, çocukluğun tarihsel süreçte değişimi, farklı toplumlarda çocuklara yönelik algı, gençlerin toplumsal konumu ve sorunları konularını içermektedir.

Tablo 53. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları	Zorunlu
Göç Sosyolojisi	Seçmeli
Yoksulluk Sosyolojisi	Seçmeli
Aile Sosyolojisi	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli
Yaşlılık Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://ebs.omu.edu.tr/2688/932001>)

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 5 seçmeli ders olduğu görülmüştür Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf* dersi sosyal tabakalaşmaya temel yaklaşımlar, tabakalaşma türleri, tabakalaşmanın dönüşümü, ilgili alanda çalışmalar konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* küresel açıdan toplumsal cinsiyet, kuramsal analiz, cinsiyet rolleri ve ülkemizdeki kadın araştırmalarını içermektedir. *Göç Sosyolojisi* dersi endüstri devrimi sonrası göç, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, arabesk

kültür, gettolaşmalar konularını içermektedir. *Yoksulluk Sosyolojisi* dersi yoksulluk ve az gelişmişlik, küreselleşmenin yoksulluğa etkileri, yoksulluğun nedenleri, yoksullukla mücadele konularını içermektedir. *Aile Sosyolojisi* dersi aile tanımları, ailenin sınıflandırılması, toplumda ailenin konumu, ailede iş bölümü, farklı toplumlarda cinsiyet rolleri konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi suç ve suça ilişkin kavramlar, suç sosyolojisinin önemi, kriminal sosyoloji tarihi, suça çağdaş yaklaşımlar, suç sınıflandırmaları konularını içermektedir. *Yaşlılık Sosyolojisi* dersi yaşlılıkla ilgili kavram ve kuramlar, farklı kültürlerde yaşlılık, modern yaşlılık paradigması, sosyal hayatta yaşlılık algısı, medyada yaşlılığın temsili konularını içermektedir.

Tablo 54. Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Göç Sosyolojisi	Zorunlu
Yoksulluk Sosyolojisi	Seçmeli
Suç Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak: (<https://ebs.sakarya.edu.tr/Birim/DersPlan/85>)

Sakarya Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Göç Sosyolojisi* dersinin içeriğine ulaşılamamıştır. *Yoksulluk Sosyolojisi* dersi yoksulluğun sosyolojik analizi, yoksulluğun neden ve sonuçlarının analizi, dünyada yoksulluk kavramı, sınıf farklılıkları konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi modern toplumun bir niteliği olarak suç, suça ilişkin geçmişten günümüze kuramlar, suç türlerinin sosyolojik boyutlarını içermektedir.

Tablo 55. Siirt Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

SİİRT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Şehir ve Göç Sosyolojisi	Zorunlu
Sosyal Tabakalaşma ve Değişim	Zorunlu
Hukuk ve Suç Sosyolojisi	Zorunlu

Kaynak: (<https://obs.siirt.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=02&curSunit=1744#>)

Siirt Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 4 zorunlu ders olduğu görülmüştür Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile Sosyolojisi* dersi aileyle ilgili yaklaşımlar, Türk aile yapısındaki değişimler, evlilik tipleri, aile hukuku, aile sorunları konularını içermektedir. *Şehir ve Göç Sosyolojisi* dersi göç, sanayi devriminin getirdiği sorunlar, varoşlar ve gecekondulaşma konularını içermektedir. *Sosyal Tabakalaşma ve Değişim* dersi toplumsal değişim kavramları, tabakalaşma türleri, tabakalaşmanın ekonomik analizi, toplumsal değişim kuramları, sınıf bilinci ve modernite konularını içermektedir. *Hukuk ve Suç Sosyolojisi* dersi hukukun sosyolojik yönü, hukukun toplumdaki rolleri, suça iten nedenler, sosyal bozulma, toplumsal hukuk sistemi konularını içermektedir.

Tablo 56. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Sosyolojisi	Zorunlu
Sosyal Tabakalaşma	Zorunlu

Suç Sosyolojisi	Zorunlu
Göç Sosyolojisi	Zorunlu
Aile İçi Şiddet ve Sonuçları	Seçmeli
Yaşlılık Sosyolojisi	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.cumhuriyet.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=31&curSunit=170#>)

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 4 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile Sosyolojisi* dersi ailenin tarihsel süreçteki değişimi, evlilik tipleri, aile hukuku, ailenin analizi konularını içermektedir. *Sosyal Tabakalaşma* dersi tabakalaşma sistemleri, toplumsal eşitsizliğin sebepleri, toplumsal sınıfların tarihi konularını içermektedir. *Suç Sosyolojisi* dersi suç teorileri, vazgeçirme, sosyal kontrol teorileri, damgalama, çatışma, eleştirel teoriler, Türkiye’de suç teorileri konularını içermektedir. *Aile İçi Şiddet ve Sonuçları* dersi aile içi şiddet türleri, şiddetin sebepleri, kamusal hizmetler ve politikaları içermektedir. *Göç Sosyolojisi* dersi göç çeşitleri, göç tarihi, teoriler ve Türkiye’de göç konularını içermektedir. *Yaşlılık Sosyolojisi* dersi yaşlıların özellikleri, yaşlı bakımı, fiziksel ve psikolojik yaşlanma, yaşlıların yaşadıkları sorunlar konularını içermektedir.

Tablo 57. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Dersleri

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile İncelemeleri	Zorunlu
Nüfus Hareketleri ve Göç	Zorunlu
Sosyal Tabakalaşma ve Hareketlilik	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Toplum	Seçmeli
Suç Teorileri, Şiddet ve Toplum	Seçmeli
Çocuk, Tarih, Toplum	Seçmeli
Yaşlılık ve Toplum	Seçmeli
Engelli ve Toplum	Seçmeli
Yoksulluk ve Az Gelişmişlik	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.beun.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=3&curSunit=691#>)

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyoloji bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 zorunlu 6 seçmeli ders olduğu görülmüştür Bu derslerin içeriğine bakıldığında: *Aile İncelemeleri* dersi ailelerin sınıflandırılması, evlilik biçimleri, boşanma, aileye feminist eleştiriler, sosyal değişimin aileye etkileri, klasik ve modern yaklaşımlar konularını içermektedir. *Nüfus Hareketleri ve Göç* dersi nüfus ve göç kavramları, nüfus değişimi, göçmen ve mülteciler, ırkların mekânsal yapısı ve Türkiye’de göç konularını içermektedir. *Sosyal Tabakalaşma ve Hareketlilik* dersi sosyal tabakalaşma, tabakalaşma çeşitleri, sınıf kavramı, farklı sınıf paradigmaları, sosyal değişim kavram ve kuramları konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Toplum* dersi cinsiyet ve toplumsal cinsiyet farkı, kadın hakları, Osmanlı döneminden günümüze feminizm, kimlik ve cinsiyet, erkeklik, kadınların tahakkümü konularını içermektedir. *Suç Teorileri, Şiddet ve Toplum* dersi suçun tanımı, normal ve normal olmayan davranışların sosyolojideki yorumları, çocuk ve kadın suçluluğu, kentleşme ve suçluluk konularını içermektedir. *Çocuk, Tarih, Toplum* dersi çocukluk kavramı, çocukluk düşüncesinin tarihi, eski çağlardan

bugüne çocukluk, çocuk kültürü, çocuklar ve sosyal sorunlar, çocuk hakları, Türkiye’de çocuk olma ve çocukluk araştırmaları konularını içermektedir. *Yaşlılık ve Toplum* dersi yaşlılıkla ilgili kavramlar, diğer kültürlerde yaşlılık, yaşlılık paradigmaları, medyada yaşlılığın temsili, yaşlıların yaşadıkları sorunlar, toplumsal sorunlar bağlamında yaşlılık konularını içermektedir. *Engelli ve Toplum* dersi engellilik sosyolojisinin önemi, engellilik türleri, engellilik araştırmaları, teorik yaklaşımlar konularını içermektedir. *Yoksulluk ve Az Gelişmişlik* dersi az gelişmişlikle ilgili barınma, suç ve göç gibi kavramların analizi, yoksulluğun sebepleri, yoksullukla mücadele konularını içermektedir.

3.3.4. Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri ve İçerikleri

Tablo 58. Adnan Menderes Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Yaşam Döngüsü ve Aile İçi İlişkiler	Zorunlu
Çocuk Odaklı Aile Danışmanlığı	Zorunlu
Çocuk İhmal/istismarı ve Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar	Zorunlu
Türk Toplumunda ve Farklı Kültürlerde Çocuk	Seçmeli
Aile ve Çocuklarla Sosyal Hizmet	Seçmeli
Gençlerle Sosyal Hizmet	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet	Seçmeli
Çocuk Hakları ve Çocuk Hukuku	Seçmeli
Aile İçi Şiddet	Seçmeli
Çocukla İletişim	Seçmeli
Çocukluk Döneminde Bağımlılık	Seçmeli

Kaynak: (<https://akts.adu.edu.tr/programme-detail/3/5585/course-structure/>)

Adnan Menderes Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 zorunlu 8 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Aile Yaşam Döngüsü ve Aile İçi İlişkiler* dersi ailenin tarihsel süreci, aile kuramları, aile içi ilişkiler, çatışmalar, ailede kriz ve müdahale yöntemlerini içermektedir. *Çocuk Odaklı Aile Danışmanlığı* dersi aile danışmanlığı yaklaşımları, ebeveyn ve çocuk etkileşimleri, aile tutumları, çocuk gelişimi hakkında ailelere danışmanlık, aile danışmanlığı ile ilgili yaklaşımlar, danışman ile aile etkileşimi, baba katılım programları, konularını içermektedir. *Çocuk İhmal/istismarı ve Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar* dersi ihmal ve istismarın tanımları, risk grupları, ihmal ve istismar mağduru çocukların tespiti, korunmaya muhtaç çocuklar, sokak çocukları, çalışan çocuklar, çocuklarla iletişim konularını içermektedir. *Türk Toplumunda ve Farklı Kültürlerde Çocuk* dersinin içeriğine ulaşılammıştır. *Aile ve Çocuklarla Sosyal Hizmet* dersi aile sisteminin farklı boyutları, aile politikaları, aileyle ilgili teoriler, aile sorunları ve bu sorunlara ilişkin sosyal hizmet müdahalelerini içermektedir. *Gençlerle Sosyal Hizmet* dersi gençler, aileleri ve çevrelerinin içinde bulunduğu sistem, gençler ve ailelerin ihtiyaçları, Türkiye’de gençlik hizmetleri, gençlik sorunları, müdahale stratejileri ve sosyal hizmet uygulamaları konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet* dersi, toplumsal cinsiyet, şiddet türleri, kadına yönelik şiddet, şiddetin kadınların sağlığına olan etkileri, duyarlılık programları, şiddetin önlenmesi konularını içermektedir. *Çocuk Hakları ve Çocuk Hukuku*

dersi çocuk hakları, mağdur çocuklara yaklaşım, çocuklara yönelik koruyucu tedbirler ve çocuk adalet sistemi konularını içermektedir. *Aile İçi Şiddet* dersi aile içi şiddetin; tanımı, epidemiyolojisi, sebepleri, sonuçları, önleme çalışmaları, yasal konular ve sağlık çalışanlarının sorumluluklarını içermektedir. *Çocukla İletişim* dersi iletişim kavramları, iletişimi türleri, iletişim süreci, çocukla iletişim, aile bireyleri ve çocuk iletişimi, ebeveyn tutumları, ailede kriz anlarında iletişim, aile içi kurallar konularını içermektedir. *Çocukluk Döneminde Bağımlılık* dersi çocuklarda teknoloji bağımlılığı sebepleri, aile ve çevresine düşen görevler ve müdahale yöntemleri, bağımlılık yapıcı maddelere karşı alınması gereken önlemler ve müdahale yöntemlerini içermektedir.

Tablo 59. Akdeniz Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Sosyal Dezavantajlı Çocuklarla Alan Çalışması	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet	Seçmeli
Çocuk İstismarı ve İhmali	Seçmeli
Çocuk ve Suç	Seçmeli
Çocuk Hakları ve Hukuk	Seçmeli
Çocukluk Döneminde Bağımlılık	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=45&curSunit=10149#>)

Akdeniz Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 5 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Sosyal Dezavantajlı Çocuklarla Alan Çalışması* dersi dünyada ve Türkiye’de dezavantajlı çocuklar, engelli çocuklar, hasta çocuklar, mahkûm annesiyle cezaevinde kalan çocuklar, anne babası cezaevlerinde olan çocuklar ve bu çocuklara yönelik müdahaleler ve yaklaşımları içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet* dersi biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, kalıp yargılar, ayrımcılıklar, eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet kuramları, kadına yönelik şiddet konularını içermektedir. *Çocuk İstismarı ve İhmali* dersi ihmal ve istismar kavramları, türleri, risk etmenleri, kuram ve yaklaşımlar, önleme ve Türkiye’de çocuk koruma alanı ve ilgili kuruluşlar konularını içermektedir. *Çocuk ve Suç* dersi çocuk suçluluğu kavramları, suç türleri, suça sürükleyen sebepler, çocuk adalet sistemi, Türkiye’de ve dünyadaki çocuk koruma politikaları konularını içermektedir. *Çocuk Hakları ve Hukuk* dersi çocuk hakları, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, suça sürüklenmiş çocuklar, ihmal ve istismar, hasta çocuklar, mülteci çocuklar konularını içermektedir. *Çocukluk Döneminde Bağımlılık* dersi bağımlılık türleri, bağımlılığın nedenleri, çocuk üzerindeki etkileri, koruma yöntemleri ve bağımlılığın tedavi süreçleri konularını içermektedir.

Tablo 60. Ankara Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

ANKARA ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Özel Gereksinimli Çocuklar ve Desteklenmesi	Zorunlu
Göç ve Küreselleşme	Seçmeli
Çocuk İhmal ve İstismarı	Seçmeli
Çocuk Hakları ve Hukuku	Seçmeli

Kaynak:(http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1695&bot=292)

Ankara Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 3 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Desteklenmesi* dersi özel eğitim tarihi, ilkeleri, sınıflandırılması, kaynaştırma ve bireysel eğitim planı hazırlama konularını içermektedir. *Göç ve Küreselleşme* dersinin içeriklerine ulaşılammıştır. *Çocuk İhmal ve İstismarı* dersi ihmal ve istismara ilişkin kavramlar, risk grupları, çocuk üzerindeki sonuçları, değerlendirme ve önleme konularını içermektedir. *Çocuk Hakları ve Hukuku* dersi çocuk hakları, çocuk hakları tarihçesi, hukuktaki düzenlemeler, farklı özelliklere sahip olan çocukların hakları, korunması, aile ve kuruluşlara düşen görevleri içermektedir.

Tablo 61. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile Yaşam Döngüsü ve Aile İçi İlişkiler	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli
Risk Altındaki Çocuk ve Gençler	Seçmeli
Aile Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Politika	Seçmeli
Aile ve Çocuk Hukuku	Seçmeli
Engelli Hakları	Seçmeli
Çocuk ve Suç	Seçmeli
Çocukluk Döneminde Bağımlılık	Seçmeli
Çocuk İhmal ve İstismarı	Seçmeli
Çocuk Hakları	Seçmeli

Kaynak:(https://obs.aybu.edu.tr/oibs/ogrsis/mufredat_dersleri.aspx)

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu 9 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Aile Yaşam Döngüsü ve Aile İçi İlişkiler* dersi ailenin tanımı, işlevi, tarihsel gelişim ve değişimi, aile hakkında kuramlar, ailenin fonksiyonları, koruyucu aile ve aile danışmanlığı konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersi cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel gelişim dönemleri, cinsiyet eşitsizliği konularını içermektedir. *Risk Altındaki Çocuk ve Gençler* dersi çalışan, suça sürüklenen, terk edilmiş, tek ebeveynli, istismara uğramış, mülteci çocuklar, risk faktörleri, koruyucu tedbirler, güncel konular ve çalışmaları içermektedir. *Aile Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Politika* dersi sosyal refah, aile çocuk hizmetleri, sosyal hizmetler, aile, çocuk, engelli ve yaşlılarla sosyal hizmet, sosyal yardım ve ilgili mevzuat konularını içermektedir. *Aile ve Çocuk Hukuku* dersinin içeriklerine ulaşılammıştır. *Engelli Hakları* dersi engelli hakları, pozitif ayrımcılık, sağlık ve sosyal yardım hizmetleri, engelli bireye bakım veren kişilerin hakları, engelli istihdamı ve örnek uygulamaları içermektedir. *Çocuk ve Suç* dersi çocukları suça sürüklenme sebepleri, suçun önlenmesi, yeniden eğitim çalışmaları konularını içermektedir. *Çocukluk Döneminde Bağımlılık* dersi bağımlılık kavramları, bağımlılığın önlenmesi, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri, bağımlılara ve ailelerine yönelik çalışmaları içermektedir. *Çocuk İhmal ve İstismarı* dersi çocuk ihmal ve istismarının tanımı, türleri, risk faktörleri, bu konuyla ilgili politikalar, çocuk izlem merkezleri, ihmal ve istismara karşı yürütülebilecek çalışmalar konularını içermektedir. *Çocuk Hakları* dersi çocuk hakları tarihi, aile ve toplumda çocuk koruma, yasal düzenlemeler, ihmal ve istismar konularını içermektedir.

Tablo 62. Atatürk Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Aile ve Çocuk ile İletişim	Zorunlu
Çocuk Hakları ve Yasal Düzenlemeler	Zorunlu

Kaynak:([https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3249/%C3%87ocuk%20Geli%C5%9Fimi%20Program%C4%B1%20\(3249\)?](https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3249/%C3%87ocuk%20Geli%C5%9Fimi%20Program%C4%B1%20(3249)?))

Atatürk Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriklerine ulaşılamamıştır.

Tablo 63. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk ve Hukuk	Zorunlu
Çocukla iletişim	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları	Seçmeli

Kaynak:(<http://w3.bilecik.edu.tr/cocukgelisimi/wp-content/uploads/sites/210/2021/07/CG-DERS-ICERIKLERI.pdf>)

Bilecik Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 1 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk ve Hukuk* dersi hukukun tanımlanması ve önemi, çocuğun hukuktaki yeri, çocuk hakları, sosyal dezavantajlı çocuklara yönelik mevzuat düzenlemeleri ve yasal düzenlemeleri içermektedir. *Çocukla iletişim* dersi iletişim türleri, iletişimi engelleyen sebepler, iletişim yöntemleri, çocukla etkili iletişim, ebeveyn çocuk iletişimi konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* dersinin içeriğine ulaşılamamıştır.

Tablo 64. Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Koruma ve Bakım Politikaları	Zorunlu
Aile ve Çocuk Hukuku	Zorunlu

Kaynak:(<http://bbs.karatekin.edu.tr/derskatalog.aspx?bkod=03&fkod=03>)

Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Koruma ve Bakım Politikaları* dersi çocuk koruma politikaları, çocuk mevzuatı, Türkiye’de çocuk koruma sistemi, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar konularını içermektedir. *Aile ve Çocuk Hukuku* dersi çocuk hakları, çocuk ve ergenlik, çocuk koruma, velayet sahibi ebeveynin hakları ve görevleri, çocuğun malları, cinsel istismar, kaçırılma ve alıkonulma konularını içermektedir.

Tablo 65. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hakları ve Çocuk Hukuku	Zorunlu
Çocuk ve Suç	Zorunlu
Çocuk İhmal ve İstismarı	Seçmeli
Çocukluk Döneminde Bağımlılık	Seçmeli

Kaynak:(http://akts.hacettepe.edu.tr/ders_listesi.php?prg_ref=PRGRAM_000000000000000000000000031&birim_kod=366&submenuheader=2&prg_kod=366)

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hakları ve Çocuk Hukuku* dersi çocuk haklarının ilkeleri, çocuk hakları sözleşmeleri, ihmal ve istismara uğrayan çocuklara koruyucu ve önleyici tedbirler, çocuk adalet sistemi özellikleri konularını içermektedir. *Çocuk ve Suç* dersi, çocuk adalet mevzuatı, suça sürüklenmiş çocuklar, suç teorileri, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, çocuk adalet sistemi işleyişi konularını içermektedir. *Çocuk İhmal ve İstismarı* dersi ihmal ve istismar kavramı, mağdur çocukların incelenmesi ve tespiti, korunmaya ihtiyacı olan, çalışan, sokakta kalan çocuklar ve riskleri içermektedir.

Tablo 66. Hitit Üniversitesi Çocuk Gelişimi Dersleri

HİTİT ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk ve Suç	Seçmeli
Çocuk İhmal ve İstismarı	Seçmeli
Şiddet ve Toplumsal Sorunlar	Seçmeli

Kaynak: (<http://bilgipaketi.hitit.edu.tr/Mufredat.aspx>)

Hitit Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk ve Suç* dersi, çocuk suçluluğu, Türkiye’de ve dünyadaki durum, gelişim evreleri ve suçluluk arasındaki ilişki, davranış bozuklukları, suç kuramları, topluma yeniden kazandırma ve çocuk mahkemeleri konularını içermektedir. *Çocuk İhmal ve İstismarı* dersi, ihmal ve istismarın aile ve sağlık yönünden dünyada ve ülkemizdeki durumu, istismar türleri konularını içermektedir. *Şiddet ve Toplumsal Sorunlar* dersinin içeriğine ulaşılammıştır.

Tablo 67. Karabük Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hakları ve Yasalar	Zorunlu
Aile İçi Etkileşim	Zorunlu
Risk Altındaki Çocuklar ve Gençler	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Seçmeli
Çocuk ve Hukuk	Seçmeli

Kaynak: (<https://obs.karabuk.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=1500&curSunit=2417#>)

Karabük Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 zorunlu 2 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hakları ve Yasalar* dersi insan hakları, çocuk hakları, ülkemizde ve dünyada durum, aile ve devletin çocuklara yönelik sorumlulukları konularını içermektedir. *Aile İçi Etkileşim* dersi aile ilişkilerinin özellikleri, iletişim türleri, çatışmanın sebepleri, ailede iletişimin çocuk için önemi, ebeveyn tutumları, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, boşanma ve çocuk konularını içermektedir. *Risk Altındaki Çocuklar ve Gençler* dersi çocukların gelişimini etkileyen risk faktörleri, şiddet gören, okula gitmeyen, çalışan çocuklar ve gençler, çocukların koruma altına alınması, çocuklar için mevcut hizmetle ve yeni modeller geliştirme konularını içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* dersinin içeriğine ulaşılammıştır. *Çocuk ve Hukuk* dersi çocuk hakları, risk altındaki çocuklar, suça sürüklenen çocuklar, suça sürüklenmiş çocuklara yönelik uygulamaları içermektedir.

Tablo 68. Kırıkkale Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk İhmal ve İstismarı	Zorunlu
Çocuk Hakları	Zorunlu
Aile Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Politika	Seçmeli
Risk Altında Çocuk ve Gençler	Seçmeli
Engelli Hakları	Seçmeli
Toplumsal Cinsiyet	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.kku.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=22&curSunit=1428#>)

Kırıkkale Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk İhmal ve İstismarı* dersi ihmal ve istismar konusunda yaklaşımlar, uygulamalar, çocuk üzerindeki etkileri, mevzuat ve mevcut hizmetler konularını içermektedir. *Çocuk Hakları* dersi çocuk hakları, çocuk hakları sözleşmeleri, ihmal ve istismar konularını içermektedir. *Aile Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Politika* dersinin içeriğine ulaşılammıştır. *Risk Altında Çocuk ve Gençler* dersi risk altındaki çocuklar, özellikleri, yaşam koşulları ve müdahale yöntemlerini içermektedir. *Engelli Hakları* dersi temel insani haklar, ayrımcılık, eşit fırsatlar, engelli bireylere yönelik dünyada ve ülkemizdeki düzenlemeleri içermektedir. *Toplumsal Cinsiyet* dersi toplumsal cinsiyet alanındaki temel kavramlar, erkeklik ve kadınlık, cinsiyetleştirilmiş toplum kavramları konularını içermektedir.

Tablo 69. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk İhmal ve İstismarı	Seçmeli
Çocuk Hakları	Seçmeli
Engelli Hakları	Seçmeli
Sosyal Hizmet	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.ahievran.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=28&curSunit=8519#>)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 4 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk İhmal ve İstismarı* dersi çocuğa yönelik istismar ve ihmalin tanımı, mağdur çocuğun desteklenmesi, koruyucu ve önleyici müdahalelerle çocuk ve ailelerin desteklenmesi konularını içermektedir. *Çocuk Hakları* dersi çocuk hukuku ve mesleğe ilişkin mevzuatı içermektedir. *Engelli Hakları* dersi engelli haklarının tarihsel gelişimi, erişilebilirlik, tedavi hakkı, istihdam, bu alanda yapılan çalışmalar ve ilgili mevzuatı içermektedir. *Sosyal Hizmet* dersi sosyal hizmet alanının tanıtımı, sosyal hizmetin değerleri, amaçları, tarihi, uygulama alanları konularını içermektedir.

Tablo 70. Malatya İnönü Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

MALATYA İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Engelli Çocuklar	Seçmeli
Çocuk ve Hukuk	Seçmeli
Çocuk İhmal ve İstismarı	Seçmeli

Kaynak:(http://admin.inonu.edu.tr/application/ModuleContent/2038/11-10-2021_105615793.pdf)

Malatya İnönü Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Engelli Çocuklar* dersi engellilikle ilgili tanımlar ve kavramlar, engellilik sebepleri, özel eğitim, rehabilitasyon ve kaynaştırma konularını içermektedir. *Çocuk ve Hukuk* dersi çocuk hukukunun tanımlanması, dünyada ve ülkemizde çocuk hukuku, çocuk mahkemeleri ve dezavantajlı çocuklara yönelik düzenlemeleri içermektedir. *Çocuk İhmal ve İstismarı* dersi ihmal ve istismar kavramları, risk grubundaki çocuklar, gelişim dönemine göre çocukla iletişim, disiplinler arası iş birliği konularını içermektedir.

Tablo 71. Munzur Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

MUNZUR ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hakları ve Koruma	Zorunlu
Çocuk İhmal ve İstismarı	Zorunlu
Engelli Çocuğa Sahip Ailelere Danışmanlık	Zorunlu
Risk Altındaki Çocuklar	Seçmeli
Engelli Hakları	Seçmeli
Çocuk ve Suç	Seçmeli

Kaynak:(<http://bologna.munzur.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/205/932001>)

Munzur Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 zorunlu, 3 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hakları ve Koruma* dersi çocuk koruma kanunları, çocuk hakları, ihmal ve istismara karşı alınabilecek önlemler konularını içermektedir. *Çocuk İhmal ve İstismarı* dersi şiddet, istismar ve ihmalin tanımları, mağdur çocukların özellikleri, çocuğun tespit edilmesi ve izlenecek yollar, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar konularını içermektedir. *Engelli Çocuğa Sahip Ailelere Danışmanlık* dersi engelli çocuğu olan ailelerin ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunları, ailelerin engelli çocuk sahibi olmaya tepkileri, engelli çocukların kardeş ilişkileri, ebeveyn eğitim programları ve ailelere yönelik danışmanlık konularını içermektedir. *Risk Altındaki Çocuklar* dersinin içeriğine ulaşılammıştır. *Engelli Hakları* dersi engellilik, ülkemizde ve dünyada engellilik, etiketlenme ve sosyal dışlanma, engellilere yönelik sosyal hizmet, engelli istihdamı, engelli dostu kentler konularını içermektedir. *Çocuk ve Suç* dersi çocuk adalet sistemi, suç teorileri, korunmaya ihtiyacı olan ve suça sürüklenmiş çocuklar konularını içermektedir.

Tablo 72. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk İhmal ve İstismarı	Zorunlu
Toplumsal Cinsiyet	Seçmeli

Kaynak:(<https://obs.sbu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=15&curSunit=1324#>)

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 1 zorunlu, 1 seçmeli ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine ulaşılammıştır.

Tablo 73. Selçuk Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	

Çocuk Hakları ve Hukuku	Zorunlu
Engelli Çocuklar	Zorunlu
Engelli Çocuğa Sahip Ailelere Danışmanlık	Zorunlu

Kaynak:(https://bologna.selcuk.edu.tr/tr/Dersler/saglik_bilimleri_fakultesi-cocuk_gelisimi-cocuk_gelisimi-lisans)

Selçuk Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 3 zorunlu ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine bakıldığında şu bilgilere ulaşılmıştır: *Çocuk Hakları ve Hukuku* dersi çocuk hukuku temel kavramları ve tarihçesi, çocuk hakları, çocuğun yüksek yararı, kamu ve medeni hukukta çocuk, suça sürüklenmiş çocukları koruyucu tedbirler konularını içermektedir. *Engelli Çocuklar* engellilikle ilgili kavramlar, engel türleri, engel sebepleri, engellileri tanıma, özel eğitim ve kaynaştırma konularını içermektedir. *Engelli Çocuğa Sahip Ailelere Danışmanlık* dersi engelli çocukları olan ailelerin sorunları ve tepkiler, ailenin sorunlarının çözülebilmesi için gerekli yöntem ve teknikleri içermektedir.

Tablo 74. Yozgat Bozok Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ	
DERSLER	
Çocuk Hakları ve Koruma	Zorunlu
Risk Altındaki Çocuklar	Zorunlu

Kaynak:(<https://obs.bozok.edu.tr/ogrenci/ebp/organizasyon.aspx?kultur=tr-TR&Mod=1&ustbirim=173&birim=31&altbirim=-1&program=277&organizasyonId=315&mufredatTurId=932001#Anchor3>)

Yozgat Bozok Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik 2 zorunlu ders olduğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğine ulaşamamıştır.

3.4. Bölümlere Göre Derslerin Değerlendirilmesi

Önceki kısımda tablolastırılıp ders içerikleri eklenen bölümleri ayrı ayrı kendi içinde değerlendirmek üzere bu kısımda her bir bölüm için ayrı birer tablo oluşturulup, bölüm genel değerlendirmesi yapılmıştır. Değerlendirme yapılırken dersler kategorileştirilerek dezavantajlı gruplar ve derslere ilişkin oluşturulan tablonun içinde her bir dersin yanında parantez içinde kaç üniversitede olduğu sayısı yazılmıştır.

3.4.1. Psikoloji Bölümü Değerlendirilmesi

Tablo 75. Psikoloji Bölümü Dersleri

Dezavantajlı Gruplar	Dersler ve Bulundukları Üniversite Sayıları
Çocuk	Çocuk Psikolojisi (1) Çocuk İstismarı ve İhmali (4) Çocuk Psikopatolojisi (1) Çocukluk Çağında Uyum Becerileri (1) Korunmaya Muhtaç Çocuklar (1) Farklı Çocukların Gelişimi (1) Risk Altındaki Çocuklar (1) Çocuk Suçluluğu (2)
Aile	Aile Terapisi Yaklaşımları (1) Aile Terapisi Uygulamaları (1) Aile ve Gelişim (2) Aile Psikolojisi (2)
Engelli	Otizm ve Müdahale Yöntemleri (1)

Yaşlı	Geriatrik Psikoloji (2) Yetişkinlik, Yaşlılık ve Ölüm Psikolojisi (1) Yetişkinlik Ve Yaşlılık Psikolojisi (1) Yaşlılık Psikolojisi (3) Ergenlik ve Yaşlılık Psikolojisi (1)
Kadın	Kadın İncelemeleri (1) Toplumsal Cinsiyet Roller (3) Toplumsal Cinsiyet (7) Cinsiyet Roller (1) Toplumsal Cinsiyet ve Mobbing (1) Toplumsal Cinsiyet Psikolojisi (3)
Göçmen	Küreselleşme ve Göç (2) Kültürel Psikoloji ve Göç (1) Göç ve Psikoloji (1) Göç Ve Mültecilik (1)
Bağımlı	Bağımlılık (2) Madde Bağımlılığı ve Psikolojik Müdahaleler (1) Bağımlılık Psikolojisi (1) Madde Bağımlılığı ve Rehabilitasyon (1) Teknoloji Bağımlılığı (1) Bağımlılık ve Rehabilitasyon (1)
Dezavantajlı Gruplara Yönelik Diğer Dersler	Psikolojik Travma (1) Adli Psikoloji (12) Kriz Müdahale Teknikleri (1) Dezavantajlı Gruplar (1) Afet ve Travma Psikolojisi (2) Travmaya ve Krize Müdahale (1) İnsan Hakları (1) Kriz Müdahale (1) Toplumsal Kimlik ve Gruplar Arası İlişkiler (1) Adli Psikolojide Alan Çalışmaları (1)

(Tablo 75'in devamı)

Psikoloji bölümlerinin derslerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik derslerin çocuk, adli psikoloji ve toplumsal cinsiyet üzerinde yoğunlaştığı diğer dezavantajlı gruplardan kadın, yaşlı, engelli, bağımlı, göçmen bireylere yönelik derslerin olduğu ancak daha az olduğu, roman, eski hükümlü, kronik hastalar ve yoksullara yönelik derslerin bulunmadığı görülmektedir. Psikoloji bölümündeki derslerin içeriklerine bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik derslerin kavramsal ve kuramsal bir çerçeve çizdiği, uygulama yönünden psikolojinin kendi mesleki uygulamaları doğrultusunda bilgiler sunulduğu, derslerin amacının psikologların danışmanlık sürecinde karşılaştığı dezavantajlı ve incinebilir gruplarla ilgili temel bilgiye sahip olmaları olduğu görülmektedir. Çocuk alanındaki derslerin içeriklerine bakıldığında korunmaya muhtaç çocuklar ve risk altındaki çocuklar üzerinde yoğunlaştığı, dezavantajlı çocukları tanıma ve psikologlar açısından görevlerinin anlatıldığı görülmektedir. Psikoloji mezunlarının adliyelerde istihdam edildiği için Adli Psikoloji dersi adli alanı tanımak için önemli olacaktır. Görüldüğü gibi Adli Psikoloji dersi 12 üniversitede verilmektedir. Adli Psikolojinin içeriğinin çocuk hukuku, çocuk adalet sistemi ve adliyede psikologların görevlerini kapsadığı görülmektedir. Adli Psikoloji dersinin yetişkinlere yönelik bilgi içermediği çoğunlukla çocuk açısından işlendiği görülmektedir. Aile alanındaki derslerde aile terapileri, aileyi tanıma ve aileye bütüncül bir bakış görülmektedir. Engelli alanında yalnızca 1 üniversitede Otizm ve Müdahale Yöntemleri isimli ders bulunmaktadır. Dersin içeriği de otizmi tanıma ve kullanılan müdahale yöntemlerini incelemeye yönelik olduğu

görülmektedir. Tablodaki göçmen kategorisine alınan derslerde göç kavramları, kültür ve göç ilişkisi, küreselleşme açısından göç konuları işlenmiştir. Ancak mülteci, göçmen, sığınmacı gibi gruplara yönelik ayrıntı bilgiler ve müdahale konularına girilmediği görülmektedir. Bağımlılar ile ilgili derslere bakıldığında bağımlılığı genel olarak kavramsal ve kuramsal çerçeveden ele alan dersler olduğu gibi, bağımlılarla çalışma, bağımlı psikolojisine yönelik dersler olduğu, bir üniversitede de teknoloji bağımlılığı dersi ile daha spesifik bir konuda ele alındığı görülmektedir. Dezavantajlı gruplarla ilişki kurulabilecek diğer derslere bakıldığında travma ve krize müdahale derslerinin olduğu, travma ve kriz anlarında dezavantajlı konuma düşebilecek birey ya da gruplara yönelik ilk müdahale için yöntem ve teknikleri içerdiği görülmektedir. Psikoloji bölümlerinde Adli Psikoloji dersinin çoğunlukla zorunlu olduğu, çocuğa yönelik dersler gibi özelleştirilmiş alanlarda derslerin genellikle seçmeli olduğu, seçmeli derslerin müfredatta var olsa da açılmaması veya öğrencilerin seçmemesi göz önünde bulundurulduğunda, spesifik alanlara daha az yer verildiği anlaşılmaktadır.

3.4.2. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Değerlendirilmesi

Tablo 76. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Dersleri

Dezavantajlı Gruplar	Dersler ve Bulundukları Üniversite Sayıları
Çocuk	Çocuk Hukuku (13) Çocuk İstismarı ve İhmali (13) Çocuk Psikolojisi (9) Çocuk ve Ergenlerle Psikolojik Danışma (1) Risk Altındaki Çocuklar ve Dezavantajlı Bireylerle Çalışma (1)
Aile	Aile İçi Şiddet (5) Aile Danışmanlığı (1)
Engelli	-
Yaşlı	Yaşlılıkta Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri (1)
Kadın	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (8) Toplumsal Cinsiyet Roller ve Gelişimi (1) Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim (1)
Göçmen	-
Bağımlı	Ailede Bağımlılık Eğitimi (8) Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele (9)
Dezavantajlı Gruplara Yönelik Diğer Dersler	Afet Kültürü (1) Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı (5)

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünün dersleri ve ders içeriklerine bakıldığında derslerin çocuk hakları, risk altındaki çocuklar ve çocukla psikolojik danışma üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Çocuk alanındaki derslerin çocuk hakları, ihmal ve istismar, risk grubundaki çocukları tanıma ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışanlarının rol ve sorumluluklarını öğrenmelerini içerdiği görülmektedir. Psikolojik Danışmanlık bölümü adından da anlaşılacağı üzere danışmanlık eğitiminin verildiği bir bölümdür. Özel olarak aile danışmanlığı dersine de yer verilmiştir. Aile İçi Şiddet dersi genel olarak ailede şiddetin kavramsal ve kuramsal çerçevesinin çizildiği, mağdur edilen aile bireylerine ve zorba aile bireyine psikolojik danışmanlık, mesleki rol ve sorumlulukları içerdiği görülmektedir. Bu bölümde göç, göçmenlik ve mültecilik konularında ders ya da ders içeriklerinde rastlanmamıştır. Yalnızca Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı dersinin içeriğinde

dezavantajlı gruplar arasında sayıldığı ve bu ders içerisinde bu gruplara değinildiği anlaşılmaktadır. Bağımlılarla ilgili derslere bakıldığında bağımlılığın kavramsal ve kuramsal çerçevesinin çizildiği, bağımlılıkla mücadele ve psikolojik danışma süreçlerinin anlatıldığı, ailelere bağımlılık eğitimi olarak konunun spesifikleştirildiği, bağımlıları bir ailenin üyesi olarak aile bireyleriyle danışmanlığını içerdiği, ders içeriklerinde bağımlılarla sosyal hizmete de değinildiği görülmektedir. Diğer derslere bakıldığında Afet Kültürü dersinin içeriğine ulaşılammış olup, isminden genel olarak afetler hakkında bilgilendirmeler içerdiği anlaşılmaktadır. Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı dersi dezavantajlı grupların tanıtımı ve onlara yönelik kariyer danışmanlığını içerdiği görülmektedir. PDR bölümü mezunlarını genellikle okullarda rehber öğretmen/okul psikolojik danışmanı olarak istihdam edildiği için müfredatının da çocuk ve aile ekseninde geliştiği, dezavantajlı grup olarak çocuğun dezavantajlı durumlarına odaklanıldığı çıkarımına varılabilir. Bu bölümde de derslerin birçoğunun seçmeli olduğu görülmektedir.

3.4.3. Sosyoloji Bölümü Değerlendirilmesi

Tablo 77. Sosyoloji Bölümü Dersleri

Dezavantajlı Gruplar	Dersler ve Bulundukları Üniversite Sayıları
Çocuk	Çocuk ve Gençlik Sosyolojisi (1) Çocuk, Tarih, Toplum (1) Çocukluk ve Gençlik Sosyolojisi (2) Çocukluk ve Sosyoloji (1)
Aile	Aile İçi Şiddet ve Sonuçları (1) Aile İncelemeleri (1) Aile Sosyolojisi (17) Aile ve Sosyal Politikalar (1)
Engelli	Engelli ve Toplum (1) Engellilik Sosyolojisi (2)
Yaşlı	Yaşlanmanın Sosyolojisi (1) Yaşlılık Sosyolojisi (5) Yaşlılık ve Ölüm Sosyolojisi (1) Yaşlılık ve Toplum (1) Yaşlılık ve Yaşlanmanın Sosyolojisi (1)
Kadın	Cinsiyet Roller (1) Cinsiyet ve Toplum (1) Kadın Araştırmaları (1) Kadın İncelemeleri (2) Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (1) Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi (5) Toplumsal Cinsiyet Ve Kadın Çalışmaları (1) Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın (1) Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Toplum (1)
Göçmen	Göç Politikaları ve Araştırmaları (1) Göçmenlik ve Mültecilik Tartışmaları (1) Göç Sosyolojisi (11) Kent ve Göç Sosyolojisi (1) Küreselleşme ve Göç (1) Nüfus Hareketleri ve Göç (1) Nüfus ve Göç Sosyolojisi (1) Şehir ve Göç Sosyolojisi (1)
Bağımlı	Teknoloji Bağımlılığı (1)
Suçluluk	Denetimli Serbestlik (1)

	Hukuk ve Suç Sosyolojisi (3) Sosyal Sapma ve Suç Sosyolojisi (1) Suç Sosyolojisi (10) Suç Sosyolojisi Semineri (1) Suç Teorileri, Şiddet ve Toplum (1) Suç ve Sosyal Sapma (1)
Yoksulluk	Küreselleşme ve Yoksulluk (1) Yoksulluk Araştırmaları (1) Yoksulluk Sosyolojisi (3) Yoksulluk ve Az Gelişmişlik (1)
Dezavantajlı Gruplara Yönelik Diğer Dersler	Ayrımcılıklar ve Ötekileştirme (1) Dezavantajlı Gruplar Sosyolojisi (2) İnsan Hakları ve Sivil Toplum (1) Sosyal Çalışma (1) Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlı Gruplar (1) Sosyal Hareketlilik ve Tabakalaşma (1) Sosyal Hizmet Uygulamaları (2) Sosyal Hizmetler (1) Sosyal Sorunlar (1) Sosyal Tabakalaşma (7) Sosyal Tabakalaşma ve Değişim (1) Sosyal Tabakalaşma ve Eşitsizlik (1) Sosyal Tabakalaşma ve Hareketlilik (1) Şiddet Sosyolojisi (1) Toplumsal Tabakalaşma (3) Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik (1) Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf (1) Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf İlişkileri (1) Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma (1)

(Tablo 77'nin devamı)

Sosyoloji bölümleri dersleri ve ders içeriklerine bakıldığında aile sosyolojisi, göç sosyolojisi ve sosyal tabakalaşma derslerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer bölümlere göre dezavantajlı alt gruplara daha çok yer verdiği, sosyal hizmet alanını tanıtmak için dersler konulduğu görülmektedir. Çocuk alanında çocukluğun sosyolojik arka planı, tarihsel gelişimi ve çocuk alanındaki araştırmaların incelenmesini içerdiği görülmektedir. Aile alanında, aileye sosyolojik açıdan bakış, aile konulu araştırmalar, aile içi şiddetin sebepleri ve sonuçları, aile politikaları, aileye yönelik kamusal hizmetleri içermektedir. Engelli alanındaki dersler engelliliğe sosyolojik bakış, toplumda engellilerin yeri, engellilik türlerini içermekte, engellilerin toplumsal hayattaki yerini ve engellileri sosyal açıdan tanımaya yönelik dersler olduğu görülmektedir. Göç konusundaki dersleri göç sosyolojisi alanında yoğunlaştığı göçün kavramsal ve kuramsal temeli, sosyolojik ve tarihi gelişimi, göçün sebep ve sonuçlarını içermekte olduğu, mülteci, göçmen ve sığınmacıları tanıma konusunda yüzeysel bilgiyi içerdiği görülmektedir. Yalnızca 1 üniversitede olan Göçmenlik ve Mültecilik Tartışmaları dersinin içeriğine ulaşamamıştır. Bağımlılık alanında yalnızca teknoloji bağımlılığı dersi olduğu görülmüş ancak bu dersin içeriğine ulaşamamıştır. Sosyoloji bölümlerinde suç alanına ilişkin derslerin olduğu görülmüş ve tabloda ayrı bir kategori başlığı açmak gerekliliği oluşmuştur. Suçluluk alanındaki derslerin suç sosyolojisi alanında yoğunlaştığı, suç sosyolojisi kavram ve kuramları, suçun toplumsal sebepleri ve sonuçlarını içerdiği, Denetimli Serbestlik dersinde hükümlülük ve hükümlülük sonrası dezavantajlılık ve etiketlenmeye değinildiği görülmüştür. Yoksulluk alanındaki derslere bakıldığında yoksulluğa sosyolojik açıdan

bakıldığı, dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun sosyolojik konumu, küreselleşmenin getirdiği değişimler ve yoksullukla mücadele konularını içerdiği, yoksul bireylerle çalışmaya değil yoksulluğa odaklandığı görülmektedir. Diğer derslere bakıldığında toplumsal tabakalaşma konusunun sosyoloji bölümlerinde yoğun olarak işlendiği bu derslerin tabakalaşmaya teorik ve tarihsel gelişim açısından incelediği, dezavantajlı grupları tanımak açısından sosyolojik bir zemin hazırladığı, çoğunlukla tabakalaşmanın sebep olduğu eşitsizlik konusuna değinildiği görülmektedir. Dezavantajlı gruplar ismiyle 2 ders olduğu bu derslerin dezavantajlı grupları tanımaya, dezavantajlılığın sosyolojik arka planına, eşitsizlik ve sosyal sorunlara yönelik geliştirilen politikaların içlenmesine yönelik olduğu görülmüştür. 3 üniversitede sosyal hizmet alanını genel olarak tanıtmaya yönelik dersler olduğu görülmüştür. Sosyoloji bölümünün dezavantajlı grupları sosyolojik olarak incelediği, tanıttığı ve tartıştığı kendi mesleki uygulaması olarak bu grupları araştırma konusuna değindiği, sosyal hizmet uygulamasına dair ya da dezavantajlı bireylere ve gruplara yaklaşım hususunda eksik kaldığı çıkarımına varılabilir.

3.4.5. Çocuk Gelişimi Bölümü Değerlendirilmesi

Tablo 78. Çocuk Gelişimi Bölümü Dersleri

Dezavantajlı Gruplar	Dersler ve Bulundukları Üniversite Sayıları
Çocuk	Aile ve Çocuk Hukuku (2) Aile ve Çocuk ile İletişim (1) Çocuk Hakları ve Çocuk Hukuku (2) Çocuk Hakları ve Hukuk (1) Çocuk Hakları ve Hukuku (2) Çocuk Hakları ve Yasal Düzenlemeler (1) Çocuk Hakları ve Yasalar (1) Çocuk İhmal ve İstismarı (9) Çocuk İhmal/istismarı ve Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar (1) Çocuk Koruma ve Bakım Politikaları (1) Çocuk ve Hukuk (3) Çocuk ve Suç (5) Çocukla İletişim (2) Risk Altındaki Çocuk ve Gençler (1) Sosyal Dezavantajlı Çocuklarla Alan Çalışması (1) Türk Toplumunda ve Farklı Kültürlerde Çocuk (1)
Aile	Aile Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Politika (2) Aile İçi Etkileşim (1) Aile İçi Şiddet (1) Aile ve Çocuk Hukuku (2) Aile ve Çocuk ile İletişim (2) Aile ve Çocuklarla Sosyal Hizmet (1) Aile Yaşam Döngüsü ve Aile İçi İlişkiler (2) Çocuk Odaklı Aile Danışmanlığı (1)
Engelli	Engelli Çocuklar (4) Engelli Hakları (5) Engelli Çocuğa Sahip Ailelere Danışmanlık (3) Özel Gereksinimli Çocuklar ve Desteklenmesi (1)
Kadın	Toplumsal Cinsiyet (3) Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (1) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (2) Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet (1)

Göçmen	Göç ve Küreselleşme (1)
Bağımlı	Çocukluk Döneminde Bağımlılık (4)
Dezavantajlı Gruplara Yönelik Diğer Dersler	Şiddet ve Toplumsal Sorunlar (1) Sosyal Hizmet (1) Gençlerle Sosyal Hizmet(1)

(Tablo 78'in devamı)

Çocuk gelişimi bölümünün çoğunlukla çocuk hakları ve risk altındaki çocuklar konularını içerdiği, bölümdeki tüm derslerin çocuk açısından işlendiği, çocuk dışındaki dezavantajlı gruplara yönelik derslerin çocuk dezavantajlılıkları üzerinden işlendiği görülmektedir. Çocuk kategorisindeki derslerin çocuk haklarının kavramsal ve kuramsal çerçevesinin oluşturulduğu, risk altındaki çocuklar için koruyucu ve önleyici çalışmalara değinildiği, çocukla iletişim konularını içerdiği görülmektedir. Aile kategorisinde aile ve çocuk etkileşimi, çocuğun ailedeki yeri, ailenin çocuk için önemi, aile ve çocuk ilişkisi ve aile ve çocuklara yönelik danışmanlık konularının işlendiği görülmektedir. Engelli kategorisi engelli çocuklara yönelik olduğu görüşmekte, engelli çocukların hakları, sorunları, ailelere yönelik destek ve engelli çocuklara mesleki çalışma konusunda bilgileri içerdiği görülmektedir. Kadın kategorisinde toplumsal cinsiyet dersi görülmektedir. Toplumsal Cinsiyet dersi bu bölümün ilgi alanı değildir. Genellikle seçmeli olarak verilmiş olan bu dersin öğrencilere toplumsal cinsiyet hakkında farkındalık oluşturma amacıyla müfredata konulduğu çıkarımı yapılabilir. Göçmenlerle ilgili yalnızca 1 üniversitede Göç ve Küreselleşme dersi olduğu, bu dersin seçmeli olduğu görülmüş, dersin içeriğine ulaşılamamıştır. Bağımlılık konusunda Çocukluk Döneminde Bağımlılık dersi konulmuş, bu dersin de çocuk ve ailelere yönelik olduğu görülmüştür. Diğer derslere bakıldığında şiddet konulu bir dersin olduğu, bu dersin seçmeli olduğu ve içeriğinin konulmadığı görülmüştür. Bu bölümde de 2 üniversitede sosyal hizmet alanını tanıtıcı dersin olduğu, birinin daha spesifik olarak gençlerle sosyal hizmet konusunu içerdiği görülmektedir. Çocuk alanı, sosyal hizmete en çok ihtiyaç duyulan alanlardan biridir. Mesleki disiplinlerin iş birliği ve koordinasyon içinde olması önemlidir. Bu nedenle sosyal hizmet bölümünün tanıtımı, sosyal hizmet kuruluşlarında çalışmasa bile çocuk gelişimciler için gereklidir.

TARTIŞMA

Psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, sosyoloji ve çocuk gelişimi bölümlerine bakıldığında müfredatlarının kendi bilimsel bakış açısıyla dersleri sunduğunu, bu da her bir alanın her bir duruma farklı bir açıdan baktığını göstermektedir. Bu çalışmanın konusu olan dezavantajlı gruplara her bölümün farklı pencerelerden baktığı, ortak bilgi temeline sahip olsalar da müdahale noktasında farklılaştıkları, kendilerini ilgilendirdiği kısmıyla derslerin işlendiği görülmektedir. Bu bölümler sosyal bilimler alanında özellikle Türkiye’de hem bilim hem de uygulamalı bilimlerdir. Bilindiği gibi çoğunlukla sosyal hizmet alanında istihdam edilmekte veya sosyal hizmet alanıyla bir şekilde bağlantıda, koordinasyon ve işbirliği içinde çalışmaktadırlar.

Her bölüm kendi çalışma ve müdahale alanı doğrultusunda temel ve yan derslerini sunmaktadır. Dezavantajlı gruplara yönelik derslerin içeriğine bakıldığında dezavantajlı alt gruplara her bölümün farklı açılardan baktığı görülmektedir. Genel olarak bütün bölümlerin ders içeriklerine bakıldığında çocuk, yaşlı, kadın, yoksul gibi dezavantajlı gruplara bakış açısında dezavantajlı grup olarak görmek ve bu bakış açısıyla yaklaşmakta olduğu, o grupların incinebilir ve örselenebilir gruplar olduğu konusunda eksik kaldığı, bireysel olmaktan çok toplumsal sonuçları üzerinde durulduğu, bu bireylerin tanıtılırken içinde bulundukları dezavantajlar, bu dezavantajlara neden olan durumlar üzerinde durulduğu görülmektedir. Ancak bireysel olarak ne aşamada oldukları üzerinde durulmamakta nasıl değil ne oldukları üzerinde durulmaktadır.

Psikoloji bölümü, insan ve hayvan davranışını inceleyen bir bilim dalı ve psikoterapi uygulaması yapan bir meslektir. Dezavantajlı gruplara yönelik dersler bir psikoloğun bilimsel olarak yaklaşımı, araştırması ve bireysel müdahalelerde dezavantajlı grupları tanımasını içermektedir. İnsan davranışı, yaşam dönemleri ve etkilerine çokça vurgu yapılmaktadır. İnsanı incelemektedir. Danışan grubunu tanımak, gelişim özelliklerini tanımlamak, dünyadaki ve ülkemizdeki güncel tartışmaları ve araştırmaları irdelemekte, alanlar hakkında bilgilere mutlaka teorilerden faydalanmaktadır. Yaşanılan olayların insan psikolojisine etkileri, sonuçları ve bireyin hayatına yansımaları üzerinde durmaktadır. Bireyi tanımlamak, psikolojisini anlamak ve danışmanlık süreçlerinde psikoloğun yaklaşım ve tutumlarını açıklamaktadır. Eksik kalan nokta dezavantajlı gruplara müdahale bakış açısına sahip olmamasıdır. Bu grupları tanıtmakta ancak nasıl müdahale edilebileceği, bu bireylere yaklaşımın nasıl olacağı, bu grupların özel ilgi grupları olduğuna dair vurgu noktasında eksik kalmaktadır.

Sosyoloji kısaca toplum bilimidir. Toplumu, toplumsal gelişimi, toplumsal hareketliliği, toplumu etkileyen değiştiren dönüştüren olayları ve olguları inceler ve tanımlar. Sosyoloji bölümü dezavantajlı gruplara ilişkin derslerde en geniş yelpazeye sahip bölüm denilebilir. Diğer bölümlerde bulunmayan dezavantajlı gruplara değinmekte ve ders olarak yer vermektedir. Sosyoloji bölümünde sosyal hizmet alanını tanıtan derslere de yer verilmiştir. Sosyal sorunlara en çok yeren veren bölümdür. Birçok dezavantajlı grupların yanı sıra toplumsal dışlanma, ayrımcılık ve sosyal tabakalaşma konularını işlemektedir. Sosyoloji bölümü dezavantajlı gruplara ve sosyal sorunlara sosyolojik bakış açısıyla bakmaktadır. Sosyal hayatta var olan bu gruplar ve toplumsal sorunların toplumla etkileşimi, toplumdaki

yansımaları, toplumun dünü bugünü ve geleceği hususunda araştırmalar ve incelemeleri içermektedir. Dezavantajlı grupların tanıtımında teorilerden ve toplumdaki konumu üzerinden anlatılmaktadır. Dezavantajlı gruplara yaklaşım noktasında bireysel görüşmeler ve müdahaleler açısından bilgi sunmamakta ancak toplumsal değişimi ile neler mümkün olabileceğini önermektedir. Bireyin içinde yer aldığı grubu ve toplumu tanımak ve anlamak çabasıdır. Toplumun temel yapı taşı olan ve aynı zamanda toplumsal kurum olan aileye önem vermekte olduğu ancak müdahale ve görüşmede eksik kaldığı, psikoloji bölümünden ayrılan noktasıdır.

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü, öğrencilere çoğunlukla okullarda rehber öğretmen ve okul psikolojik danışmanı olarak istihdam edilmeleri üzerine eğitim vermektedir. PDR mezunları bunun yanı sıra Adalet Bakanlığında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında ve bağlı kuruluşlarda sosyal çalışma görevlisi olarak çalışmaktadırlar. Lisans müfredatlarına bakıldığında PDR bölümleri psikoloji dersleri, pedagoji ve diğer öğretmenlik bölümlerinin aldığı eğitim fakültesi genel derslerini almaktadırlar. Bu bölüme bakıldığında temel amacının okullarda öğrencilere rehberlik ve psikolojik danışmanlık verecek görevliler yetiştirmek olduğu açıkça görülmektedir. Bu nedenle dezavantajlı gruplarla ilişkili derslerin de okul, çocuk ve aile ekseninde bilgiler içerdiği, temel bakış açısının öğrenciler olduğu, dezavantajlı gruplar açısından dezavantajlı öğrenciler ve aileleri olduğu anlaşılmaktadır. Psikoloji bölümü ile psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümleri ders içerikleri olarak temel psikoloji dersleri açısından ortak içeriklere sahiptir. Psikoloji bölümünün uygulama içeren dersleri olsa da bakış açısının bilimsel olduğu, PDR bölümünün daha uygulamaya yönelik bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuk Gelişimi bölümü gelişim dönemlerini, 0-18 yaş arasındaki çocukların, bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemini, özel gereksinimli, mülteci, gelişim geriliği gösteren ve hasta çocuklar ve bu çocuklara yönelik çocuğa, aileye ve topluma yönelik destekleri içeren, bu alanda uzman yetiştirmeyi amaçlayan bir bölümdür. Bu açıdan odağının çocuk ve aile olduğu görülmektedir. Bu haliyle PDR bölümü ile benzetilmektedir. Ancak çocuk gelişimi bölümünün çocuk bakımı konusunda ailelere danışmanlık veren bir bölüm olduğu yorumu yapılabilir. Hizmet verdikleri bireyler ve hizmet şekli açısından PDR bölümünden ayrılmaktadırlar. PDR bölümü öğrencileri temel alırken çocuk gelişimi bölümü 0-18 yaş arasındaki bütün çocukları ele almaktadır. Aynı zamanda daha çok çocukların aileleriyle çalışan, ailelere çocuk gelişimi konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirme yapan bir uzman konumundadır. PDR bölümü ise gerektiği kadar ve gerektiği durumlarda müdahale alanlarına aileyi dâhil etmektedir.

Bu bölümler sosyal bilimler alanına ait bilim dallarıdır ve görülmektedir ki pek çok ortak dersi, ortak faydalandığı sosyal bilimler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra her biri insana hizmet veren, insan ve toplumla ilgili bölümlerdir. Bölümlerin içerikleri açısından keskin sınırları olmadığı, yalnızca bireye ve topluma farklı açılardan baktığı ve hizmet sunduğu görülmektedir.

1945li yıllardan sonra ABD'nin yeni güçlü ekonomi olarak çıkışı, SSCB ile soğuk savaş, dünya nüfusu ve üretimdeki artış, uluslararası eğitimin ve sosyal bilimcilerin sayısındaki

artış ile sosyal bilimlerin aralarındaki ayrım tartışma konusu olmuştur. Farklı ülke ve kıtaların araştırılması çok disiplinliliği de gerektirmiştir. Örneğin araştırılan bir bölge ve insanlar için insan bilimleri, sosyal bilimler ve doğa bilimlerini gerekli kılmıştır. Bu sınırlı bir etkileşim olsa dahi günümüzdeki disiplinler arası çalışmaların temelini oluşturmaktadır (Aydınalp, 2010: 37).

Sosyal bilimlerin kapalılığı mevcut bir problem olarak 19. Yüzyıla dayanmaktadır. Batı’da ortaçağ felsefesinin 3 ana bölüme ayrılması ile doğa bilimleri ve beşeri bilimlerin arasına yerleşen sosyal bilimler ikisi arasında çifte bir sınır olarak inşa edilmiştir. Bu sınırlar epistemolojik ve kurumsal sınırlardır. Epistemolojik sınır Newton bilimini temel almakta ve bilim ve bilim olmayanın sınırının belirlenmesi üzerine kurulmuştur. Kurumsal sınır ise bilgiyi üretmekle bilgi üretenleri yeniden üretme yani öğretim veren üzerine kurulmuş, akademiye üretmiş olduğu bilimsel bilgiyi kanıtlayarak dâhil olabilen alanların belirlenmesi ve bu disiplinlerin kendi aralarındaki sınırların belirlenmesi üzerine kurulmuştur (Anlı, 2015)

Aydınalp (2010) Immanuel Wallerstein ile Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek isimli makalesine göre, sosyal bilimleri sorgulayan teorisyenlerden Wallerstein: Sosyal bilimlerin müstakil disiplinler olduğu düşüncesine karşı çıkmaktadır. Hatta disiplinler arasındaki sınırların tamamen ortadan kalkmasını savunmaktadır. Sosyal dünyaya ait olguların kesin sınırlarla birbirinden ayıramayacağı gerçektir ancak sosyal eylemlerin ağır basan özelliği ve bu özellikleri betimlemede öne çıkan yöntemler, olayların hangi bilim dalı tarafından tanımlanacağını da belirlemektedir. Bu nedenle tarihsel süreçte disiplinleşme kaçınılmaz olmuştur ve hem araştırma konuları hem de kendilerine has yöntemleriyle sınırlarını koruyacaklardır.

Ayrıca disiplinler bir konuya bakış açısına göre farklılaşmaktadır. Her disiplin kendi ilgi alanına dâhil olacak bilgileri kendi bakış açısıyla ele almaktadır. Örneğin psikoloji ile sosyoloji mültecilik çalışabilir ancak sosyoloji daha çok mülteciliğin toplumsal boyutları ve topluma yansımaları üzerinde dururken psikoloji daha çok mültecilerin psikolojisi üzerinde durabilmektedir.

Gulbenkian Komisyonu’nun (2008) hazırladığı “Sosyal Bilimleri Açın” adlı çalışmada da bilginin sosyal temeller üzerine kurulduğu, dolayısıyla bilgiye ulaşmanın da sosyal yollarla mümkün olduğunu, disiplinlerin katı kurallarla birbirinden ayrılmasının bilgileri anlama ve doğru olarak yorumlamada olumsuz etkileri olduğunu hatta nesnel bir bilginin olmadığını, bilim insanların içinde bulunduğu sosyal çevre, kültür ve dilinin bilimsel bilgiye dahi etki ettiğini, sosyal bilimlerin keskin sınırlarla ayıramayacağını, bu sınırlar göz ardı edilerek bilimsel faaliyetlerin daha geniş bir yelpazeyle yürütülebileceğini, örneğin tarihle ilgili araştırmaların yalnızca tarihçilerin tekelinde olamayacağını, sosyolojik çalışmaların yalnızca sosyologların tekelinde olamayacağını, ekonomik problemlerin iktisatçıların tekelinde olamayacağını bunların bütün sosyal bilimcilerin görevi olduğunu, bilim tekelleri kurulmaması gerektiğini öne sürmüştür.

Bu tezde de görüldüğü üzere bölümler içerik olarak keskin bir şekilde ayrılamamakta, birbirinden faydalanmaktadır. Örneğin psikoloji bölümünde sosyoloji dersinin olması, çocuk gelişimi bölümünde psikoloji ve sosyoloji derslerinin bulunması gibi. Yani bir

psikolog, sosyoloji bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Aynı şekilde sosyolog da insanı ve toplumu anlamak için psikoloji bilgisine sahip olmalıdır. Uygulamalı sosyal bilimler alanında beraber çalışmakta olan bu bölümler, eğitimleri sırasında da ortak bir temelden yola çıkarak ayrılmaktadır.

Üniversitelerde her bölümde ortak olarak verilen zorunlu dersler bulunmaktadır. Bunlara Türk Dili, Atatürk İlke ve İnkılapları, Bilgisayar örnek verilebilir. Bu dersler her üniversite öğrencisinin bilmesi gereken temel bilgileri içermektedir. Aynı şekilde Sosyal hizmet, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi, sosyoloji bölümlerinde de zorunlu olarak psikoloji, sosyoloji, felsefe gibi dersler temel ders olarak her bölümde verilmektedir. Bu dersler bu alanlarda ortak olarak gerekli ve bilgi temeli oluşturacak derslerdir. Bu bölümler insanla çalıştığı, bireyi incelediği, toplumu araştırdığı için bu dersler bölümlerde giriş dersi olarak mutlaka verilmektedir. Anlaşıyor ki bu bölümler ortak bir temelden gelerek farklı ilgi alanlarına ve bakış açılarına yönelmekteyse de temelinde insan ve toplum bilimlerini barındırmaktadır.

Bu bölümlerin sosyal hizmet alanında çalıştığı ya da sosyal hizmet alanıyla bir şekilde temas ettiği göz önünde bulundurulduğunda bu bölümlerde ortak bir sosyal hizmete giriş dersi verilmesi gerekliliği olduğu görülmektedir. Sosyal hizmet alanı hem bir bilim hem de uygulamalı bir alan olarak diğer sosyal bilimlerden çokça faydalanmakta ve temel olarak sosyoloji ve psikoloji derslerini içermektedir. Diğer bölümlerin sosyal hizmetin ne olduğu ve alanda çalışırken nasıl bir müdahaleye uygulamasına dâhil olacaklarını bilmeleri ve sosyal hizmet alanını tanımaları gereklidir. Bu sebeple ortak zorunlu ders olarak verilebilecek bu dersin içeriği, sosyal hizmet alanının ne olduğu, tarihi, gelişimi, sosyal çalışmacıların rol ve sorumlulukları, alanda sosyal çalışmacılar ile işbirliği ve koordinasyonun önemini anlatıcı şekilde düzenlenebilir.

Bölümlerde dezavantajlı gruplarla ilgili derslerin zorunlu olarak konulmasının gereklidir. Her alanın kendi bakış açısını bu derslere yansıtması çok doğaldır, sadece dezavantajlı grupları öğrencilerin daha iyi tanımaları kendi bölümlerinin bakış açısıyla bu gruplara bakmaları önemlidir. Böylece ders olarak konulduğunda dezavantajlı gruplarla ilgili nasıl çalışmaları gerektiğini daha kolay netleştirebilirler. Sosyal hizmet bakış açısı her bölüme kazandırılmaz böyle bir gereklilik de yoktur, burada amaç sosyal hizmeti tanıtmak hem de dezavantajlı grupların diğer bilim dallarında kendi bakış açısıyla verilmesini sağlamaktır. Böylece bu çok sayıda farklı meslek dalların görev yaptığı bir uygulama alanı ve bilim dalı olan sosyal hizmetin tanıtılması ve diğer alanlardan mezun bireylerin sosyal hizmetle ilgili çalışmalara daha rahat adapte olabilmesi ve diğer meslek elemanlarıyla ortaklaşa vaka yönetimi yapabilmesi açısından önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Sosyal çalışma görevlilerinin lisans müfredatlarında dezavantajlı gruplara yönelik derslerin ve ders içeriklerinin incelenmesi konulu bu çalışmada üniversitelerin resmi web sitelerinden ve Yüksek Öğretim Kurumu Doküman Paylaşım sitesinden elde edilen müfredatlara ve ders içeriklerine ulaşılmıştır. Bu çalışma dezavantajlı grupların özel ilgi grupları olduğu ve incinebilir gruplar oldukları için sosyal hizmet alanında mesleki müdahalede meslek elemanının bu gruplar hakkında yeterli teorik ve uygulamaya yönelik bilgiler edinip edinmediği sorusu üzerine kurulmuştur. Dezavantajlı gruplara yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların dezavantajlı grupların sosyoloji, sosyal politika ve sosyal hizmet açısından incelendiği görülmüş, bu çok disiplinli alanda çalışan mesleklerin bilgi ve beceri temeli konusunda bir araştırma yapılması hedeflenmiştir.

Psikoloji, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Sosyoloji ve Çocuk Gelişimi bölümlerinin müfredatları incelendiğinde her bölümün kendi mesleki derslerine kendi mesleki bakış açısıyla yoğunlaştığı, dezavantajlı gruplarla ilişkili derslerin kadın, çocuk ve aile odağında olduğu, diğer dezavantajlı gruplara yönelik derslerin daha az olduğu görülmüştür. Her bölümde mutlaka çocuk konusu ele alınmakta, çocuk psikolojisi, çocuk hakları, çocuğun sosyolojik konumu ve çocuk gelişimi konuları işlenmektedir. Kadın alanında toplumsal cinsiyet dersi kadınlar üzerinden anlatıldığı için kadın kategorisinde alınmıştır. Her bölümde toplumsal cinsiyet dersinin olduğu bu dersin toplumda kadına yüklenen roller ve kadınlık erkeklik kalıp yargıları ve cinsiyet eşitsizliği konularında bilinçlendirme amaçlı olduğu çıkarımı yapılmıştır. Aileler de dezavantajlı gruplarla ilişkili bir sistem olduğu için, ailedeki dezavantajların tüm bireyleri etkileyebildiği, ailenin diğer nesillere de dezavantajlarını aktarabildiği, yoksulluk döngüsü ve şiddet döngüsüne sebep olabildiği, aile içi ilişkilerin ve aile desteğinin uzman desteğinden daha etkili ve önemli olduğu için aile kategorisi oluşturulmuş bu derslere bakıldığında aile sistemi, ailede bağımlılık, aile içi ilişkiler, ailede şiddet ve ailelere danışmanlık konularının işlendiği görülmüştür. Diğer dezavantajlı gruplara yüzeysel değinildiği, her bölümde her grubun olmadığı örneğin çocuk gelişimi bölümünde yaşlılık ve yoksulluk konusunda derslerin olmadığı, engellilik ve bağımlılığı çocuklar açısından ele aldığı, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde engelli, yoksul ve göçmenlere yönelik derslerin olmadığı görülmektedir.

Sosyal çalışma görevlilerinin lisans müfredatlarında dezavantajlı gruplara yönelik derslerin olup olmadığı ve sosyal hizmet alanında hizmet sunacakları gruplar hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarının tespiti amacıyla belirlenen araştırma sorularına cevaplar aranmıştır. Buna göre araştırmanın ilk sorusu olan “Müfredatlarda dezavantajlı gruplara yer verilmiş mi?” sorusuna şu şekilde cevap bulunmuştur:

Psikoloji, PDR, Sosyoloji ve Çocuk Gelişimi bölümlerinin müfredatları incelenirken dezavantajlı gruplara yönelik ya da dezavantajlı gruplarla ilişkili derslere ve ders içeriklerine bakılmıştır. Genel olarak dezavantajlı gruplara yönelik her bölümde dersler olduğu, bazı bölümlerde daha çeşitli gruplar olurken bazı bölümlerin kendi alanına yönelik dersleri içerdiği görülmüştür.

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Dezavantajlı gruplara yer verildiyse hangi dezavantajlı gruplara yer verilmiş?” sorusunun cevabı şu şekildedir:

Bölümlerde dezavantajlı gruplara yer verilmiştir. Dezavantajlı gruplara yönelik ve dezavantajlı gruplarla ilişkili olabilecek derslere bakıldığında; derslerin çocuk, aile ve kadın alanında yoğunlaştığı görülmüştür. Elbette ki sosyal sorunlardan en çok etkilenen, toplumun geneline bakıldığında korunmaya en çok ihtiyacı olan kadın, çocuk ve ailedir ancak diğer gruplara daha az yer verildiği ve bazılarında hiç yer verilmediği, göz ardı edildiği görülmektedir. Dezavantajlı gruplarla ilişkili dersler son bölümde kategorileştirilerek tablolandırılmıştır. Buna göre çocuk, kadın, yaşlı, aile, engelli, bağımlı, hükümlü, yoksul ve göçmenlerle ilgili dersler bulunmaktadır. Bu derslerin dağılımına bakıldığında Psikoloji bölümünde, Çocuk, Aile, Engelli, Yaşlı, Kadın, Göçmen, Bağımlı alanında derslerin olduğu, PDR bölümünde, Çocuk, Aile, Yaşlı, Kadın, Bağımlı alanlarında derslerin olduğu, Sosyoloji bölümünde, Çocuk, Aile, Engelli, Yaşlı, Kadın, Göçmen, Bağımlı, Suçluluk, Yoksulluk alanında derslerin olduğu, Çocuk Gelişimi bölümünde Çocuk, Aile, Engelli, Kadın, Göçmen, Bağımlı alanlarında derslerin olduğu görülmüştür. Diğer dezavantajlı alt gruplara ilişkin derslerin olmadığı, daha özel, yaygınlığı daha az olan özel ilgi grupları hakkında derslerde ve içeriklerde yer verilmediği görülmüştür. Örneğin bu çalışmanın ikinci bölümünde de yer alan dezavantajlı gruplardan romanlar ve kronik hastalara literatürde yararlanılan kaynaklardaki mevsimlik işçiler, sokakta yaşayan evsizler, insan ticareti mağdurları gibi konularda dersler ve içeriklerin olmadığı görülmüştür.

Araştırmanın üçüncü sorusu olan “Dezavantajlı gruplar tek bir ders içinde verilmiş mi yoksa her bir grup için farklı ders mi verilmiş?” sorusu şu şekilde cevaplanmıştır:

Psikoloji bölümlerinden 1 üniversitede Dezavantajlı Gruplar adı altında ders verilmiş, PDR bölümlerinden 5 üniversitede Dezavantajlı Gruplarla Kariyer Danışmanlığı dersi verilmiş, Sosyoloji bölümlerinden 2 üniversitede Dezavantajlı Gruplar Sosyolojisi dersi ve 1 üniversitede Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlı Gruplar dersi verilmiş, Çocuk Gelişimi bölümlerinden 1 üniversitede Sosyal Dezavantajlı Çocuklarla Alan Çalışması dersi verilmiştir. Buna göre her üniversitede olmasa da her bölümde dezavantajlı grupların tek bir ders içinde ele alındığı da görülmektedir. Ancak derslerin çoğunluğuna bakıldığında dezavantajlı grupların ayrı ayrı ele alındığı görülmektedir.

Araştırmanın dördüncü sorusu olan “Dezavantajlı gruplarla ilgili dersler onları tanımaya mı müdahaleye mi ya da her ikisine mi yönelik?” sorusu şu şekilde cevaplanmıştır:

Dezavantajlı gruplara yönelik derslerin içeriklerine bakıldığında onlarla ilgili kavramsal ve kuramsal bilgi temelini oluşturulmasının hedeflendiği, güncel araştırmaların ve tartışmaların derslerde irdelendiği anlaşılmaktadır. Müdahale noktasında psikoloji, PDR ve çocuk gelişimi bölümlerinin kendi mesleki rol ve sorumlulukları çerçevesinde müdahale yöntemlerini içerdiği, örneğin sosyoloji bölümünün sosyolojik bakış açısıyla dersleri sunduğu çıkarımı yapılmıştır. Sosyoloji ve çocuk gelişimi bölümlerinde sosyal hizmet alanını tanıtmak amacıyla seçmeli olarak sosyal hizmet dersleri konulduğu, bu derslerin sosyal hizmet alanında çalışmaya giriş için ön bilgi oluşturduğu ve ön hazırlık sağladığı çıkarımı yapılmıştır.

Araştırmanın beşinci sorusu olan “Dezavantajlı gruplara yönelik uygulama dersi var mı?” sorusu şu şekilde cevaplanmıştır:

Bu soruda uygulama dersinden kasıt staj imkânıdır. Psikoloji, Sosyoloji ve Çocuk Gelişimi bölümleri bilimsel alanlardır ve konular uygulamadan çok bilimsel açıdan incelemek ve araştırma ile ele alınmaktadır. Bu bölümlerin uygulamaları araştırma uygulamalarıdır. Örneğin yoksulluk araştırmaları gibi. Derslerin içeriğine bakıldığında da bu alanlarda uygulama derslerinin olmadığı görülmektedir. PDR bölümünde ise okullarda staj yapıldığı için çocuk alanında uygulama bilgisine sahip olmak amaçlı uygulama dersinin olduğu kanısına varılabilir. Ama elbette ki PDR bölümünün uygulaması yalnızca okullarda olduğu için kısıtlı bir müdahale alanında uygulama gördükleri de göz ardı edilmemelidir. Ve de oradaki unvanları okul psikolojik danışmanı ve rehber öğretmen olduğu için buna yönelik eğitim görmektedirler.

Son olarak altıncı soru olan “Alınan her bölümün aldığı dersler sosyal hizmet alanında dezavantajlı gruplarla çalışmaya yönelik bilgi temeli sağlıyor mu?” sorusunun cevabı ise şöyle cevaplanmıştır:

Bölgümlere bakıldığında bilgi temeli sağladığı bir gerçektir ancak müdahale noktasında, sosyal hizmet uygulaması açısından dezavantajlı ve incinebilir gruplarla çalışma hususunda yeterli bilgi temelının sağlanabildiğı tartışma konusudur. Araştırmada elde edilen veriler gösteriyor ki bölümler kendi mesleki müdahale alanına odaklanırken müracaatçı grubuna genel bir yaklaşım sergilemekte, dezavantajlı gruplara yönelik ayrıca bir müdahale stratejileri gerekebileceğı bakış açısına sahip olmadığı görülmektedir. Her bölüm kadın, çocuk ve aile temelli dersleri içermektedir. Bu grupların özel olarak ilgilenilmesi gereken öncelikli gruplar olduğu bilinci görülmektedir. Ancak diğer gruplar açısından bilgi edinme, toplumsal hayattaki yeri, tarihsel süreçte topluma etkileri, alan araştırmalarına ve güncel tartışmalara ağırlık verildiğı, bireysel olarak değil olgusal bir bakış açısı sergilediğı görülmektedir. Örneğin yoksullar değil yoksulluk olgusu üzerinde durulmaktadır.

Araştırma için değinilmesi gereken bir konu da derslerin seçmeli ve zorunlu olarak dağılımıdır. 109 dersin zorunlu olduğu 256 dersin seçmeli olduğu görülmüştür. Zorunlu derslerde belirginleşen alanlar yoktur çünkü aynı derslerin bir üniversitede seçmeli iken diğer üniversitede zorunlu verildiğı görülmektedir. Seçmeli derslerin çoğunlukta olmasının sakıncası, ders içeriklerine bakıldığında dönem seçmeli ders grubunun olduğu bir gruptan bir ya da iki ders seçilebildiğı, gruptaki her dersin seçilmeyeceğı ve üniversitelerin dersi açma inisiyatifine ve öğrencilerin seçimine bırakıldığı görülmekte bu da hem öğrenciler için zaten kısıtlı olan dezavantajlı gruplara ilişkin derslerin daha az seçilebilmesine sebep olabilmektedir.

Seçilen bölümlere Sosyal Hizmet alanında her zaman ihtiyaç duyulduğu, bu alanların Sosyal Hizmet alanında birbirini destekleyen ve tamamlayan disiplinler olduğu, sosyal hizmet alanını tamamlayan parçalar olduğu açıktır. Bu araştırmanın mesleklerin kendi öz eğitimlerinin yeterliliğini ölçmek gibi bir amacı olmadığı gibi, sosyal hizmet alanında çalışıp çalışmayacaklarını belirtir bir iddiada da bulunmamaktadır. Araştırmanın konusu sosyal hizmet alanında hizmet veren mesleklerin dezavantajlı gruplara dair bilgi düzeyinin lisans müfredatlarının incelenerek tespit edilmesidir. Sonuç olarak bu araştırmada dezavantajlı gruplar konusunda temel düzeyde bilgi sahibi oldukları ancak ders içeriklerinden de anlaşılacağı üzere uygulama noktasında daha zayıf kaldıkları ve geliştirilmesi gerektiğı sonucuna varılabilmektedir.

Öneriler

Bu araştırma sonucunda şu öneriler sunulabilir:

Üniversiteler psikoloji, PDR, çocuk gelişimi ve sosyoloji bölümü mezunlarının sosyal çalışma görevlisi olarak da istihdam edilebildiği için sosyal çalışma görevlilerinin mesleki görevleri konusunda ve sosyal hizmet alanını tanıtmak için dersler koymalıdır.

Üniversiteler, dezavantajlı grupları tanıtmak amaçlı genel bir ders koyarak, dersin içeriğini de geniş kapsamlı tutarak dezavantajlı gruplara yönelik bilgi temeli sağlamalıdır. Bu dersin zorunlu olması önemlidir çünkü seçmeli dersler seçilmeyebilir ya da daha az öğrenci tarafından seçilebilmektedir.

Üniversitelerin dezavantajlı gruplara ilişkin verdiği derslerin müdahaleyi de kapsaması ve alandan örnek uygulamaların derslerde işlenmesi faydalı olacaktır.

Sosyal çalışma görevlisi olarak istihdam edilebilecekleri için üniversitelerin staj uygulama alanlarına sosyal hizmet kuruluşları dâhil edilmeli, öğrenciler bu konuda yönlendirilmelidir.

Dezavantajlı gruplarla görüşme ve müdahale tekniklerini içeren bir ana kaynak hazırlanarak derslerde okutulabilir.

Bu araştırmadan hareketle şöyle araştırma önerileri verilebilir:

Alanda çalışmakta olan sosyal çalışma görevlileri ile görüşme, mülakat veya anket yapılarak lisans eğitimleri konusundaki görüşleri ve alanda çalışmaya başladıktan sonraki deneyimleri araştırılabilir.

Bu araştırmada sosyal hizmet alanında çalışan sosyal çalışma görevlisi adı altında istihdam edilen psikoloji, PDR, sosyoloji ve çocuk gelişimi bölümleri ele alınmıştır. Başka bir araştırma sosyal hizmet alanında hizmet veren diğer meslekleri örneğin hemşire, diyetisyen, bakım personeli vb. de dâhil ederek çalışmanın kapsamı genişletilebilir.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R. (2020). Yaşlılar. Meryem Serdar (ed.) *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet* içinde (187-210). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Abay, Ali Rıza ve H. Ceylan. (2011). Sosyal Hizmet Kurumlarının Tarihsel Gelişimi. Muammer Sarıkaya (Ed.). *Sosyal Hizmet Kurumlarında Yönetim* içinde (1-24). Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Acar, B. ve Yaman, Ö. M. Ö. (2019). *21. Yüzyılda Yeni Bir Dezavantajlı Grup: Yaşlı Hükümlüler*. Turkish Studies Social Sciences. 14(4). Doi: 10.29228/TurkishStudies.23410
- Acar, H. ve G. Çamur Duyan. (2003). Dünyada Sosyal Hizmet Mesleğinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 14(1). Ankara.
- AÇSHB. (2020). *Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi* 3. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/45960/yasli-lar-icin-bilgilendirme-rehberi-3.pdf> Erişim tarihi: 10 Ocak 2021
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB). (2019). *AÇSHB 2019 Faaliyet Raporu*. https://ailevecalisma.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf Erişim tarihi: 10 Ocak 2021
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012). *Resmi Gazete*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> Erişim tarihi: 11 Ocak 2021
- Akçe, İ. ve Kaplan, A. (2020). Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar: Kronik Hastalığı Olan Bireyler. Hüseyin Doğan (Ed.). *Sosyal Hizmette Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar* içinde (305-330) Ankara: Nika Yayınevi.
- Akgül, B. (2012). Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi Ve Örgütlenme Deneyimleri - The Politicization Of The Gypsies In Turkey And Their Organization Experiments. *Öneri Dergisi*, 9 (34). 213-222. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruoneri/issue/17897/187749> Erişim tarihi: 9 Mart 2021
- Altındağ, Ö. (2018). Sosyal Hizmet Bilimi İçinde Sosyolojik Motifler. Özgür Altındağ, Aslıhan Aykara (Ed.). *Sosyal Hizmet Eğitimi* içinde (189-228) Ankara: Gece Kitaplığı.
- Altuntaş, B. (2016). Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika. Nobel yayınları.
- Anlı, Ö.F. (2015). Kapalı Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilimleri Açma Çağrısının Bilgi Kuramsal Temelleri. *Bilim ve Ütopya*. (258). (50-55). İstanbul.
- Arık, F. ve Taş, L. (2020). Dezavantajlı Gruplar ve Dezavantajlılığa İlişkin Sosyolojik Bir Çerçeve. Ferhat Arık ve Levent Taş (Ed.). *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi* içinde (7-48). Ankara: Nobel yay.
- Aydın, D. (2020). Dünyada Sosyal Hizmetin Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Uluslararası Sosyal Hizmet. Recep Çelik (Ed.). *Sosyal Hizmet Tarihi* içinde (9-27). Ankara: Grafiker Yay.
- Aydınalp, H. (2014). "Immanuel W allerstein ile Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek". Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 0(27-48).
- Aykara, A. ve Akçay, S. (2010). Kronik Hastalığı Olan Bireylerin Toplumla Bütünleşmelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*. (1).51-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uobild/issue/47081/592083> Erişim tarihi: 12 Şubat 2021.

- Ayktut, S. (2012). Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmet. İbrahim Cılga, Oğuzhan Zengin, Özgür Altındağ (Ed.). *Sosyal Hizmet Yazıları* içinde (36-63). Sabev Yayınları.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: USAK yayınları.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara. Seçkin yay.
- Başer, D., Kırlioğlu, M. ve Aktaş, A. M. (2013, Ekim). Sosyal Hizmet Mesleğinin Bir Uygulama Alanı Olarak Toplum Temelli Ruh Sağlığı Sistemi ve Güncel Değişimler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 179-192. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48480/614190> Erişim tarihi: 21 Aralık 2020
- Başkurt, İ. (2012). Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım). *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 0(8) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuilah/issue/972/10954> * Erişim tarihi: 29 Şubat 2021
- Bilgin, R. ve Doğan, H. (2020). Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar: Tutuklu ve Hükümlüler. Ed. Hüseyin Doğan. *Sosyal Hizmette Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar* içinde (281-304). Ankara: Nika Yayınevi.
- Braye, S. ve Preston-Shoot, M. (2015). Sosyal Hizmet ve Hukuk. Robert Adams, LenaDominelli, Malcolm Payne (Ed.). *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar* içinde (Çev.: Göktan Koçyıldırım) (Çev.Ed.: Tarık Tuncay), (127-139). Ankara: Nika Yayınevi.
- Burcu, E. (2017). Türkiye’de Engelli Bireylerin Dezavantajlı Konumlarına Engellilik Sosyolojisinin Eleştirel Tavrıyla Bakmak. *Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi* 11 (24). Temmuz-Aralık. (107-125).
- Burke, P. ve Parker, B. (2007). Disadvantage and stigma: A theoretical framework for associated conditions. *Social work and disadvantage: Addressing the roots of stigma through association*, içinde 11-26. London ve Philedelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Caillods, F. (1998). *Education Strategies For Disadvantaged Groups: Some Basic Issues*. UNESCO, International Institute for Educational Planning. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114204/PDF/114204eng.pdf.multi> Erişim tarihi: 15 Şubat 2021.
- Ceylan, Ö. (2019). Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları. T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları Yüksek Lisans Tezi Ömer Ceylan Sosyal Politika Anabilim Dalı http://acikerisim.ybu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1231/omer_ceylan_t_ezz.pdf?sequence=3&isAllowed=y Erişim tarihi: 22 Şubat 2021
- Cılga, İ. (2001). Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminin Başlangıcı. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 1996 “Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet”* içinde (72-84). Ankara. <http://www.shy.hacettepe.edu.tr/tr/menu/sempozyumkongre-223> Erişim tarihi: 10 Aralık 2020.
- Cılga, İ. (2004). *Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.
- Çelik, R. ve E. Karakaya (2020). Osmanlı’da Vakıf Kuran Hayırsever Hanım Sultanlar. Recep Çelik (Ed.) *Sosyal Hizmet Tarihi* içinde (239-251). Ankara: Grafiker Yay.

- Çengelci, E. (1996). *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Hizmet Örgütlenmesi*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği. (2015). Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2019). *Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2019 Faaliyet Planı*. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/46052/c-ocuk-hizmetleri-genel-mu-du-rlu-g-u-2019-yili-faaliyetleri.pdf> Erişim tarihi: 1 Kasım 2020
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2020). *Çocuk Hakları Bülteni*. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/63308/cocuk-haklari-bulteni.pdf> Erişim tarihi: 1 Kasım 2020.
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005). Resmi Gazete <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> Erişim tarihi: 1 Kasım 2020
- Danışoğlu, E. (2011). Sabiha Sertel'den Günümüze Sosyal Hizmet Eğitiminin 50. Yılı. Yayıma hazırlayanlar: Işıkhana, V., Tarık Tuncay, Ercüment Erbay. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011 50.Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler 15-16 Aralık 2011* içinde (235-236). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma ve Geliştirme Derneği Yay.
- Demirbaş, T. (2000). “Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları”; *İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyum* içinde 391-478 <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/T.Demirbas-5.pdf> Erişim tarihi: 16 Şubat 2021
- Demirhan, H. (2015). Mekânlarda Erişilebilirlik, Kullanılabilirlik ve Yaşanabilirlik. *Dosya 36* sayı 3 içinde (1-5) <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya36.pdf> Erişim tarihi: 18 Şubat 2021
- Dilik, S. (1980, Ocak-Aralık). Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73-85. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/445/4995.pdf> adresinden alındı Erişim tarihi: 13 Aralık 2019
- Dinçoflaz, N. J. (2009). *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları*. Uzmanlık Tezi. Ankara:T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü yay. <https://katalog.sbb.gov.tr/Record/11171> Erişim tarihi: 5 Ocak 2020
- Dölek, B. Ö. (2013). Gerontolojik ve Geriatrik Sosyal Hizmet. Hakan Acar, Nilüfer Negiz, ve Elvettin Akman (Ed.) *Sosyal Politika ve Kamu yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları* içinde (279-298). Maya Akademi.
- Duyan, V. (2000). Yaşlılık ve Gerontolojik Sosyal Hizmet. Gönül Erkan, & Vedat Işıkhana (Ed.) içinde, *Antropoloji ve Yaşlılık Vedia Emiroğluna Armağan* içinde (118-124). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yayınları.
- Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yay.
- Dündar, S. O. (2007). *Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş, Mikro Finansman, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü*, Ankara. <https://docplayer.biz.tr/744231-Turkiye-kalkinma-bankasi-a-s-mikro-finansman-ekonomik-ve-sosyal-arastirmalar-mudurlugu-kasim-2007-ankara.html>. Erişim tarihi: 9 Mart 2020

- Emiroğlu, V. (1978). Uygulamalı Antropoloji ve Sosyal Hizmet. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*(11), 99-107. <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/192566/uygulamali-antropoloji-ve-sosyal-hizmet>. Erişim Tarihi: 21 Kasım 2019
- Emiroğlu, V. (1983). Sosyal Antropolojinin Mesleki Uygulamalarda Yeri ve Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1(1), (59-71) <http://fs.hacettepe.edu.tr/tsh/Dergiler/1983-1.pdf> adresinden alındı
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2021). Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi. https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/70612/engelliler_icin_bilgilendirme_rehberi.pdf. Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021
- Engelliler Hakkında Kanun. (2005). *Resmi Gazete*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf>. Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021
- Ensari, S. (2010). Tük'in Yoksulluk Analizleri Üzerine. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1 (87) , 9-15. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mfy/issue/16293/170825> Erişim Tarihi: 25 Ocak 2021
- Erdurak, Y.(2016).*Türkiye'de Sosyal Hizmet Bölümleri Müfredat Programlarının Analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Erkoç, B. ve Danış, Z. M. (2020). Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar: Yoksullar. Göçmen, Sığınmacı, Mülteci Ve İnsan Ticareti Mağdurları. Ed. Hüseyin Doğan. *Sosyal Hizmette Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar* içinde (139-163) Ankara: Nika Yayınevi.
- Fichter, J. H. (2009). *Sosyoloji Nedir?* (3. b.). (Çev.: Nilgün Çelebi,) Anı Yayıncılık.
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). *Resmi Gazete*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> Erişim Tarihi: 7 Şubat 2021.
- Genç, Y. ve Çöpoğlu M. (2020). Yoksullar. Meryem Serdar (ed.) *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet* içinde (41-69). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Genç, Y., Taylan, H. H., & Barış, İ. (2015). Roman Çocuklarının Eğitim Süreci ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısının Rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies* 33 içinde (79-97). <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2796>.
- Giddens, A. ve W. Sutton, P. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar* (Çev. Ali Esgin). Ankara: Phoneix Yayınları.
- Gökpinar, M., (2007), Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu. *TBB Dergisi*, Sayı 72 içinde (206-233). <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-72-358> Erişim tarihi: 19 Mart 2021.
- Görgün-Baran, A. (2020). Türkiye’de Yaşlanmanın Kadınlaşması ve Yaşanan Dezavantajlar. Ferhat Arık ve Levent Taş (Ed.) *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi* içinde (51-83). Ankara: Nobel yay.
- Gülbenkian Komisyonu. (2008). *Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor*, Çev. Şirin Tekeli, Metis Yayınları: İstanbul.

- Güler, M. (2010). Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi. *TBB Dergisi* (89). (355-372) <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-89-630> Erişim tarihi: 11 Şubat 2021.
- Güloğlu, F. (2019). Uluslararası Çalışmaların Gündeminde Engelli Kadın Ayrımcılığının İfadesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30 (1). (260-285). DOI: 10.33417/tsh.516850
- Günel, P. (2008). Türkiye’de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Yardımlar. *Dayanışma* 1(1). (73-77). Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayını.
- Gündüz, B. (2020). Kronik Hastalar. Meryem Serdar (ed.). *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet* içinde (347-369). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş F. (2020). Yoksullar ve Yoksulluk. Ferhat Arık ve Levent Taş (Ed.). *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi* içinde (161-191). Ankara: Nobel yay.
- Güneş, H. (2016). *Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güzel, B. ve Şarlak D. (2020). Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar: Göçmen, Sığınmacı, Mülteci ve İnsan Ticareti Mağdurları. Ed. Hüseyin Doğan. *Sosyal Hizmette Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar* içinde (165-191) Ankara: Nika Yayınevi.
- Helsinki Yurttaşlar Derneği (2008). “Eşitsiz Vatandaşlık: Türkiye Çingenelerinin Karşılaştığı Hak İhlalleri” http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/biz_buradayiz_-_turkiye%27de_romanlar-2.pdf. Erişim tarihi: 3 Mart 2021.
- http://admin.inonu.edu.tr/application/ModuleContent/2038/11-10-2021_105615793.pdf. Erişim tarihi: 9 Mayıs 2021.
- http://akts.hacettepe.edu.tr/ders_listesi.php?prg_ref=PRGRAM_0000000000000000000000000031&birim_kod=366&submenuheader=2&prg_kod=366. Erişim tarihi: 7 Mayıs 2021.
- http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1455&bot=52. Erişim tarihi: 11 Mayıs 2021.
- http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1617&bot=214. Erişim tarihi: 11 Mayıs 2021.
- http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1695&bot=292. Erişim tarihi: 11 Mayıs 2021.
- http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=4349&bot=1982. Erişim tarihi: 11 Mayıs 2021.
- <http://bbs.karatekin.edu.tr/derskatalog.aspx?bkod=03&fkod=03>. Erişim tarihi: 11 Mayıs 2021.
- <http://bbs.karatekin.edu.tr/derskatalog.aspx?bkod=03&fkod=06>. Erişim tarihi: 13 Mayıs 2021.
- <http://bbs.karatekin.edu.tr/derskatalog.aspx?bkod=08&fkod=06>. Erişim tarihi: 13 Mayıs 2021.
- <http://bilgipaketi.hitit.edu.tr/Mufredat.aspx>. Erişim tarihi: 8 Mayıs 2021 .
- <http://bologna.munzur.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/205/932001>. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2021.
- <http://bologna.munzur.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/246/932001>. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2021.
- <http://bologna.munzur.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/43/932001>. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2021.
- <http://child.health.ankara.edu.tr/bolum-tanitimi/>. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2021..
- <http://katalog.cbu.edu.tr/Site/CourceStructure.aspx?ProgramID=1400&lang=1>. Erişim tarihi: 7 Mayıs 2021.

<http://katalog.cbu.edu.tr/Site/CourceStructure.aspx?ProgramID=1458&lang=1>. Erişim tarihi: 7 Mayıs 2021.

<http://oibsr.mersin.edu.tr/bologna/?id=/programme°ree=12&program=182>. Erişim tarihi: 16 Mayıs 2021.

<http://pdr.egt.firat.edu.tr/sites/pdr.egt.firat.edu.tr/files/FIRAT%20PDR-L%C4%B0SANS%20DERS%20%C4%B0%C3%87ER%C4%B0KLER%C4%B0.pdf>. Erişim tarihi: 19 Mayıs 2021.

<http://www.alo183.gov.tr/alo183/alo183-hakkinda.html> Erişim tarihi: 20 Aralık 2020.

<http://www.ikg.gov.tr/romanlarin-yogun-olarak-yasadigi-alanlarda-sosyal-icermenin-desteklenmesi/>. Erişim tarihi: 23 Mart 2020.

<http://www.mersin.edu.tr/akademik/fen-edebiyat-fakultesi/bolumler/psikoloji-bolumu/programlar/psikoloji/dersler>. Erişim tarihi: 3 Mart 2021.

<http://www.pdr.hacettepe.edu.tr/>. Erişim tarihi: 8 Mart 2021.

<https://ailevecalisma.gov.tr/ankara/hakimizda/tarihce/>. Erişim tarihi: 18 Aralık 2020.

<https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>. Erişim tarihi: 18 Aralık 2020.

<https://akts.adu.edu.tr/programme-detail/3/5585/course-structure/>. Erişim tarihi: 14 şubat 2021.

<https://akts.mu.edu.tr/tr/program/352>. Erişim tarihi: 16 şubat 2021.

<https://akts.mu.edu.tr/tr/program/354>. Erişim tarihi: 16 şubat 2021.

<https://akts.mu.edu.tr/tr/program/358>. Erişim tarihi: 16 şubat 2021.

<https://alo191.saglik.gov.tr/TR-21183/bagimlilik-nedir.html>. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2020.

<https://alo191.saglik.gov.tr/TR-50314/alo-191-uyusturucu-ile-mucadele-danisma-ve-destek-hattinasil-hizmetler-sunar.html>. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2020.

<https://app.trdizin.gov.tr/statistics/listAcceptedJournals.xhtml?&query=defaultSearchField-AND-sosyal+hizmet>. Erişim tarihi: 10 Ocak 2021.

<https://bologna.bayburt.edu.tr/ogrenci/ebp/organizasyon.aspx?kultur=tr-TR&Mod=1&ustbirim=3&birim=3&altbirim=-1&program=106&organizasyonId=82&mufredatTurId=932001>. Erişim tarihi: 28 Ocak 2021..

https://bologna.selcuk.edu.tr/tr/Dersler/saglik_bilimleri_fakultesi-cocuk_gelisimi-cocuk_gelisimilisans. Erişim tarihi: 13 şubat 2021

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hukumli-haklari>. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2020.

<https://dergipark.org.tr/tr/search?q=sosyal+hizmet§ion=journal> Erişim tarihi: 10 Ocak 2021.

<https://ebp.ege.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/106/2701/932001>. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2021.

<https://ebp.ege.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/107/8148/932001>. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2021.

<https://ebp.ege.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/338/2933/932001>. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2021.

[https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1136&birim=psikoloji__lisans_programi__\(orgun_ogretim\)&yil=2021](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1136&birim=psikoloji__lisans_programi__(orgun_ogretim)&yil=2021). Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

[https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1138&birim=rehberlik_ve_psikolojik_danismanlik__lisans_programi__\(orgun_ogretim\)&yil=2021](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1138&birim=rehberlik_ve_psikolojik_danismanlik__lisans_programi__(orgun_ogretim)&yil=2021). Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

[https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1144&birim=sosyoloji__lisans_programi__\(orgun_ogretim\)&yil=2021](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1144&birim=sosyoloji__lisans_programi__(orgun_ogretim)&yil=2021). Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

<https://ebs.omu.edu.tr/2667/932001>. Erişim tarihi: 12 Nisan 2021.

<https://ebs.omu.edu.tr/2683/932001>. Erişim tarihi: 12 Nisan 2021.

<https://ebs.omu.edu.tr/2688/932001>. Erişim tarihi: 12 Nisan 2021.

<https://ebs.sakarya.edu.tr/Birim/DersPlan/30876>. Erişim tarihi: 16 Nisan 2021.

<https://ebs.sakarya.edu.tr/Birim/DersPlan/31170>. Erişim tarihi: 16 Nisan 2021.

<https://ebs.sakarya.edu.tr/Birim/DersPlan/85>. Erişim tarihi: 4 Haziran 2021

https://eobs.cu.edu.tr/ProgAmac_tr.aspx?ProgID=710

<https://erenkoyruhsinireah.saglik.gov.tr/TR,87313/cematemcocuk-ve-ergen-madde-bagimlilik-tedavi-merkezi.html>. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2020.

https://erzurum.edu.tr/Content/menu_dosyalar/863223b0-51f3-4b18-ba95-a1a20c037e3e.pdf. Erişim tarihi: 3 Nisan 2021

https://historyofsocialwork.org/eng/details.php?cps=7&canon_id=133. Erişim tarihi: 21 Aralık 2020.

https://historyofsocialwork.org/eng/details.php?cps=8&canon_id=152. Erişim tarihi: 21 Aralık 2020.

<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/alo171/alo-171/alo-171-sigara-birakma-danisma-hatti-2.html> Erişim tarihi: 24 Mayıs 2020.

<https://iibf.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2021/02/Sosyal-Hizmet-2019-Ders-Icerikleri.pdf>. Erişim tarihi: 23 Haziran 2021.

<https://istanbulbogazicienstitu.com/bolum/esit-agirlik/sosyoloji>. Erişim tarihi: 13 Kasım 2021.

https://media.iskur.gov.tr/17259/mbk_7.pdf. Erişim tarihi: 19 Kasım 2021.

https://nofsw.org/?page_id=10. Erişim tarihi: 15 Kasım 2019.

https://obs.adiyaman.edu.tr/oibs/ogrsis/mufredat_dersleri.aspx. Erişim tarihi: 29 Mayıs 2021.

<https://obs.ahievran.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=28&curSunit=8519#>. Erişim tarihi: 30 Mayıs 2021.

<https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=33&curSunit=961#>. Erişim tarihi: 3 Haziran 2021.

<https://Obs.Akdeniz.Edu.Tr/Oibs/Bologna/Index.Aspx?Lang=Tr&Curop=Showpac&Curunit=33&Cursunit=237#>. Erişim tarihi: 18 şubat 2021.

<https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=45&curSunit=10149#>. Erişim tarihi: 18 şubat 2021.

<https://obs.amasya.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=41&curSunit=657#>. Erişim tarihi: 23 şubat 2021.

[https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3249/%C3%87ocuk%20Geli%C5%9Fimi%20Program%C4%B1%20\(3249\)?](https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3249/%C3%87ocuk%20Geli%C5%9Fimi%20Program%C4%B1%20(3249)?). Erişim tarihi: 11 şubat 2021.

https://obs.aybu.edu.tr/oibs/ogrsis/mufredat_dersleri.aspx. Erişim tarihi: 9 şubat 2021.

<https://obs.beun.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=3&curSunit=765#>. Erişim tarihi: 5 Mart 2021.

<https://obs.beun.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=4&curSunit=692#>. Erişim tarihi: 5 Mart 2021.

<https://obs.beun.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=3&curSunit=691#>. Erişim tarihi: 5 Mart 2021.

<https://obs.bingol.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=185#>. Erişim tarihi: 27 şubat 2021.

<https://obs.bingol.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=198#>. Erişim tarihi: 27 şubat 2021.

<https://obs.bozok.edu.tr/ogrenci/ebp/organizasyon.aspx?kultur=tr-TR&Mod=1&ustbirim=173&birim=31&altbirim=-1&program=277&organizasyonId=315&mufredatTurId=932001#Anchor3> Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

<https://obs.cumhuriyet.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=31&curSunit=170#>. Erişim tarihi: 14 Nisan 2021.

<https://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=43&curSunit=207#>. Erişim tarihi: 16 Nisan 2021.

<https://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=43&curSunit=205#>. Erişim tarihi: 16 Nisan 2021.

<https://obs.erbakan.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=002&curSunit=2007#>. Erişim tarihi: 17 Nisan 2021.

<https://obs.erbakan.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=031&curSunit=31036#>. Erişim tarihi: 17 Nisan 2021.

<https://obs.erbakan.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=002&curSunit=2009#>. Erişim tarihi: 17 Nisan 2021.

<https://obs.karabuk.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=1500&curSunit=2417#>. Erişim tarihi: 27 Nisan 2021.

<https://obs.kku.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=22&curSunit=1428#>. Erişim tarihi: 29 Nisan 2021.

<https://obs.ksu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=22&curSunit=10102#>. Erişim tarihi: 29 Nisan 2021.

<https://obs.medeniyet.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=11293#>. Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

<https://obs.medeniyet.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=02&curSunit=11281#>. Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

<https://obs.mehmetakif.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=12&curSunit=1209#>. Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

<https://obs.mehmetakif.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=13&curSunit=40548#>. Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

<https://obs.sbu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=20&curSunit=1339#>. Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

<https://obs.sbu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=15&curSunit=1324#>. Erişim tarihi: 4 Mart 2021.

<https://obs.siirt.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=1933#>. Erişim tarihi: 6 Mart 2021.

<https://obs.siirt.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=02&curSunit=1744#>. Erişim tarihi: 6 Mart 2021.

<https://obsyeni.kafkas.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=998&curSunit=10101#>. Erişim tarihi: 6 Mart 2021.

https://psikoloji.usak.edu.tr/upload/psikoloji/PS%C4%B0KOLOJ%C4%B0_G%C3%BCncel_SenatoOnayl%C4%B1.pdf. Erişim tarihi: 8 Mart 2021.

https://romsid.com/?page_id=274. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020.

<https://sosyoloji-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/hakkında/genel-bilgiler>. Erişim tarihi: 1 Aralık 2021.

<https://ubys.comu.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=6224&culture=tr-TR>. Erişim tarihi: 7 şubat 2021

https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/33674/acshb_2019-2023-stratejik-plan.pdf Erişim tarihi: 18 Ocak 2021.

<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2020.

<https://www.goc.gov.tr/hakkimizda>. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2020.

<https://www.iassw-aiets.org/about-iassw/brief-history/> Erişim tarihi: 21 Aralık 2020.

<https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> Erişim tarihi: 18 Kasım 2020.

<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri>. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2020.

<https://www.tuseb.gov.tr/tuhke/makaleler/bulasici-olmayan-hastaliklar-nelerdir>. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2021

<https://www.vgm.gov.tr/ana-sayfa>. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2021

<https://www.yedam.org.tr/misyon-vizyon>. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2020.

<https://www.yedam.org.tr/yedam-modeli>. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2020.

<https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10193> Erişim tarihi: 10 Ocak 2021.

Huzurevleri İle Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. (2001). Resmi Gazete.

- IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2009) *Göç Terimleri Sözlüğü*, Cenevre: IOM, Yayın No: 18.
https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Işık, H. (2010). Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri Religious Services In Penal Institutions. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(12). (250-263),
<https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/ceza-nfaz-kurumlarinda-dn-hzmetler-religious-services-in-penal-institutions.pdf>. Erişim tarihi: 22 Haziran 2021
- Işıkkhan, V. (2011) Vedat Işıkkhan Açılış Konuşması. Yayına hazırlayanlar: Işıkkhan, V., Tarık Tuncay, Ercüment Erbay. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011 50.Yılında Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler 15-16 Aralık 2011* içinde (1-4). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma ve Geliştirme Derneği Yay.
- İçağasıoğlu Çoban ve A, Akgün, R. (2011). Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Kalan Kadın Hükümlülerin Psikososyal Durumlarının Saptanması ve Sosyal Desteklerinin Belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 22(2). 63-78.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48441/613658>. Erişim tarihi: 21 Haziran 2021
- İhtiyaç Analizi Raporu. (2017). *Engelli Bireylerin İstihdam Edilebilirliğinin Arttırılması İçin Teknik Yardım Projesi*. <https://docplayer.biz.tr/50630156-Engelli-bireylerin-istihdam-edilebilirliginin-artirilmasi-icin-teknik-yardim-projesi.html>. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2021
- İş Kanunu. (2003, 22 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı: 25134).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2016). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele (2016-2020) Ulusal Eylem Planı*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf>. Erişim tarihi: 9 Mayıs 2020.
- Kahraman-Güloğlu, F. (2017). *Kesişimsel Yaklaşımla Engellilik ve Toplumsal Cinsiyet (Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Karşılaştırması)*.Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kahraman-Güloğlu, F. (2020). Dezavantajlı Grup(lar) Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Dezavantajlılığa Bütüncül Bir Bakış. Meryem Serdar (ed.) *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet* içinde (9-39). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karakuş, B. (2015). Sosyal Hizmet Mezunlarının Kadro ve Unvanı “Sosyal Hizmet Uzmanı/Sosyal Çalışmacı”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 26 (2). 69-190.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/16607/173183>. Erişim tarihi: 28 Kasım 2021.
- Karakuş, B. (2018). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı Ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu. Ankara: *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını*.
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/9323/kitaptuerkiyede-yasli-lara-yonelik-hizmetler-kurumsal-ya%C5%9Fl%C4%B1-bak%C4%B1m%C4%B1-ve-illerin-durumu2018.pdf>. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2020.
- Karataş, K. ve G. Erkan. (2005). Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminin Tarihçesi. Yayına Hazırlayan: Onat, Ü. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2002: Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu*. 18-19 Ekim 2002. (112-133). Ankara.

- Karataş, Z ve Mavili, A. (2019). Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 19 (45). 1013-1043. DOI: 10.21560/spcd.v19i50781.519076
- Karataşoğlu, S. (2013). Sosyal Politika Boyutuyla Madde Bağımlılığı, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 476, 321-352
[http://www.sosyalsiyaset.net/documents/Sosyal Politika Boyutuyla Madde Bagimlilik.pdf](http://www.sosyalsiyaset.net/documents/Sosyal_Politika_Boyutuyla_Madde_Bagimlilik.pdf). Erişim tarihi: 17 Mayıs 2020
- Kayışbacak, D. (2017). Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler. *Tarih Kritik Dergisi*. 3 (1) .45-49.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarihkritik/issue/27054/284692>. Erişim tarihi: 18 Nisan 2020
- Kırımsoy, E., Acar, H., Yokuş Sevik, H., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. ve Baykara Acar, Y. (Ed.). (2013). *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı*. Ankara: Çocuklar İçin Adalet Projesi.
- Kongar, E. (1978). *İnsanı Yönlendirme Ve Sosyal Hizmetler: Sosyal Çalışmaya Giriş* (2. b.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Korkmaz, N. ve Yazıcı, S. (2014). *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş* (1. b.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Koşar, N. ve B. Tufan. (1999) Tufan Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Tarihçesine Genel Bir Bakış. *Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* içinde (1-20). Ankara: Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- Kut, S. (1987). Sema Kut'un Açılış Konuşması. Kut, S. (Ed.) *Sosyal Hizmet Yüksekokulu Dergisi* 25. Kuruluş Yıldönümü Özel Sayısı 5(1). (XI-XIII).
- Kut, S. (1988). *Sosyal Hizmet Mesleği: Nitelikleri, Temel Unsurları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Kendi Yayını.
- Kut, S. (1991). Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler. Ruşen Keleş, Jürgen Nowak, İlhan Tomanbay (Ed.) *Türkiye'de ve Almanya'da Sosyal Hizmetler Ansiklopedik Sözlük* içinde (155-158). Ankara: Selvi Yay.
- Kut, S. (2005). Türkiye'de Sosyal Hizmet Mesleğinin Eğitimi. Yayına Hazırlayan: Onat, Ü. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2002: Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu* içinde (9-13). 18-19 Ekim 2002. Ankara.
- Küçükkaraca, N. (2013). İnsan Hakları, Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmet. Hakan Acar, Nilüfer Negiz, Elvettin Akman (Ed.) *Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları* içinde (83-96). Ankara: Maya Akademi.
- MARKA (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı). (2011). *Dilovası'nda Dezavantajlı Grupların İstihdam Potansiyelinin Artırılması: Araştırma Sonuç Raporu*, MARKA Yayınları, İstanbul.
- Marsahll, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. O. Akınay ve D. Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat yay.
- Mayer, S. E. (2003). *What is a "Disadvantaged Group?"* <https://effectivecommunities.com/wp-content/uploads/2020/12/What-is-a-disadvantaged-group-3.pdf> mayer. Erişim tarihi: 22 Mart 2020.

- Nişancı, A. (2019, Ocak). Ruh Sağlığı Alanında İyileşme Yaklaşımı ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 30(1). 53-72. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/16607/173169>
- Okçay, H. (1994). Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler. *Sosyoloji Dergisi*. (5). 147-158.
- On Birinci Kalkınma Planı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı(2019-2023) Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/ON_BIRINCI_KALKINMA-PLANI_2019-2023.pdf
- Oral, M., ve Tuncay, T. (2012, Ekim). Ruh Sağlığı Alanında Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol Ve Sorumlulukları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 93-114. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48425/613543>.
- Öktem, D. (2012). Türkiye’deki Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi Ve Yaş Ayrımcılığına İlişkin Paradigmanın İncelenmesi (Literatür Taraması). *Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi* içinde (1-20). İHOP, Uluslararası Çocuk Merkezi. Ankara. <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/turkiyede-cocuk-adalet-sisteminin-yonetimi.pdf>
- Özbaş, M. (2018). *Dezavantajlı Sosyolojik Tabakalarda Zorunlu Eğitim Sürecini Etkileyen Değişkenler*. Kastamonu Education Journal, 26(4). (1143-1154). doi:10.24106/kefdergi.43426
- Özbesler, C., & Çoban, A. İ. (2010, Ekim). Hastane Ortamında Sosyal Hizmet Uygulamaları: Ankara Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 21(2). (31-46). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48424/613510>
- Özbudun, S., Şafak, B., & Altunek, N. S. (2006). *Antropoloji Kuramlar/Kuramcılar* (2. b.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özdemir, U. (2001). Sosyal Hizmet Eğitimi. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 1996 “Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet”* içinde (85-96). Ankara
- Özmen, N. (2020). Yaşamlarını Çepeçevre Saran Çoklu Dezavantajlarıyla Romanlar. Meryem Serdar (ed.) *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet* içinde (309-346). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Payne, M., R. Adams ve L. Dominelli. (2015). *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar*. (Çev.: Tuncay Tarık). Ankara: Nika Yayınevi.
- Roussinova, S. D. (2008). Önsöz. Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen (Ed.). *Biz Buradayız! Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi* içinde (1-3 Edirne Roman Derneği (EDROM) European Roma Rights Centre (ERRC) Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd) İstanbul.
- Sağlam, S. (2006). “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme,” *Türkiyat Araştırmaları*, Sayı:5. s.34-44
- Sallan-Gül, S. ve Dericioğulları-Ergun A. (2020). Kadın Olmak Dezavantajlı Olmak Mıdır? Türkiye Örneğinde Toplumsal Cinsiyet ve Dezavantajlılık Sorunsalı. Ferhat Arık ve Levent Taş (Ed.). *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi* içinde (117-159). Ankara: Nobel yay.
- Sastry, S. N. T. (2012). *Human Rights Of Vulnerable And Disadvantaged Groups (Course Book II)*. Ganeskhind Pune: University of Pune.

- Sever, M., ve İl, S. (2019). Kök Hücre Nakli Sürecinde Aile Merkezli Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 690-715. doi:10.33417/tsh.572231
- Sevim, K. (2018). Sosyal Çalışma Ontolojisi Üzerine Eleştirel Bir Deneme. *Sosyal Çalışma Dergisi*. 2(2). 18-31.
- Sezik, M. (2017). Büyükşehirlerin Sosyal Belediyecilik Yaklaşımlarına Bir Örnek Olarak Madde Bağımlılığı İle Mücadele Çalışmaları. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*. 2(1). (51-63). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beuibfaidd/issue/28276/300228>
- Sheafor, B. W. ve C. J. Horejsi; (2014). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*, (Çev.: Baran Çiftçi Durdu). Ankara: Nika Yayınevi.
- Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983, 24 Mayıs). *Resmi Gazete*. (Sayı: 18059). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2011). *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/ZgW6i+sygm_2011_yili_faaliyet_raporu.pdf
- Şahin, F. (2002). Özürlülük ve Medikal Model: Yardım Veren Meslekler İçin Sosyal Hizmet Örneğinde Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(2), 70-76. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48521/615714>
- Şenol, D. ve Taş, S. (2020) Dezavantajlı Çocuk. Ferhat Arık ve Levent Taş (Ed.) *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi* içinde (193-231). Ankara: Nobel yay
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik. (2016, 17 Mart). *Resmi Gazete* (Sayı: 29656). [https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=21457&mevzuatTur=KurumV eKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=21457&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Sağlıklı Yaşam Ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu Bağımlılıkla Mücadele Alt Çalışma Grubu Raporu* Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/SaglikliYasam_ve_BagimliliklaMucadeleCalismaGrubuBagimliliklaMucadeleAltCalismaGrubuRaporu.pdf
- Taş, E. ve Duman, N. (2019). Clinical Social Work Practices For Adult Offenders Yetişkin Hükümlülere Yönelik Klinik Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Journal of Human Sciences*. 16. 620-634. Doi:10.14687/jhs.v16i2.5685.
- Thompson, N. (2014). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. (Çev.: Yıldırım Buğra, Hatiboğlu Eren Burcu, Öngen Çağır, Beydili Eda, Erükçü Akbaş Gamze, Adıgüzel İlkay Başak , Akçay Sinan, Özateş Gelmez Özge Sanem) Ankara: Dipnot Yay.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınları.
- Topdemir, C. (2016). İstismar Mağduru Çocuğun Korunmasında Bir Uygulama: Çocuk İzlem Merkezi(ÇİM). *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*. (43). 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abmyoder/issue/46655/584928>
- Tuncay, T. (2013, Ekim). Yaşam Sonu Bakımında Sosyal Hizmet Uzmanının Roller. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 24(2). (145-154). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48480/614182>

- Turan, N. (1990). Psikiyatri'de Krize Müdahale ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 8(1-2-3). (11-15). <http://fs.hacettepe.edu.tr/tsh/Dergiler/1990-123.pdf>
- Turgut, A. Ş. (2020). Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar: Engelliler. Ed. Hüseyin Doğan. *Sosyal Hizmette Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar* içinde (109-138). Ankara: Nika Yayınevi.
- Türk Ceza Kanunu. (2004, 12 Ekim). *Resmî Gazete* (Sayı: Sayısı: 25611). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2013). *Türkiye Kronik Hastalıklar ve Risk Faktörleri Sıklığı Çalışması*. (Ed.). Belgin ÜNAL, Gül ERGÖR. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayını. <https://sbu.saglik.gov.tr/ekutuphane/kitaplar/khrfat.pdf>
- Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları* (2. Baskı). Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 4 Nisan). *Resmî Gazete* (Sayı: 28615). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- Yanardağ, M. Z., ve Özmete, E. (2017, Nisan). Bir Mesleki Uygulama Alanı Olarak Geçmişten Geleceğe Klinik Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 203 - 226. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/38637/448630>
- Yerli, G. (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri Ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(52). (1277-1287). doi:<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1979>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, B., & Başer, A. O. (2019, Ocak). Acil Servis Tıbbi Sosyal Hizmet Müdahaleleri, Müracaatçı Profili Ve Sosyal Hizmet Mülakatında Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 30(1). (286-308). doi:10.33417/tsh.516859
- Yıldırım, K. (2007). *Sosyal Hizmet*. İstanbul: Sakarya Kitabevi
- Yıldırım-Aykurt, A. (2020). 21.Yüzyıl'da Sosyal Sorunlar ve Dezavantajlı Gruplar. *Journal of Awareness*. 5 (3). (427-448). DOI: 10.26809/joa.5.031
- Yıldız, H. (2007). Türkçede Çingeneler İçin Kullanılan Kelimeler ve Bunların Etimolojileri. *Dil Araştırmaları*. 1(1). (61-82). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4715/64590>
- Yiğitbaş, Ç. (2020). Hem Dezavantajlı Hem de Kadın Olmak To Be Both Disadvantage and Women. *Van Tıp Dergisi*. 27(3). İçinde (367-370). DOI: 10.5505/vtd.2020.33230
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Sosyal Çalışma Ve Çocuğun İyilik Hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1). (85-94). <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/48475/614081>
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1) . (73-83). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48423/613503>
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Sabev Yay.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. (Çev.: Çiftci, D. Baran). Ankara: Nika Yayınevi.

- Zengin, O. (2011). Sosyal Hizmetin Sağlık Hizmetlerinin Sunumundaki Rolü. *Konuralp Medical Journal* 3(3). (29-34).
- Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 25(99). (229-240).

ÖZGEÇMİŞ

2018 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet yüksek lisans eğitimine başladı. 2021 yılı Eylül ayından itibaren Adalet Bakanlığı'nda Sosyal Çalışmacı olarak çalışmaya başlamıştır.

